HIERONYMI

OSORII, LVSITANI, EPISCOPI ALGARBIENSIS,

DE

IVSTITIA CAELESTI

LIBRI DECEM.

AD REGINALDVM POLVM CARdinalem, Archiepiscopum Cantuariensem.

COLONIAE.

In Officina Birckmannica, sumptibus
Arnoldi Mylij.
Anno M. D. LXXXVI.
Cum Gratia & priuilegio Sacrae Caesareae Maiestatis.

HIERONYMVS OSORIVS, LVSITANVS, EPISCOPVS SILVENSIS, IOANNI METELLO SEQVANO, IVRISCONSVLTO, S. P. D.

COLONIAM VBIORVM.

I vnquam, amorem meum erga te, perspectum habuisti: potes intelligere, quàm gratæ mihi fuerint literæ tuæ: quas accepi, postquam in has Lusitaniæ partes immigrasti. Quibus si non statim respondi: non id, obliuione amicitiæ nostræ factum est. Non enim fieri potest: vt, tam iucundæ consuetudinis memoriam deponam. Neque negligentia nostra. Scis enim, me non esse valdè pigrum in scribendo. Neq; negotiorum multitudine: quæ licet sint innumerabilia: nulla tamē negotia possunt interrumpere iter & officium amoris nostri. Sed illud fuit, quòd in hac mea prouincia facultatem habere non potui hominis, cui literas

meas committerem: & expectabam hoc tempus anni, quo mercatores nostri, hinc in Galliam Belgicam commeant, vt notis darem. Vt autem literis respondeam tuis: in quo, me, Algarbiorum Episcopum factum esse, lætatus es, animum tuum in me, amoris & officij plenissimum, libenter adgnoui. Sed, vtinam, meritò lætari possis. Hæc enim dignitas, tum demum lætandi materiam adfert, cùm Pontificis honorem recta muneris, & officij tam sancti perfunctio, cum optato laboris & vigilantiæ fructu, consequitur. Aliter enim, cùm vel ex desidia nostra Dei offensio concitatur, vel ex studio frustra consumpto, cruciatus exoritur: magis est, vt amicorum vitam, qui hoc honore sunt impliciti, doleamus, quàm, vt eis, de parta dignitate gratulemur. De iudicio verò, quo multi homines, mei studiosi, vt quidam ait, cupiunt meam vehementiam, in aduersarijs, Opere de iustitia Cælesti meo, conuincendis, remitti: fieri quidem poterit, vt eorum sententia sit sapientior, ego tamen adduci non possum, vt eorum scelus, leniter exagitem, qui non leniter, Ecclesiam Christi, sed totis viribus, oppugnent. Si mihi priuatim iniuriæ illatæ fuissent, moderatè tulissem: indignas

verò

verò in Christum contumelias, moderatè ferre non possum. Indignas verò contumelias iaciunt in Christum, qui Ecclesiam illius, quantum in illis est, euertunt, & adfligunt, omnemq; verissimæ Religionis memoriam tollunt. At, inquiet, eos, lenitate, in viam facilius reuocari posse. Sed is ego sum: qui fieri non posse credam, vt ij, qui sceleris immanissimi principes & authores sunt, à destinata sententia, vllo modo depellantur. Quánam, quæso, ratione, poterit quis eos adducere, qui, superbiæ radicibus innixi sunt, vt, se errasse, fateantur? Errati enim confessio, est Christianæ modestiæ: quam illi omnibus modis aspernantur. Repete memoria, ea, quæ sunt ab hominibus pijs mandata monimentis, & peruestiga, num aliquis fuerit erroris pestiferi magister, & architectus, qui in viam redierit. neminem repperies. Hos igitur tantùm, qui sceleris principes sunt, configo maledictis: non eos, qui, simplicitate magis, quàm pietatis odio, in errorem inducuntur. Quid, inquiet, igitur, in scribendo proficies? Quid proficiam, ignoro. Quid autem moliar, & quid omni contentione pugnem, video. Id autem est: vt homines perditos,

atque profligatos, in iustum odium vocem: quò, & simpliciores, à scelere instituto, deterream; & eos, qui adhuc sana mente sunt, oratione mea confirmem. Nam de opusculo, quod ad Elizabetham, Britanniæ Reginam, misi: malè quidem, meo iudicio, statuunt: qui dicunt; me fuisse, in illam, paulò acerbius inuectum. Nec enim illam secus adpellaui, quàm maiestas Regia postulabat. In quo verò eam admonui: vt vitaret insidias; & scelera immania coerceret, pietatisque patrocinium, animo constãti susciperet: demonstraui, certè; quã essem, studio illius, incensus. Quod si aliquis interpretatur; ea flagitia, quæ literis illis persecutus sum, ad illam pertinere: is, mentem suam aperit, non coarguit meam. De spe verò, quam alter ille abijcit; Ecclesiæ, hoc tempore, constituendæ: haud ego certè illi adsentior. Curabit enim inflicta vulnera, vnicus ille generis humani Medicus: qui; tum vel maximè, salutare remedium adhibere solet; cùm omnia, deplorata sunt. In quo autem tu me, mi Metelle, vocas adscribendum: facis tu quidem id, quod te singularis amor facere admonet: vt mihi; eam scribendi facultatem tribuas; quam ego minimè adgnosco. Sed intelligis, in quo cursu sim; & quantam prouinciam

ciam sustineam: & quàm multa mihi negotia; sint conficienda; si velim tanti muneris rationem; quam debeo; reddere. Totum tamen tempus; quod mihi, à curatione mea vacauerit: posthac, in scribendi studio, consumam. Tu verò; me, de omni statu rerum tuarum, certiorem facias; velim. Nihil enim mihi gratius facere poteris. Vale. Calendis Ianuarijs. M. D. L X V I.

Ex Algarbijs.

HIERONYMVS OSORIVS REGINALDO POLO CARDINALI, CANTVARIENSI ARCHIEPISCOPO, S. D.

VLLVM ESSE MAius virtute vinculum, ad animos astringendos, & voluntates amore eximio copulandas, hoc meum erga te studium facilè declarat. Multi nanq; anni sunt, cùm te nō solùm amare cœpi; verùm etiam, tui videndi mira cupiditate, flagraui. Quāuis enim nunquam mihi licuisset, propter magnum locorū interuallum, quo disiuncti sumus, tua singulari humanitate frui: & , quod à multis acceperam, de tua præstanti, eximiaque bonitate, non auribus tantùm, sed etiam oculis vsurpare: vix tamen dici potest, quàm fuerim ipsa fama cōmotus, in studiū tui nominis incitatus. Nec enim, vt forma corporis; sic animi pulchritudo præsentes tantùm ad se amandam allicit: sed etiam absentes. Non

enim

enim oculorum obtutu, sed mentis adspectu percipitur: nec vllo corporis sensu, sed animi indicio penditur: nec indiget vlla officiorum vicissitudine, cùm sui tantùm admiratione animos ad se cōuertat, & rapiat. Cùm igitur, ex multorū literis, atq; sermone, essem complexus animo, tuam istam in religione sanctitatē, in morum grauitate cōstantiam, in studijs artium maximarum, sapientiam, in Republica gubernāda prudentiam, in omni denique officiorum cultu diligētiam; & is sim, qui nihil esse iudicem vna virtute pulchrius, & amabilius: fieri certè non potuit, quin, studio tui, vehementer incēderer. Magna deinde facta est ad amorē accessio, cùm intelligerem, quātam mihi, testimonio tuo, dignitatem, idq; multis in locis, attulisses. Scripta namque mea, ijs laudibus affecisti: vt doctorum hominum voluntates mihi valdè cōciliares. Quantū enim ij, qui bonis artibus dediti sunt, tuo de me iudicio tribuendum existimârint, ex animo meo coniecturā facio. Quamuis enim, antehac, mihi minimè placuissē: vbi primùm intellexi;

me testimonium tuum, fuisse consecutum: ne stultitiæ pœnam sustinerē: si opinio mea, à sententia viri sapientissimi discreparet: aliquantulū mihi assumendum, & arrogandum putaui. Non igitur, eo me solùm nomine tibi deuinxisti, quòd me ornâsti: sed etiam, quòd animum addidisti, ad maiora quædam molienda. Velim igitur intelligas, Vir amplissime: te, à me, incredibiliter amari. Et, quandiu alia ratione non possum, meum in te animū testificari: decem hos libros, quos tibi mitto: quibus omnē, vt arbitror, de cęlesti iustitia quęstionem complexus sum: velim habeas, quasi huius meæ in te voluntatis & obseruantiæ testes. Eos enim, iam pridem, tibi destinaui: eò, quòd nihil aptius mihi videbatur, quàm, libros de iustitia inscriptos, illi despondere, in quo, mirabile quoddam iustitiæ ipsius lumē eluceret. Is autem tu non es, qui iustitię vmbris gaudeas, ipsius autē iustitię summum decus aspernêre: sed qui, dignitatem illius & amplitudinem, omnib. opibus & imperijs anteponas: atq; adeò omnes res humanas præ studio illius
negli-

negligas, atque despicias. Cuius quidem rei magnum documentum omnib. esse debet studium istud in patriam tuam, à qua, laboribus immensis pestem redimis. Pestilentes enim errores euellis: vitiorum licentiā comprimis: virtutis studia incendis: regnum denique florētissimum paucorum scelere perturbatū, in pristinum iustitiæ splendorem, & in antiquam Religionis puritatem, restituis. Qui igitur, numquā, vt tibi ingētes opes comparares, laborem vllū suscepisti: dū pro iustitiæ sanctitate dimicas, nullū vel laborem, vel periculum, recusas. Quid igitur à me fieri potuit elegātius, quàm libros de iustitia illi donare, cuius omne studiū in iustitiæ cultu consumitur? Quamquā, vt verum fatear: in his libris tibi mittēdis, nō magis officiū meū, quàm emolumentum & fructū, secutus sum. Neq; enim: magis vt animū in te meum indicarem, quā vt singulare quoddā munus & beneficium efflagitarem, eos tibi donare constitui. Quodnam est hoc tantum, inquis fortasse, beneficium? Hoc nempè: vt aliquod tempus, è summis tuis occupationibus

ereptum,

ereptum, horum librorum lectioni tribuas, mihiq; significes, an tibi digni videantur, qui in lucem prodeant. Hoc enim tibi affirmare possum: omne studium meum esse Christo cōsecratum, neque, me vmquam aliquid molitu-rum, quod non ad pietatis studium referatur; &, ad Ecclesiæ iudicium, quod ego sanctissimum semper habebo, dirigatur. Non igitur tam laboro, vt doctis hominibus placeam; quamquam id etiam mihi magnæ curæ sit, &, ea de causa, ancipites scribendi euentus valde reformidem: quàm ne quid insit in scriptis meis, quod meritò hominū piorum animos possit offendere. Cùm verò tu, non modò eloquentia, sed diuinarum rerum intelligentia mirabiliter excellas: non dubitabo, quin omnes, bonis artibus instituti, sanctissimæq; Religioni dediti, id sint approbaturi, quod tu neque prorsus incultum, neque parum pium, iudicaueris. Vale. Vlyxippone. Calendis Quintilib.

M. D. LVII.

IN.

INDEX CAPITVM,

DECEM LIBRORVM HIERONYMI OSORII, DE IVSTITIA CAELESTI.

Capita libri primi.

Capita libri secundi.

Capita libri tertij.

An

Capita libri quarti.

Capita libri quinti.

Repre-

Refu-

Capita libri noni.

Capita libri decimi.

HIERONY-MI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER PRIMVS.

VAM grauis & acerba sit humanæ vitæ conditio, quàm multis incommodis agitata; nemo poterit, vel explicando consequi, vel enumerando percensere. Vt enim à natali cuiusque die capiamus exordium, omnesq; vitæ partes oratione perstringentes, tandem ad exitum illius veniamus: horam nullã videbimus, aut dolore vacuam, aut labore solutam, aut metu liberam; sed omnem ætatem infinitis difficultatibus affectam, & summis curis & angoribus implicatam. Vitæ namq; principium à fletu ducimus, deuinctisq; membris omnibus in terram abiecti, labores imméſos à ploratibus auspicamur. Cùm autem reliqua animãtia, præsidijs naturæ tecta, atq; vestita in lucem prodeant, solum hominem nudum, & ab omnibus rebus inopem cernimus, atque miserabiliter impeditum, in vitæ primordio vagientem, statusq; sui miseriam in ipso statim initio lamentantem. Quis autem poterit morborum vim & multitudinem, quæ in illã

naturam teneram,& imbecillam confestim incurrit,oratione complecti ? Quæ cura nutrices,quæ solicitudo parentes afficit?quæ pericula sint pueris infantibus,primis illis mensibus,intenta? Iam verò, cùm ætate progressi,metu & cupiditate magis atque magis turbari incipiunt, omnia mala, quæ minus antea sentiebant, fiunt eis quotidiè grauiora. Cùm autem ad pubertatem perueniunt,tunc ingens vis tempestatis existit,quæ miseros homines exagitat,nec eos vllo in loco consistere patitur.Hinc enim acerbi amores inuadunt: indè turbulenta dissidia statum animi cōuellunt. Quid cùm amarissimæ voluptates multis doloribus emptæ neruos omnes incidunt?quid, cùm dolores admoti totum hominē impetu prosternunt? quid deinde, cùm adulta ætate dominandi libido inflāmat animum?quid,cū inuidia eūdem conficit atque consumit? quid denique, cum varia, multiplex, & infinita cupiditas omnem vim suam profundit,humanamque naturam omnibus morbis oppressam & impeditam dilacerat? Adde si lubet,nuptiarum molestias,familiæ labores,vitæ solicitudines, fori contentiones. Adde lubricam amicorum fidem,sociorum proditiones, rerum ciuilium turbines atque procellas. Adde cædes, insidias,supplicia,dedecus, & ignominiam, & reliqua mala,quibus vita florens,vel momento temporis, quasi impetu quodam turbidæ tempestatis obruitur; vel in summa laborum omnium contentione, tandem omninò consumitur. Quid autem ipsius ætatis extremæ morbos atque molestias,& corporis exhausti deformitatem referam?quid denique cadaueris ipsius horrificam

cam

cam speciem commemorem? Estne aliquid in vita vel odore tetrius, vel aspectu truculentius, vel contagio pestilentius? Sic igitur in summa vitæ breuitate, vis ingens malorum circumquaque volitat. laborem labor excipit: dolor ex dolore nectitur: mœrorem atque luctum grauior quidā luctus sæpè consequitur: infinitæ curæ, molestiæ, solicitudines animum peruagantur, eumque frangunt atque debilitant, & de omni statu deijciunt. Quamuis autem animus aliquando in tantis malis falsa quadam boni specie commotus, inaniter exultet, & futili lætitia intemperanter elatus gestiat: non tamen vnquam solidum gaudium capit. Amittendi enim metu cruciatur: & cùm id, quod valde expetendum iudicabat, effluere repentè sentit, dolore conficitur, frustraque tandem intelligit, non veram se se, sed falsam & inanem voluptatem fuisse consectatum, & infinitis curis & morbis animi contabescit. Semper itaque breuissimum gaudium, prauis & diuturna ægritudo contaminat. Licet enim mors animantia cuncta populetur. nullum tamen est homine vel pluribus mortis ipsius telis expositum, vel grauiore eiusdem sensu cruciatum. Vnde colligitur, nihil esse in terris homine calamitosius. Hui⁹ autem humanæ miseriæ causa tota videtur esse ad duo principia reuocanda, vnum est summæ naturæ imbecillitas: alterū immensa & infinita cupiditas. Vt enim voluptas omnis oritur ex fructu rei alicuius vehemētius appetitæ: sic omnis dolor tūc existit, cùm non est concessum potiri rebus ijs, quas sitiēter appetimus. Quod significare volētes Poetæ, finxerunt summū illud Tantali apud infe-

ros supplicium. Aiunt enim, quoties ille se aquis, quas mento attingit, ingurgitare properat, vt sitim expleat; toties aquas euanescere, abscessuque repentino conatum miseri hominis ludificari. Hac quidē pœna torqueri necesse est omnes, qui multa cupiunt, ad quę, propter inopiam & imbecillitatem aspirare non possunt. humanæ autem naturæ imbecillitas tanta est, vt explicari nequeat. Est enim hominis vita imagini similis, & vmbræ, atque, vt Pindari verbis vtar, cum vmbrę somnio comparāda: illius autem cupiditas nullo termino circumscribitur. Semper enim animus humanus eget: semper aliquid cum solicitudine inquirit: nec in vno tantum genere diligentiam & industriam suam cōsumit. Expetit enim honores: exquirit voluptates: imperia cōsectatur: in ore hominum cum gloria & dignitate versari desiderat: ad ea omnia comparanda summas opes, ad fruenda vitæ diuturnitatem acerrimè cōcupiscit: & cū ad aliquam partem eorum, quæ eximia putat, peruenire potest, maiore quadam indigentia laborat & immaniore cupiditate flagrāt. nulla rerum copia animū illius explere, nulla vitæ longitudo illum satiare potest. Ex quo planū fit, omnes homines impetu quodam naturæ, vim sempiternam, & opes immortales appetere, ipsiusque diuinitatis imitandæ studio ardentissimo concitari: vsque adeò, vt in sceleſtissimis etiā hominibus hic ardor mentis insideat. Omnes enim immortalitatem appetunt, summamque vim atque sempiternam desiderant, eaque de causa, tetra & impura facinora moliuntur. Cùm igitur nihil sit homine magis fragile & caducum, & immortales opes ardenter si-

tiat, & idcirco mortem semper anxiè reformidet; restat, vt sint eius spes fallaces, conatus irriti, labores inanes, & ita assiduo & infinito cruciatu torqueatur. Cùm enim homines fragiles & imbecilli sint, æternasq; opes atq; diuinas optent, summis infinitæ cupiditatis stimulis incitati, quasi per saxa quędam prçrupta feruntur, & ruunt, & passim offendunt, & concidunt, & allisi prorsùs intereũt, atq; tandem præcipites in sempiternum exitium rapiuntur. Quid igitur? num asseuerandum est, homines ad infinitam miseriam esse natos, omnemque melioris conditionis spem esse illis penitùs abijciendam? minimè verò: sed illorum furore & amentia fieri; vt, quò magis ad beatam vitam omnibus corporis & animi viribus enituntur, eò magis in vitæ pestem atq; perniciem incurrãt. Cùm enim Dei similes fieri cupiunt, tũc sese à Dei coniunctione maximè seiungunt, &, quo propius ad Dei vitam conantur accedere, eò vehementius opem illius repellũt: & sic fit, vt, cũ magis obnixè dant operam, vt vim & æternitatem, opesque summas & immortales adipiscãtur, tunc vel maximè fragiles & miseri sint, importunoque dominatu mortis vehementius oppressi. Vna siquidem ratio est, diuinæ similitudinis, & cõiunctionis: vna beatæ vitę via, quæ tota est in iustitia constituta. hanc qui tenent, diuinis opibus affluunt, sempiternoq; imperio & gloria florent: qui eam autem deserũt, infœlices & ærumnosi sunt existimandi. Est autem Iustitia diuinus ornatus animi, mentisque status, Dei prçscriptione fundatus, diuinisque opibus firmatus & stabilitus. Hanc igitur qui assequuntur, omnia, quę volunt, facillimè consequuntur.

tur. Quamuis enim sit eorum immensa cupiditas, cùm ea tamen ad Dei rationem referatur, illiusq; sempiterno numine dirigatur; nulla res erit tanta ad quam non admirabili cursus fœlicitate perueniât. Iustitiæ namque vi fit, vt homo, qui corporis natura fragilis, consilij temeritate præceps, rerum exitu calamitosus est, fit repentè inuictus viribus, consilioque diuino præditus, fœlicissimoque rerũ omnium euentu in omni æternitate florentissimus. Ea nanque sanat animos, stabilit vires, illustrat mentes, opes elargitur, voluptates efficit, ad diuinitatem & immortalitatẽ ducit: ea postremò Deum hominibus deuincit; humanumq; genus cũ diuina mente, bonorum omnium communione consociat. Huius neque pulchritudo corrumpi, nec voluptas inquinari, nec opes auerti, nec honores imminui possunt: nẽpe, quę sit cælesti præsidio munita, & cõtra omnia mortis & inuidiæ tela, armis diuinis armata. Licet igitur cælũ concidat, terra incẽdio deflagret, mare ardoribus exustum intereat, omniaq; tandẽ, quæ intuemur oculis, ad nihilum redigãtur: Iustitia tamen semper decus & gloriam retinebit, opibusque diuinis æuo sempiterno perfruetur. Quis igitur has iustitiæ diuitias atque magnificentiam secum animo reputans, nõ illius studio & cupiditate flagrabit? non omnes vitæ curas, & cogitationes ad cultum illius conferret? non denique præ amore illius mori cupiet? Ad illam enim fruendã nati sumus, in illius pulchritudine beata vita consistit: ea denique potest omnem humanæ mentis cupiditatem explere, vitamque bonis omnibus refertam, æternisque gaudijs cumulatam efficere. Cũ enim omnia vera bona ex

na ex vna iustitia colligata pendeat,qui iustitiam obtinet, omnia simul bona cõsequitur: qui verò illius expers est,nulli⁹ boni particeps esse potest. Qui igitur illius cõpotes, beatissimi:qui ab illa deseruntur,miserrimi sunt,sempiternaque pœna cruciandi.Sed quò maior est illius maiestas & amplitudo,eò maius mihi onus proponitur. hoc enī suscepi,vt de iustitiæ splẽdore,& claritate differerẽ,illiusq; vim & rationẽ pro viribus explicarẽ. Non sum nescius, tantũ esse munus hoc à me susceptũ,quantum homines doctissimi & eloquẽtissimi,nec ingenio cõsequi, nec orationis facultate sustinere possint;tantum abest,vt ego,qui neq; ingenij acumine,neque literarum doctrina, sim cũ illis comparandus,Iustitiæ dignitatem literis illustrare valeam. Sed par est,eũ,qui iustitię decus & elegantiam admiratur, omnes ingenij vires ad illius explicationẽ conferre;nõ ipsius ingenij cõfidẽtia,sed illius gratia fretus,qui iustitię sator,et altor,&parens est.Cũ autẽ omnis iustitia àDeo tãtum, quasi à quondam fonte perenni bonorũ omniũ,emanet,& in illius gratia & benignitate collocanda sit:Dei autẽ benignitatẽ nõ humanis muneribus,sed vigenti fide cõsequamur: consequens est,vt à fide ducamus exordiũ.Quapropter in primis de fide,quæ dux est ad iustitiam, differemus; veramq; illius rationem aperiemus:&interim eorum vesaniam,quorum sermo impurus increbuit, refutabimus,qui perfidiam & impietatẽ fidei nomine prætexunt:tum quãtum licebit, fidei ipsius vim etiam in priscæ legis institutis,atque summorum hominum exemplis scrutabimur, vt sic tandem ex fide ad iustitiam gradum faciamus. Vt

autem commodius de fide sermonẽ instituamus, à Christiani nominis dignitate ordiemur. Magnũ igitur nomen est hominis Christiani, magnũ decus & ornamentum, magnum robur & inuictum, excellens in omni genere virtus, atque planè diuina. Quid enim clarius, quàm esse cunctis cęlitibus agnatione rerumque omnium societate coniunctum? quid vel ad vitæ iucunditatem suauius, vel ad vtilitatem melius, vel ad honestatẽ elegantius, quàm opibus diuinis affluere? quid securius, & ex omni parte munitius, quàm armis diuinis tegi, cęlestique prępsidio confirmari? quid postremo cogitari animo potest altius, aut magnificentius, quã à Deo summo adoptari, illumq; præpotentem rerũ omnium conditorẽ & dominum, parentem agnoscere? quare nihil esse potest in vita nomine Christiano præclarius, cũ hoc omnia summæ dignitatis pręsidia & ornamenta contineat. Christianum verò efficit fides in Deum, innixa Christi iustitia, sanctitate, religione, excellentibusq; illius omnium virtutum maximarũ atq; diuinarum meritis, quibus hominum mentes expiauit: patris numen humano generi infensum placauit: aditumq; nobis in cælum patefecit. Fides autem cõtinet omnem religionem, atque pietatem. Omnes enim virtutes, ex fide aptæ atque nexę sunt, & cum illa sanctißimo vinculo colligatæ & implicitæ. Non igitur immeritò omnia diuinę legis instituta, omnes ceremoniarum sanctitates atque mysteria, omnia denique præcepta, monita, & consilia, quæ sanctis literis continentur, ad excitandam fidem, opesque illius firmandas & amplificandas referuntur. Quid est enim aliud diuinæ legi propositum

positum,quàm abstrahere penitus homines ab hu
manarum rerum confidentia, & ad firmam spem
diuinæ benignitatis,ipsius Dei promissis excita-
tos,incendere?Quid aliud volunt leges præscrip
tæ,fœdera sacrosancta,mysteria sacris integumē-
tis inuoluta,opes ostensæ,terrores illati, bona in
fideles magnificentissimè collata, supplicia infi-
delibus acerbissimè cōstituta;nisi persuadere,om
nem vitæ,salutis,atque dignitatis rationem, om-
nemque beatæ vitæ spem in vno Deo collocan-
dam?Eos igitur,qui vel corporis, vel animi vi-
ribus efferuntur,vel abundātia pecunię,aut prin-
cipum gratia,aut multitudinis fauore nituntur.
qui ad pericula depellenda, non opem diui-
nam,sed humanam potius implorant; non modo
amentes & furiosos, sed miseros & ærumnosos
appellant: eosque supplicijs sempiternis mactan
dos esse prędicunt.Execratur Ieremias hominem
qui neglectoDeo spem ponit in homine,huma-
noq; pręsidio cōfidit:eumque facit similem myri-
cæ in loco arido & inculto natæ, quæ neq; fructu,
neque vmbra vtilis est,nec amœnitatis specie iu-
cunda,nec ad alium vsum,quàm ad ignem & incē
dium reseruanda. Contrà verò, illum, qui diffi-
dens omnibus humanis opibus, omnem spem re-
rum suarū habet inDeo positam atq; constitutam,
dicit esse similem arbori, prope flumina consitæ,
quæ humore è perennibus aquis hausto, radices
altissimas agit: æstumque non metuit, cùm sit vn-
dique vestita frondibus, atq; fructibus onusta sa-
lutaribus.Hac elegantissima similitudine descri-
bit florentem statū hominis fidelis, quē nec vllus
ardor exurit, neque turbo; aut tempestas vlla
A 5 con-

conuellit:neque vllum denique tempus,quantũuis graue atque metuendum reliquis, eum aut honestatis laudibus & ornamentis,aut oportuno fructu virtutis spoliat. Cùm enim altissima stirpe nitatur, & nunquàm sit munerum diuinorum affluentia destitutus:eueniat opus est,vt non modò salutares fructus atque sempiternos proferat; sed sempiternis etiam laudibus illustretur. Quid enim illi deesse vnquàm poterit, vel ad emolumentum & fructum,vel ad decus & honestatem, qui est fonti atque principio omnium bonorum & totius honestatis architecto sanctissimo fœdere copulatus?ad hoc autẽ fœdus,quo omnis fidelis numini diuino cõiungitur,significandũ,videmus sanctis literis matrimonij nomen frequenter vsurpatum.Vt enim matrimonium, si est ritè contractum,viri & vxoris animos ità deuincit, vt vnum è duobus efficiat:sic Deus eã mentem, quam sibi copulat,adeò secum diuinarum rerum communione coniungit, vt nihil habeat ab ea seiunctũ,quod quidẽ possit ad illam peruenire.Fit igitur ex vtroq; quodammodò vna mens, vnum studium,vnus sensus,vna volũtas: Nihil enim cupit animus,amore diuino incẽsus,nihil aliud studet nihil agit,atq; molitur, nisi vt Dei gloria illustretur.Nihil contra Deus statuit,atq; decernit, quod non ad suorũ vtilitatẽ & gloriam referatur.Quid est igitur homini hac coniunctione beatius? Coniunctionem autem hanc efficit fides ardens & incitata in Dei studiũ: Sic enim Deus ipse loquitur apud Oseam,cũ mente,quam sibi coniũxerat:Despondi te mihi in fide.Ergo,cùm hoc fœdus,atque matrimonium fide percussum sit, & in eo omnia

bona

bona cōſiſtant;nihil eſſe poteſt incenſa & inflammata fide ſalutarius.Si autem clarius cernere ſtudeas,quantum firmamenti ſit in fide ponendum, cogita, quorſum direxerit Chriſtus omnia, quæ geſsit in vita,in quem finē reſpexerit, quid in omni loco,vel cum aliquod opus mirabile faciebat, vel diuina quadam orationis amplitudine & dignitate diſſerebat,ſibi propoſuerit: nónne vt Patri obediret,&opus cōpleret atq; perficeret,ad quod efficiendū miſſus fuerat? Huic igitur vni curæ incubuit: hoc tanquā iucundiſsimo cibo animū ab immenſis laboribus recreauit:hoc vnū negotium ſuſcepit,vt patris opus abſolueret.Quod autem opus illud extiterit, explicat ipſe,dicens: Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, quem miſit ille. Ergo , ſi ad hoc vnum opus inſtituendū, & abſoluendū,Dei filius humanam formā induit, & à cæli faſtigio delapſus terras luſtrauit, atq; cū hominibus vixit;ſi omnis illius doctrina, omnis ſolicitudo pro nobis ſuſcepta;ſi labores,quos excepit;dolores,quos pertulit;ipſa deniq; crux, in quā ſublatus fuit;& omnia deniq; ſupplicia,quæ perpeſſus eſt,huc ſpectabant, vt fidem ſanciret atque firmaret:certè conſtat,omnia præclara munera fidei ipſius gremio contineri . Quod autē hoc vnū opus eſſet, quod Chriſtus in vita geſſit , illud eſt magnum argumentum,omnia illius ſtudia fuiſſe ad illuſtrandam ſummi patris gloriam deſtinata. Gloria autem patris illuſtratur fide . Cum enim illum credimus eſſe præpotentem & optimum, virtute atque benignitate immenſa & infinita prę ditum,per omnes mundi partes intētum atq; commeantem,omnia intuentem &animaduertentem,

& ſin-

&singulis rebus,prout cuiusq; rei dignitas,&con ditio postulat,consulentem,& eum ita timemus, vt dominū; &,vt in parente,omnia vitæ præsidia in eo constituenda putamus:tum demum illū honoribus debitis afficimus,atque vtDeum piè & castè veneramur. Pater,inquit ille,ego claritatem tuam insignem reddidi super terram. Quomodo autem patri gloriam tribuerit,paulò inferius ostēdit.ait enim:Manifestum feci nomen tuum hominib.quos dedisti mihi. Quid aūt aliud est, nomen Dei clarum & illustre apud homines reddere, quàm fide mortales ad Dei cognitionem capiendā instruere?Hac aūt notitia,quam fide consequimur,vitam hominū contineri, in eadem oratione planè demonstrat. hæc est, inquit, vita æterna,vt cognoscāt te Deum verum,& quem misisti Iesum Christum.Vnde colligitur,vitam æternam in fide consistere: quemadmodum ipse testificatur, dicens: Qui credit in me,etiam si mortuus fuerit,viuet:qui autem viuit, & credit in me,nunquā morietur. Et alibi est apud Ioannem, qui hanc Christi sentētiam multis in locis complexus est :Sicut Moses sustulit serpentem in deserto,ita tolli oportet filium hominis:vt omnis, qui credit in eum, non pereat,sed habeat vitam æternam.&;pater diligit filium,& omnia dedit in manu eius;qui credit in filium,habet vitam æternam.Vndè Ioannes idem in epistola prima, omnem legis diuinæ summam in fide sitam esse docet,cùm ait:Hoc est præceptū eius,vt credamus in nomine filij eius.Vndè etiā vox illa,cuius horrific⁹ sonus & admirādus, eorū,qui aderant,aures compleuit: Hic est filius meus dilectus,in quo mihi benècomplacitum est,

ipsum

ipſum audite. Nec enim aliud eſt Dei filium audire, quàm fidem illius dictis atque præceptis adiũgere. Quid hîc Prophetas, quid ſanctiſſimorum hominum ſcripta commemorem? Nunquid non eſt hæc omnium vox vna, vt erigamur animis, vt in Deũ reſpiciamus, vt illius fide corroboremur? ſic autem futurum denunciant, vt omnibus diuinis opibus atque præſidijs mirificè redundemus. Nulla enim re poterit indigere is, qui eſt, vt diximus, omnium bonorum principio, fœdere ſempiterno deuinctus. Sed quò fidei vis amplior eſt, & maiorem copiam rerum ſalutarium in ſe continet: eò eſt ratio illius diligentius explicanda. Cauendum enim eſt, nè, quod multis, hac tempeſtate præſertim, accidere videmus, nominis ſplendore capti, dum fidem inani ſtudio conſectamur, in perfidiæ ſcelus incurram[b], & ita à vera iuſtitiæ via propter cæcitatem mentis aberremus. Erit igitur nobis in primis, quæ vis ſit huic voci ſubiecta, diligenter explanandum. Fidei igitur nomen cùm multa ſignificet, tùm hæc eſt illius præcipua notio, è qua reliquæ omnes videntur eſſe ductæ, firma nempe & conſtans debiti muneris & officij perfunctio. Secundum hanc ſententiam, dicimur præſtare fidem aut patriæ; aut principibus, aut parentibus, aut amicis, aut ſocijs, cum debita pietatis, aut amoris, & fœderis officia in illos cõferimus. Contra verò, deſerere fidem, aut à fide deficere, aut fidem fallere, eſt officium prodere: quòd fit, cùm eos, quibus aliquo iure deuincti ſumus, nefariè deſerimus, aut fœdus aliquod factũ violamus. Item, qui creditoribus ſatisfaciunt, & in promiſsis permanent, & creditam pecuniam ad-

ad diē ſoluunt,in fide permanere dicuntur: quia dum veritatem ſeruant, debitum ſanè officium tuentur.Hac autem de cauſa videtur Ciceroni fidem dictam fuiſſe, quaſi fieret, quod dictum fuerat. Cernitur enim maximè fides in dictis atque promiſſis omni ſtudio conſeruandis;idcircò fidē anguſtam eſſe, aut labefactatam eſſe, aut penitus concidiſſe dicimus,cū homines ære alieno obſtricti,perſoluere debitam pecuniā recuſant, in quo datam fidem fallunt,& contra officium fraudem nefariè moliuntur. In ſacris autem literis hunc huius verbi vſum ſatis frequentē videmus. Vndè fides,veritas,& officium,apud Hebræos vno verbo declarantur.אמנה enim,vel אמונה,& fidē,et veritatem,& officiū ſignificat. Vndè illud,quod eſt ſcriptum in Geneſi; Si facitis miſericordiam & veritatem cum domino meo,indicate mihi.Satis ēnim conſtat,hoc in loco veritatis nomen,pro officij nomine poſitum.Eſt igitur fides, conſtans veritatis & officij ſtudiū. Inde fit,vt fideles appellemus eos,qui minimè ſpem noſtrā fallunt:& officio debito fungūtur.Vnde & fideles amicos& ſeruos fideles eos numeram⁹,qui & amicis & dominis ſatisfaciūt,nec eis aliquo in loco deſunt.Eſt et alia huius verbi vis,qua ſignificamus firmā animi perſuaſionē,qua rebus nec viſis, nec ratione & argumento cōcluſis,aſſentimur. Quamuis.n.interdum fides ponatur ad ſignificādam omnē mentis aſſenſionem,ſiue illā ſit à ſenſibus orta,ſiue ratione & argumentis effecta;ad hunc enim modum & aſpectus fidem facit,& ratio, & omnis deniq; notitiæ via, qua aliquid animis cōprehenſum tenemus:quāuis igitur hanc rerū etiā comprehenſio-

nem fidē interdum appellemus, plerunq; tamē fides ab euidentia & opinione distinguitur. Nec.n. tam sensib. & argumentis, quā authoritate cōtinetur. Vim nanq; stabilem & firmā ex eo cōsequitur, quòd de illius, cui credit, veritate, fide, & officio minimè dubitandū putat. Hanc aūt faciunt mediam inter scientiam & opinionē; est enim vtriusq; particeps, & ab vtriusq; ratione distincta. Constātia.n. & stabilitate est scientiæ par: cum opinione vero hoc habet commune, quòd euidentia caret. Differt aūt à scientia quòd nō argumētis explicatis, & causis à principio cōstitutis, sed sola authoritate nititur. Ab opinione verò, cōstantia & imbecillitate disiūgitur. Fides enim est assensio firma, quæ non facilè, postquā animo insedit, conuelli potest. Opinio contrà, est imbecillus assensus animi, varius atq; mutabilis. Secundū hanc fidei sententiam, dicimur habere fidem alicui, aut adhibere, aut adiungere fidē, cùm aliquid authoritate cuiuspiam moti absq; dubitatione credimus. Itē, dare fidem: cùm aliquid in nos recipimus, quod fixum atque ratum fore pollicemur. Facere præterea fidem, cùm persuademus, nullam in verbis nostris subesse vanitatem. Vt igitur omnia breui complectamur, habemus hìc duplicem huius verbi sensum. Vnus est, cùm ponitur pro debiti muneris & officij perfunctione, atque promissorum veritate & constantia: aliter, cùm firmam animi persuasionem, nec sensibus nec argumentis effectam, sed authoritate aliqua graui corroboratā significamus. Hic secundus, quamuis à primo differre videatur, est tamen ductus ab illo primo, & cū eodē valde coniunctus. Nam qui officiū

tueri

tueri ſtudet;credat opus eſt ei,cuius fidem exploratam habet.ſi enim ſpectatę probitati diffidat,cõtra officium faciet.Rurſus ſi fidem habeat recta atque ſalutaria monenti, vbi primum officij ſui ab illo fuerit admonitus,illud ſtatim exequitur.His ita igitur explicatis,conſequens eſt,vt fidem, quã profitemur,ad alterutram huius ſententiæ rationem perpendamus, vt ſic tandem planum ſit,in quo fidei ipſius vis atque natura conſiſtat. Primũ igitur fidem ad illũ primum ſenſum referamus, deinde ad ſecundum veniemus, vt facilius intueri poſsimus,omnem diuinæ legis cultum, fidei acri &incitato ſtudio cõtineri.Cùm igitur fides ſit ſummum veritatis ſtudium, atq; in ſeruandis promiſſis conſtantia,debitique muneris & officij perfunctio;videndum eſt,ecquod ſit nobis munus & officium colẽdum& efficiendum, ecquæ fœderis religio ſit,in qua violanda ſummo perfidiæ ſcelere ſe animus deuinciat.Solent, qui de hominis natura quęrunt,diligenter perſequi mentis humanę ſolertiam,ingenij acumen,memoriæ vim, totiuſque rationis pręſtantiam,corporiſque formam & figuram,ad rationis imperium aptam &habilem, ſummum denique dignitatis ſtudium omnium animis ingeneratum . Quibus argumentis ducti concludũt,hominem eſſe à Deo ſingulari cõſilio procreatum , vt in Deum reſpiciens , omnem vitam illius imitatione conformaret: imperiumq; ſibi in terris commiſſum , ex voluntate illius administraret , & ad illum omnia referret. itaque colligunt,hominis officium, &pietate in Deũ,& ſanctitate iuris inter homines contineri.Vnde ſequitur,omne officium eſſe poſitum in obedientia

tia illa, qua Deo parere debemus. Nam si videmus æterno diuinæ mentis imperio cælum, terram, maria, vniuersamque mundi fabricam regi; nec eam legem transgredi, quam à principio ipsi natu ræ totius naturæ rector imposuit: multò certò magis nos, quorum gratia hæc omnia, quæ cernimus effecta sunt, illi obedire debemns: vel quia soli in omni mundo, quem intuemur oculis, numen illius quoat fas est, mente concipimus: vel quia di uinis ab illo muneribus ornati & instructi sumus: vel quia voti compotes esse nõ possumus, nisi nos totos ad ductum illius & imperium adiunx erimus; vel postremò, quod ad ei parendum & obediendum fœdere sanctissimo astricti & alligati sumus. Cùm igitur illius imperium detractamus, multis rationibus contra fidem facimus. Nam & summum Dominum, cùm simus natura serui, contemnimus: & aduersus optimum parentem ingrati sumus: & vitam nostram atque salutem prodimus: & fœdus sanctè percussum, scelerate violamus. Vt autem melius possit intelligi, quantum omnis impia rebellio cum officio pugnet, quàm aduersaria saluti sit, quātis tenebris effectum humanæ voluntatis impediat, quanto scelere mortalium animos astringat, ex hominis appetitione aliud exordium capiemus. Omnes homines natura incitati, ad optimum vitæ statum consequendũ summis viribus enituntur. omnes enim natura summum bonum expetunt. plerique tamen, dum, vt id sibi parent, omnes neruos intendunt; quia temeritate & amentia ducuntur, &, in quo sit ipsum bonum, nõ vident; præcipites in exitium ruunt. Sunt enim multi errores

in vita, ſunt multæ inſidiæ mortalibus intentæ; eſt prætereà ſumma quędam naturę imbecillitas: verſamur in tantis tenebris atque caligine, agitamur tam aduerſis tempeſtatibus, atque procellis; vt nemo per ſe poſſit vitæ curſum rectè inſtituere, aut inſtitutum ita tenere, vt non tandem fluctibus obruatur. Aut enim tenebris impediti, quem portum petere conueniat non videmus: aut certè, ſi id quaſi per caliginem videmus, ingentis cuiuſdam perturbationis æſtus nos à curſu longiſſimè diuerſos abducit. Sic fit, vt, cùm omnes natura vitam beatam expetant, nemo tamē naturæ tantum præſidio ſubnixus ad eam aſpirare poſſit. Solus enim Deus natura beatus eſt. Beatitudinem igitur appetere, eſt diuinum ſtatum concupiſcere. Diuinum autē ſtatum nemo poteſt abſque viribus diuinis adipiſci, diuinis autem viribus ij ſoli fulciuntur, qui ſe Deo tradunt, illiusque iuſſis obtemperant. ita igitur fit, vt nemo poſſit ea conſequi, quorum mira cupiditate flagrat, niſi Deo obediat. Hoc, vt melius cernamus, fingamus animis, nos iter quoddam neceſſarium eximia cupiditate ardentes ingreſſos, in multiplices & flexuoſas repentè vias, eaſdemque lubricas & periculoſas incidiſſe, quarum pleræque viatoribus amœnitatis ſpecie blandiantur: eoſdemque paulò longius progreſſos, denſis vepribus atque dumetis pungant & vulnerent. ſint deindè ea loca multis latronum latibulis, atque belluarum immanium luſtris infeſta. Cogitemus deindè eas tenebras, quæ aſpectum rerū omnium adimant, ita vt nullum exitū omninò reperiamus; ſed quò maiore ſpe ſalutis in via properamus, eò pluribus

ribus erroribus atque miserijs implicemur. Hic igitur, cùm neque regredi liceat; nec insistere, nec progredi sit absque certa vitæ pernicie concessũ: cũ omnia latrones obsideant, & feræ etiam sint ad laniandum acriter incitatæ; cùm sint omnia spinis obsita, tenebris obducta, mortiferisque cincta periculis: fieri non potest, vt is, qui se videt tãtis vndique malis circumuentum, omniumque ope destitutum, non sit acerbissimo animi cruciatu confectus. Sed occurrat, eo præsertim tempore, quo iam vel à feris incipit laniari, vel latronibus iugulum dare cogitur, homo potens, qui non modò viam teneat, verùm eas opes habeat, quibus omnem eiusmodi pestem arcere queat. Artem prætereà medendi teneat; vt, si quod vulnus sit, antequam ille aduentet, impositum, id confestim sanet. Is, si feras abigat, latrones in fugam conuertat, si vulnus obliget, atque salutarem medicinam adhibeat; si deniq; omnibus in rebus homini misero benignitatis suæ lucem porrigat, seque ducem viæ, custodem vitæ, salutis atque dignitatis vindicẽ præbeat; si, vt animũ illius magis confirmet, iuret, se se hominis saluti, si voluerit illũ sequi minimè defuturum: si tantis opibus intelligat is, qui erat extrema quadam miseria penè consumptus, vitam suam muniri, & ad spem salutis excitari, quódnam tandem erit officium illius? Vnum profectò, oblatam peroportunè opem gratissima voluntate prosequi, sibique omninò diffidentem, omnem vitæ atque salutis rationem optimo duci committere. Insistet igitur illius vestigijs, & à via, quam ille monstrat, minimè declinabit: priusque omnem humanitatem exuet, quàm tãti bene-

ficij memoriam deponat. Hanc porrò similitudinem ad communis vitæ conditionem transferamus. Omnes id iter suscipiendum arbitramur, quod nos in beatam vitam ferat: varijs tamen studijs, atque rationibus ad illam contendimus. Alius enim ambitioni seruit, alius pecuniæ studet, alius voluptates exquirit, alius denique aliam viam ingreditur, qua putat se beatæ vitę compotem aliquando futurum. Paulò verò progressi sentimus, quàm amara sit ea vita, quam fore suauissimam suspicabamur. Honores enim sunt inanes, & maximis plerunq; ignominię maculis deformati. Pecuniæ cupiditati nullus est modus constitutus; ita, vt semper animus indigeat, & in extrema quadam inopia & mendicitate versetur. Stultorum autem hominum voluptates, cùm sint futiles atque breuissimæ, nec iudicio, sed furore susceptæ, tum eas summi dolores atque molestiæ consequuntur. Quid, cùm amplificata cupiditas animũ ita distrahit atque discerpit, vt nihil inconstantius aut miserius fingi possit? Nunc amore furit; nũc odio incẽditur; nunc ardet libidine; rursus metu concidit; & alijs eiusmodi pestibus, quasi furiarum tedis agitatus, in varias partes impetu quodam rabido concitatur. Sic igitur mens orbata luce, quotidiè magis errore completur; & ita de via deducitur, vt nullum omninò exitum in tantis malis inueniat. Ergo & cupiditatibus diripienda, atque tanquam à truculentis beluis dilanianda relinquitur: & hostibus generis humani sempiternis exposita, eorum plerunque crudelitatem satiat. Sic igitur circũfusi tenebris, mortiferisque vulneribus sauciati, nullamque tanto-

rum

rum malorum alleuationem sentientes, nec vllo in loco sine dolore atque solicitudine consistentes, vitam agimus miseram & calamitosam, omnibus summis malis vndique circumuentam. Nec tamen est vllus miseriarum finis in morte: sed omnia, quæ grauia & intolerabilia videntur, leuissima sunt, quasi quædam somnia reputanda, si ad æterna supplicia conferantur, quæ sunt post huius vitę excessum, stultis atque perditis hominibus constituta. Huic tanto malo quódnam remedium poterit adhiberi? humanum profectò nullum. Sed præstò aderit Pater ille cælestis, qui res humanas nunquàm neglexit. Is lucem suam diffundit, auxiliumque pollicetur: magnisque vocibus nos ab exitio reuocat, &, si illum audierimus, certá spem salutis & immortalitatis ostendit. Feras igitur venenatas extinguit: immanes hostes exterret: vulnera inflicta sanat: viam, qua perueniamus ad beatam vitam demõstrat: seque viæ ducem fore confirmat. Hoc tantum à nobis requirit, vt neque sensus consulamus, à quibus tam sæpè delusi sumus; neque vitam insanę multitudinis opinione conformemus, quam videmus præcipitem furore & amentia ferri; nec hostibus immanissimis pareamus, qui furentes odio & crudelitate, in vitã nostram incitantur; sed ei tãtum, quẽ immensa sapientia atque benignitate præstantẽ cognoscimus, & infinita potestate præditũ, omnes vitæ nostræ rationes credamus atq; cõmittamus; &, vt nos magis securos reddat, nos sibi fœdere icto filij sui sanguine deuincit, vt illi fidẽ adhibeamus; eaq; fide & obedientia salutẽ nobis & immortalitatẽ paciscitur. Quod est igi

tur noſtrũ officium in tãta Dei benignitate, & præſenti illius auxilio miſerrimis tẽporibus oblato? hoc vnum certè, non repudiare beneficium, nõ aſpernari liberalitatem, non detrectare imperium: ſed animo gratiſſimo illum ſummũ ducem intueri, illius benignitati vitã credere, veſtigijs illius ſtatim ingredi. Quod ſi non facimus, varijs rationibus fidem frangimus. Primùm enim oſtẽdimus nos minimè fidem verbis illius adiunxiſſe. Illud enim dici nõ poteſt, aliquem eſſe, qui beatus eſſe nolit, cùm omnes in beatæ vitæ ſtudiũ inflãmatis animis rapiantur, & omnia vitæ conſilia ad illam dirigant. Ergò, ſi credunt, Deum eſſe vitæ & ſalutis auctorẽ, viæq; certiſſimum ducẽ, qua ad vitam beatam perueniatur, ſi præſidio illius magnoperè confidunt, monitaque illius & conſilia non aſpernantur: certè, cùm fuerint ab illo vocati ad ſalutem, ad eũ confugient, & viam, quam ille mõſtrat, inibunt, eumq; ſummo ſtudio ſequentur, ſpiritumque illius ſenſibus ſuis longè anteponent. Quod cũ non faciunt, indicant certè, ſe non fidem ſed cupiditatem ſequi: deindè Dominum contẽnunt, cũ in maxima beneficia ingrati ſunt: poſtremò fœdus omni religione ſancitum, cum inſigni temeritate & impudentia rumpunt. Fidem autem maxima ex parte eſſe poſitã in hoc ſtudio, quo Deum ducem ſequimur, & à via, in quam nos ille deducit, haudquaquam deflectimus, Moſes inprimis author eſt. Sic enim Hebræorum infidelitatem coarguit: Non credidiſtis, inquit, Domino Deo veſtro, qui præceſſit vos in via, & metatus eſt vobis locum, in quo tentoria figeretis, oſtendẽs nocte vobis iter in igne, & die in columna nubis. Via autem

tem,quā Dominus monſtrabat,nō tam erat ea exiſtimanda,qua Hebręi per vaſtas &incultas regiones Syriam petebāt,quā diuina lex, qua eſt nobis in gloriā immortalē ſummo ſtudio properādum. Ab hac qui obſtinatè declinant,ſatis indicant, ſe parū Deo credere. Ob id idem Moſes alibi, cùm populum ad fidei ſtudium eſſet magna contētione cohortatus, quaſi declarās,quę vis eſſet in fide, dicit: DominumDeum veſtrū ſequimini,&ipſum timete,& præcepta illius ſeruate,&audite vocem eius,& ipſi ſeruietis,&ipſi adhærebitis.Multis vocibus idem declarantibus vim fidei ipſius inſignē facit.Itaque docet,ab eo ritè fidem coli, qui Deū præeuntem ſequitur:quod quidem facit, dū præceptis illius obtemperat:dum mentem excitat ad vocem illius audiendam:vt,quidquid fuerit imperatum,protinus exequatur:dum poſtremò beneficiorum memoriam conſeruans,illi, à quo tantis ornatus eſt beneficijs,amore coniungitur. Dauid autem ſicDeum loquentem inducit: Inſtruam te in via hac, qua gradieris: firmabo ſuper te oculos meos.Quàm benignè opem nobis oſtendit? Quid igitur eſt nobis faciendū,ne tantum beneficiū repellamus? Hanc tantam clementiam ducis ac monitoris noſtri,qui lucem mentis ſuæ ſe prælaturum in hac via cōfirmat,firma fide complecti. Quocirca nos ſtatim admonet, ne vocibus illius aures occludamus:ne imperium recuſemus: ne nos effrenatis beſtijs ſimiles præbeamus: hoc eſt, vt vno verbo dicam, ne infideles ſimus. Nolite, inquit, fieri ſicut equus & mulus,in quibus nō eſt intellectus.Idem Vatis alibi,cùm homines ad fidem excitaret: hodiè,inquit,ſi vocem eius

audieritis,nolite obdurare corda vestra. Hic certè durities animi, nihil est aliud, nisi contumacis animi rebellio, diuinum imperium repudiantis:quod quidem scelus est fidei oppositum. Fides enim cernitur in animo ad studium diuinæ legis alacriter incitato. Vnde colligitur, duritiē animi esse mentis errorem & cæcitatem,atque adeò perfidiam. Quod in eo loco satis exponitur, paucis enim interiectis,inducit Deum his verbis Israelis perfidiam acriter insectantem : Hi errant corde, & non cognouerunt vias meas. Ieremias verò perfidiæ vim & immanitatem luculenter explanat:Consistite,inquit,in vijs,& interrogate de semitis antiquis,quæ sit via bona: & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. & dixerunt,non ambulabimus. Immane facinus & execrandum,summi Domini imperiū contēnere: detestabilis quidē furor & amentia, in tantis miserijs optimi parentis beneficium abijcere. Inuitat enim ad fidem,iustitiam verò pollicetur. Ambulare enim in via, quam monstrat ipse Dominus,est fidei munus & officium:inuenire verò requiem,est absolutæ iustitiæ fructu atque tranquillitate potiri. Illi verò neque munus suum, quod facilè fulti diuino pręsidio exequi potuissent,exhibere voluerunt, & amplitudinem diuini muneris & beneficij,nefariè & improbè contempserūt. Instat nihilominus ipse Dominus, vt eos, qui benignitate allici noluerunt, timore saltem ab impietate deterreat:sequitur enim: Constitui super vos speculatores : audite clangorem tubæ. hoc est; denuncio per Prophetas meos, dirum & exitiosum bellum vobis imminere,nisi resipiscitis,

tis. Quid illi interim ad hæc? non, inquiunt, audiemus. Hîc iam cernitur summus infidelitatis gradus, & ingens quidam mentis stupor, quo oppressos videmus eos, qui nec beneficijs emolliri, nec plagis inflecti possunt; eò, quòd diuturna peccandi consuetudine ad diuinæ legis contemptũ obdurescant. Idem inquit alibi: Domine oculi tui respiciũt fidem, hoc est, non placaris vllis victimis atque muneribus; sed obedientia tantum, quam reliquerunt & abiecerunt Iudæi. Adiungit enim: Attriuisti eos, & noluerunt recipere disciplinam. Illud verò quàm præclarè, cùm eorum infidelitatẽ exaggerat, ostendens, eos perfidiæ scelere, parentum scelus & impietatẽ, quod in simulacrorum cultu suscipiebãt, longè superare. Vos, inquit, peius operati estis, quàm parentes vestri. Quomodo tandem? an potest esse quidquã aut mẽtis cæcitate demẽtius, aut sceleris immanitate detestabilius; quã diuinos honores ad muta bestiarum signa transferre? potest, inquit: &, quòd nã sit illud tantum scelus, exponit: Ecce, inquit, sequitur quisque prauitatem cordis sui, vt me nõ audiat. Hócne scelestius est, quàm cæsis victimis muta signa venerari? & multò quidem scelestius. Quò enim sacrificium maius est, & Deo magis debitum, eò sceleratior est, qui illud Deo eripit, vt ad alia transferat: &, quò res, cui aliquid sacratur, est Deo magis aduersaria, eò atrociore scelere se obligat, qui illam colit. Nullum sacrificium est fide magnificentius. Vnde videmus apud Prophetas, legis sacrificia à Deo contẽni, fidẽ verò requiri. Nihil est Deo magis contrariũ, quã effrenata cupiditas, ad omnia pessima facinora so-

licitans. Non enim mens diuina cũ mutis signis, sed cũ improba cupiditate bellum gerit. Qui autẽ animi sui prauitatem seqũntur, Deumq; audire recusant, fidem, quam Deo debent, ad cupiditatem transferunt, & libidinis temeritatem descriptioni diuinæ mentis anteponũt. Ideò enim à Deo deficiunt, vt ad nefariam cupiditatem transfugiant, quia credunt à sensibus persuasi, sibi commodiùs futurum, si voluntati propriæ obsequantur, quàm si Deo pareant. Sic fit, vt fidem, qua Deum venerari debuissent, ad animi prauitatem conferãt. In quo scelere quamuis eorum parentes fuissent, cùm tamen filij hæreditariam illam perfidiam amplificata contumacia cumulassent, rectè decretum est, illos multò parentibus sceleftiores extitisse. Hæc autem est omnis infidelitatis ratio. Vt enim fides sensus repudiat, vt Deum sequatur: sic infidelitas Deum contemnit, vt sensibus adhæreſcat. Quapropter summus ille fidei magister, dum fidei vim nobis explanat, admonet, vt mentem, quoad eius fieri potest, à sensibus abducamus; & carnis cupiditatem in cruce necemus, omnemque libidinis impuritatem repellamus. Aliter enim denunciat futurũ, vt ab illius cõiunctione penitùs excludamur. Quis nõ accipit, inquit ille crucẽ suã, & sequitur me, non est me dignus. Alibi verò ait; Si quis vult me sequi, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suã quotidiè, & sequatur me. Hoc autẽ idẽ est, quod in salutari lauacro profitemur, & hanc fidẽ Christo damus, nihil nobis cũ improba cupiditate futurum. Illo igitur salutari die pactionem cum Christo fecimus, & nos ipsos fœdere sanguine illius icto deuinximus, eiusq; sacris alli-

alligati ſumus,ita vt quoties eo neglecto, rurſus ad cupiditatem deficimus,fidē,quā dedimus,nefariè violemus. Vnde planè colligitur,omnē fidei vim eſſe in obedientia collocatam.Ergò, ſi ſenſus fidei quā profitemur,eſt ad illam præcipuam vocabuli ſententiam reuocandus,qua docuimus, fidē eſſe in debito officio præſtando conſtantiam; nemini dubiū eſſe poteſt,quin fidē violemus, quoties obſtinatè à Dei lege deficimus,&totos nos ad impuritatem conuertimus. Nam & Dominum cōtemnimus, & parentem violamus, & fidē datam prodimus,& Dei filium deſpicimus, & bellū denique ſceleratum & impium, & omni atrocitate ſceleris imbutum, cum diuina mente gerimus.
Nunc illam alteram fidei rationem excutiamus, qua oſtendimus,declarari firmam mentis aſſenſionem, non argumentis, ſed authoritate munitam. Operæprecium erit igitur,fidei definitionem, quam ſecundum hanc ſententiam Paulus tradit in epiſtola, quam ſcripſit ad Hebræos,acutiùs intueri;Fides,inquit,eſt firmamentum earum rerum, quæ ſunt in ſpe, neceſſarium argumentum non apparentium. Deſcribit fidem rebus à ſe inuicem valdè diſcrepantibus,cum illa tamen fide, quæ Deo nititur, mirificè congruentibus.Quid enim eſt in rebus humanis, in quo minùs animus humanus acquieſcat, quā in ſpe boni alicuius euenturi?Sūt enim varij caſus in vita,qui multis modis ſpē mortalium fallunt;ita, vt nulla omninò conſtantia ineſſe poſſit in eorum animis, ſi non prorſus inſaniunt,qui ſpe pendent: præſtat hoc tamen fides,vt multò firmior ſit animus in bonorū diuinorum ſpe,quā in humanorū poſſeſsione,ma-

ne, magisque futuris illis bonis confidat, quàm presentibus delectetur; securioremque illum red dat expectatio cælestium diuitiarum, quàm terrestrium fructus. Quid est magis occultum, quàm id, quod est procul ab humanorum sensuũ cognitione remotum, & nullo argumento aut humana ratione conclusum? efficit tamẽ fides, vt multo certiora confidas esse, quæ ingenio consequi non vales, spiritu tamen diuino enunciata, ijs, quæ vsurpas auribus, quæ cernis oculis, quæ contrectas manibus, quæ ratione concludis. Sensus enim & rationis argumenta fallunt sepissimè, Deus autem fallere non potest. Est enim ille constans in omni æternitate bonitas & sapientia immensa & veritas sempiterna. Ergo, cum primũ aliquid à Deo enunciatum aut promissum fuisse constiterit; tanta fides statim verbis diuinis adhibenda est, vt sit etiam, cùm opus ita fuerit, omnis fides sensibus abroganda. Omnia siquidem, quæ videmus, si ad diuinam constantiam atq; vim sempiternam respicias, sunt imagines, & vmbræ, & inania quædam visa, quæ multifariam animis illudunt. Solus igitur Deus est, cui rectè atq; sapienter confidamus. Illi igitur soli sapientes sunt, qui Deo credunt: non illi, qui freti ingenio argumentis acutè magis, quàm verè conclusis, in varias sententias distrahuntur, & perniciosis erroribus imbuuntur. Est igitur eorũ summa dementia, qui Christianos stultos & leues existimabant; eò, quòd non ratione sed fide niterẽtur; quasi sit quidquam magis secundum rectam rationem, quàm credere magis diuinę menti, quàm humanę rationi, aut parum perspici mente & ratione possint ea, quæ diuino insti-

ſtinctu moti credimus eſſe à Deo deſignata atque conſtituta. Quid enim eſt, quod homo proprio nixus ingenio conſequi valeat, quod ad vitã beatam conducat? ſcitè quidem Heſiodus:

Optimus (inquit) ille eſt, qui per ſe tenet omnia mente,
Quidq; futurum ſit tandem magis vtile cernit.
Commodus atq; ille eſt, qui paret recta monenti:
Qui verò non ipſe ſibi bene conſulit vnquàm,
Nec paret rectis vnquàm monitoribus vltrò,
Vtilis ad nulla eſſe poteſt hic munera vitæ.

RECTE ſanè. Sed, cùm ſim vnus è multis, nec eum ſapientiæ gradum aſſecutus ſim, vt alterius conſilio non indigeam, libẽter quærerem ab hoc Poëta, quémnam illum eſſe ſtatuat, cui abſque alterius ope veniat in mentem, quid optimum factu ſit, vt illius conſilio vitam meam inſtituam. Eſtne aliquis in vita, qui in vna ſentẽtia diu permaneat? qui nõ ſeſe ſingulis horis, ſi nõ eſt omninò mẽtis expers, amẽtiæ condemnet? ad quem igitur me cõferam? ad Philoſophos inquis. Rectè mones. ad quos igitur? Ad Academicóſne, qui ingenuè confitentur, nihil eſſe, quod comprehendi & percipi poſſit, omnemq́ue veritatem eſſe penitùs abditam atque in profundo demerſam? an ad Peripateticos, nomine tantum ab Academicis diſcrepantes, ratione autem in vtranque ſententiam diſſerendi cum illis mirificè congruentes? An ad Stoicos, qui quidem cùm vrgentur, negant ſe aliquem ſapientem vidiſſe? eum tamen, qualis futurus ſit, ſi vnquam in terris extiterit, oratione deſcribunt. In quo tamen ſapiente informando, quanta eſt inter philoſophos ſententiarum diſſenſio? quanta verbo-

borũ concertatio?vt facilè appareat,eos nõ modò sapientes non fuisse;sed ne,quæ vis quidẽ esset sapientiæ, attingere potuisse. Reliquũ igitur est,vt, si nec ipse meo ingenio consequi possum, quid mihi in vita gerendum sit, & eos, qui hoc vnum munus in vita susceperunt, vt sapientiæ studerent, video in sententijs fluctuare, in eademque rerum ignoratione versari ; vt desperem omnem veritatem, nec in vita mea gubernanda, consilio cuiusquam, sed cupiditate, vt plerique faciunt, & amentia ducar. Præclarè igitur Socrates apud Platonem ait, solum Deum esse natura sapientem: homines autem sapientiæ studiosos, non sapientes appellandos. Qui tamen,cùm neq; per se possint sapientiam assequi, nec aliorum similiter dilirantium institutis ad eam peruenire;restat vt vel spem consequendæ sapientiæ prorsus abijciant,vel ei,qui solus sapiens est,nempè Deo, se in disciplinam tradant. Cùm igitur summum & altissimum illum gradum sapientiæ,quem primo loco ponit Hesiodus, soli Deo tribuendum esse constet, consequens est, vt ad illum alterum aspiremus,Deoque recta atque salutaria monenti, credamus,eiusque iussis sine vlla recusatione pareamus. Is igitur inter homines solus sapiens est, quem Deus erudit,hortatur,incendit,clarissimaque luce perfundit.Beatus,inquit ille,quem tu erudieris Domine,& de lege tua docueris eum.Ex quo efficitur,omnem verissimę sapientię disciplinã fidei sanctitate & religione contineri. Est itaq; (vt eò redeamus,vnde sumus digressi)hominis sapientis,hoc est,fidelis officium, ea, quæ à Deo accepit,multò certiora putare ijs,quæ aut sensibus,

aut

aut ratione complectitur: & multò magis promissis diuinis, quā possessionibus humanis cōfidere. sic igitur necesse est, fidelem hominem, quandiu ipsa fide regitur, Deo semper obedire. Hoc intelligi rectius poterit, si vitæ instituendæ ratio, & actionum humanarum principium fuerit explicatum. Humanus animus non potest moueri ad aliquid agendum, nisi priùs aliquod sibi bonum proponat, quod aut verum sit, aut saltem in opinione consistat. omnis enim actio suscipitur gratia alicuius boni. Omnē igitur actionem boni iudicium antecedat necesse est, & tunc agendi studium consequetur. Cū enim animus iudicauerit, id, quod sensibus aut mēte comprehendit, esse naturæ accommodatum, visisque aut veris, aut falsis assensus fuerit: necesse continuò est, vt id amet, consectetur, adipisci velit. Actionis ergò principium, est illa fides, quam animus visis adiungit. si enim nulla omninò species boni pellit animum, nunquam mouebitur animus ad aliquid agendū. sublata igitur boni specie, omnis actio tollitur. Omnem igitur actionem iudicium alicuius boni antecedat opus est, & ità agendi studium necessariò consequetur. Nam, vbi primùm boni alicuius species occurrit animo, mouetur statim appetitio. appetitionem verò, si nihil impedierit, proximùs actio consequetur. Cùm igitur constet, actionis principium boni iudicio contineri, efficitur planè, vt, quò fuerit iudicium illud constantius, & animi assensio firmior; eò acrius impellatur animus ad agendū, studiumq; illius multò vehementius incitetur. Ergò, si fides est multò magis electa futuræ felicitatis spe, quā rerum præsentiū possessi-

possessionis, si est omni ratione constantior, omni scientia firmior, si confidit magis rebus diuinis à rationis comprehensione remotis, quàm ijs, quæ sunt obiecta sensibus: consequẽs est, vt fideles vitam suã, non sensibus, non opinione, non humana ratione; sed diuina lege moderentur. Credunt enim multò magis Deo, quàm sensibus, quàm rationi. Deus autem testificatur, ea, quæ plerunq; quasi salutaria sequimur, esse non modò fluxa & inania, sed etiam pernitiosa, atque mortifera; omnémque salutis rationem esse in ea lege positam, quam ille tanquam certam & directam viam nobis ad gloriam & immortalitatem muniuit. Ergo cùm salutem & immortalitatem appetimus, & Deo firmam fidem adhibemus, omne vitæ studium à rebus terrenis abstractum ad diuinam legem conferimus. Vitam iucundam tibi proponis? sensus tibi suadet, vt cupiditatibus obsequare, omnesq; voluptates, quantumuis nefarias atque flagitiosas, exquiras. Quid diuinus spiritus? caue, inquit, facias. Illa enim voluptatis insidiosa blãdimenta vitam tibi amarissimam efficient, doloribusque summis infinito tẽpore cruciabunt. Si fide duceris, & iucunditatem expetendam iudicas, magis certè credes spiritui te à flagitio reuocanti, quàm cupiditati ad flagitium impellenti: & ita fide cupiditatem frenabis. Cupis te ditissimum fieri: si sensus in consilium adhibueris, pecuniæ studebis, & iuris æquitatem violabis, quoties eam infinitæ tuæ cupiditati obstare perspicies. Quid spiritus? admonebit te vt inanes opes negligas, vt manus ab iniuria contineas, vt pecuniam Deo fœnori des; Quòd facies, si maximam illius

par-

partem,in egentium inopia subleuanda consumpseris.ea namque ratione futurum', vt veras atque sempiternas diuitias tibi in cælo congreges, &in hac vita diuinis opibus afluas,Deique proui dentia facilè sustenteris . Si fidem sequeris , eam sanè præclaram amplificandi patrimonij rationem esse statues , quæ innocentia & benignitate continetur:si verò neglecta fide sensus consulis, stultum & amentē iudicabis eum,qui spe diuitiarum,quas non videt,eas,quas domi continet, effundit.Expetis honores, & dignitatem.si Deo credis,eam dignitatis viā inibis,quę in glorię popularis contemptione & despiciētia sita est,& ab ambitione,tanquā à peste,fugies.secus autem, si opinionibus hominum vitam institueris. tunc enim omnia ad temerariæ multitudinis opinionē,&in anem populi plausum captandum conferes. Denique,ne plura persequar, omnibus in rebus poteris aut fidei tuę specimē dare,aut ostentare perfidiam . Si in periculis constitutus Dei opem non implores,sed ab hominibus tantùm auxilium petas;si secundis rebus vtens, bonorum omnium au tori gratias agendas nō putes;si postremò vitam non diuina disciplina , sed humano consilio gubernandam censeas,ostendis planè, te magis addictum esse sensibus , quàm diuinæ præscriptio- . Contra verò , cùm omnia præ studio legis diuinæ contemnis , præ te fers firmam illam fidem, quam Dei verbis adiungis. Obedientia citur , & opera in diuinæ legis studio præclarè sita , actionesque cum pietate susceptæ , sunt, quæ dant veræ fidei significationem . fides enim summùm continet certam spem . necesse enim est,

ſi Deo credimus, vt nihil certius promiſſis diuinis habeamus. ſpes autem ſic animum ad res gerendas exacuit, vt maximorum laborum obliuiſci faciat, omnemque ſenſum à cogitatione doloris auertat. Agricolæ enim frugum expectatione labores immenſos facilè perferunt: milites ſpe victoriæ incenſi vulnera non ſentiunt: venatores nullos imbres & frigora recuſant: nemo denique ſperat aliquid, quem non ſpes illa ad omnes labores libenter excipiendos exſuſcitet. Quòd ſi ſpes incerta rerum caducarum tantam habet vim, vt omnem laborem leuem & tolerabilem efficiat: quid nō molietur animo is, qui certum habet, præclaris factis aſcenſum in cælum dari? Habet præterea vigens & incitata fides charitatem ſibi indiſſolubi vinculo copulatam. Nā ſi natura excitatur amor, cùm inſignem aliquam ſpeciem cernimus, & in illius venuſtate & pulchritudine notanda defixos oculos habemus; multò certè vehemētius pulchritudinem diuinam amabimus, mentis oculis vſurpatam. Nam nec decus vllum cum decoris diuini lumine, quod fides inſpiciendū proponit, conferendum eſt; nec vlla oculorum acies, cum fide, diuino ſplendore colluſtrata, vlla ex parte conparanda. Ergò, cùm mens à Deo lucem accipit, vimque illam ſplendentem & lucidam, quam habet, in diuinæ mentis honeſtatem atque pulchritudinem intendit, illiuſque virtutem & ſapientiam contemplatur, & beneficia, quæ ab illa accepit, & quæ ſe percepturam eſſe confidit, aſſiduè retractat; fieri nō poterit, quin illam ardenter amet. Quòd ſi amat, otium pati non poterit. nam cùm omnis amor ſit vehemens &

acer

acer,tũ hoc amore diuino nihil excogitari poteſt ardentius.Itaq; magna quędam ſemper molitur, alta & ardua libenter aggreditur,magnoq; impetu ad cęlum tendit. Nihil eſt,quod ardorem illius extinguat,aut egregios conatus frangat, aut præclarũ impetum, aliquo modo reflectat. nec enim laborem fugit,nec periculum metuit,neque mortem reformidat,neque cruciatum exhorret. Si fides igitur eſt cum charitate coniuncta; charitas autem eſt ignauiæ, pigritiæ, inertiæ contraria & inimica; efficitur,vt qui fidem ritè colit, ſit ſemper ſtudio diuinæ legis incenſus. Quoquo igitur modo fidem intelligas,ſemper eam videbis, pia atque ſancta obedientia contineri. Nam ſi officio, ſi veritate, ſi fœderis ſanctitate fidẽ definias; fidem certè frangit,qui Dei legem contemnit.Sin eam mentis perſuaſionem,qua multò certiora putamus ea quæ diuinus ſpiritus enunciauit,ijs,quę ſenſibus aut ratione conſequimur;cùm iudicium ſemper actionem antecedat, fideique iudicium ſit multò firmius omni cognitionis euidẽtia:neceſſe eſt,vt qui fidem ſanctè colit, ea fide vitam inſtituat, & ſic illã protinus obedientia conſequatur. Vndè fit,vt omnis rebellio,infidelitas in ſacris literis appelletur. Quale eſt illud; Nec fideles habiti ſunt in fœdere illius. Credere item idem eſt, quòd obedire. Idcircò præceptis,inquit ille, tuis credidi. Paulus verò ſæpenumerò obedientiæ nomine fidẽ explicat;Nõ omnes,inquit,obediunt euãgelio. Iſaias enim dicit:Domine, quis credit auditui noſtro?Hìc certè nullum diſcrimẽ inter fidẽ & obedientiam eſſe poſitũ videmus. Aliter enim Iſaiæ teſtimonium parũ accõmodatum fuiſſet ad

Iudæorum rebellionem acrius conuincendam. In eadem autem epiſtola inquit: Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter incredulitatem illorum: ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Quo in loco animaduertendũ eſt, pro eo, quod interpres reddidit, Non credidiſtis, eſſe apud Paulum ἠπειθήσατε; hoc eſt, obedire noluiſtis. Vbi autem vertit, propter incredulitatem eorum: eſſe apud Græcos τῇ τούτων ἀπειθείᾳ, id autem eſt, per eorum rebellionem. In quo ſapienter intellexit interpres, idem eſſe apud Paulum obedientiam, atque fidem. Contrà verò, inter infidelitatem & contumacis animi prauitatem, legitimum imperium aſpernantem, nullum eſſe diſcrimen. Ob id igitur rurſus eodem in loco ἀπειθείας nomen incredulitatis nomine declarauit. ſic enim vertit: Concluſit enim Deus omnia in incredulitatem, vt omnium miſereatur. Hîc enim Paulus vtitur hoc nomine ἀπειθείας, ad infidelis animi improbitatem deſignandam. quod non modò eo in loco facit, ſed in alijs quàm plurimis. Vndè cùm infideles nominat, eos ſæpè υἱοὺς τῆς ἀπειθείας appellat, hoc eſt, ſcelere rebellionis alligatos. Ad Corinthios autem ſcribens ait: Circumciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt; ſed obſeruatio præceptorum Dei. Qui dubitat, an Paulus hîc diuinæ legis obſeruationem atque fidem idem eſſe ſtatuat, legat eandem omninò ſententiam, paucis verbis paululum commutatis in epiſtola, quam ad Galatas ſcripſit. Nec circumciſio, inquit, aliquid valet, neque præputium; ſed fides,

quæ

quæ per charitatem operatur. In epiſtola autem
ad Hebræos id luculenter explanat. Dum enim
eos ab infidelitate deterret: dum admonet, nè
quiſquam ſe ſe ſcelere perfidiæ conſtringat: dum
ijs,qui increduli fuerint,acerrimè comminatur,
& exitium ſempiternum denunciat: nomen τῆς
ἀπιστίας, & ἀπειθείας ſæpè confundit. Qui fuerit
in Paulo verſatus, non modò ex his locis, ſed ex
alijs quàm plurimis intelliget,fide apud illum o-
bedientiam ſæpenumerò deſignari:perfidia verò,
contumacis animi rebellionem, Dei imperium
detrectantem.Vndè cùm nos ad fidei ſtudium co-
netur incendere,concludit dicens: Videte ne re-
cuſetis de cælo loquentem. Vndè etiam ſæpenu-
merò infideles,non ἀπίστους, ſed ἀπειθοῦντας appel-
lat. Quod etiam ab alijs factitatum cernimus. Sic
enim Petrus ait; Idcircò continet ſcriptura, Ecce
pono in Sion lapidem angularem,electum,preti-
ſum qui credit in eum,non dedecore afficietur.
Vobis igitur erit inſignis honor credentibus, nō
obedientibus autem,lapis,quem ſpreuerunt ædi-
ficantes, idemque caput anguli conſtitutus, erit
lapis,in quo offenſi corruent, qui non obediunt.
Item apud Lucam ſcriptum eſt, vt conuertat, in-
quit,corda patrùm in filios,& rebelles in prudē-
tiam iuſtorum. ſic enim eſt in Græco exemplari,
καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων. Ioannes item,vt fidem
ab inani confidentia diſiungat,ait:In hoc ſcimus,
quòd Deum cognoſcimus,ſi præcepta eius ſerua-
mus. qui dicit, ſe noſſe Deum, & præcepta eius
non ſeruat, mendax eſt. In eo planè fidem ineſſe
negat,qui Deo non obedit, & idcircò in euange-
lio mortis ſempiternæ ſupplicium illis ſubeun-

dum asserit. ait enim: Qui credit in filiū, habet vitam æternā. expectas, dum dicat; Qui verò nō credit, interibit, nō id dicit: sed quod tantundē valet, qui filio nō obedit, nō videbit vitā. consequens. n. est, vt, quemadmodū sempiternæ salutis spes, obedientiæ fideli tantùm, quæ fidei nomine significatur, ostensa est: ita eis, qui obedientiā abijciunt, omnis spes salutis sit omninò præclusa. Neq; solùm in sanctis literis, verùm etiā apud Græcos scriptores, Atticos præsertim, annotare passim licet locos innumerabiles, in quib. πίστις, idem omninò valet quod πειθαρχία: & πιστεύειν, hoc est, credere, esse idē, quod obtemperare. sed nos, cùm de sacrarū literarum consuetudine disseramus, infinitisq; illarum testimonijs abundemus, minimè necessarium arbitramur, aliundè testimonia sumere. Ex his enim, quæ attulimus, satis liquet, fidē obedientia, summoque diuinæ legis studio contineri.

His tamen ita constitutis, relinquitur quæstio sanè difficilis ad iudicandum. Ex ijs enim, quæ adduximus, apparet, omnes homines iniustos & intemperantes, esse ab Ecclesia segregandos. infideles enim sunt. Ecclesia autem est cœtus fidelium. contrà tamen, videmus improbos etiam homines in ecclesia contineri. ob id Christus facit eam similem sagenæ missæ in mare, & omne piscium genus congreganti; & nuptijs, in quibus etiam homo sordidatus accubuit; & amplissimæ familiæ, in qua sunt multi serui, domini imperium negligentes; & decem virginibus, quarum pars somno consopita officio functa non fuit. Quæ omnia declarant, versari in Christi ecclesia prauitatem, flagitia, turpitudinē, languorem & inscitiā:

homi-

homines autem, qui pertinent ad ecclesiã, sola fides à reliqua hominũ multitudine secernit. Si improbi igitur possunt in Ecclesia censeri, improbi certè fideles esse possunt. aliter enim nunquam fuissent in Ecclesia conscripti. Hoc vt rectè dijudicemus, videamus opus est, quæ doctissimi homines de vitiorũ natura disserunt. Negant sapientem vllo pacto peccaturum: omnemq; improbum, stultũ & amentem esse contendunt: quod quidem hac ratione cõfirmant: Nemo prudens sibi malum machinatur. Omnes enim natura bonũ appetunt: & omnia, quæ putant esse mala, & statui suo, quẽ maximè tueri cupiũt, pernitiosa, summa cõtentione repellũt: Improbi aũt sibi summum malorũ omniũ machinantur. nullum .n. malum est maius iniustitia & improbitate. Omnes igitur improbi, stultissimi. Quòd si contra dicas, esse multos acri ingenio præditos, prudentięq; nomine præstãtes, qui tamẽ multis vitijs inquinati sunt; respondent, eos à prudentia deseri, cùm peccant. Poterit.n. fieri, vt inquit Aristoteles, vt alteram quidem rationis partem, quæ communior est, atque latius patet, teneat is, qui prudens existimatur: in alterius autem partis iudicio, quæ certis est temporibus atque rebus definita, in quibus perturbationes animi dominantur, cupiditate victus, à mente & à seipso discedat. veluti cùm sic ratiocinatur: Quidquid naturæ cõnsentaneũ est, expetendum est. hucusque non est, cur illũ meritò accuses. Rectè enim statuit appetendã esse naturę cõseruationem. Sed si alteram partem ad hunc modum assumat: hæc voluptas, quamuis nefaria, est naturæ cõsentanea; & ita concludat, nefariam voluptatem

 mini-

minimè repellendam esse:cernere iam licet,quantis tenebris oppletus sit,qui sic argumentatur.Nō videt enim,hominis naturam euerti flagitio & improbitate.quo minus autem videat, impedimento est libido fera & immanis,quæ illum conturbat,ita,vt nequeat ad illum saltem temporis punctū suspicari,quàm amarū sit illud,quod suaue et iucundum putat. Si igitur tūc ad habitum animi longo fortaſsè vsu comparatum, respicias;illum prudētem appellaueris:si ad admissum tunc dedecus,stultissimum. Attamen quandiu illa rationis scintilla ita viget, vt nō prorsus vitiorum multitudine restinguatur , quamuis interdum aliqua in re libidini cedens,vsu prudentiæ illius priuetur ; morbos tamen videtur habere sanabiles. Multa enim facit,etiam cùm à mente deficit,cum magna pudoris significatione, &, cùm primum effluit turbulentus ille motus animi, eum suscepti flagitij statim pœnitet , atque cupit ad bonam frugem redire. Illi itaque soli penitus deplorandi sunt, qui diuturnitate peccandi pudorem penitus amiserunt. sceleris enim consuetudine animum habent efferatum,& ad omnia facinora propensum . hos ἀκολάστους appellat Aristoteles, hoc est,insanabiles; nempè,qui non facilè corrigi & emendari possint disciplina, quos proteruos atque petulantes appellare possumus. Illos verò, qui nondum habent rationem à flagitio deprauatam, ἀκρατεῖς,hoc est, incontinentes nominat : qui, quamuis rectè secum de rebus agendis statuant,cùm tamen ad actionem ventum est , iudicium illud suum minimè seruant. fit enim,vt magnitudine perturbatiōis occæcati,sciē-

tia

tia illa, quam habent de rebus singulis, minimè vtantur. nam propter libidinis magnitudinem, falsa suauitatis specie commoti, falluntur hi, qui sensus sequuntur, & quandiu in illis dominatur cupiditas, à iudicio deducũtur. quamuis igitur omnes, qui delinquunt, stulti sint: sunt tamen quidã, qui habitu ipsius animi prudẽtes haberi possunt, licet interdum cupiditate victi flagitio succumbant, & ab ipsius prudentiæ præscriptione recedant. Hoc iam licet ad fidei disputationem transferre, Vt enim qui delinquit, à recta ratione recedit, quamuis & anteà secum rectè de rebus à se gerendis statuerit, & non omninò, cùm primum in se flagitium admittit, rationis lumen amittat: ita cùm fidelis delinquit, eo tempore à fidei quidem vsu recedit, illam tamen fidem non continuò amittit. Quãquàm recta ratio, vt posteà melius videbimus, à fide secerni non potest. Nam, cùm fides in obedientia maximè cernatur, recta autem ratio nihil sit aliud, quàm iudiciũ ex diuina præscriptione aptum, atque adeò cum diuina mente coniunctum: sequitur, vt, qui rectæ rationi paret, Deo pareat. & ita colligitur, eum, qui rectam rationem sequitur, non esse à fide prorsus alienum. Præterea, recta ratio tunc est, cùm illustratur lumine diuinæ mentis, eamque sequitur. Lumine autem diuino mentes illæ solum collucent, quæ cum fide viuunt; ita fit, vt fides à recta ratione diuelli nequeat. Quo rectius ea quæ Philosophi de recta ratione statuère, in fidem quadrant. vt igitur ea ad fidei rationẽ accommodemus, dũ animum aliò vocat spiritus ad salutẽ, aliò trahit cupiditas ad perniciẽ, & indè spiritus mentẽ excitat ad di-

uinarũ rerum cognitionem,indè cupiditas illecebris voluptatis in fraudẽ impellit,aut alia quauis animi cõmotione mentis ſtatũ impugnat; euenit, vt animus in contrarias partes diſtractus, aliquando quidem fidei luce relicta, ſenſus errorẽ ſequatur;aliquando verò,oppreſſis ſenſibus, fide vitam dirigat. Cùm enim fides diuinis viribus excitata contra libidinẽ ſtrenuè decertat; fit vt vigente fide,coerceatur &comprimatur libido: contrà verò,cùm fides langueſcit,officiumq́; ſuum non facit,nec libidini,quantum poteſt, obſiſtit;ſed quaſi ſopita conniuet:iacet tunc,vt mortua; viuit autem atque viget libido.&,quemadmodum ſi in altera libræ lance fides,in altera libido eſſet impoſita; ſic neceſſe eſt,alteram vi & pondere alterius eleuari. Nã cùm ſeipſam fides excitat,vimq́;ſuam intendit,facilè eleuat omnes cupiditates: contrà verò,cũ vim ſuã remittit, nec obuiã it cupiditati; tunc ipſa eleuatur immani quodã cupiditatis põdere ſuperata.Sic igitur fit,vt,cùm peccant homines,eo tempore, quo peccant fide , quam habitu mentis habent,minimè vtantur: ſed quemadmodum qui in re aliqua recta ratione non vtitur , nõ orbatur continuò ratione;ſic qui aliquid ob vehementem animi perturbationem contra fidem faciunt,non continuò omne fidei lumen amittunt. Multæ enim in illis reſident reliquiæ,quas ſi colligas,facilè apparebit,quantum inter illos,&eos qui fidem omninò abiecerunt,interſit. Diuina enim decreta ſancta credunt,Chriſti numẽ horrẽt, Diuinum iudicium extimeſcunt.ſed,neſcio quomodo,propter effrænatæ cupiditatis impotentiã, hebeſcit eorum fides , & acies mentis obtũditur.

Tunc

Tunc igitur velut ij, qui in oras longinquas aspiciunt, & magno interiecto interuallo corpus aliquod vidēt, in magnitudinis iudicio falluntur, ita vt res etiam breuissimas, si propè sitæ sint, maiores esse putent, quàm montes altissimi: sic cū ex vehementi aliqua perturbatione æstus existit atque caligo; non tanti faciunt homines ea, quæ in longinquum tēpus dilata sunt, vt propter illa sibi præsentibus emolumentis atq; voluptatibus carēdum censeant. Nec enim intelligunt, quantò sit acerbius atque calamitosius, animum crimine aliquo maculari, quàm oblata aliqua voluptate & emolumento destitui: quod certè non fecissent, si fidem ipsam consuluissent. Sic igitur fit, vt partim sint infideles habēdi, partim fidelibus annumerādi: infideles, quia & fœdus cum Deo ictum violāt, & vitam suam ipsa fide non moderantur: fideles, quia decretis diuinis assentiuntur, & ab illa persuasione, qua fuerant imbuti, etiam cùm delinquunt, non omninò deseruntur. Vndè colligitur, vt partim sint in Ecclesia censendi, partim à sanctissimo illo cœtu repellendi. si enim per Ecclesiam intelligas corpus cælestis Reipub. florentissimum, nullis omninò sordibus inquinatum, aut maculis infectum, sed purum, ornatum, elegans, splendidum, diuinis opibus exaggeratum & excultum; si speciem illustrem animo cogites, non habentē (vt Pauli verbis vtar) vllam maculam, aut rugam; sed ea forma nitentem, quæ maximè sponsam Christi deceat; dubium non est, quin toties ab illius societate & communione secludamur, quoties flagitiū & impuritatem suscipimus. sin autē Ecclesiam illo cōmuni fidei sensu, & sa-

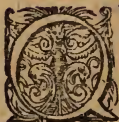
& sacrorum omnium cõmunione definias(quod quidem facere necesse est,quando vtranqueEcclesiæ rationem ex sanctis literis didicimus) multos etiam flagitijs infames ea contineri puta. Nec enim continuò benignus atque clemens Dominus, qui calamum quassatum nõ conterit,& linum fumás nõ extinguit,vbi primùm aliquis per desidiã & imbecillitatem labitur, ab omni Ecclesiæ suæ communione repellit.Fieri enim potest,vt non sit superbia inflatus,non impudenti facinore turbulentus,non erroris pestilentis tabe consumptus, non à communi Ecclesię consensu diuulsus;sed idem cum illa sentiat,quamuis illum sensum,in re aliqua vehementius appetita, interdum cupiditas importuna labefactet. ita enim labefactat, vt nõ omninò deleat. adhuc igitur is Christi septis tenetur inclusus.Nam & Ecclesiæ rectorem veretur:illiusq; leges sanctas existimat:eiusdemq; votis iuuatur & precibus:illoque doloris sensu, qui ad vniuersum Ecclesiæ corpus, ex alicuius membri dolore redundat,mirificè sustẽtatur.Si dolet, inquit Paulus, vnum membrum,simul dolent & reliqua membra: &, quemadmodum in humano corpore,quamuis aliqua pars ægra sit,quãdiu sentit,secãda non est,(poterit enim facilè sanitatem recipere;atq; ad naturam suam reuerti) ita,quandiu fidei sensus viget in homine,quamuis ęger animo sit,non est ab Ecclesia excidendus,nec illius salus desperanda,nisi suscepta flagitia contemptu & impudentia cumulet,& ad extremum vitæ spiritum in improbitate persistat. Vt tamen fatemur, in his,qui delinquunt, fidei communem assensionem relinqui:ita defendimus, ab ijsdem eam fidem

dem minimè retineri, quæ præparat animum ad diuinum iustitiæ satum accipiendum, eandemque iustitiam partam auget atque conseruat. Ea nanque est in officio, in diuinæ legis cultu, in veræ sapientiæ studio constituta: & ita fit, vt, quicunque deserunt officium, & à Spiritus sancti descriptione recedunt, & tenebris demersi miseriam suam non vident, contra fidem faciant. Vndè Paulus, auaros à fide penitus auersos esse dicit: & qui suorum salutem negligunt, esse infideles, & infidelium scelestissimos: &, qui sceleris sibi sunt conscij, fidei naufragium fecisse.

LIBRI PRIMI FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER SECVNDVS.

VAE vis & ratio fidei sit, quantam vim rerum diuinarum in se ipsa contineat; quamuis magna ex parte simus oratione persecuti: posteà tamen vberius explanabimus atque docebimus, quomodo ad iustitiam, & immortalitatem ducat, & in cælestis hæreditatis possessione constituat. Prius tamen quàm ad hanc tantarum rerum explicationem propius accedamus, operæpretium erit, aliud fidei genus in medium adferre, mirum, & nouum, atq; priscis temporibus inauditum, cuius author est Lutherus. Nam ad hunc diem vir egregius humanum genus lusum putat, seq; diuino quodã beneficio in lucem editum fuisse, vt infinitis erroribus hominũ mentes liberaret. Nec enim is est, qui aliquid timidè & diffidenter in oratione ponat: sed qui, tanquam oracula fundat, ita omnia, quæ censet, admirabili constantia confirmat. Hic igitur, cùm variè fidem definiat, vnum tamẽ fidei genus inducit singulare, & à cõmuni fide distinctũ, qua

qua quilibet ita certũ ſtatuit, vt nihil ei certiùs eſ-ſe poſſit, ſe eſſe Deo gratum. Sola enim hac vnica & ſingulari fide iuſtitiam, ſalutem, & immortalitatem comparari cẽſet. Nihil conferre ad iuſtitiã actiones præclaras, nihil egregiæ virtutis exercitationem, nihil ſingulare religionis atque ſanctitatis ſtudium: cũ omnia, quæ cogitamus, molimur efficimus, ea etiam, quæ cum pietate ſuſcipimus, & ad Dei gloriam conferimus; vt impura, & ſcelere contaminata condemnet. Nihil enim cenſet geri ab homine poſſe quantumuis inſigni ſanctitate prædito, quod non ſit ex ſe capitale crimen, æternis cruciatibus vlciſcẽdum. Iam verò eos, qui ob ſceleris alicuius conſcientiam lachrymis ſe dedunt, vel eo ſolũ nomine, quod à ſe ſuſcepta flagitia lamentãtur, nefarios & ſceleratos exiſtimat. fas enim eſſe non putat ei, qui fide firmatus eſt, aliqua ratione lamentari. Hoc enim putat eſſe inconſtantis & infidelis animi, fidem nefariè ſimulantis, & anili ſuperſtitione obligati. Vult enim, vt ſit ſemper animus celſus, erectus, intrepidus; adeò de ſalute ſecurus, vt nulla vnquam moleſtia, ex ſceleris admiſſi recordatione, conflictetur. itaque ſolam per ſe hanc ſingularem fidem id præſtare, vt iuſtitiam atque ſalutem conſequaris. O mirum iuſtitiæ compendium, facilem & expeditam ſalutis rationem, egregiam caſtitatis & innocentiæ diſciplinam: quæ nec opera à nobis exigit, nec dolorem vllum requirit, nec vllam peccantibus moleſtiam exhibet, ſed vna fide contenta tam benignè, atque cum tanta firmitate, nobis omnia diuina munera pollicetur. Sed velim, id mihi clarius explanes, homo (vt tuis quidem videris) omnium do-

doctiſſimè,quomodo is,qui ſe adulterio commaculauit,aut cæde inquinauit,iſta fide iuſtitiam aſſecutus ſit? Eſtne à flagitio & immanitate conuerſus ad corporis & animi caſtitatem, & ad eximiæ charitatis ſtudium?an manet adhuc eiſdem ſcelerum vinculis alligatus? &, nè longius abeamus, cùm tu inceſtis nuptijs fidem Chriſto publicè datam fefelleris,cùm virginē Chriſto conſecratam,ad conſenſum effrænatæ libidinis petulanter illexeris,cùm peſtis patriæ,turbo, atque procella religionis extiteris,quæro ex te,quo tandem modo iuſtus iſta fide effectus repentè ſis? Num deteſtatione execrandi connubij,impuriſſimique matrimonij,quod cum pernicioſiſſimo nefariæ libidinis exemplo, grauiſſimaque Reip. Chriſtianæ offenſione contraxiſti?An ſola iſta fide, quam ad tuum, tuorumq; inane ſolatium commentus es? ſi execratione proprij ſceleris ab inſtituta impietate reſilijſti,animumque tuum ad pietatis & caſtitatis ſtudium traduxiſti,te Chriſti benignitate iuſtitiam aſſecutum confiteor.Omnibus enim, qui ſcelus admiſſum deteſtati fuerint; & ad officium redierint,veniam pollicetur.Derelinquat,inquit Iſaias,impius viam ſuam,& vir iniquus cogitationes ſuas,& reuertatur ad Dominum,& miſerebitur eius.In quo ſignificat,miſericordiam, hoc eſt, iuſtitiæ claritatem,diuino munere conceſſam, illis tantum tribuendam,qui recedunt ab impietate,& iniquitatem ſummo ſtudio repellunt. Ergò & tu ipſe cupiditatis tuæ petulātiam compreſſiſti;& effrænatam iſtam mentem,quę te in locum præcipitem ferebat,à curſu ſuſtinuiſti; omneſque tuas cogitationes à feritate & immanitate ad be-

benignitatis & clementię studium reuocasti, & sic altissimum iustitiæ gradum adeptus es. Non igitur sola fide fuisti hanc iustitiæ & dignitatis amplitudinem consecutus. Quęro enim, num ista singularis fides, quę iustitiam sola consequitur, charitate informata sit? an potius omni charitate nudata? si cum charitate coniuncta est, & tu per eam fidem ad iustitiam adspirasti; certè charitas ipsa multis se signis indicauit. Ergò antequàm esses iustitiam adeptus, cùm haberes quodam modo fidẽ ardore charitatis incensam; quód consequens est, ad odium tui sceleris exarsisti: summumque dolorem ex recordatione illius accepisti: omnemq; conatum adhibuisti, vt omnem à te impuritatem propelleres. & fortassè Danielis consilium secutus es; vt animo concepta crimina operibus benignitatis expiares: & hac ratione aditum tibi ad iustitiam aperuisti. Non igitur sola fide tibi iustitiã comparasti, sed dolore iustissimo ex scelerum cõscientia, qui te, vt debuit, vehementer afflixit, sed ardenti castitatis, quam antea violaras, studio; sed opibus, quas obtinere potuisti, in egentibus alendis, & in hominum miserorum alleuatione consumptis. Quid igitur nos decipis Luthere? quid aciem mentis nostræ verborum nouitate perstringis? cur hominibus tuis, qui te tanto honore prosequuntur, illudis? Cùm enim lachrymas pias dãnares, sapientemque mœstitiam maledictis conscinderes, & omnia opera non inutilia modò, sed pestifera esse contenderes, istamq; solam fidẽ amplecterère; hoc moliri planè videbaris, vt tuos omni molestia liberando, gratiã ab vniuersis inires. Graue enim plerisque videtur esse, dolere, angi,

lamentari, inedia corpus affligere, patrimonij bonam partem in benignitatis studium conferre, flagitiosasque voluptates, quibus diu assueueris, omni contentione respuere. Quare minimè mirū est, tam multos se satis dociles ad istam disciplinam præbuisse, qui non intelligentes, quemadmodum ea à te dicerentur, existimarunt sibi à te omnium cupiditatum licētiam permitti. Cùm enim tantùm in fide poneres, vt in ea solùm satis esse præsidij diceres: id videbaris ostendere, paratam esse omnibus salutem sine dolore, sine rei familiaris dispendio, sine criminis admissi detestatione. Quin igitur in concionem ascendis Luthere, mentemque tuam aperis? quin errorem detrahis ijs, qui te vt cęleste numen, intuentur? Doce Luthere, doce, inquam, tuos, nullum tibi nobiscum in hac quæstione esse certamen. Nec enim te intelligere, scelestum, quandiu à scelere non discesserit, iustum fieri posse credendo. esse igitur necesse vt prius ipsum scelus exhorreat, & à prauitate vitæ ad pietatis studium conuertatur. Si verò sentis, improbum, quamuis ab improbitate non omninò refugiat; fide sola iustitiam adipisci, quis te fuit post homines natos immanior? quis amentior? An poterit aliquis gratiam ab illa summa bonitate consequi, quandiu improbitatem non oderit? quandiu non impietatem, quæ perpetuum bellū cum æquitate diuina suscipit, à se repulerit? Quo tandem modo fieri potest, vt in Dei gratiam recipiar, quandiu in me cupiditas dominatum habuerit, quæ Dei legem odit, quæ illius imperium detrectat, quæ odium in me numinis incendit? Non potest enim lex illa sempiterna, nō persequi odio sem-

ſempiterno ſcelus & improbitatem. Neceſſe igitur eſt, vt prius improbitatẽ odio perſequar, quã in illius amicitiam recipiar. Minimè, inquit, ſed tantùm crede. ea enim fide iuſtitiã repentè obtinẽbis. Iuſtitia verò conſtituta, tunc & odium ſceleris, & ſtudium charitatis exiſtet. Intelligo; fides igitur illa, qua es adeptus iuſtitiam, à charitate ſegregatur. Nam ſi fides antecedit neceſſariò iuſtitiam, ipſam verò iuſtitiam charitas conſequitur, nec vllo modo poteſt ante iuſtitiam abſolutam locum in nobis charitas habere; fides certè illa, quam effingis & efficis, quam iuſtitiam parere dicis, quam ſatis ad ſalutem eſſe contẽdis, eſt ab omni charitate ſegreganda. Hoc igitur fateare neceſſe eſt, ſi tibi conſentanea dicere vis, eam fidem, quã ſolam vitalem atque ſalutarem inducis, eſſe charitate ſpoliatã. Sola igitur iſta cõfidentia quâ improbus & facinoroſus homo poteſt ſecum ſtatuere, ſibi gratiam tribui, quãuis ipſe nullũ conatũ adhibeat ad improbitatem coercendam, gratus erit Deo. Nunquam igitur hortabere meretricem vt repellat libidinem, & quæſtum nefarium deteſtetur; ſed tantum credat, etiam ſi nullũ ipſa ſtudium conferat ad animi puritatem, ſe eſſe gratam Deo. Nunquam furem admonebis, vt refrænet cupiditatem; & quæ per iniuriam auertit dominis, à quibus abduxit, ea reſtituat. Nunquam denique facinoroſum hominem à facinore reuocabis; ſed, vt hanc ſolam nudam & inanem fidem omni charitatis ſtudio ſpoliatam, amplexetur; hac enim ſola ſe fore Deo chariſſimum. Quo quid dici poteſt abſurdius? Egóne quandiu in me id dominatur, quod iram in me diuinam concitat; quandiu ſum

addictus libidini cui semper est cęleste numē infensum, quādiu id viget in animo meo, quod sempiternum cum æquitate diuina bellum gerit; nec solum viget, sed me totum dominatu opprimit, possúmne mihi gratiā de benignitate diuina polliceri? Quomodo enim à me pestem deprecabor, si pestem ipsam non odi? si me nullus ex illa dolor attingit? si nullum omninò sensum inflicti vulneris habeo? Aut enim nōdū improbitatē odi, sed adhuc me cū flagitijs meis oblecto; aut improbitatē acerbo quodam odio prosequor. Si nondum scelus odi, sed illi sum libenter alligatus: quomodo tandem aut illud à me deprecabor, aut in Dei amicitiam scelere vigente recipiar? si odi scelus, summamque in illo miseriam esse constituo; & ideò supplex ad opem diuinam confugio: hic certè motus animi non est alienus à charitate. Non igitur sola fide moueor, nec sola fide veniam impetro. Cùm igitur dicis solam fidem sufficere, non tu mihi viam salutis ostendis, sed aditum omnem ad salutem penitùs intercludis. Nūquam enim improbum à scelere reuocabis, sed miserum hominem inanissima spe delusum in sempiternam fraudem conijcies. Quam enim viam salutis ei relinquis, si sensum etiam doloris extorques? Agnoscat, inquit, scelus admissum. Hoc quidē nihil facilius. Angit enim mentem malefici j consciētia, assiduáque flagitiorum recordatione solicitat. Nihil inquit, ampliùs requirat: sed credat tantùm, se Christi meritis & gratia repentè sanandum. O singularem amentiam. Credam, me sanitatem recuperaturum, quādiu non sum ita dolore morbi ipsius stratus atq; perculsus, vt medicinam magnoperè

requirendam putem?quandiu ipſi morbo faueo? quãdiu me ipſa nequitia delectat?Quòd ſi ita meũ ſcelus agnoſco,quemadmodum omnes nocentes & facinoroſi,quorum mens eſt oppreſſa & impedita facinorum conſcientia,quos ipſa fraus animo ſuſcepta de ſanitate atque mente deturbat, quamuis interdum in ſcelere furenter exultent: nihil me iuuat iſta cognitio. Nam neque Oreſtes, neque Alcmæon,neque Lutherus quidem ipſe, vllum ex furijs,quibus exagitati fuerunt,ad iuſtitię ſanctitatem fructum ferre potuerunt. Sin autem ea eſt cum improbitatis ipſius odio coniuncta: ita vt ſtatim illam à me repellere ſtatuam, & ad eam comprimẽdam opem Dei ſuppliciter implorem; ea cognitio mihi ſalutem pariet: & non ſola fides,quam prædicas;& tamẽ in inſtituta impietate perſtabis?& tamen iſtam amentem & ſceleratam ſententiam cum tanta multorum pernicie tuebere?& tamen,ne à ſententia deſiſtas ,tantas vbique ruinas edes, & quaſi turbulenta tempeſtas, quacunque impetum dederis,omnia peruertes?Quid enim, quæſo, habes, cur fides peccatum non ſit? Dei enim gratiam antegreditur.Omne autẽ,quod eſt ante gratiam, ſiue id animo conceptum , ſiue manibus effectum ſit, ſiue quacunque alia ratione concluſum; in ſcelere ponis. Nihil enim putas vllo modo poſſe ab homine ante iuſtitiæ gratiam ſuſcipi, quod capitale facinus non ſit. Ergo fides iſta,qua niteris, eſt immane ſcelus atque flagitium:gratiam enim anteit. Quid igitur cenſes?Dei maieſtatem ſceleribus offenſam ſcelere poſſe placari?aut ex ſcelere iuſtitiam oriri?Hęc enim tibi portenta atque flagitia dicenda ſunt, ſi

tibi consentanea dicere studes. Quòd si hęc nó absurda tantùm, verùm etiam impia, & vehementer execranda sunt: auctor certè tam sceleratæ sententiæ, non modò mentis expers, verùm etiam impurus, & sceleratus est existimandus. Sed demus id, quod nec fieri potest, nec in cuiusquam sani hominis cogitationem cadit; nuda ista, & inani rerum omnium confidentia; atque adeò scelere & impietate posse aliquem iustitiæ munus obtinere. Sit igitur ita sanè, vt aliquis eo solùm, quod statuit se fore Deo acceptum, statim iustitiæ compos existat. Qualis tandem est ista iustitia? exhibe illius specimen Luthere. Fac vt clarum & illustre iustitiæ istius exemplum in te primùm videamus: vt cũ in vita tua ipsius iustitiæ lumen aspexerimus; intelligamus, quàm salutaris ista fides sit, quantumque sit in ea ponendum. Cùm enim incredibilia dicas, quo alio modo fidem feceris, nisi in te primùm id verum esse confirmaueris, docens, atque, si opus ita fuerit, iureiurando etiam confirmans, te istam excellentis animi puritatem, nó lamentis & gemitu, non benignitatis studio, non rei familiaris detrimento; sed sola ista fide fuisse consecutum? Quid igitur? num iam nequitiæ interitum attulisti? num linguæ maledicentiam cohibuisti? num insanæ mentis elationem, num insolentiam, num amentiam, num præcipitis animi temeritatem compressisti? num deniq; carnẽ tuam cum ipsius cupiditatibus omninò confixisti? Qui sunt Christi, inquit Paulus, carnem suam cruci affixerunt cum cupiditatibus suis. Fac igitur in signem crucem illam, quam tibi constituisti, qua nefarias tuas cupiditates elideres. Propone nobis

aſſiduam illam mortis commentationem, qua te ab impuritate & flagitio ad Chriſti ſimilitudinem traduxiſti. Doce, inquam, doce, quomodo animum tuum à corporis cõtagio ſeuocaueris, & totum ad Chriſti imitationem contuleris. Quibus ſtudijs illius manſuetudinem & humilitatem, illius benignitatem & beneficentiam, illius excellentem in omni genere ſanctitatem expreſſeris, omnemq́ue vitam in caſtiſſimis votis, & ſanctiſſimis precibus, in præclaris actionibus, pro Eccleſiæ coniunctione, & Chriſti gloria ſuſceptis, con ſumpſeris. An par eſt, eum, qui lucẽ vniuerſis porrigit, ſeq́ue tanquam ſolem alterum oſtentat, omnibusq́ue ſe ducem ad iuſtitiam ſapientiſſimum profitetur; ſibi tantùm vni iuſtitiæ viam, quam reliquis omnibus aperit, intercludere? Quòd ſi nihil horum vnquam præſtitiſti; immò contrà; omnia tetra facinora, cum ſumma petulantia, cum inſigni contumacia, cum temeritate & impudentia ſuſcepiſti: ſi nihil eſt in te, in quo poſſimus imaginem Chriſtianæ caſtitatis & integritatis agnoſcere; tamen audebis iſtam tuam fidem oſtentare, quę tibi illius authori atque parenti nullum emolumentum attulit? Eſto: tu tibi ſolùm inutilis fuiſti; & cùm alijs iuſtitiæ viam aperueris, tibi vni aditũ ad illã penitùs occluſiſti. Doce igitur, qui ſint illi, quos iſtius fidei diſciplina in iuſtitiæ poſſeſſione collocâris. Oſtẽde inquã, quàm multi ſint ex ijs, qui tibi operam dant, impotenti dominatu cupiditatis liberi, moribus & vita egregiè conſtituti, humana negligentes, diuina tantùm ſuſpicientes, & ab omni contagio impuritatis abſtracti, & in eximiam quãdam ſanctitatis ſpeciem & in cru-

cis ipsius studium tota mente conuersi. Quòd si neque ex te, nec ex tuis vllum veræ iustitiæ atque sanctitatis specimen capere vllo modo possumus; nónne satis liquet, istam tuam fidem esse futilem, & inanem? & qui illam tradit, esse omnium, qui viuunt, amentissimum? Sed illud dicis, nullam in nobis veræ & solidæ iustitiæ rationem inesse; cùm simus ea peccandi necessitate astricti, vt nullo modo possimus importunitatem peccati vitare. Nec enim vllis sacris, quantauis religione atque sanctitate procuratis, insitum scelus elui. Peccatum enim in salutari lauacro non extingui, sed vires adhuc immanes habere. Idcircò necessariò euenire, vt omnia, quæ sancti etiam homines inflammato in Deum studio moliuntur, sint ex se capitalia quædam crimina, supplicio sempiterno vindicanda. Omnia enim ex insito naturæ crimine profluere, quod nec sacris vllis expiari, neque viribus vllis opprimi, nec virtute vlla deleri vnquàm potuit. Esse igitur omnia, quæ homines fide etiam præstantes, aut agitant animo, aut operibus exequuntur, imbuta flagitio, inquinata scelere, & necessariò denique peccati inhærentis contagio maculata penitùs & infecta. Quod hoc nouum monstrum, Christe sancte, in terris aspicimus? quod portentum atque prodigium oculis intuemur? Hic non illudit Christi sanguini? non sanctitatem illius spernit? non sempiternum illius nomen parui pendit? Homo pius atque religiosus, qui cùm præ se ferat mirum quoddam studium patrocinandi gratiæ diuinæ, quam despectam & abiectam esse conqueritur, eandem gratiam

ore sacrilego conuellit. Quid ais diuinæ gratiæ patrone? cùm dicis Christi gratia non extirpari peccatum; num illius potestati atque numini, an potius clementiæ & benignitati diffidis? si enim Christus omnia peccata non delet in ijs, quos in fidem & amicitiam recipit: id euenit, aut quia non potest, aut quia non vult: si non posse dixeris, potestatem illi atq; numen detrahis: si non velle contendas, non eum tantum clementiæ, sed fidei etiam laude spolias. Fidem enim violat, & qui promissa non facit; & qui amicos, quos tueri potest, miseros esse patitur. Quoquo igitur modo id tecum statuas, impurus, teter, impius, & sceleratus es existimandus. Quid enim scelestius esse potest, quàm Dei filium aut immensa potestate priuare, aut sempiterna fide & benignitate? Qui enim non potuisse dicit, numini illius, quod Dæmones etiam immanissimi confitentur, execrandum conuitium facit, atque impurissimè maledicit: Qui noluisse confirmat, immensam atque sempiternam illius benignitatem & fidem, indignissima contumelia deformare contendit. Quacunq; igitur ratione sententiam istam tueâre, filium Dei, vt Pauli verbis vtar, conculcas: & sanguinem fœderis, quo sumus aspersi & expiati, sordidum & inquinatum iudicas: & in Spiritum sanctum, qui nos hoc cælesti iustitiæ munere donauit, insignem contumeliam intorques. Quò quid fieri, aut animo cogitari potest immanius? Cùm enim tanta Dei charitas in hominum genus extiterit, vt illius expiandi & ornandi gratia, filium ad necem tradiderit: cùm potestas illius infinita non possit vllis difficultatibus

impediri,quò minus ea,quæ vult, repentè perficiat: cùm tantam operam posuerit in hominum mentibus peccati tyrannide liberandis: cùm etiã suam olim fidem astrinxerit, fore vt peccata per Christum deleret, & humanum genus execratione deuinctum,omni scelere liberaret: tamen audebunt impuri homines asseuerare, peccatum in illis quos summa illa puritas amore sanctissimo sibi deuinxit,non funditùs euerti? non penitùs excindi?non radicitùs extrahi? non omnes illius fibras extirpari?Proprio filio(inquit Paulus) non pepercit Deus,sed pro nobis omnibus tradidit illum.quomodo non cum illo omnia nobis donauit?si Lutherus vera tradit,Pauli testimonium refutatũ planè conspicimus.Nullũ enim in nos magnum beneficium per Christum Deus ipse contulit, si nos in seruitute peccati deseruit, si seruile iugum à ceruicibus nostris, vt fuerat olim pollicitus,minimè deiecit,Nullũ adhuc nobis fructum attulit Christi sanguis in cruce profusus. Adhuc enim in summa miseria versamur . non possumus non esse miseri,quandiu peccatis alligati detinemur.Nec enim tã est pœna sceleris metuẽda, quã scelus ipsum:nec in cruciatibus sempiternis tantum malum est, vt sit cum peccati ipsius malo conferẽdum.Miseri sunt igitur omnes Dei amici, qui hac luce fruuntur, quamuis, vt homines perditi dictitant,nulla sit eis peccati pœna subeunda. Ergò,si Christus in nobis , cùm nos ad illius cultum toto pectore conferimus,peccati regnum nõ excindit, tantùm abest,vt omnia nobis donârit, vt maxima ex parte miseros,infœlices, & ærumnosos esse permiserit. Nondũ igitur nos eripuit de

pote-

poteſtate tenebrarum,&tranſtulit in regnũ ſuum. Ergo', nec Paulus vera prædicat, neque gratiæ diuinæ fructus ad nos vnquam peruenit. Quòd ſi hoc in animum inducere eſt facinus impurum & execrandum;& illud certè, vndè hoc ſequitur, exiſtimare,eſt deteſtabile ſcelus,& execrandum. Qui igitur in ſanctis,quãdiu ſtatum ſuum cum fide tuentur, peccatum vigere dicit, primùm ſecum ipſe pugnat.Sancti enim eſſe non poſſunt,qui peccatis alligati ſunt.Deinde eorum dignitatem violat,quos Dei filius ſecum ampliſſimę dignitatis communione atq; ſocietate coniungit.Deinde Chriſti gratiam, quantũ poteſt, impiè labefactat. PoſtremòDei gloriam impudenter obſcurat.Quò enim opus à Deo perfectum eſt illuſtrius & magnificentius;eò,qui illud editum eſſe negat, eſt gloriæ illius acrior aduerſarius,ex aduerſo conſtitutus. nullum diuinum opus eſt in nobis iuſtitia magnificentius, nullum clarius & illuſtrius; nullum denique, quod magis homines ad amorem illius inflammet. nec enim aliud eſt, ad quod ardentius animo contuendum Spiritus ſancti vocibus ſæpius incitemur.Quantum diſtat,inquit Dauid,ortus ab occidente,longè fecit à nobis iniquitates noſtras.Et aſperges me Domine hyſopo & mundabor:lauabis me,& ſuper niuẽ dealbabor. Iſaias item prædixit futurum, vt omnes, qui cum fide in Eccleſia vixiſſent, ſancti vocarentur, cùm Dominus ſpiritu iuſtitiæ & ardentiſſimæ charitatis, omnes vitiorum maculas abſterſiſſet.Apud eũdem verò dicit Dominus: Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas:& deleui, vt nubem, iniquitates tuas; & quaſi nebulã peccata

tua.

tua. Similiter Ieremias ait: In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus, quæretur iniquitas Iſràel, & non erit; & peccatum Iuda, & non inuenietur. In Ezechiele verò inquit: Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. Micheas item: Proijciet in profundum maris omnia peccata noſtra. Porrò autem Zacharias perennem illum fontem celebrat, qui erat aperiendus ad omnium ſordes eluendas. Illud verò Iohannis Baptiſtæ teſtimonium, quàm præclarum? Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Infinita teſtimonia prætermitto, hanc vnam ſententiam confirmantia; nempè, Chriſti numine crimen extirpari, cupiditatem elidi, libidinem coërceri, humanaſque mentes à peccato liberatas diuinam formam induere. Quæ eſt igitur hęc intemperies? quę impudentia? quod tè tantum ſcelus exagitat? Quod Deus puritati reſtituit, tu impurum appellabis? quod omni ſcelere ſoluit, tu ſcelere alligabis? quod iuſtum atque ſanctum effecit, tu capite damnabis? certè inquit. Dauid enim teſtatur, neminem fore, quem non diuinum iudicium ſceleris conuincat: & ideò Deum precatur, ne ſe in iudicium vocet. Iſaias autem omnem noſtram iuſtitiam ſimilem dicit pannis menſtruo ſanguine pollutis. Ioannes item mēdacem appellat eum, qui ſe nullo ſcelere obligatum eſſe confirmat. Multa prætereà in eandem ſententiam colligit, quibus effectum putat, omnes mortales, quantauis fide confirmatos, ſemper in peccato verſari. Sed ad illa omnia vna reſponſio eſt; non ibi de iuſtitia vera, ſed de humanō ſtudio diſputari; quod, quandiu non eſt ad Deum applicatum,

catum, eſt ſemper impuritatis contagio pollutum. Nemo enim poteſt abſq; diuina gratia è peccati vinculis emitti, & ad iuſtitiæ claritatem aſpirare. Sic fit, vt omnes, quandiu ſunt à diuina gratia ſegregati, ſemper ſint ſceleribus affines. Cùm igitur Dauid orat, ne in iudicium vocetur; id orat, vt illud deleatur, ad quod iudicandum eſt iudicium conſtitutum. id autem eſt peccatum. Vigente enim peccato, iudicium vitari non poteſt. Sic etiam Iſaias iuſtitiam humanis ſtudijs abſque diuina gratia partam, eſſe dicit inanem atque fallacem in ſimulatione conſtitutam, multiſque ſcelerum maculis inquinatam. Sic Ioannes eorum amentiam coarguit, qui ſe iuſtitiæ nomine ita tumidos inferunt, quaſi nunquam vllum in ſe ſcelus admiſiſſent, & ita Chriſti ſanguine non indigerent. Hos enim vanos appellat atq; mendaces: illis verò, qui conſcij ſcelerum ad Chriſtum ſupplices accedunt, ſpem certam perfectæ puritatis oſtendit. fore enim dicit, ſi confeſſi fuerimus peccata noſtra, vt ſanguis Chriſti nos ab omni peccato emundet. Qui ab omni crimine nos mundos fore prædicit, nullum profectò crimen excipit, quod ſempiternum in nobis dominatum teneat. Non igitur horum teſtimonia Lutherũ adiuuant, cum diuina gratia pugnantem, ſed tantum docet, non in nobis, ſed in illa omnes vitæ, ſalutis atque dignitatis rationes ponendas eſſe. Nam abſq; Dei gratia veram iuſtitiam nullo modo cõſequimur, & ſæpenumerò ab ipſo gratiæ ſtatu decidimus: ea tamen permanente in nobis, omne penitùs crimẽ in nobis expellitur. Gratia enim illius in hoc maximè cernitur, quòd optimus ille parens & domi-

nus,homines impuros &ſceleratos,ad illum fide confugientes,ita ſanat,vt non modò purget à crimine,ſed etiam eos inſigni & illuſtri ſpecie diuinæ pulchritudinis & claritatis illuſtret. Hæc autem tanta dignitas,tam excellens in omni genere virtus,qua Deus ſuorum mentes inſtruit & exornat,nullo modo poteſt cum flagitio & impuritate ſimul habitare. Nullum enim tenebris eſt cum diuina luce commercium:nulla omninò caſtitati cum libidinis impuritate ſocietas: nulla iuſtitiæ ſanctitati cum iniuſtitiæ ſcelere & improbitate coniunctio.nec enim inſitæ naturæ cupiditas animum interdum pulſans ratione tamen compreſſa,peccatum eſt in ſanctis:ſed materia laudis, ſed ſempiternæ gloriæ ſeges,ſed inditæ virtutis argumentum.Satis enim perſpicitur,virtutem diuinā adeſſe, cùm omnis cupiditatis violentia ratione comprimitur.Quocirca difficilè eſt,de eorum temeritate qui ſanctos peccati inſimulant, perindè atque rei indignitas poſtulat, dicere. Non enim tam ſunt in ſanctos homines contumelioſi, quàm in totius ſanctitatis auctorem & principem. Vt enim, qui ædificium damnat, non tam ædificium, quàm architectum vituperat: ſic,qui piorum hominum ſanctitatem, quantauis gloria præcellentem,ſceleri ſemper affinem eſſe dicit, nō illis, ſed ipſius ſanctitatis effectori contumeliam inurit. Quid, quòd huius ſceleratæ ſententiæ princeps ſecum ipſe pugnat; & quòd temerè in principio poſuit,alia multò magis execrāda temeritate diſſoluit. Quid ais homo veſane? quid attinebat tantis laudibus ornare ſolam iſtam fidem, ſi fides iniuſtitia nón liberat? Quænam eſt hæc inconſtan-

tia, vt ſpem libertatis oſtendas, eamq́ue ſpem ruſ ſus totam eripias? vt iuſtitiæ viam te monſtratu- r[u]m eſſe confirmes, & repentè omnem verę iuſtitiæ rationem penitùs deſperandam eſſe contendas? Vbi eſt illa noua vita, in qua optimam pœnitentiam collocabas? ſic fidem præſtas, quam dediſti? ſic, quod tam largè promiſiſti, diſſoluis? Húccine illa tam magnifica promiſſa reciderunt, vt, cùm magnam in principio tui expectationem cõmoueres, repentè deſperata iuſtitia, tuis libertatem atque impunitam flagitiorum licentiam iſtiùs fidei obtentu, quam prædicas, largiâre? Promiſſa enim audiamus. Audite, inquit, audite ciues mei, non commentitias futileſque ſententias: non hominem inani ſuperſtitione obligatum, & hominum mentes curis & angoribus implicantem: ſed ciuem vnum omnium maximè ſalutarem, minimè ignarum viæ, qua ſine vllo errore, aut moleſtia, ad iuſtitiam & ſalutem perueniatis. Primùm igitur cauete, nè ſermones eorum, qui vobis multis incommodis moleſtiam exhibent, ad animorum veſtrorum ſenſus illabantur. In maximum errorem, mihi credite, rapiemini, ſi aures illis dederitis. Qui enim dicunt, charitatis officia ad ſalutem neceſſaria, vaticinantur & inſaniunt: qui preces cum lachrymis adhibendas eſſe cenſent, planiſsimè delirant: qui vel ad ciborum ſtatis tẽporibus abſtinentiam, vel ad caſtitatis ſtudium, vel ad aliquem cultum religionis in operibus poſitũ, exhortantur, mente capti ſunt. Tantùm enim abeſt, vt hæc omnia aliquid momenti habeant ad iram numinis auertẽdam; vt eos, qui ijs operibus incumbunt, grauiore ſcelere aſtringant. Hos igitur om-

tur om-

tur omnes longè à vestro cœtu remouete. Me igitur solùm intuemini, vestigiaq; mea persequimini. solus enim vobis certam & directam viam mõstrabo, qua possitis iustitiam & salutem adipisci. Quænam tandem est ista via, quam sapiens iste dux antè virgultis interseptam perpurgauit & aperuit? sola, inquit, fides efficiet, vt iusti, vt salui, vt ornati sitis, quamuis nullum omninò conatum ad ipsius iustitiæ studium conferatis. Cùm igitur statuetis, non in officio vestro, sed in diuina promissione salutem esse collocandam, & credetis, vos, quamuis sitis omnibus flagitijs cooperti, Deo charos esse: ista fide confestim diuinis iustitiæ ornamentis atque præsidijs mirificè redundabitis. Magnum promissum, & author grauis & sapiens. quare necesse est erigi animos eorum, qui audiũt, & ad spẽ summæ cuiusdam fælicitatis incredibiliter excitari. Agè iam ipsius promissi fidem videamus. Nemo, inquit rursus, iustus esse potest. Insidet enim libido: regnat in nobis immanis & fera cupiditas, cui obsisti non potest. Instat enim & vrget peccatum, & tributum imperat, quod omninò dependendum est. Non est enim ea vis in nobis, vt huic tam immani & importuno tyranno repugnare valeamus. Quare necesse est, vt omnia, quæ agimus, quamuis ea ad Dei gloriam cõferamus, sint per se noxia atque mortifera. proueniunt enim ex animo peccatis oppresso & impedito. O promissi fidem. ô singularem orationis constantiam. Huccine redijt illa orationis magnificentia, qua summã verę iustitiæ, & solidæ dignitatis expectationem concitasti; vt non modò viam iustitiæ nõ aperias, sed animos hominum illius potiundæ despe-

eſperatione frangas?Quid enim eſt iuſtitia deſperatius,ſi nulla ratio effugiendi peccati à nobis iri poteſt?Deinde,quid eſt minus cohærens, & onſentaneum?quid magis repugnat, quàm iuſtiiam verbis oſtentare, eiuſdemq́ue iuſtitiæ ſpem totam rurſus eripere?O populares, inquis, ſi me audieritis,iuſti eritis; & tamen nullo modo iuſti eſſe poteritis.Mirum acumen. Incredibili enim mentis intelligentia opus eſt,ad tanta myſteria ſapientiæ penitùs indaganda. Nemo enim eſt, qui poſſit aſſequi ratione,quomodo is,qui eſt oppreſſus peccati dominatu, iuſtus eo tempore ſit, quo peccato oppreſſus eſt.Imò,inquit,hæc eſt fidei vnica vis,vt ſceleſtus non deleto ſcelere,ſed adhuc ſpirante,atque adeò vigente, virtute fidei iuſtus exiſtat. Non quòd legem diuinam ritè colat;quòd animum ad illius regulæ diſciplinam, quã Deus nobis tradidit, exactè dirigat.hoc enim fieri non poteſt.Sed illud affirmo, fidem hoc præſtare, vt à Deo proinde accipiamur,atq; ſi iuſti eſſemus. Nõ euellere itaque fidẽ ex animis improbitatẽ; ſed efficere,vt in ipsã improbitatẽ minimè vindicetur. Eã enim miſericordiã tribui ijs,qui fide hac,quã prædico,fulciuntur, vt inhærens crimen non inferat exitium;vt eodem crimine penitùs inhærente,Deo tamen grati & accepti ſimus per Chriſti iuſtitiam.Hac igitur Dei acceptione & approbatione,qua illi per fidem cõmendamur,& in Chriſti corpus inſerimur, iuſtitia noſtra continetur. Quid hoc loco dicam, prorſus ignoro. Nullis enim verbis poteſt explicari tantum orationis flagitium,tantum ſcelus & impudẽtia,tanta deniq; ſerpentis illius antiquæ calliditas. Sic enim Lu-

therum ad perniciem instruxit,vt, quacunq; persuaderet, non modò pietatis horrendam stragem ederet, verùm etiam omnem pietatis spem infrin geret. Primùm namque fidei nomine, omne studium benignitatis extinxit. Benignitatis enim studium prorsus extinguit, qui nullam in ea vim ponit ad obtinendam iustitiam; & omnia charitatis opera peccati cótagio polluta esse contendit. Deinde, cùm mentes hominum ad iustitiæ expectationem excitaret, eandem repentè iustitiæ viã obiectis molibus intersepsit, atque penitus desperãdam esse pronnunciauit. Tum vulneribus, quæ inflixit, loco medicinæ venenum mortiferum adhibuit; cùm persuadere voluit, fieri aliqua ratione, vt, quandiu sumus in regno peccati, illi sanctissimo Domino placeamus. Dei sapientiã atque benignitatem ore impiò criminatur, cùm legẽ à Deo nobis impositã esse confirmat, quæ seruari nó possit. Postremò, filio Dei indignam cótumeliam infert, cùm ostendit, illius sanctitatem, atque præcel lentem bonitatem, impuros & sceleratos, ipso scelere in eorum animis dominãte, sibi bonorum omniũ communione deuincire. Quid ais Luthere? Vtrúmne tandem credere sapientius est, Deũ peccata omninò tollere de animis eorũ, quos statuit sibi amore coniungere: an potiùs, manente peccato, quod nos vi & immanitate sua à Dei coniunctione necessariò diuellit; eos, in quibus peccatũ latè dominatur, sibi amore copulare? Illud enim est & illius potestati facillimum, & æquitati consentaneum, & bonitati decorum: hoc verò numini illius & bonitati repugnat. Iustus enim est Dominus, & iustitias dilexit, & æquitatẽ vidit vultus

eius.Non habitabit,inquit Dauid, apud te malignus;non permanebunt iniuſti ante oculos tuos Et odiſti omnes,qui operantur iniquitatem: & perdes omnes,qui loquuntur mendacium.Ex his autem teſtimonijs perſpicitur,nullum eſſe poſſe improbis cum diuina bonitate conſortium. Cùm enim Deus ſit ipſa lex æquitatis, & iuſtitiæ regula, ad quam ſunt omnes actiones noſtræ dirigendæ; quî fieri poteſt, vt, qui regulam ipſam à ſe remouet,eamq́ue odio perſequitur;eidem coniũgatur? Qui igitur aſſerit,fieri poſſe, vt Deus impios approbet,atque ſibi coniungat; aſſerit, fieri poſſe,vt Deus non ſit Deus. Nihil enim eſt, quod inter Deũ & iuſtitiam illius interſit, cùm nihil inſit in illa puriſſima atque beatiſſima natura coniunctũ & copulatum,nihil admixtum,aut aliqua ratione concretum. Si autem Deus ſceleſtos, vigente ſcelere,ſibi coniungeret, idem certè iuſtitiæ lex atque norma nõ eſſet:&ſic concludi poſſet,Deum non eſſe Deum.Quæ eſt igitur iſta noua fides,non modò furenter omnia conturbans: ſed,quantum in ſe eſt, illi ſempiterno Domino diuinitatem eripiens? Et tamen ex iſto ore impuro & impio fidei verbum excidet,quod fidem tot modis violauit?& tamen pietatem iactabis, cùm omnem pietatis rationem ex hominum vita ſuſtuleris? & tamẽ tuis fœdis factis nomen religionis obtendes; cùm tamen peruerſam opinionem de mente diuina conceperis?Crede,inquit,tãtum; ſatis enim eſt ad ſalutem in ſola fide momenti.cuinam credam? tibine, quem ſcelere perditum,quem amẽtia præcipitem, quem furiarũ pœnis excruciatum intueor?minimè;inquit,ſed Deo. optimè.Profer igitur

 ali-

aliquod ex lege diuina, & è sanctissimis oraculis testimonium, quo intelligamus, Deũ hominibus, sola ista tua fide commentitia subnixis, iustitiam atque salutem polliceri. Ostende, quomodo à nobis, antequam iustitiam conferat, neq; iustum dolorem, neque pium studium, neque beneficentiam exigat. Doce postremò, Deum, vigente in nobis eo malo, quód odio sempiterno persequitur, nos tamen in delicijs habere. Nunquam facies. Totis enim scriptis istam sceleratam sententiam oracula diuina conscindunt. Primùm enim Moses, cùm rerum omnium vastitatem, & acerbum exilium denunciasset ijs, qui à Deo desciuissent, ait tandem: Cùm ibi quęsieris Dominum Deũ tuum, inuenies eum; si tamen toto corde quæsieris & tota anima. Vide, quibus Dei clementiam pollicetur. Num ijs, qui inani quadam confidentia statuunt, sibi benè esse, cùm sint venenato atque mortifero telo confixi? minimè profectò; sed ijs tantum, qui Deum non studio religionis fallaciter assumpto, neque pietate ad tempus simulata & composita, sed verè & ex animo in cultum diuinę legis incumbunt; vt eum, quem in se rebellione violarant, obedientia placent, & ita precibus adhibitis sceleris admissi veniam impetrent. Quęrere enim Deum toto corde, est, non fictè, sed verè ad studium diuinæ legis applicari. Multi enim sunt, qui non sponte & voluntate sua, sed numinis metu perculsi, manus à maleficio aliquandiu continent, cùm sint studio peccatis, quibus assueuerãt, addicti. Cùm igitur animum ancipitem inter cupiditatem nefariam, & numinis offensi metum gerant, in contrarias partes distracti sunt: cùm neque

que Deum propter cupiditatis imperium ſequi ſtudeant, neque rurſus cupiditati, propter iræ diuinæ formidinẽ, parere audeant; nullo modo poſſunt toto corde in Deum conuerti. Sunt enim maiore ex parte cum libidine, & impuriſſima cupiditate colligati. Cũ enim multò plus valeat apud animos voluntas, amor, ſtudium, quàm metus, atque formido; efficitur, vt magis occupetur animus impurus à cupiditate, cui ſtudet; quàm à Deo, quem metuit: Is igitur toto corde Deũ quærit, qui odio improbitatis, & ſtudio pietatis, in quod vocibus diuinis incitatur, Dei mentem inquirit, vt ſe totum ad illam accommodet. Vndè Ieremias inſectatur Iudæam, quòd non fuerit toto corde in Deum conuerſa, ſed falſo. Idem futurum aſſerit alibi, vt multi mortales Chriſti gratia conuertantur ad Deum toto corde. Illa autem conuerſio fit, cùm abiecta cupiditate nefaria, animus appulſu videlicet diuini ſpiritus incitatus, ſeſe ad ſtudiũ pietatis totum applicat. Eſt enim vera conuerſio nihil aliud, niſi abſoluta quædam mentis, & rationis, & omnium ſtudiorum, conſiliorũ & actionũ commutatio, & ad contrariam partem totius animi traductio. Animus enim, cùm ſit natura incitatus ad beatæ vitæ cupiditatem, otium pati nequit; ſed omnes neruos intendit, & immenſum laborem ſuſcipit, vſque eò, dum id aſſequatur, quod ſibi, vt ſummum bonum, proponit. Mirum enim eſt, quanto ſtudio & ſolertia minuti & anguſti animi, qui toti ſunt defixi & intẽti vel in corporis voluptates, vel in terrenas opes, & honores inanes, inquirant omnes vias eò perueniendi, in quo beatam vitam ſitã eſſe ſtatuũt: quantam induſtriam

ſtriam adhibeant & intelligentiam, vt res inaniſſimas conſequantur: quàm cæco impetu in earum ſtudium concitentur? Omnes, inquit Ieremias, cõuerſi ſunt ad curſum ſuum, quaſi equus cõcitatus ad prælium. Vndè colligitur, ſemper animum ſtudio eniti, ſemper agitari, ſemper denique id agere, vt, quod ſitienter appetit aliquando tãdem obtineat: In hoc tamẽ errare, quòd ſit plerunq; à veris bonis auerſus, & in vanitatis ſtudium tota mẽte conuerſus. Verterunt, inquit Deus, ad me terga & non faciem. Si gitur diuino quodam modo pulſi ſenſerint, ſe in exitium rapi, & mentis aſpectum ad vera bona, quæ poſt terga reliquerant, cõtemplanda retulerint; illam certè induſtriam, quam in huius vitæ ludibrijs conſumebãt, in rerum diuinarum ſtudio cõferent, & ſumma contẽtione elaborabunt, vt illas adipiſcãtur. Cùm igitur Deus tam ſæpè admonet nocentes homines, vt ſe ad illum conuertant, ſi cupiũt iram illius effugere, hoc profectò dicit, vt non modò numen illius, à quo erãt auerſi, reſpiciant; verũ etiã, vt omne illud ſtudium, & induſtriam, quam ſine vllo fructu in nequitia conſumebant, ad iuſtitiæ cultum cum immortali gloriæ fructu conferant. Hoc igitur Deus à nobis fidei munus exigit, hoc requirit, hoc efflagitat, vt omnem mentem, omnemque totius animi curã, & ſolicitudinem, à rebus inaniſſimis auocemus, & ad diuinas ardenti ſtudio & cupiditate contuendas omninò transferamus. Ijs autem, qui ita fuerint conuerſi, clementiam ſuam benignè pollicetur; non ijs, qui præcipiti confidentia ducuntur. Cõuertimini, inquit, qui eratis in profundum demerſi. &: Conuertimini ad me, & ſalui eri

is.&:Conuertimini,filij reuertentes; & sanabo defectiones vestras. &: Reuertatur vnusquisque à via sua mala.&:Si reuerteris, Israel; ad me conuertere.&:Quæretis me,&inuenietis;cùm me quæsieritis toto corde vestro. Tum illud, quod est apud Ezechielem:Cùm auerterit se impius ab iniquitate, quam operatus est,& fecerit iudicium & iustitiam;ipse animam suam in vitam restituet. &: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & nõ vt conuertatur à vijs suis,& viuat?& Paulò inferius:Cõuertimini,& agite pœnitentiam. Alibi item:Nolo mortem impij;sed, vt conuertatur impius à via sua,& viuat. conuertimini,conuertimini à vijs vestris pessimis. Oseas verò,Cõuertere,inquit,Israel,ad Dominum Deũ tuum,quandoquidem iniquitate tua corruisti. Zacharias item,conuertimini, inquit,ad me, ait Dominus exercituum; & conuertar ad vos. Sed quid Prophetarum testimonia colligo, cũ sint propemodũ infinita?hoc enim cuncti testantur,hoc prædicant,hoc apertè denunciant, nullã omninò spẽ salutis ostendi,nisi illis tantummodò, qui à vita impura & flagitiosa ad sanctitatis studiũ fuerint tota mente conuersi. Nec Prophetæ solum,sed ille Prophetarum omnium maximus,qui viam Christo muniuit,his vocibus animos hominũ ad Christi gratiam præparabat. Nam & arrogantiũ elationem comprimebat;& iniquos ab iniuria deterrebat; & animos abiectos magnis clamoribus excitabat,omnesq; tandẽ ad conuersionẽ exhortabatur: docens,nullam prorsus aliam rationẽ esse,vel exitij depellendi,vel salutis comparandæ. Quin ipse Dominus, vt legimus in euangelio,hoc vnum

agit,hoc insculpit animis eorum, quos instituit, vt eos valdè pœniteat impuritatis,&sic omnia studia vitæ ad sanctitatem conferant. aliter enim certissimum exitium denunciat. His igitur Dei vocibus,nobis per Prophetas suos, atque tādem per filium, suam voluntatem omnibus in rebus luculenter explicantis;assentiar; non Luthero. Hanc disciplinam sequar, non hominis furentis amentiam. In hac igitur conuersione salutem ponam, non in Lutheri temulentia.Hęc autem conuersio, quæ quidem ex fide nascitur, (tunc enim existit, cùm Dei verbum à scelere reuocans antecedit) vix sine graui sensu fit. Tunc enim è tenebris emersi dedecus admissum acutius intuemur; tunc mentis nostrę labē inspicimus;tunc optimi Domini numen esse nostris sceleribus offensum ægerrimè patimur, tantique facinoris veniam cum fletu atque suspirijs imploramus. In quo imitamur Regem illum sanctissimum,lectum suum,vt ipse ait, lachrymis diluentem, & integras noctes in luctu consumentem. Sequimur exemplum beatissimæ mulieris, quæ pedes Domini magna lachrymarū copia lauit.In Petri vestigia incurrimus, qui insignem sceleris maculam animo conceptam, acerbissimo fletu deleuit. Deo acceptissima sacra conficimus.est enim,vt inquit Dauid,animus fractus, atque propter criminis admissi conscientiam iusto mœrore deiectus, sacrificium Deo gratissimum. Est igitur in hoc pio dolore iucundus mœror, dulcis fletus, suaue suspirium, mœstitia salutaris. Iram enim Dei auertit, illatique vulneris medicinam ex illo consequimur. Ideò sæpè sanctis literis, ipsius Dei vocibus, ad fletum inuitamur:

Con-

Conuertimini,inquit,ad me,in ieiunio,&fletu,&
planctu.Ergò,ſiDeo credidero,ſi me illi dicto au-
dientem præbuero;lachrymis & lamentis me de-
dam,cùm primùm animaduertero, fuiſſe numen
illius à me inſigni ſcelere violatum. Ex quo ſequi
tur, huiuſmodi fletum eſſe fidei munus & offici-
um. Quia enim Deo credo;quia ſummam miſeri-
am diſciplina illius eruditus ſcelere pono, quo
Dominũ,pro quo mori debuiſſem,grauiter offen
di,vim lachrymarum profundo.Hæc eſt illa mœ-
titia,quæ,vt Paulus inquit, ſalutem ſtabilem at-
que ſempiternam efficit. Hanc igitur qui tollit,
ſtrenuam Satanæ operam nauat. Quem igitur eſſe
dicam hunc nouum Stoicum, qui, cùm ſuis fuerit
exemplum nequitiæ,fautor inertiæ, & languoris
effœminatiſſimi, hîc,vbi minimè cõueniebat,vo
luit fortis & conſtans exiſtimari.At idem,vt inui
diam aliqua ex parte deuitet, ait, ſe non lachry-
mas,quas diuinus amor elicit,ſed quas Dei metus
excutit,inſectari.Graue nanque ſcelus exiſtimat,
priſtinã ruinam lamentari, atq; pœnam metuere.
Quid ais Luthere? ſentio me graui & mortifero
vulnere ſauciatũ;cogito,vndè deciderim, in quã
miſeriã incurrerim, in quos me Dæmonis infeſti
laqueos induerim,quomodo à vita deſciuerim,&
me cum morte coniunxerim:& tu interim me ve-
tabis,nè lugeam? nè calamitatem meã deplorem?
nè ſtragem mentis meæ lamenter?Eripe mihi pri-
us omnem ſenſum; atque, vt rectius dicam, fi-
dem ipſam,quæ fecit,vt hæc mea mala ſentirem:
& tũ demum facilè id,quod cõtendis,efficies. Hic
enim doloris ſenſus,qui me pũgit,ex fide proue-
nit. [illegible] fide coniunctus. Qui igitur illum

tollit, fidē tollit, atq; ita spem salutis incîdit. Quomodo autem, si me vulneris dolor non attingit, opem implorabo? quomodo medicinā expetam? quomodo me sapientissimo medico committam? istam igitur indolentiam, quam non ex Stoicorum disciplina, sed ex Satanæ placitis hausisti, tibi atque tuis reseruato. Non enim stupor immanis in morbi grauitate, sed sensus acerbus inflicta vulnera sanat. Hunc autem sensum mirum innocentiæ & pietatis studium consequetur. Quod enim dolet, omni contentione repellimus; & summo quodam studio arcemus: & res contrarias libenter asciscimus. Ergò, si verè nos pœnitet impuritatis, consequens est, vt omni mentis impetu in amorem castitatis, in studium diuinæ legis incitemur: &, cùm scelus & impietatem omnibus malis peius oderimus, ad eximiæ cuiusdam sanctitatis gloriam inflammatis animis rapiamur. His autem operibus, quæ è sensu pij doloris, & ex studio charitatis oriuntur; docet ipse Dominus, cui soli fidem habeo, ad iustitiæ claritatem peruenire. Audi enim, qui sint illi, quos iustitiæ luce circumfundat. Frange, inquit, esurienti panem tuum, egentes & peregrinos hospitio recipe, homines tibi coniunctos nè despexeris: tūc erumpet, quasi aurora, lumen tuum, & sanitas tua protinus orietur. In euangelio itē docet, expiari perfectè mētem charitatis officijs. Hos autem pœnitentiæ fructus appellat. Tunc enim copiosius sæpenumero proferuntur, cùm nobis in mentem venit illorum flagitiorum, in quibus olim versabamur. Ad hæc nos opera lex instituit. Prophetæ vocant, Christus inflammat; his iustitiam parari, his tan-

nquam gradibus in cælum ascendi, his æterna
æmia constitui, perpetua oratione confirmat.
ic vnam nobis in cęlum viam muniuit,quę prę-
aris operibus constrata est. Hanc qui non in-
editur, ait esse cruciatibus immensis sempiter
tempore torquendum.Diuino porrò iudicio,
era cuiusque examinanda prænunciat; ita, vt,
i cum charitate vixerint, sint sempiterna glo-
munerandi: qui ignauiæ sese dederint, igne
mpiterno cruciandi.Hęc igitur via est, quæ no-
s terenda est:hac Christi nostri ducis, qui nobis
ęit, vestigijs insistendum, nec ab ea declinan-
m, si salui esse volumus. Vt igitur omnia con-
udam, si Luthero me credam, in eandem pestem
piar.Si autem Deo credam, statuam apud me, sa
item meam, omnium studiorum conuersione in
eũ,& summo dolore ex flagitiorũ, quæ suscepi,
cordatiõe,atq; singulari pietatis,castitatis&cha
tatis studio contineri.Ergò,cùm hanc fidem co-
ero, facilè turbulenti hominis furorem & a-
entiã contemnã.Video enim, qui sint ij, quibus
eus se propitium fore confirmat, quibus splen-
orem iustitiæ largiatur, quibus tandem cælũ,&
pes sempiternas ostendat.Non quidem vllo mo-
o hominibus impudenti mendacio subnixis, nõ
rentis hominis somnio delusis, non futili &in-
ni confidentia insolenter inflatis. Quibus igi-
ur?ijs, qui verè sunt à prauitate in pietatẽ conuer
:qui ad Christum supplices accedunt: qui dolẽt
anguntur, esse eorum sceleribus Christi numen
ffensum; qui etiam cum lachrymis veniam pos-
unt; qui denique omne studium ad diuinam
egem conferunt, totamque vitam, postquam sunt
à flagi-

à flagitio reuocati, in obedientia, quam debent menti diuinæ, consumunt. Hi enim sunt, hi sunt, qui ritè fidem obseruant. Hos igitur tantum Christus sanguine suo emundat, & in cælestis patrimonij hæreditate constituit. Didicit, inquit Paulus, de Christo loquens, ex his quæ passus est, obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Disciplina igitur illius institutus, beatos esse prædico, nó qui sensibus omnia metientes, terrena concupiscunt: sed qui cælestia contuentes, ad eorum cupiditatem exardescunt, eamque viam tenent, quę in cælum perducit. Beati enim immaculati in via qui ambulant in lege Domini. In eam igitur viã ingredi conabor, &, quia mihi imbecillitatis cõscius sum, ad illum preces assiduas adhibebo, vt me numine suo corroboret, vt ita possim totum vitæ spatium sine graui aliqua prolapsione confi cere. Is enim est, qui dat lapso fortitudinem; & eos, qui nullas vires habent, multiplicato robore, confirmat. Dicam igitur: Deduc me Domine in viam iudiciorum tuorum: quia ipsam volui. &: Vias tuas demonstra mihi, & semitas tuas doce me. &: Confirma gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea. Vt autem omnia breui complectar, qui fide corroboratus est, primùm quidem Deum credit esse mundi conditorem & Dominum, omnia sempiterno imperio moderantem: deindè, illum omnia prouidere, & intueri, intimosque etiam animi recessus inspicere. Deindè, præmijs pietatem munerari, supplicijs scelus vlcisci: tum generi humano ope & gratia cõsulere, & eos, qui illi confidunt, ab interitu in vi-

tam

num & ſempiternam dignitatem vindicare:deinde, eſſe vitæ noſtræ ducem, viam, quæ ferat in cælum, aperientem: poſtremò, illum eſſe ſummũ omnium bonorum, & extremum omnium rerum expetendarum, cuius aſpectu atque fructu beatæ vitæ ſumma continetur. Illum igitur vt parentem colit, vt dominum veretur, vt teſtem reformidat, vt iudicem extimeſcit, vt liberatorem amat, vt ducem ſequitur, vt vltimum bonorum omnium, & ſitienter appetit, & incredibili ardore mentis inquirit. Dicit igitur: Sicut ceruus ardentiſſimè ſitit fontes aquarum: ſic anima mea ad te Deus. Et: toto corde meo exquiſiui te. Neque fieri ſecus poteſt, quandiu à fidei luce minimè ſegregamur. Si enim voluptates exquirimus; ſentit profectò fides, nihil eſſe ſpiritu diuino iucundius: ſi opes expetimus, in illo ſunt opes immenſæ, quibus amicos ſuos magnificentiſſimè locupletat: ſi honores & imperia concupiſcimus; ille cunctos, qui illi adhærent, in regni ſempiterni ſocietatem conuocat: ſi æternitatis cupiditate flagramus, & omnibus ſummis bonis expleri, æuoque ſempiterno eiſdem frui cupimus; ille diuinitatem ijs, qui eũ cum fide & pietate venerantur, ſe extremo tempore daturum pollicetur. Cùm igitur natura ſimus & bonorum omnium, & æternitatis appetentes; & fides apertè doceat, omnia vera atque ſempiterna bona eſſe in Dei bonitate ſita; & ea, quæ ſunt ab illius voluntate ſeiuncta, non bona eſſe, ſed mala peſtifera; ſequitur, vt qui fidem ſtabilem & incorruptam conſeruat, amore diuini numinis inflammetur. Vnde concluditur, fidei vim in ſtudio legis diuinæ conſiſtere. Hæc eſt illa ſalutaris fides, quæ

quæ Deum vocantem audit, consulentem respicit, præeuntem sequitur, munera liberalissimè largientem amat, omnem deniq; vitæ, salutis, dignitatis rationem illi committit. Hæc deterret à vitijs, incitat ad virtutẽ, retrahit à turpitudine, incendit ad honestatem, erigit animũ à rebus terrenis, & ad cælestia cõtuenda mentes exsuscitat. Hęc est illa fides, quæ Deo placet, quæ iustitiæ compotes efficit, quæ pręmia diuina cõsequitur: nõ illa, quã homo vesanus atq; turbulentus inculcat; cùm ait, solam fidem ad salutem sufficere. Aut enim nobiscum sentiens, obedientia fidem definiat: & tunc neque lachrymas pias damnet, neque opera pia contemnat, neque studium religionis improbet; quando hæc omnia à Deo præscripta sunt; atque ad fidei summam referuntur: Aut si his studijs seclusis, fide sola parari iustitiam putat; nunquàm eam persuasionem, Christi fidem appellabo; sed præcipitem temeritatem, insolentem confidentiam, impudentem audaciam, immanem furorem, facinus execrandum. Sed, vt omissa furentis hominis impudentia, ad veram fidei rationem reuertamur, huius nominis vis memoria repetenda est. Itaque fides est firma, & constans mentis assensio, auctoritate dicentis excitata. Auctoritas autem, vt Platoni placet, tribus rebus efficitur: sapientia, beneuolentia, libertate. Tunc enim fidem adhibemus, cùm existimamus, eum, qui aliquid asseuerat, neque labi propter stultitiam; neque, quid vtile nobis sit, occultare propter odium; neque propter vllam timiditatem, quò minus verum nobis aperiat, impediri. Cũ igitur pro certo habemus, aliquẽ [illegible] singulari

bono-

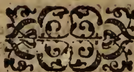
norum intelligentia præditum, eique nostram
utem charam esse sentimus, neq; de illius con-
ntia dubitamus: tum demum ei rectissimè vitã
stram committi arbitramur, illiusque senten-
constanti animo parẽdum ducimus, à quo ab-
omnis vel erroris & imperitię, vel fraudis &
uriæ, vel inconstantiæ & imbecillitatis suspi-
. Quod si ita est, cuius consilium capiemus? cu-
sententiam sequemur? cui tandem credemus?
ne aliquid in vita, quod non sit infinitis errori-
s implicatum, & atra quadam caligine circun-
sum? poteritne quicquam simplex & apertum,
que fideli beneuolentia munitum, in moribus
minum reperiri? Nam de hominum inconstan-
quid attinet dicere?. Alium enim offensionis
etus, alium ignominiæ timor impedit, alium
stremò mortis aut doloris formido debilitat.
i igitur omnes res humanæ sint erroris plenis-
næ, cùm frater etiam fratri pestem atque perni-
em machinetur, cùm nihil sit hominum natura
agilius: quid amentius & calamitosius, quàm
minibus fidem adhibere, eorum consilio & sen
ntia gubernari? Reliquum igitur est, vt soli Deo
edamus; illumq; inflammato studio sequamur,
æceptisque illius obtemperemus. Solus enim
sapiens est, & immensa benignitate & potentia
finita præditus; ita, vt nullo modo possit in illũ
dere, vel temeritas, aut dementia, vel salutis no
æ negligentia, vel timiditas & inconstantia.
eq; potentia illius ad id tantùm valet, vt creda-
us, fieri non posse, vt is propter alicuius vel me-
m, vel gratiã, verum cęlet; sed vt certissimum ha
amus, illum suos diuinis armis, atq; sempiter-
no

no præſidio munire, & quæ promiſit magnificentiſſimè, largiri facillimè poſſe. Fides igitur laudabilis atque prædicanda ea tantum eſt, quæ Dei verbo nititur atque confidit. Ad illud igitur accipiendum eſt ſemper intenta, illud ſolū libenter audit, illud mente complectitur, illud memoria recondit, illo vitam gubernat, illius fiducia res arduas atque difficiles fidenter aggreditur. Verbū autem Domini nō modò mētem illuſtrat, verùm etiam voluntatem inflammat. Mens enim veritatem concipit: voluntas autem verum bonum menti penitùs explicatum ſtatim arripit. Cùm enim, vt in principio diximus, iudicium ſemper voluntatem antecedat, eaque neceſſariò iudicium conſequatur: fieri neceſſe eſt, quoties mens non nutat, neque vacillat, neque quaſi in biuio conſtituta hæret, & dubitat, quam potiſſimum viam ingrediatur, ſed certum & exploratum habet, quid ſit expetendum, quid rurſus fugiēdum. cùm igitur mens ita diu[illegible]itùs eſt inſtructa, vt ne tantulùm quidem in fide labatur, neq; vim ſuam remittat: neceſſe eſt, continuò voluntatem deſiderio veræ fælicitatis incendi & incitari. Vndè concluditur, fidem non modò veritatem in mente defigere, ſed etiam voluntatem ad ſtudium immortalitatis rapere. In hac autem coniunctione mentis & voluntatis, ſummi Philoſophi ſapientiam omnem conſtituunt. Siquidem tum demum lumen illius elucere cenſent, cum voluntas rectam rationem ſequitur, neque ab illius præſcriptione recedit. Cùm verò voluntas cum mente non conſentit, ibi furore & amentia ſtatum animi diſſipari, diripi, & inflammari, omniaque [illegible]bulentis

üs erroribus perturbari, atque commisceri prædicant. Eorũ igitur sentẽtia, summa sapientia rectæ rationis imperio continetur: summa verò insipiẽtia, in temerario cupiditatis dominatu consistit. Cùm verò recta ratio constare non possit, nisi lumine diuinæ mentis illustretur, illiusque præsidio contra cupiditatis impetum muniatur, illudque cæleste lumen atq; præsidium nemo sibi possit absq; fide comparare, relinquitur, eos tãtùm sapientes esse nominandos, qui cùm fide viuũt; qui verò ab illã deseruntur, esse amentes & furiosos, tenebrisq; densissimis obscuratos. Ergò, cùm fides totùm animum regat, & in verbi diuini studium rapiat, consequens necessariò est, vt non cernatur solùm in credendo, sed etiam in obediendo. Siquidem obedientia ex firma mentis assensione nata & apta est, & cùm illa magno quodam naturæ vinculo copulata. Vtrunque autem à nobis Dei verbum, quod fides semper intuetur, efflagitat. Tunc igitur verè fideles habendi sumus, cùm Dei verbo audientes sumus. Verbum autem Domini est lex illius sempiterna, quæ præscribit honesta, & à flagitio auocat, omnemque vitam salutaribus monitis temperat, atque moderatur. Ad huius nos cultum pactione astrinximus, fidemque sacramento confirmauimus, fœdereque sanctissimo ipsi diuinæ legi nos, omnesq; vitæ nostræ rationes addiximus. Cùm igitur Dei legem transgredimur, fidem datã frangimus, simul à Deo deficimus, atque salutem nostram prodimus; ita, vt meritò infideles hac ratione appellari debeamus. Qui igitur Dei legem sequitur, illiusque se ratione & voluntate conformat, is

rectè fidei munere fungitur. Vt autem melius videamus, omne fidei studium in diuina lege versari, operæpretium erit animaduertere, quomodo non solum sanctiones illæ sempiternæ, quæ ad veræ iustitiæ cultum referuntur, verùm etiam ritus atque ceremoniæ, quæ erant aduentu Christi delendæ, ad fidem faciendam institutæ fuerint. Non igitur erit alienum, aliquot arcana legis, sacris inuoluta mysterijs, explicare, & paulò diligentius enodata contemplari, quod sequenti libro faciemus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER TERTIVS.

T igitur hinc aliud dicendi initiũ faciamus, cùm essent olim miserandæ tenebræ mortalium animis offusæ, omnesq; nationes in summa caligine versarentur: cũ ratio esset obscurata flagitijs, impedita sceleribus, & à voluntate diuinæ mentis auersa, & cum diuino iure hostili quodã odio dissidens; essetque veræ pietatis studium è terris exterminatum; omnesque ferè mortales libidinis in domitæ vinculis alligati: vnus Abrahã extitit, quẽ neqũe hominũ, cùm quibus viuebat, improbitas, neque vllum humanæ consuetudinis exemplum, neque vlla vis libidinis & cupiditatis à fidei studio dimoueret, aut à cõtento pietatis cursu retardaret. In illo igitur diuinum quoddam fidei lumen, priscis illis temporibns, mirabiliter eluxit. Vbi enim primùm à Deo audiuit: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & vade in terram, quam monstrauero tibi: nullã morã interposuit, quin omnes sensus huma

ſſimi promiſſi fide,Chriſti diſcipulus effectus eſt, & animo ſoluto & expedito, nulliſq; terrenis affectibus implicato,omnia, quæ videbat,repentè contempſit,vt ſpem earum rerum, quas minimè videbat,incredibili mẽtis altitudine ſequeretur. Poſſeſſum itaque patrimonium cum eo, quod exſpectabat,facilè commutauit, & pro præſentibus futura,pro terrenis cęleſtia,pro fluxis ęterna, pro exiguis ſumma atque diuina bona, quæ ſperabat, ſingulari fide complexus eſt. Fidei autẽ diuinam vim in hoc alto & excelſo viro, quod fidei ſingulare quoddam ſpecimen habemus,attentè conſidera. A ſuis enim, à complexu patriæ,atque, vt ita dicam,à ſe ipſo diuulſus,ſibique diffidens,omne vitæ gubernaculũ Deo tradidit,illique ſoli ſalutem & dignitatem ſuam commiſit. Nunquam igitur aut iter ſuſcepit,aut tentoria collocauit, aut ſedem commutauit,aut locum quieti delegit,aut aliquid denique deſignauit, in quo non ſemper in diuinam mentem reſpiceret, & de illius ſententia omnia vitæ conſilia caperet, omnemq; viuendi rationem ad voluntatem illius dirigeret. Erat itaque ſemper illius mẽs erecta ad audiendũ, animus alacer & expeditus ad exequendũ, quidquid fuiſſet ſibi à Deo imperatum. Sic autem erat fide ſtabilitus,vt omnia humana cõtemneret, & diuina tantùm ardentiſſimè concupiſceret.Nunquã igitur illum vel ſecundæ res extulerunt, vel aduerſæ deiecerunt, Nunquam vlla tempeſtate potuit,aut ſui officij & muneris obliuiſci, aut ab inſtituto curſu deduci.Hac igitur fide in eam Dei amicitiam peruenit, vt in illius etiam ſummi atq; ſapientiſſimi Domini conſiliũ,tanquam ſecretorũ

omnium conſcius, atque conſiliorum particeps, adhiberetur. In hoc igitur viro voluit olim Spiritus ſanctus fidei ſingularem formam depingere, & diuinis illuſtrare luminibus: vt in eam intuentes, vitamq; noſtram ad illius imaginem effingentes, in eius ſobole cenſeremur, atque tandem eiuſdem gloriæ, ſempiterniq́ue patrimonij hæreditatem cerneremus. Non enim refert, quod ad diuinum iudicium attinet, quo genere ortus ſis: ſed cuius exemplum ſequare, cuius veſtigijs inſiſtas, cuius te ſimilitudine conformes. Non multùm intereſt, cuius ſpeciem corpore referas; ſed cuius vitam & actiones imitere. Nam cùm patris opus ſit, ſimilem ſibi ſpeciem formare, magis eſt pater appellandus is, qui claro virtutis exemplo multos incendit ad virtutis ſtudium, & ita ſui ſpeciem in eorum animis, qui illum ſequuntur, ingenerat, quàm qui gignit filios ſibi corporis ſpecie ſimiles, moribus autem & vita diſſimillimos. Sic fit igitur, vt omnes, qui ſimili fide vitam inſtituunt, ipſius Abrahami filij numerentur, & eiuſdem dignitatis, & amplitudinis, & æternitatis conſortes exiſtant. Nam & fide ſeipſos à rebus humanis diſiungunt, & ad ductum & imperium diuini ſpiritus adiungunt: & omnem vitam ad illius præſcriptionem dirigunt, & hac ratione, iuſtitiæ ſplendorem, & gloriæ ſempiternæ claritatem adipiſcuntur. Sic igitur euenit, vt qui Abrahami veſtigia ſequitur, & filius illius ſit, & omnium bonorum, quæ ille adeptus eſt, ſimiliter hæreditatem adeat. Fuit tamen commodum, cùm Deus illi futurum oſtenderet, vt ex eius ſtirpe naſceretur is, qui erat genus humanum liberaturus,

& in

& in communi rerum omnium vastitate, fidei reliquiæ essent apud posteritatem illius constituendæ, vt natio illa esset insigni aliquo distincta, quo posset à reliquis internosci, vt & tantæ promissionis veritas comprobari posset, & genus illud impressi cuiusdam signi admonitu, ad memoriā sanctissimi parentis excitari. Vt igitur Deus præcipua quadam religione gētem illam vniuersam obstringeret, quæ erat sanctissimi illius viri semine propaganda: fœdus cum illa percussit. Fœdus, inquit, meum interponam inter me, & te: & multiplicabo te vehementissimè. Fœdere illo innumerabilem sobolem viro sanctissimo pactus est: ita, vt non modò eorum parens haberetur, & esset, qui erant illius sanguine procreandi, sed illorum etiam; quos exemplo fidei erat ad similē sanctitatis excellentiam propagaturus. Eandemque statim sententiam repetens, ait; En ego feriam tecum fœdus, erisq; pater multarum gentium. Vtque promissio illa nomine etiam sacraretur, & omni ex parte clarior fieret, nomen illi mutauit. Anteà nanque appellatus fuit Abram, id est, pater excelsus: tunc verò illum nominauit Abraham, quod nomen patrem multarum gentium significat. Nec vltrà, inquit, vocaberis Abram, sed Abraham. Rationem autem noui nominis statim anteponit: Quia patrem, inquit multarū gentiū constitui te, propagaboque te vehementissimè, erisque multarum gentium pater, & Reges ex te orientur. Non magnum erat, neque Dei magnificentia dignum promissū, si hoc tantum ostendit homini diuino, quē summis ornamentis illustrare statuebat, futurum, vt gens innumerabilis, flagitiis ta-

mitationem contulit, similique fide Deum venerata est, eiusdemque iustitiæ hæreditatem & patrimonium consequuta, in eadem gloria cum generis principe & authore viguit, ad regiæ dignitatis amplitudinem mirabiliter excitata. Quamuis autem omnes, qui ex hac stirpe sanctissima, non sanguinis propagatione, sed fidei similitudine generati sunt, regia sint virtute præditi: illi tamen præcipuè, regio nomine digni sunt, quorum iustitia longè clariùs enitescit. Non enim solùm rex habendus est Dauid, neque solùm Iosaphat, aut Ezechias, aut Iosias, aut reliqui simili laude florentes, qui Iudæos iustè rexerunt, reges, habendi sunt: sed omnes, in quibus eadem regia virtus excelluit, qui omnes ad Abrahami genus pertinent. Tyranni verò non modò reges habendi non sunt; sed omnium seruorum contemptissimi. Huc igitur illud fœdus pertinebat, vt firmaret, fidem illius promissi, quo pollicitus fuerat, illum ex Abrahamo oriundum, cuius spiritu & numine erat ingens multitudo per fidem è tenebris eripienda, & in hæreditatis diuinæ possessione collocanda, & regijs etiam muneribus illustranda. Fœdus igitur & institutam fidem designabat, & fide feriebatur, & ad absolutam Christi fidem piorum animos excitabat. Fidei autem vim illo fœdere contentam intelligimus, cùm adiungit Dominus: Et statuam pactum meum inter me, & te, & semen tuum post te, in generationibus tuis fœdere sempiterno, vt sim Deus tuus, & seminis tui post te. Hinc certè satis liquet, omnem fœderis pactionem ad fidē dirigi, Illud enim est nobis Deus, quod maximè intuemur, quod eximiè diligimus,

in quo vitæ præsidia collocamus. Vnde fit, vt aliorum quidem Deus venter sit, qui beatæ vitæ summam in ingluuie ponunt; aliorum autẽ, venerea voluptas: tum alij pecuniam; alij denique inanes honores, & vana imperia, vt numina venerantur. Quidquid illud denique est, quod summum bonum esse statuis, quod ardentissimè cupis, quod studiosissimè consectaris, in quo beatæ vitæ rationem ponis; id tibi Deus est. Quamuis igitur Deus omnia numine sempiterno contineat, illorum tamen præcipuè dicitur Deus, qui credunt, illum esse summum omnium bonorum, eaque de causa in illum inflammatis animis rapiuntur. Ergò cùm hoc sit fidei munus, in Deum solum, vt in summũ bonum respicere, illiusque tantùm præsidio niti, illiusque studio vehementer incendi: constat certè, fœdus illud ad hoc vnum munus sacrandum ictum fuisse: satis perspicuum est, omnem illius fœderis rationẽ in fide consistere. Hac autem de causa illud fœdus sempiternũ appellat, quod fides non in res fluxas, & interituras; sed in Dei clementiam, & bonitatem, & præmia sempiterna respiciat. Quoties igitur in sanctis literis fit fœderis sempiterni mentio, toties fidei sempiternæ vim atque sanctitatem considera; fructumq; illum fœderis mẽte recolito, quo Deus nobis suum patrocinium atque tutelam paciscitur, nostramque nos illi fidem eadem pactione deuincimus. & sic fit, vt nos in populo illius numeremur; & ipse Deus noster, præcipua quadam instituti fœderis ratione, nominetur. vt tamen illius pactionis monimentũ aliquod posteritati traderet, & illam gentem à reliquis signo impresso secerneret; præcepit Abraham-

mo,vt se, deinde omnes domesticos circũcideret: legemq; sanxit, vt idem in omni infanti masculo, qui deinceps ex illius stirpe gigneretur, octauo ab ortu die, fieret. Vt autem appareat, non circuncisionem, sed fidem fœdere illo fuisse sancitam: circuncisionem verò adhibitam, vt fidem ipsam significaret, adiungit: Vt sit in signum fœderis inter me, & vos. Hac autem de causa grauiter comminatus est his, quorum præputia circuncisa minimè fuissent. Mas, inquit, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, excidetur illius anima è populo suo. In quo quidem loco omnibus excisionem & interitum denunciatum cernimus, qui fide vacui fuerint. Fuit igitur circuncisione designata fides, & illius fidei monimentum, quæ summam Abrahamo dignitatem peperit, ad posteritatis memoriam cõsecratum; vt, quoties illius posteri se eo signo impressos animaduerterent, toties illis in mentem patriæ sanctitatis atque virtutis veniret. Quàm aptè verò circuncisio sit instituta ad significãdam fidem, multis rationibus cerni potest. Primùm enim, cùm fides in resecanda libidine & temeritate coercenda & comprimenda cernatur, aptissimè designatur, aliquid ex ea corporis parte resecando, quæ maximè rebellis & contumax est in rationem. Deindè, congruum fuit, vt in ea potissimum parte esset fidei monimentum incisum, in qua primùm fuerat signum rebellionis animaduersum. Cùm enim primũ nostri generis principes à Deo defecerunt, statim, in pœnam illius rebellionis atque perfidię, eas partes contra rationis imperium turpiter agitari senserunt. Postremò, quemadmodum naturæ vitiatæ atque corruptæ propagatio-

Non igitur, qui pelliculam amputant, sed qui cũ fide viuunt, Domino circunciduntur. Vnde idem Propheta in eorum, quos arguit, perfidiam inuectus, ait; eos incircuncisum cor gerere. Alibi item incircuncisas aures illis esse conqueritur. Ex his autẽ locis, satis liquet, in quo vis illius fœderis consistebat: in fide nempè. Hæc. n. non corpus, sed mentem ab impiorum cõmunione discernit. Hæc est illa circuncisio, quã Paulus dicit non scripto, sed diuino spiritu contineri; quæ non humanam laudem inani quodam studio adumbratæ sanctitatis aucupatur, sed veram ex Deo gloriam excellenti atque diuina virtute consequitur. Idem Paulus ad Philippenses scribens, eos admonet, vt caueant concisionem. sic enim appellat Iudæos. Eleganti. n. nominis immutatione, miseram gentem vituperat, quæ in corporis circũcisione gloriabatur, cùm mentẽ non fide circuncisam, vt par erat, sed mortiferis perfidiæ vulneribus fœdè concisã gereret. Adiungit deindè: Nos sumus circũcisio, qui spiritu Deo seruimus, & gloriamur in Christo Iesu, & carni minimè confidimus. Si igitur circũcisio est libidinis excisio; & carnis, hoc est, effrenatæ cupiditatis amputatio: si nihil aliud significat, nisi à corpore disiunctionem, & arctissimã cum spiritu diuino coniunctionem: satis constat, omnem illam federis religionem, qua Deus cum Abrahamo fœdus percussit, ad sanciendam fidem fuisse institutam. Et, si circuncisio fuit ad internoscendam viri illius sanctissimi posteritatẽ à reliquis gentibus, adhibita; perspicuũ est, omnes, qui verè circuncisi sunt, id est, quorũ animos fides facit insignes, esse in Abrahami filios numerandos.

Et si

Etsi filij sunt, eadem omninò præmia fidei illius constituta, quasi legitimam hæreditatem cernent. Hactenus de circūcisionis fœdere, nūc ad fœdus legis atque sacra veniamus: è quibus aliqua tantùm cōmemorabimus. Nam omnia persequi, esset infinitum. Primùm igitur, cùm Deus Mosen in Aegyptum mittere statuisset, eum, iam in fidei studio valdè progressum, amplioribus ornamentis illustrauit, & ad cognitionem Christi longè clariorem perduxit. Opus enim erat, cùm ad tantum munus efficiendum eligeretur, vt non modò gratiæ diuinæ confideret: sed etiam illum gratiæ authorem, cuius imaginem gerebat, mente atque cogitatione comprehenderet. Cùm ergò Deus illum impelleret & incitaret ad Hebræum populum ex immani Aegyptiorum tyrannide liberādum, eumque vindicem libertatis, repressorem iniuriæ, authorem salutis, & principem denique atque rectorem populi sui constitueret; multis signis illū admonuit exempli, quod intueri, in quo mentem omnem defigere, quod omni studio imitari conueniebat; modò vellet pro dignitate sibi commissum munus administrare. Præcepit igitur ei, vt virgā, quam tenebat manu in terram proijceret; quo facto, virga repentè in colubri faciem versa, Mosen ipsum aspectu perterruit atque fugauit. Sed à Deo reuocatus & confirmatus, cùm colubrum cauda comprehēderet, vt fuerat sibi à Deo pręceptū; sensit statim, virgam, exuta colubri forma, ad pristinam figuram redijsse. Hæc portenta atque prodigia, num temerè, atque sine causa à sapientissimo illo rerum Domino, in rebus tanto studio ab illo procuratis edita fuisse dicemus? minimè verò.

rò. Nec enim conuenit ſummæ atque ſempiternæ ſapientiæ, ea ſigna edere, quę non maximarum atque optimarum rerum ſignificationem in ſe ipſa contineat. Virga autem eſt inſigne regium. Significat enim ſummum & inflexibile recti ſtudium omni gratia, quaſi fronde, ſpoliatum, & exactam iuſtitiæ normam, ad quam ſunt omnes controuerſiæ dirigendæ. Vndè reges olim ſceptrum geſtare ſoliti ſunt, vt oſtenderēt, officium ſuum eſſe, neq; gratiæ quidquam, neque offenſioni tribuere; ſed ſine vlla perturbatione, quidquid eſſet in hominū moribus & contractibus obliquum, ad recti rationem, & iuris ordinem reuocare. Indè fit, vt in ſacris literis, hoc ſiue virgæ, ſiue ſceptri nomen, ad regiam iuriſdictionem ſignificandam, poſitum ſæpè videamus. Quale eſt illud: Reges eos virga ferrea, &, virga directionis, virga regni tui. Coluber verò peccatum deſignat. Eſt enim tortuoſum, lubricum, & infeſtum, omni ſerpente truculentius, & immanius; atque mortifero veneno eos, quos morſu & afflatu vehementius inficit, interimens. Vndè Solomon præcipit, vt peccatum, quaſi venenatum ſerpentem, fugiamus. Idcircò etiam Satanas, cùm primos homines in peccatum impulit, ſerpentis imaginem tulit. Quid aliud eſt igitur ſceptrum in terram proiectum, & in ſerpentis ſpeciem ſubitò conuerſum, quàm Chriſti Regis ſempiterni maieſtas & imperium in terras ad hominum ſalutem delapſum, & in habitu naturæ, peccatis obnoxiæ, deliteſcens? Cùm enim nullū omninò in ſe peccatū admittere potuiſſet; geſſit tamen formā hominis peccato affinis; cùm omnes dolores, ærumnas, contumelias, & omnes denique

pœ-

sum missam extraheret, nullum in ea lepræ vestigium animaduertit. Hic rursus, quid aliud, quàm admirabilem fidei vim & efficaciam intuemur? Nam cùm se homo colligit, vt seipsum excutiat, atque diligenter examinet, vt videat, ecquid habeat in se laude dignum: nihil aliud inspicit, quàm lepram, hoc est, animum scelere pollutum, atque pestilenti tabe cōfectum. Cùm rursus ad se reuersus, Christi fide nititur, lepræq́; deformitate perturbatus, lepræ medicinam quærit; & spiritui, mētem ad officium vocanti, se obedientem præbet, sanitatem repentè recipit, operaque sancta & sempiterna laude digna molitur. De tertio verò signo quid dicendum? contactu enim virgæ, aquę in sanguinem versæ sunt; ad significandam diuinæ vindictæ seueritatem, contra eorum infidelitatē; qui, animis in flagitijs & sceleribus obfirmatis & obstinatis, iussis diuinis obsistunt. Quid, cùm in Pharaonis cōspectu, eadem virga in serpentis formam mutata, meleficorum serpentes confecit atque consumpsit? In quo planè significatum est, futurum, vt Christus in similitudine carnis peccati, omnia peccata extingueret, atque deleret. Quid, cùm Moses eadem virga aquas corrupit, ranas obduxit, insectorum aculeos immisit, immanes feras incitauit? Quid cùm pecorum, atq; iumentorum strages edidit, humana corpora vlceribus percussit, & ardore pestilenti miseros homines inflammauit? Quid, cùm tonitrua, fulgura, fulmina in cælo concitauit, cùm grandine fruges & agros vastauit; cùm denique locustarum infinita multitudine, quidquid reliquum fuit viriditatis, in agris absumpsit? Quid, cùm lucem eripuit, no-

ctem offudit, & cùm fideles iucundiſſima luce fruerentur, infidelium oculos tetris tenebris, & horrenda caligine demerſit? Quid, cùm omnes Aegyptiorũ liberos natu maximos interemit, omnẽque regionẽ fletu, lamentis, eiulatu, plangore cõpleuit? Num parum liquet, ijs omnibus ſignis declarari, quanta ſint in rerum omnium exitio luce circunfuſi, quantisq; bonis affluant animi fide ſtabiliti: quanta rurſus, atq; quàm dira ſupplicia eos maneant, qui fidem abijciunt? Quod quidem vel maximè Paſchæ myſterium declarauit. Nam, cùm iam Hebræis inſtaret iter, & appropinquaret tempus, quo erãt ex Aegypto migraturi, quælibet domus agnum, quem in eum vſum Dei iuſſu parârat, poſt ſolis occaſum mactat; ſanguine illius limen oſtij ſuperum, atq; poſtes intingit, illumq; aſſandum curat: herbas agreſtes & amaras adhibet, panes azimos apponit, inſtructo epulo quiſq; paterfamilias cum ſuis accumbit. Omnes feſtinanter edere, & toto corporis habitu, quanta properè demigrandi neceſſitate premerentur, apertè ſignificare. Erant enim calceati atq; præcincti, & baculos manu tenebant, vt nihil eis longius eſſe videretur, quàm abſumptis dapibus, omnẽ ad proficiſcendum celeritatem confeſtim ſuſcipere. Agnum itaq; vorant potiùs, quàm comedunt: oſſa, quæ quidem nefas erat frangere, & carniũ ſacrarum reliquias, flammis adolent, atq; conſumunt. His ita ritè peractis, cùm omnia ad iter neceſſaria cum incredibili feſtinatione pararent, & tamen ſe adhuc intra domeſticos parietes continerent; ecce tibi Angelus media nocte à Deo miſſus incitatur, inuadit, cædem facit maximam, & in alios
qui-

quidem micantem gladium vibrat, alios verò pauore nimio concussos, exanimat. Cruentum tamē mucronem ab ædibus, quarum aditus cernit agni sanguine aspersos, sedulò continet, in alias omnes ingenti cæde grassatur, Aegyptiorumque filios natu maximos interficit, & cuncta tandem lamentis, eiulatibus, & confuso omnium clamore conturbat. Tunc igitur demùm rex impius, qui imperium Domini cōtemnebat, animos demisit: tunc omnis illius ferocitas atque pertinacia compressa est: tunc Aegyptij, malis edocti, diuinū numen exhorrent: tunc iter, quod omni conatu impediebant, absolutum cupiunt: Hebræis instant, & ab illis omni ratione contendunt, vt statim demigrent. Fuit igitur illa nocte fidelium libertas cum magna infidelium peste atque pernicie constituta. Illud autem sacrum nocte illa celebratū, fuit appellatum Pascha, פסח enim verbum Hebræum, idem est quod transitus. Fuit autem sic appellatum, vel quòd nocte illa Angelus per Aegyptiorum domos districto gladio transiret, & trassieundo Hebræos conseruaret: vel quòd ea nocte erant cuncti Hebræi, Deo duce, è tenebris & durissima seruitute in lucem atque libertatē transituri. Hanc noctem voluit Deus singulis annis solenni ritu consecrari, nè vnquam elaberetur ex animis hominum tam clarū præsentissimi numinis beneficium; & simul, vt eorū animos paulatim ad maiorum rerum intelligentiam erudiret. Duo nanque sunt munera fidei, in duo tēpora distributa; Vnum est actio gratiarū, alterum orationis & precationis studiū cum spe firma coniunctum. Nā & præterita officia recordari conuenit, & futuris

égregiè confidere. Qui enim sunt immemores beneficij, ingrati certè sunt. Ingrati verò animi scelus, est omnem perfidiæ immanitatem complexum. Qui verò in futurum tempus diuinæ promissioni diffidit, is certè aut Deum immensa potestate spoliat, aut immensa benignitate. Quoquo igitur modo diuina promissa in dubium vocet, est immani perfidiæ scelere alligatus. Vndè Paulus, cùm gentium infidelitatem explicaret, ait, eas, cũ Deum cognouissent, non illi, vt Deo, gloriam detulisse, aut gratias egisse. Gloriã Deo tribuimus, & illius nomini debitos honores instituimus, cũ de illius vel potẽtia, vel fide minimè dubitamus. Gratias autem agimus, cùm assiduè beneficia, quæ accepimus, in memoriam reuocamus: & omnem vitam in laude diuina cõsumimus. Quocirca Dauid, nè se aliqua ex parte scelere contaminaret, mentem suam excitabat, dicẽs: Lauda anima mea Dominum; & beneficia illius nunquam obliuiscaris. Vt igitur Dominus populum, quem fide instruebat, fidei religione deuinctum in officio cõtineret, & ad maiorem rerum fidem instrueret, dies festos quotannis institui & agitari voluit, in quibus omnia illa, quæ tunc facta fuerant, agerentur. Sanxit enim, vt anno vertente, & eadem illa nocte, vt ita dicam, redeunte, agnus in ædibus singulis immolaretur; postes & limina simili ratione agni sanguine tingerentur: epulum eadem religione fieret: septem continuis diebus panibus fermentatis vesci non liceret: Istud, inquit, solenne instaurabitis ritu sempiterno. Erant igitur illis omnia statis temporibus eadem ceremonia renouanda: vt, cùm non tam verbis exponerentur,

quàm rebus agerétur, esset beneficij illius memoria eorum animis fortius infixa: & simul illa primum disciplina teneros filiorum animos imbuerent, vt cum ætate paulatim instituta, pietas adolesceret, atque tandem corroborata, ad perfectioné perueniret. Cùm quæsierint, inquit, de vobis, filij vestri, quænam sit ista religio; dicetis: Victima trásitus Domini est, qui transiuit per domos Israelis, cùm Aegyptijs exitium, nobis autem salutem contulit. Alibi inquit Moses, narrabisque filio tuo die illo, quę Dominus in te contulerit: & erit quasi signú in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos, vt lex Domini sit semper in ore tuo. His & alijs quàm plurimis testimonijs, quæ referre minimè necesse est, liquidò constat, hoc sacrum muneris illius colédi gratia institutú fuisse, quod positum esse diximus in gratia tribuenda. Est autem hoc gratissimum Domino sacrificium. Sacrificiú, inquit, laudis honorabit me. Quod quidem primùm fidei officium esse diximus. Quid de altare è duobus fidei muneribus dicendú? nunquid Pascha illud parum animos excitabat ad futuræ salutis spem? núquid ad notitiá diuinæ in nos gratiæ, parum animos instruebat? Quod enim magis mentes erigeret, & ad Christi cognitionem temporibus illis adduceret, excogitari vix potest. Agni enim sanguis liminibus aspersus, qui sæuienté gladium ab ædibus fidelium arcebat, Christi sanguinem pro salute omnium profusum significabat, quo omnes peccatorum sordes eluuntur, cæli tépla aperiuntur, animi sempiternam dignitatem consequuntur. Is enim, vt nos à cómuni generis humani ruina atque vastitate defenderet, & cú

omnium conſcius, atque conſiliorum particeps, adhiberetur. In hoc igitur viro voluit olim Spiritus ſanctus fidei ſingularem formam depingere, & diuinis illuſtrare luminibus: vt in eam intuentes, vitamq; noſtram ad illius imaginem effingentes, in eius ſobole cenſeremur, atque tandem eiuſdem gloriæ, ſempiternique patrimonij hæreditatem cerneremus. Non enim refert, quod ad diuinum iudicium attinet, quo genere ortus ſis: ſed cuius exemplum ſequare, cuius veſtigijs inſiſtas, cuius te ſimilitudine conformes. Non multùm intereſt, cuius ſpeciem corpore referas; ſed cuius vitam & actiones imitere. Nam cùm patris opus ſit, ſimilem ſibi ſpeciem formare, magis eſt pater appellandus is, qui claro virtutis exemplo multos incendit ad virtutis ſtudium, & ita ſui ſpeciem in eorum animis, qui illum ſequuntur, ingenerat, quàm qui gignit filios ſibi corporis ſpecie ſimiles, moribus autem & vita diſſimillimos. Sic fit igitur, vt omnes, qui ſimili fide vitam inſtituunt, ipſius Abrahami filij numerentur, & eiuſdem dignitatis, & amplitudinis, & æternitatis conſortes exiſtant. Nam & fide ſeipſos à rebus humanis diſiungunt, & ad ductum & imperium diuini ſpiritus adiungunt: & omnem vitam ad illius præſcriptionem dirigunt, & hac ratione, iuſtitiæ ſplendorem, & gloriæ ſempiternæ claritatem adipiſcuntur. Sic igitur euenit, vt qui Abrahami veſtigia ſequitur, & filius illius ſit, & omnium bonorum, quæ ille adeptus eſt, ſimiliter hæreditatem adeat. Fuit tamen commodum, cùm Deus illi futurum oſtenderet, vt ex eius ſtirpe naſceretur is, qui erat genus humanum liberaturus,

& in

& in communi rerum omnium vastitate, fidei reliquiæ essent apud posteritatem illius constituendæ, vt natio illa esset insigni aliquo distincta, quo posset à reliquis internosci, vt & tantæ promissionis veritas comprobari posset, & genus illud impressi cuiusdam signi admonitu, ad memoriã sanctissimi parentis excitari. Vt igitur Deus præcipua quadam religione gẽtem illam vniuersam obstringeret, quæ erat sanctissimi illius viri semine propaganda: fœdus cum illa percussit. Fœdus, inquit, meum interponam inter me, & te: & multiplicabo te vehementissimè. Fœdere illo innumerabilem sobolem viro sanctissimo pactus est: ita, vt non modò eorum parens haberetur, & esset, qui erant illius sanguine procreandi, sed illorum etiam; quos exemplo fidei erat ad similẽ sanctitatis excellentiam propagaturus. Eandemque statim sententiam repetens, ait; En ego feriam tecum fœdus, erisq; pater multarum gentium. Vtque promissio illa nomine etiam sacraretur, & omni ex parte clarior fieret, nomen illi mutauit. Anteà nanque appellatus fuit Abram, id est, pater excelsus: tunc verò illum nominauit Abraham, quod nomen patrem multarum gentium significat. Nec vltrà, inquit, vocaberis Abram, sed Abraham. Rationem autem noui nominis statim anteponit: Quia patrem, inquit multarũ gentiũ constitui te, propagaboque te vehementissimè, erisque multarum gentium pater, & Reges ex te orientur. Non magnum erat, neque Dei magnificentia dignum promissũ, si hoc tantum ostendit homini diuino, quẽ summis ornamentis illustrare statuebat, futurum, vt gens innumerabilis, flagiti-

mitationem contulit, similique fide Deum veneratа est, eiusdemque iustitiæ hæreditatem & patrimonium consequuta, in eadem gloria cum generis principe & authore viguit, ad regiæ dignitatis amplitudinem mirabiliter excitata. Quamuis autem omnes, qui ex hac stirpe sanctissima, non sanguinis propagatione, sed fidei similitudine generati sunt, regia sint virtute præditi: illi tamen præcipuè, regio nomine digni sunt, quorum iustitia longè clariùs enitescit. Non enim solùm rex habendus est Dauid, neque solùm Iosaphat, aut Ezechias, aut Iosias, aut reliqui simili laude florentes, qui Iudæos iustè rexerunt, reges, habendi sunt: sed omnes, in quibus eadem regia virtus excelluit, qui omnes ad Abrahami genus pertinent. Tyranni verò non modò reges habendi non sunt; sed omnium seruorum contemptissimi. Huc igitur illud fœdus pertinebat, vt firmaret, fidem illius promissi, quo pollicitus fuerat, illum ex Abrahamo oriundum, cuius spiritu & numine erat ingens multitudo per fidem è tenebris eripienda, & in hæreditatis diuinæ possessione collocanda, & regijs etiam muneribus illustranda. Fœdus igitur & institutam fidem designabat, & fide feriebatur, & ad absolutam Christi fidem piorum animos excitabat. Fidei autem vim illo fœdere contentam intelligimus, cùm adiungit Dominus: Et statuam pactum meum inter me, & te, & semen tuum post te, in generationibus tuis fœdere sempiterno, vt sim Deus tuus, & seminis tui post te. Hinc certè satis liquet, omnem fœderis pactionem ad fidē dirigi. Illud enim est nobis Deus, quod maximè intuemur, quod eximiè diligimus,

in quo vitæ præsidia collocamus. Vnde fit, vt aliorum quidem Deus venter sit, qui beatæ vitæ summam in ingluuie ponunt; aliorum auté, venerea voluptas: tum alij pecuniam; alij denique inanes honores, & vana imperia, vt numina venerantur. Quidquid illud denique est, quod summum bonum esse statuis, quod ardentissimè cupis, quod studiosissimè consectaris, in quo beatæ vitæ rationem ponis; id tibi Deus est. Quamuis igitur Deus omnia numine sempiterno contineat, illorum tamen præcipuè dicitur Deus, qui credunt, illum esse summum omnium bonorum, eaque de causa in illum inflammatis animis rapiuntur. Ergò cùm hoc sit fidei munus, in Deum solum, vt in summũ bonum respicere, illiusque tantùm præsidio niti, illiusque studio vehementer incendi: constat certè, fœdus illud ad hoc vnum munus sacrandum ictum fuisse: satis perspicuum est, omnem illius fœderis rationé in fide consistere. Hac autem de causa illud fœdus sempiternũ appellat, quod fides non in res fluxas, & interituras; sed in Dei clementiam, & bonitatem, & præmia sempiterna respiciat. Quoties igitur in sanctis literis fit fœderis sempiterni mentio, toties fidei sempiternæ vim atque sanctitatem considera; fructumq; illum fœderis méte recolito, quo Deus nobis suum patrocinium atque tutelam paciscitur, nostramque nos illi fidem eadem pactione deuincimus. & sic fit, vt nos in populo illius numeremur; & ipse Deus noster, præcipua quadam instituti fœderis ratione, nominetur. vt tamen illius pactionis monimentũ aliquod posteritati traderet, & illam gentem à reliquis signo impresso secerneret; præcepit Abrahamo,

mo,vt se, deinde omnes domesticos circũcideret: legemq; sanxit,vt idem in omni infanti masculo, qui deinceps ex illius stirpe gigneretur, octauo ab ortu die, fieret. Vt autem appareat, non circuncisionem, sed fidem fœdere illo fuisse sancitam: circuncisionem verò adhibitam, vt fidem ipsam signaret, adiungit: Vt sit in signum fœderis inter me, & vos. Hac autem de causa grauiter comminatus est his, quorum præputia circuncisa minimè fuissent. Mas, inquit, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, excidetur illius anima è populo suo. In quo quidem loco omnibus excisionem & interitum denunciatum cernimus, qui fide vacui fuerint. Fuit igitur circuncisione designata fides, & illius fidei monimentum, quæ summam Abrahamo dignitatem peperit, ad posteritatis memoriam cõsecratum; vt, quoties illius posteri se eo signo impressos animaduerterent, toties illis in mentem patriæ sanctitatis atque virtutis veniret. Quàm aptè verò circuncisio sit instituta ad significãdam fidem, multis rationibus cerni potest. Primùm enim, cùm fides in resecanda libidine & temeritate coercenda & comprimenda cernatur, aptissimè designatur, aliquid ex ea corporis parte resecando, quæ maximè rebellis & contumax est in rationem. Deindè, congruum fuit, vt in ea potissimum parte esset fidei monimentum incisum, in qua primùm fuerat signum rebellionis animaduersum. Cùm enim primũ nostri generis principes à Deo defecerunt, statim, in pœnam illius rebellionis atque perfidię, eas partes contra rationis imperium turpiter agitari senserunt. Postremò, quemadmodum naturæ vitiatæ atque corruptæ propagatione,

Non igitur, qui pelliculam amputant, sed qui cũ fide viuunt, Domino circunciduntur. Vnde idem Propheta in eorum, quos arguit, perfidiam inuectus, ait; eos incircuncisum cor gerere. Alibi item incircuncisas aures illis esse conqueritur. Ex his autẽ locis, satis liquet, in quo vis illius fœderis consistebat: in fide nempè. Hæc.n. non corpus, sed mentem ab impiorum cõmunione discernit. Hæc est illa circuncisio, quã Paulus dicit non scripto, sed diuino spiritu contineri; quæ non humanam laudem inani quodam studio adumbratæ sanctitatis aucupatur, sed veram ex Deo gloriam excellenti atque diuina virtute consequitur. Idem Paulus ad Philippenses scribens, eos admonet, vt caueant concisionem. sic enim appellat Iudæos. Eleganti.n. nominis immutatione, miseram gentem vituperat, quæ in corporis circũcisione gloriabatur, cùm mentẽ non fide circuncisam, vt par erat, sed mortiferis perfidiæ vulneribus fœdè concisã gereret. Adiungit deindè: Nos sumus circũcisio, qui spiritu Deo seruimus, & gloriamur in Christo Iesu, & carni minimè confidimus. Si igitur circũcisio est libidinis excisio; & carnis, hoc est, effrenatæ cupiditatis amputatio: si nihil aliud significat, nisi à corpore disiunctionem, & arctissimã cum spiritu diuino coniunctionem: satis constat, omnem illam federis religionem, qua Deus cum Abrahamo fœdus percussit, ad sanciendam fidem fuisse institutam. Et, si circuncisio fuit ad internoscendam viri illius sanctissimi posteritatẽ à reliquis gentibus, adhibita; perspicuũ est, omnes, qui verè circuncisi sunt, id est, quorũ animos fides facit insignes, esse in Abrahami filios numerandos.

Et si

Etsi filij sunt, eadem omninò præmia fidei illius constituta, quasi legitimam hæreditatem cernent. Hactenus de circũcisionis fœdere, nũc ad fœdus legis atque sacra veniamus: è quibus aliqua tantùm cõmemorabimus. Nam omnia persequi, esset infinitum. Primùm igitur, cùm Deus Mosen in Aegyptum mittere statuisset, eum, iam in fidei studio valdè progressum, amplioribus ornamentis illustrauit, & ad cognitionem Christi longè clariorem perduxit. Opus enim erat, cùm ad tantum munus efficiendum eligeretur, vt non modò gratiæ diuinæ confideret: sed etiam illum gratiæ authorem, cuius imaginem gerebat, mente atque cogitatione comprehenderet. Cùm ergò Deus illum impelleret & incitaret ad Hebræum populum ex immani Aegyptiorum tyrannide liberãdum, eumque vindicem libertatis, repressorem iniuriæ, authorem salutis, & principem denique atque rectorem populi sui constitueret; multis signis illũ admonuit exempli, quod intueri, in quo mentem omnem defigere, quod omni studio imitari conueniebat; modò vellet pro dignitate sibi commissum munus administrare. Præcepit igitur ei, vt virgã, quam tenebat manu in terram proijceret; quo facto, virga repentè in colubri faciem versa, Mosen ipsum aspectu perterruit atque fugauit. Sed à Deo reuocatus & confirmatus, cùm colubrum cauda comprehẽderet, vt fuerat sibi à Deo pręceptũ; sensit statim, virgam, exuta colubri forma, ad pristinam figuram redijsse. Hæc portenta atque prodigia, num temerè, atque sine causa à sapientissimo illo rerum Domino, in rebus tanto studio ab illo procuratis edita fuisse dicemus? minimè verò.

rò. Nec enim conuenit summæ atque sempiternæ sapientiæ, ea signa edere, quę non maximarum atque optimarum rerum significationem in se ipsa contineat. Virga autem est insigne regium. Significat enim summum & inflexibile recti studium omni gratia, quasi fronde, spoliatum, & exactam iustitiæ normam, ad quam sunt omnes controuersiæ dirigendæ. Vndè reges olim sceptrum gestare soliti sunt, vt ostenderēt, officium suum esse, neq; gratiæ quidquam, neque offensioni tribuere; sed sine vlla perturbatione, quidquid esset in hominū moribus & contractibus obliquum, ad recti rationem, & iuris ordinem reuocare. Indè fit, vt in sacris literis, hoc siue virgæ, siue sceptri nomen, ad regiam iurisdictionem significandam, positum sæpè videamus. Quale est illud: Reges eos virga ferrea, &, virga directionis, virga regni tui. Coluber verò peccatum designat. Est enim tortuosum, lubricum, & infestum, omni serpente truculentius, & immanius; atque mortifero veneno eos, quos morsu & afflatu vehementius inficit, interimens. Vndè Solomon præcipit, vt peccatum, quasi venenatum serpentem, fugiamus. Idcircò etiam Satanas, cùm primos homines in peccatum impulit, serpentis imaginem tulit. Quid aliud est igitur sceptrum in terram proiectum, & in serpentis speciem subitò conuersum, quàm Christi Regis sempiterni maiestas & imperium in terras ad hominum salutem delapsum, & in habitu naturæ, peccatis obnoxiæ, delitescens? Cùm enim nullū omninò in se peccatū admittere potuisset; gessit tamen formā hominis peccato affinis; cùm omnes dolores, ærumnas, contumelias, & omnes denique

pœ-

num missam extraheret, nullum in ea lepræ vestigium animaduertit. Hic rursus, quid aliud, quàm admirabilem fidei vim & efficaciam intuemur? Nam cùm se homo colligit, vt seipsum excutiat, atque diligenter examinet, vt videat, ecquid habeat in se laude dignum: nihil aliud inspicit, quàm lepram, hoc est, animum scelere pollutum, atque pestilenti tabe cõfectum. Cùm rursus ad se reuersus, Christi fide nititur, lepræq; deformitate perturbatus, lepræ medicinam quærit; & spiritui, mẽtem ad officium vocanti, se obedientem præbet, sanitatem repentè recipit, operaque sancta & sempiterna laude digna molitur. De tertio verò signo quid dicendum? contactu enim virgæ, aquæ in sanguinem versæ sunt; ad significandam diuinæ vindictæ seueritatem, contra eorum infidelitatẽ; qui, animis in flagitijs & sceleribus obfirmatis & obstinatis, iussis diuinis obsistunt. Quid, cùm in Pharaonis cõspectu, eadem virga in serpentis formam mutata, meleficorum serpentes confecit atque consumpsit? In quo planè significatum est, futurum, vt Christus in similitudine carnis peccati, omnia peccata extingueret, atque deleret. Quid, cùm Moses eadem virga aquas corrupit, ranas obduxit, insectorum aculeos immisit, immanes feras incitauit? Quid cùm pecorum, atq; iumentorum strages edidit, humana corpora vlceribus percussit, & ardore pestilenti miseros homines inflammauit? Quid, cùm tonitrua, fulgura, fulmina in cælo concitauit, cùm grandine fruges & agros vastauit; cùm denique locustarum infinita multitudine, quidquid reliquum fuit viriditatis, in agris absumpsit? Quid, cùm lucem eripuit, no-

ctem offudit, & cùm fideles iucundiſſima luce fruerentur, infidelium oculos tetris tenebris, & horrenda caligine demerſit? Quid, cùm omnes Aegyptiorũ liberos natu maximos interemit, omnẽque regionẽ fletu, lamentis, eiulatu, plangore cõpleuit? Num parum liquet, ijs omnibus ſignis declarari, quanta ſint in rerum omnium exitio luce circunfuſi, quantisq; bonis affluant animi fide ſtabiliti: quanta rurſus, atq; quàm dira ſupplicia eos maneant, qui fidem abijciunt? Quod quidem vel maximè Paſchæ myſterium declarauit. Nam, cùm iam Hebræis inſtaret iter, & appropinquaret tempus, quo erãt ex Aegypto migraturi, quælibet domus agnum, quem in eum vſum Dei iuſſu parârat, poſt ſolis occaſum mactat; ſanguine illius limen oſtij ſuperum, atq; poſtes intingit, illumq; aſſandum curat: herbas agreſtes & amaras adhibet, panes azimos apponit, inſtructo epulo quiſq; paterfamilias cum ſuis accumbit. Omnes feſtinanter edere, & toto corporis habitu, quanta properè demigrandi neceſſitate premerentur, apertè ſignificare. Erant enim calceati atq; præcincti, & baculos manu tenebant, vt nihil eis longius eſſe videretur, quàm abſumptis dapibus, omnẽ ad proficiſcendum celeritatem confeſtim ſuſcipere. Agnum itaq; vorant potiùs, quàm comedunt: oſſa, quæ quidem nefas erat frangere, & carniũ ſacrarum reliquias, flammis adolent, atq; conſumunt. His ita ritè peractis, cùm omnia ad iter neceſſaria cum incredibili feſtinatione pararent, & tamen ſe adhuc intra domeſticos parietes continerent; ecce tibi Angelus media nocte à Deo miſſus incitatur, inuadit, cædem facit maximam, & in alios qui-

quidem micantem gladium vibrat, alios verò pauore nimio concussos, exanimat. Cruentum tamē mucronem ab ædibus, quarum aditus cernit agni sanguine aspersos, sedulò continet, in alias omnes ingenti cæde grassatur, Aegyptiorúmque filios natu maximos interficit, & cuncta tandem lamentis, eiulatibus, & confuso omnium clamore conturbat. Tunc igitur demùm rex impius, qui imperium Domini cōtemnebat, animos demisit: tunc omnis illius ferocitas atque pertinacia compressa est: tunc Aegyptij, malis edocti, diuinū numen exhorrent: tunc iter, quod omni conatu impediebant, absolutum cupiunt: Hebræis instant, & ab illis omni ratione contendunt, vt statim demigrent. Fuit igitur illa nocte fidelium libertas cum magna infidelium peste atque pernicie constituta. Illud autem sacrum nocte illa celebratū, fuit appellatum Pascha, פסח enim verbum Hebræum, idem est quod transitus. Fuit autem sic appellatum; vel quòd nocte illa Angelus per Aegyptiorum domos districto gladio transiret, & trasseundo Hebræos conseruaret: vel quòd ea nocte erant cuncti Hebræi, Deo duce, è tenebris & durissima seruitute in lucem atque libertatē transituri. Hanc noctem voluit Deus singulis annis solenni ritu consecrari, nè vnquam elaberetur ex animis hominum tam clarū præsentissimi numinis beneficium; & simul, vt eorū animos paulatim ad maiorum rerum intelligentiam erudiret. Duo nanque sunt munera fidei, in duo tēpora distributa; Vnum est actio gratiarū, alterum orationis & precationis studiū cum spe firma coniunctum. Nā & præterita officia recordari conuenit, & futuris

ègregiè confidere. Qui enim ſunt immemores be neficij, ingrati certè ſunt. Ingrati verò animi ſcelus, eſt omnem perfidiæ immanitatem complexum. Qui verò in futurum tempus diuinæ promiſſioni diffidit, is certè aut Deum immenſa poteſtate ſpoliat, aut immenſa benignitate. Quoquo igitur modo diuina promiſſa in dubium vocet, eſt immani perfidiæ ſcelere alligatus. Vndè Paulus, cùm gentium infidelitatem explicaret, ait, eas, cũ Deum cognouiſſent, non illi, vt Deo, gloriam detuliſſe, aut gratias egiſſe. Gloriã Deo tribuimus, & illius nomini debitos honores inſtituimus, cũ de illius vel potẽtia, vel fide minimè dubitamus. Gratias autem agimus, cùm aſſiduè beneficia, quæ accepimus, in memoriam reuocamus: & omnem vitam in laude diuina cõſumimus. Quocirca Dauid, nè ſe aliqua ex parte ſcelere contaminaret, mentem ſuam excitabat, dicẽs: Lauda anima mea Dominum; & beneficia illius nunquam obliuiſcaris. Vt igitur Dominus populum, quem fide inſtruebat, fidei religione deuinctum in officio cõtineret, & ad maiorem rerum fidem inſtrueret, dies feſtos quotannis inſtitui & agitari voluit, in quibus omnia illa, quæ tunc facta fuerant, agerentur. Sanxit enim, vt anno vertente, & eadem illa nocte, vt ita dicam, redeunte, agnus in ædibus ſingulis immolaretur; poſtes & limina ſimili ratione agni ſanguine tingerentur: epulum eadem religione fieret: ſeptem continuis diebus panibus fermentatis veſci non liceret: Iſtud, inquit, ſolenne inſtaurabitis ritu ſempiterno. Erant igitur illis omnia ſtatis temporibús eadem ceremonia renouanda: vt, cùm non tam verbis exponerentur,

quàm

quàm rebus agerētur, esset beneficij illius memoria eorum animis fortius infixa: & simul illa primum disciplina teneros filiorum animos imbuerent, vt cum ætate paulatim instituta, pietas adolesceret, atque tandem corroborata, ad perfectionē perueniret. Cùm quæsierint, inquit, de vobis, filij vestri, quænam sit ista religio; dicetis: Victima trāsitus Domini est, qui transiuit per domos Israelis, cùm Aegyptijs exitium, nobis autem salutem contulit. Alibi inquit Moses, narrabisque filio tuo die illo, quę Dominus in te contulerit: & erit quasi signū in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos, vt lex Domini sit semper in ore tuo. His & alijs quàm plurimis testimonijs, quæ referre minimè necesse est, liquidò constat, hoc sacrum muneris illius colēdi gratia institutū fuisse, quod positum esse diximus in gratia tribuenda. Est autem hoc gratissimum Domino sacrificium. Sacrificiū, inquit, laudis honorabit me. Quod quidem primùm fidei officium esse diximus. Quid de altare è duobus fidei muneribus dicendū? nunquid Pascha illud parum animos excitabat ad futuræ salutis spem? nūquid ad notitiā diuinæ in nos gratiæ, parum animos instruebat? Quod enim magis mentes erigeret, & ad Christi cognitionem temporibus illis adduceret, excogitari vix potest. Agni enim sanguis liminibus aspersus, qui sæuientē gladium ab ædibus fidelium arcebat, Christi sanguinem pro salute omnium profusum significabat, quo omnes peccatorum sordes eluuntur, cæli tēpla aperiuntur, animi sempiternam dignitatem consequuntur. Is enim, vt nos à cōmuni generis humani ruina atque vastitate defenderet, & cū

patre,à quo diſſidebamus , in gratiam reduceret; ſe medium inter infenſum noſtro ſceleri numen, & nos ipſos interpoſuit: diuinæ ſeueritatis tela in homines intenta, vnus pro vniuerſis exceperit; ſanguineque ſuo omne humanum nefas extinxit: atque nos cum Deo, cuius legem oppugnabamus, miro amore coniunxit. Porrò autem agni carnes non aquis elixæ, ſed ardentibus prunis aſſæ, deſignabant, in Chriſto nihil eſſe mollitia languens, & fluidum; ſed conſtans potius animorum pabulum, ardore eximio charitatis incẽſum, atque diuina virtute corroboratum, ad animos nutriendos, cæleſtique præſidio confirmandos. Erant autem cum celeritate comedendæ; vt doceremur, omnem in Chriſti cultu & imitatione lenitudinem, eſſe, quaſi quandam animi labem & maculam, fugiendam. Signum enim eſt, non adeſſe firmam fidem, cùm animus non incenditur epularum cæleſtium cupiditate. Non incendi autem nos Chriſti cupiditate, ſatis apparet, cùm lentè & negligenter aliquid gerimus, quod ad cultum illius & ſalutem noſtram pertineat. Eſt igitur Chriſti corpus inflammatis animis comedendum, atque ardentiſſima cupiditate vorandũ, & in intimis animi viſceribus condendum, vt in illius naturæ ſimilitudinẽ rapiamur. Oſſa nefas erat conterere, vt eſſet teſtatum, poſſe quidem Chriſtum mortem oppetere, non poſſe autem virtutem illius atq; robur infringi. Erant oſſa cum reliquijs in ignem conijcienda, nihilque in poſterum diem reſeruandum, vt videremus, ea, quæ mente capere nequimus; eò, quòd intelligentiam noſtrã ſuperent, eſſe fidei flammis & incendio cõmitten-

da, nec vllo modo dubitandum, quin insit in illis sanctissimum aliquod sapientiæ diuinæ mysteriū, aut à prudentioribus iam ratione perceptum, aut certè oportunis temporibus enunciandum: & simul intelligeremus, non esse tutum, aliquid, quod ad veram animi sanctitatem pertineat, differre, atque procrastinare Azymi panes, animi innocentiā & integritatem; septem continui dies, quibus vesci fermentato nefas erat, perpetuū vitæ cursum, ab omni criminis contagio purū, conseruandum esse demonstrabant. Non enim, vno, aut altero die; sed totum vitæ spatium, quod numero septenario non incommoda ratione designatur, peccati labes vitāda est, si volumus partam libertatem perpetuò retinere. Herbarum agrestis amaritudo, est dolor ex flagitiorū recordatione susceptus. Calcei induti, vestes accinctæ, & reliquus itineris confestim ineundi apparatus, & susceptæ in epulo celeritates, docebāt, nihil esse in re tanta cūctandum, nihil de die in diem differendum; sed omnem nobis celeritatem adhibendam, vt peccati fines relinquamus; & hostis immanissimi, nos pertinaciter insequentis, sæuitiam fugiamus; & cōtento studio & cursu, ad fœlicissimā iustitiæ hæreditatē, & amplissimum sanctitatis patrimonium properemus. Ergò, cùm solenne illud sacrum, tanta ceremonia quotannis instauratum, non modò imprimeret in animis accepti beneficij memoriam, verùm etiam mentes incenderet ad beneficij multò amplioris expectationem, quod erat nō Mosis, sed Christi opera conferendum; & omne fidei munus in perceptis bonis animo recolendis atque pertractandis, & in futuris firma spe, & alta

mente,præcipiendis versetur, vt & de præteritis gratias agat, & futuris egregiè confidendo, debitam gloriam Deo tribuat: quis non penitus animaduertit,quanta in eo sacro fidei disciplina constiterit? Sed,si cupis ipsius fidei vim & officiũ clarius intueri,constitue tibi ante oculos gentem illam è terræ fertilissimæ finibus,in qua multos annos sedes atque domicilia nõ incommodè habuerat,egressam,in eam regionem cursu contendere, quàm penitus,qualis esset, ignorabat;sed tantum audierat, illam ab innumerabili gentium multitudine,eaque fera & truculenta, magnisque viribus prædita, & opibus summis instructa,multis antè seculis occupatam. Properabant igitur Hebræi ad eam gentem armis expellendam, quæ erat multitudine innumerabilis,viribus immanis, vsu bellandi robusta; cùm ipsi propter seruiendi diuturnitatem,nec animis, nec armis, nec vsu valerent; nec aliquid per se confidenter aggredi vlla ratione possent. Non igitur quidquã aliud,quã spem diuina promissione nixam sequebãtur: eaque freti,sese itineri minimè titubanter & timidè commiserunt. Itaque,cùm iter facerent, per incultam atque vastam regionem,in qua nunquam fortassè fuerat hominis vestigium impressum,ad nubis præeuntis se ductum applicabant, quæ multiplici fructu & vtilitate spiritus diuini præsentiã facilè declarabat. Die namque, solis ardorem interpositu suo temperabat, nocte verò lumen clarissimum præferebat. Hanc igitur nubem intuebantur: illam sequebantur: ad illius motum, quem non naturæ vis, neque fortunæ temeritas, sed Dei numen regebat, iter institutum gubernabant.

bant. Cùm nubes consistebat, illi quiescebant. cũ rursus mouebatur, vasa conclamabant: quò illam ferri cernebant, eò cursum suum sine vlla cunctatione dirigebant. In quo quidem tũc satis expressum fidei officium fuisse conspicimus. Quid enim aliud vult fides; quid contendit, atque molitur; quid tandem aliud efficit nisi, vt totum animũ à sensu, studioq; corporis abductum, ad imperium & nutum diuini spiritus omninò transferat? Hoc igitur vnum suum esse officium ducit, nunquam oculos à cælo deijcere: spectans, quid diuina mens sanciat atque pręscribat· quem motum afferat animo· quo voluntatem hominis impellat· à quibus auocet rebus· quo subsidio iacentem animum erigat, infirmatum fulciat, hærentem confirmet, & ad studium immortalitatis incendat. Cùm Spiritus sanctus vocat, accurrit: cùm deterret, extimescit: cùm præest, sequitur: cùm præscribit, obtemperat: quocunque eum spiritus ille vitalis impellit, eò fert impetum & singulari alacritate impositum sibi munus exequitur. Qui spiritu Dei aguntur, inquit Paulus, hi sunt filij Dei. Hæc autem dignitas agnationis diuinæ fide comparatur. Vnde colligitur, vim fidei in ea alacritate cerni, qua maximi animi omnibus Dei placitis obsequũtur. At quos fructus ea fide percipiunt? eos certè, qui summum animis stuporem incutiunt. Nam, cùm omnia ardent flammis, illi non adurũtur: cùm mare tumidum impios absorbet, illi non alluuntur: in locis desertis, & ab omni humano cultu remotissimis, cælesti pabulo nutriũtur. Ignis vim suam repentè sustinet: pelagi fiunt peruij: salutaris fons è silice prorumpit: cæli alimenta suppeditant: om-

 nis

nis denique natura eorum commodis seruit; omniaque eis adiumenta & ornamenta largè & abundè subministrat. Quod illi tum multitudini, quæ fidelium cunctorum imaginem & speciem referebat, euenit. Nam, cùm flammis omnia conflagrarent, illæsi permansêre; mare dissectum facilè eis transitum præbuit: impios verò fluctibus in suum locum reductis repentè consumpsit: & cælum alimenta salutaria atque iucunda demisit: petræ virga percussæ ingentem aquarum vim profuderunt. Considerandum est autem, quibus verbis Deus admoneat Mosen, vt è silice aquas eliciat: Tolle, inquit, manu virgam, qua fluuiũ percussisti, & ego consistam ante te supra petram, quæ est in Horeb: percutiesq; petram, & exibit ex ea aqua vt bibat populus. Quorsum tandem spectat illa admonitio, qua redigit in memoriam Mosi, vnum illud ex tam multis, signum, cùm reliqua multò maiora prætermittat? tolle, inquit, virgam, qua fluuium percussisti. Vt doceat, eiusdem numinis esse, impios prope magnam aquarum copiam constitutos ardentissima siti cruciare, & piorum hominum sitim in arida regione, summisque ardoribus exusta, restinguere. Cùm enim Moses Dei iussu Nilum percussit, aquæ in sanguinem versæ sunt; cumque rursus eadem virga silicẽ percussit, ingens vis aquarum repentè manauit, vt appareat, infideles, etiam cùm videntur omnibus rebus abundare, summa inopia; rerumque omnium indigentia cruciari: contrà verò; fideles, in rerũ etiam humanarum angustijs, omnibus bonis affluere. Illorum effrænatam cupiditatẽ, in opes fluxas & interituras incitatam, expleri nunquã posse ho-

horum autem ardentissimum rerum immortaliũ desiderium admirabili quadam affluentia satiari: illos itaque semper egentes & miseros esse, atque cum grauissimis molestijs assiduè confli ctari: hos verò semper abundare diuitijs, & eximia quadam voluptate compleri. Omnis igitur illius vitæ ratio erat fide munita. Nam cùm fide peruenia tur ad iustitiam, consentaneum erat, vt qui legem diuinam erant accepturi, prius ad fidem instruerentur, atque intelligerent, omnem vitæ beatæ rationem esse in Deo summo collocandã; statuerentque nihil illis defuturum, qui se ad illius tutelam conferunt. Quod vt rectius cognoscerent, eos interdum difficultate premebat & inopia; vt, cùm cernerent, omnem spem humani subsidij penitus sublatam esse, in summaque rerum humanarum desperatione se cælesti auxilio subleuari, rerumque omnium copia circunfluere; discerent tandẽ è Deo pendere, omniaque vitæ præsidia in summi Domini benignitate cõstituere. Quod Moses lucu lenter explicat, docens, eos fuisse primum inopia vexatos, deinde cælesti alimento, priscis parentibus incognito, nutritos; vt intelligerent, vitæ subsidia non in penu, sed in Dei verbo sita: quocir ca nõ ingenij humani industria, sed diuinę benignitatis fiducia nitendũ. Quid ea tandem, quæ erãt in his rebus abstrusa atq; recondita? nũ est obscurũ illis ingentes fidei opes, atq; immensas diuitias contineri? Nam & roscidum illud pabulum è cælo sereno atque puro demissum, quod manna appellabant, vnicum Dei filium è cælis in terras venientẽ, ad animos hominũ diuino corporis sui cibo nutriẽdos, & imortalitatis munere afficiẽdos,

ad-

adũbrabat. Et fontis illius perennitas è petra proflués, Christus est, diuinæ iustitiæ vindicta pro nobis in cruce percussus; vt ex illo, tanquam ab immenso & inexhausto fonte perennes aquæ continuò ad suorum omnium mentes diuino potu exhilarandas, incredibili copia dimanarent. Quid hîc tabernaculi illius sacrosancti fabricam, quid hîc sacrarum vestium contextum, quid vasa in tam varios vsus destinata, quid odorum, & vnguentorum compositionem, quid omnium denique rerum ad sacros vsus pertinentium ordinem, conuenientiam, & ornatum oratione complectar? quid sacerdotij institutionem, sacrificandi ritum, varias expiationes institutas commemoré? Nónne constat, his rebus omnibus, partim humanam Christi naturam virtutum diuinarum odoribus copiosissimè perfusam; partim expiandarum mentium sanctissimam religionem, quam ipse Christus summus atque sanctissimus Sacerdos administrauit, aptè significari? Nec enim multiplex Christi virtus, vno tantum signo exprimi atque designari potuit. Multis igitur signis opus fuit, ad Christi sapientiam, religionem, sanctitatem variè delineandam. Quæ tamen omnia Moses ad vnum illud specimen referebat, quod in monte perspexit. Omnia fac, inquit illi Deus, ad exéplar, quòd tibi in monte monstratum est. Exemplar autem erat Christus. Ille nanque est verum tabernaculum, atque sempiternum maiestatis diuinę domicilium, in quo diuina mens semper inhabitat. Ille est arca fœderis, omnem iustitiæ regulam, atque sapientiæ diuinæ perscriptionem in se continens: ille est verum illud propitiatorium (sic enim appellaba-

batur arcæ illius, quę diuinam legem contegebat, operculum) in quo Deus sedem sibi constituit, vt ex eo ędat oracula, quibus hominum vita regatur: idem verus sacerdos, qui sacris sanctissimè peractis, Deum hominum generi placuit, & cælites nobis cum summa fœderis religione coniunxit: idem piacularis hostia, victima salutaris, magnificentissimum illud deniq; sacrificium, ardore charitatis inflãmatum, quod intima cęli penetrauit, diuinumque numen à seueritate ad misericordiã flexit. Iam verò sanguis aspersus ad populum expiandum, & variæ lustrationes, & piacula instituta, quò spectabant, nisi vt insculperent animis, nullam esse aliam expiandi sceleris rationem nisi fidei religionem, Christi meritis innixam? Nihil enim, vt inquit Paulus, ad perfectum deduxit lex. Nec potuit vllo modo sacrificijs vllis animo conceptum scelus eluere, sed instituit tantùm verę purgationis imagines in aquæ lustrationibus, vel in sanguinis aspersionibus, vel in alijs eiusdem generis similitudinibus constitutas, corpus tantùm attingentes, ad animum verò minimè permanantes. Hæc igitur omnia erant fidei rudimenta tempori valdè consentanea, vt signis, & vmbris paulatim homines assuefacerent Christum intueri. Quid de illo æneo serpente dicendum; quem Moses sustulit; vt, qui erant mortiferis serpentum morsibus sauciati, in illum intuentes, sanitatem confestim reciperent? Potuit aliquod signum magìs humanæ salutis rationem, in omnium conspectu ponere? Christus enim solus, cùm in cruce, serpentis, vt antè diximus, formam gereret, omnia vulnera ab antiquo serpente animis inflicta sana-

sanauit. Sic enim, inquit ille: Sicut Moses sustulit serpentem in deserto, sic tolli oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in Iesum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sed, vt iam ab antiquis ceremonijs abeamus; omnibus illis constat fidem fuisse sancitam. Scriptum enim est; Mosen cæsis victimis, legem, quæ vim fœderis obtinebat, vniuerso populo audiente, legisse; & omnes pactione obstrinxisse, & execratione deuinxisse, si aliquid contra legem facerent. Quam legem atq; fœdus illi acceperunt, fidemq; dederunt, se illam seruaturos. Cuncta, inquiunt, quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes. Vt autẽ fœdus maiori quadam religione firmaretur, fuit ictũ sanguine hostiarum, quo Moses populũ vniuersum aspersit, dicens: Hic est sanguis fœderis, quod pepegit Dominus nobiscum, super cunctis sermonibus his. Quo in loco duplici ratione sancitam fidẽ cernimus. Primũ obedientia, quam sacrosancto illo fœdere pactam fuisse conspicimus. Deindè, sanguine illo, quo Moses vniuersum populum expiauit; innuens, omnem animorum puritatem illo sanguine contineri, qui erat pro omnium salute profundendus. sine sanguinis enim effusione non fit remissio. Cuius tandem sanguinis? num quadrupedum? Fieri, inquit ille, non potest, vt sanguis hircorum, aut vitulorum auferat peccata. Fuit igitur necesse, vt maximus Pontifex, non in tabernaculi aditum, sed in cælum ipsum penetraret; neque pecudum sanguinẽ, sed proprium inferret; atque ita nobis sempiternam salutẽ constitueret. Hoc enim est fœdus illud sempiter-

tum, quod Deus apud Iſaiam ſecum fidelibus percuſſurum oſtendit. Hoc item Ieremias multos mortales Deo coniungendos eſſe prænunciat. Hoc itẽ Ezechiel excitandum, & diuinitus inſtaurandum, multis antè ſæculis prædixit. Huius autem fœderis ſempiterni vis in hoc cõſiſtit, vt omnem animi noſtri fiduciam in Chriſti ſanguine collocemus, & ſimul nos ad illius ſtudium conferamus. Si enim non fuerimus illi ſtudio & amore coniuncti, quomodo tandem ad nos fœderis ipſius fructus & ſanctitas emanabit? Eſt igitur neceſſe, ſi volumus ex illius ſanguine fructum capere; vt, illũ reſpicientes, eiuſque iuſſis obtemperantes, exẽplum illius ardenti ſtudio perſequamur, animoſque noſtros ad ſacrificium offeramus. Quod facimus, vel cùm necẽ ſenſibus afferimus, & cupiditatem carnis excindimus: vel cùm omne vitæ ſtudium in diuinę bonitatis prædicatione cõſumimus: vel cũ amore diuino concaleſcimus, & charitatis facibus inflammamur. Sic enim tria illa ſacrificiorum genera, quæ erant in Hebræorum conſuetudine poſita, moribus & factis exprimimus. Alia enim erant pro expiandis peccatis oblata: alia verò vel ad petendam pacem, vel ad gratias pro partis beneficijs agẽdas inſtituta: alia poſtremò mẽtis, ſtudio diuini honoris incenſæ & inflammatæ, ſignificantia, quæ tota flammis exurebantur. Hæc vltima Græco vocabulo ὁλόκαυστα nominantur. Et hæc quidem primùm Chriſtus ipſe ſanctiſſimè procurauit. Ille nanque, vt paulò antè diximus, & hoſtiam piacularẽ & ſalutarem victimam, & holocauſtum ſanctiſſimum ſe ipſe ad aram conſtituit; vt peccatum deleret, & pacem nobis

nobis conciliaret, & ardore mētis gloriam patris illustraret, & ignem cælestem in fidelium visceribus implicaret. Hæc eadem nos ritè facimus, cùm vel lachrymis, & gemitu, veraque animi in Deum conuersione flagitia concepta depellimus; vel cū sacrificium laudis immolamus, & pro tuendo mētis statu, & gratiæ ipsius incremento vota suscipimus: vel cùm ad amorem & cupiditatem rerum cœlestium & diuinarum acriùs exardescimus. An, si hæc omnia sacris illis antiquis contenta minimè fuissent, erat vlla causa, cur huiusmodi sacrificia fuissent ab illo summo rerum omnium moderatore, tanto studio designata, atque constituta? An mens illa beatissima, vel strage pecudum, vel carnium nidore, vel odoribus & vnguentis, humano artificio confectis, tenetur & ducitur? Nunquid, inquit ille, comedam carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Apud Isaiam verò dicit, nunquam fuisse à se huiusmodi sacrificia requisita. Item apud Ieremiam, negat se quidquam de faciendis sacrificijs olim præcepisse. Cur ita tandem negat, cùm videamus illa tanto studio fuisse ex illius imperio præscripta? Quia sacrificia nō per se, sed sacrificantiū fidem requirebat. Non igitur Hebræorum victimas requirebat; sed eorum fidem requirebat in victimis. Misericordiā inquit alibi, volo, & non sacrificium. Misericordia autem Dei amore miseris hominibus tributa, omnem fidem continet. Deus igitur legis victimas aspernatur, vt fidem constituat. nec enim victimæ, nec sacra reliqua, incredibili quadam ceremonia culta, si per se spectentur, aliquod verę sanctitatis specimen exhibebant; sed ipsam sanctitatem, quæ tota

est

est in fidei sinu & gremio posita, significabant. Iudæi tamen, cùm propter mentis angustias, atque tenebras, fidei amplitudinem & splendorem; neque capere, neque sustinere possent (erant enim toto animo atque mēte in terra defixi) tantū abfuit, vt ex illis signis ad fidem peruenirent, vt etiā per illa fidem omninò frangerent, & florente statu deciderent. Non enim illa, quasi rerum cælestium simulachra, complexi sunt, sed eis, quasi veris iustitiæ atque sanctitatis causis adhæserunt: vsque adeò, vt eo tempore, quo veritatis ipsius lux eorum oculis affulsit, lucem ipsam fugerent, disciplinam obstinatè respuerent, diuinum munus aspernarentur. Vt enim, si quis sub terra in sublustri domicilio habitauisset, in quo nunquam solem oculis aspexisset, habuisset tamen in tabula solem scitè depictum, & varijs coloribus illustratum; isque tabulæ ipsius admiratione defixus, adduci nō posset, vt in superam regionem euaderet, & aspectum emersum tenebris, in solis ipsius lucem cōuerteret: sic Iudęi signis atq; picturis intenti, & inani quodam studio superstitionis, & assimulatæ sanctitatis attoniti, nunquā in verum iustitię solem mētis oculos conuertere voluerūt, vt illius iucūdissima luce fruerentur: sed vmbras corpori, signa veritati, tenebras luci furenter & impiè prætulerunt. Circuncisionē igitur retinēt, fidem omninò deserunt, à fermento statis diebus abstinent; mentem verò scelere impietatis inficiūt. Corpus aqua lustrant, animū sordibus inquinant. Legis volumen in chartis exaratum, demisso corporis habitu venerantur: ipsius verò legis vim, atq; sanctitatem perfidia conculcant. Christi

imagines in lege insculptas admirantur: ipsum verò Christum conuitijs & maledictis insequũtur: & in omni denique genere veritatem oppugnant; vmbras & somnia consectantur. Sic igitur fit, vt, cùm à fidei via penitùs aberrent, eaque de causa sint nudati præsidijs, spoliati ornamentis, omniq; ope diuina destituti; rebus suis omninò diffidant, omnes vmbras horreant; quidquid increpuerit, extimescant, abiecti & contempti viuant; & omnibus odio sint, & in summa solicitudine & angore ignominiam & turpitudinẽ subeant sempiternam. Erant illa quidem sacra atq; ceremonię, quasi quędam pietatis elementa, hominibus, mente & intelligentia parùm robustis, accommodata; donec veniret maturitas inclusæ pietatis explicandæ, & sempiternæ salutis expediendæ, quod erat Iesu Christi opera perficiendum. Postquã igitur veritas ipsa, quã lex adumbrauit, & figuris expressit, lucis suæ radios longe lateq; diffudit, quid opus erat signis? quid vmbris & imaginibus, cũ ipsius veræ iustitiæ splendor facilè posset omnium oculos in se conuertere? Hæc autẽ omnia, quę diximus fidei formam & speciem adumbrasse, Paulus opera legis appellat. Nec enim in operibus legis numerat pietatem, neque charitatem & beneficentiam, neq; veram & absolutam animi religionem; sed circuncisionem, & sacrificia, ciborumque delectum, & dierum obseruationes, & reliquas ceremonias, quæ, vt disseruimus, sanctitatis imagines continebant. Quæstio enim erat, an illæ legis antiquæ ceremoniæ aliquam vim ad expiandos animos haberent. Iudæi illas nimium præfractè retinebant, quasi omninò necessarias ad animi

puri-

puritatem: Paulus contrà disputat, nunquam in illis vim vllam fuisse ad animos purgandos; sed tantum fuisse per illa animi puritatem adumbratam. Post Christi autem aduentum, cùm iustitiæ ipsius lux omniũ oculis oblata fuisset, vmbras repentè euanuisse. Opera igitur illa post Euangelium cõstitutũ, non modò sine fructu fieri, sed pestem atque perniciem adferre. Sine fide enim nemo potest salutem adipisci. Qui autem illas ceremonias diutiùs obseruandas, quasi ad iustitiam inducẽdam necessarias existimabant, Christi sanguine diffidebant. Quocirca Paulus maxima voce testatur, eos, qui erant ad eam imbecillitatem delapsi, vt circuncisionem necessariam existimarent, nullum omninò ex Christo fructum percepturos. Si circuncidimini, inquit, Christus vobis nihil proderit. Erat igitur magna exorta contentio, cùm Iudæi importuno legis studio legem labefactarent: Paulus contrà, fidei studio legem conuelleret. Cũ hic legem dico, legis vim atque naturam fidei expertem intelligo, quæ videlicet nondum est menti per fidem inscripta, sed tabulis tantum incisa; ita, vt nihil omninò possit animis opitulari. Cùm igitur magna fidei causa ageretur, omne certamen suscipit Paulus, vt homines ab operibus legis, hoc est, ab institutis lege ceremonijs, abducat. Quod certè non fecisset, si legis opera in charitate, aut benignitate, aut excellenti pietate posita iudicaret. Nec enim vnquam Paulus ea officia, quæ cum pietate suscipiuntur, aut impura esse dixit, aut parùm vtilia, aut minimè necessaria. Nondum videlicet exorta fuerat hæc egregia disciplina, quę doctorum hominum verbis & scriptis in-

crebuit, & obtentu pietatis, omnem pietatem extinguit. terminat. Nunquam igitur is fuit, qui benignitatis officia, tanquam parùm ad salutem vtilia, improbaret: sed qui doceret, eam solum esse rectam ad cælum viam, quæ assidua charitatis exercitatione muniretur. Omnes igitur è somno suscitat, omnes cupiditate præmij sempiterni, quantùm potest, incendit. Omnes etiam diuini iudicij mentione vehementer ab ignauia deterret, ostendens, in diuino iudicio non inquirendum esse, quo quisque genere ortus sit, quibus sacris initiatus, quibus disciplinæ rudimentis institutus; sed quid in vita gesserit, quæ opera ediderit, quo studio pietatem & æquitatem coluerit. Deus, inquit, non irridetur. Quæcunq; enim seminauerit homo, hæc & metet. Et, Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt ferat quisque propria corporis, prout gesserit, siue bonum, siue malum. In epistola autem ad Romanos ait futurum, vt de vnoquoque feratur sententia secundum ea opera, quæ quisque molitus est: ita, vt ijs, qui opera laudabilia gesserint, sint summa immortalis vitæ præmia constituta; ijs autem, qui seipsos scelere & flagitio contaminant, sint subeunda supplicia sempiterna. Ad Corinthios autem scribens, ait, cuilibet esse mercedem propositam, secundum operis à se suscepti rationem. Et, cùm de immortalitatis præmio multa differat; concludit tandem, eorum laborem qui fide stabiliuntur, minimè inanem fore: esse enim immortalitatis præmio munerandum. Illud verò quàm præclare, cùm actæ à se vitæ rationem exponens, se ipsum excitat ad cogitationem illius coronæ, quam erat

præ-

præclaris operibus adepturus? Egregium, inquit, certamen ſuſtinui, curſum vitæ cum laude confeci. reliquum eſt, vt illam coronam adipiſcar. Atque, vt doceat, eam coronam eſſe ſibi gratiæ diuinæ iure debitam, adiungit: Quam reddet in illo die Dominus, iuſtus Iudex. Si tantum igitur momẽtum eſſe putat Paulus in pręclaris factis, vt nullam aliam ſtatuat eſſe viam, & rationem irę diuinæ auertendæ, & ſalutis æternæ comparandæ: ſi charitatis officijs, ſi pijs atque ſanctis actionibus teſtificatur æternæ gloriæ præmia reddenda: quomodo tandem ea inutilia diceret, & ita ab eorum ſtudio hominum mentes abſtraheret? Cùm igitur opera legis infirmat, cũ ab eorum confidentia homines abſtrahere cõtendit; ea planè intelligit, quæ vmbram & imaginem iuſtitiæ gerebant, non ea, in quibus erat ipſa iuſtitia conſtituta. de ijs enim tantum erat omne certamen inſtitutum. Errorem igitur Iudæorum & amentiam coarguit, exiſtimantium, circuncifione, & eiuſmodi legis inſtitutis animum expiari, & ex iniuſto iuſtum fieri. Itaque, vt eorum inſolentiam & temeritatem refutet; exponit, quantis ſe, quàm tetris, quàm execrandis criminibus obſtrinxerint Hebræi, vt tandem concludat, nullam eſſe in illis inſtitutis vim ad animi puritatem. Nam, ſi circũciſio ſanctos efficeret, omnes circũciſi ſancti eſſent. tantùm autem abeſt, vt eſſent ſancti, vt eas etiam gentes, quæ Dei legem penitus ignorabant, ſceleris magnitudine ſuperarent. Itaq; concludit, neminem ex legis operibus iuſtum vnquam fieri. Non autẽ erit hoc loco alienũ conſiderare, quid Paulo venerit in mentẽ, hæc ſolùm anti

quæ religionis instituta, quæ diximus, opera legis appellare. Quid enim vetat nominare legis opus id, quod est lege perscriptum? Cùm igitur lex omnia honestatis, & charitatis, & pietatis officia sanxerit; quid impedit, quo minùs temperantiæ, benignitatis, & veræ religionis studia, opera legis appellemus? sed, vt mirandam, atque planè diuinam Apostoli prudentiam intueri possimus: considerandum est, esse rationi consentaneum, vt vnaquæque res nomen sumat ex eo, quod in illa præcipuè spectari conuenit. Præcipuè autem in officijs spectãdum est id, cuius vi & efficacia rectè geruntur, & absoluti operis effectum consequuntur. Si igitur officia ipsius legis vi perficiuntur; æquum profectò est, ea legis opera nominari. Cùm verò nemo possit legis tantum vi legi parere, præceptisque illius sanctissimis obedire; consequens est, vt officia nomen à lege minimè mutuentur. Primùm enim ratio humana per se debilis, & imbecilla est: cupiditas autem fera & immanis, tantisq; viribus in ratioñe concitata, vt obsisti non possit. Valentius enim malum est, quã vt possit humana industria & ratione depelli. Euenire igitur necesse est, quandiu mens non fuerit diuino subsidio stabilita, vt eam cupiditas inflectat & torqueat, morbisque infinitis exagitet. Num lex huic tanto malo potuit opem afferre? minimè gentium. Nec enim extraxit ex animis cupiditatem, sed tãtum admonuit, quantum esset in flagitio mali, quantumque exitij. Quo factum, est vt crimen atque flagitium vehementius ingrauesceret. Opus enim nefarium tum demum crimen atque scelus est, cùm volũtate suscipitur: volũtas au

tem

tem tunc maximè apparet, cum clarior est recti, prauique notitia. Cùm igitur lex clariorem iusti,& iniusti disciplinam tradiderit: consequens est,vt crimen esset post acceptam legem multò dirius,multoque funestius.Ergo,cùm lex non opem vllam largiretur ad cupiditatem coercendum,sed tantum cupiditatis ipsius immanitatem indicaret:non auxilium attulit, sed grauioris ruinæ periculum per occasionem struxit. Quandiu enim cupiditas in animo dominatur,non potest extare in nobis rectum vllum diuinæ legis studium. Cupiditas enim, vt Paulus ait,sempiternas cum Deo gerit inimicitias. Sic igitur necessariò fit; vt,qui cupiditati addicti sunt,omni vitę studio cōtra Dei legem pugnent.Cùm igitur lex,aut tabulis tantùm scripta,aut auribus accepta, non possit euellere effrænatam animi cupiditatem;cupiditate autem vigente,nemo possit vlla ratione legis præscriptis,quæ conferuntur ad iustitiam,obedire:efficitur, neminem posse legis tantùm auxilio subnixum pietatem colere. Quomodo tandē igitur ipsi nos ad pietatis studium conferemus?Si pręsenti numine spiritus sancti fuerimus contra cupiditatem armati. Hoc diuinum præsidium fide, non lege consequimur. Consequens igitur est, omnes charitatis actiones,opera fidei, non legis, appellari, Idcircò fit, vt tam Paulus, quàm alij diuini scriptores, nomine fidei, plerunque omnia officia charitatis intelligant. Complexu enim fidei,omne veræ & absolutæ pietatis studium continetur,vt multis in principio disputauimus. Cū igitur summū,ardens,incitatum ipsius diuinæ legis studium,non vi legis,sed numine sancti spiri

tus existat; consentaneū est, vt hoc studium, non ad legem ipsam; sed ad spiritum sanctū, atque fidem illius ope nixam referatur. Quæ sunt igitur legis opera? ea nempè, quæ sic ipsius legis vi, & imperio geri possunt, vt fides in eis minimè luceat. Porrò autem, si per se lex spectetur, duo sunt illius munera, quæ sine vigenti fide possunt administrari. Primum est, vim & grauitatem peccati atque sceleris indicare: alterum, expiandi sceleris formam apta similitudine depingere; vt perspecta penitùs & cognita sceleris atrocitate, depellendæ illius rationem confestim ineas. Hæc autē legis munera num potuêre ęgram mentem sanare, & ab improbitate ad iustitiam traducere? minimè quidē potuêre. Per legem enim cognitio peccati multò clarior extitit. Clarior autem peccati cognitio non tollit peccatum; immò id multò magis, vt paulò antè disseruimus, amplificat. Quid igitur? num piacula lege constituta, peccatum expiare potuerunt? nullo modo. Quid ita tandem? quia lex vmbram tantum rerum cælestium, non solidā & expressam diuinæ virtutis effigiem continebat. Vmbra autem & obscura similitudo, non tantam vim habet, vt puros & castos efficiat ad Deum adeuntes. Rectissimè igitur à Paulo positum, & efficaci admodum ratione conclusum est, neminem legis operibus iustum fieri. Nec enim quicquam iuuat, vel peccati deformitatē cognoscere, vel aliquā expiandi peccati rationē in vmbra tantū, & tenui legis similitudine constitutam, omni studio consectari. His autem duobus muneribus, omnis legis vis, si eam à fide seiungas, terminata est; vt facilè liqueat, non lege, sed fide salutem omnem

constitui. Fide enim vtrunq; consequimur. Non modò enim, quantum sit in flagitio & impuritate dedecus, intuemur; verùm etiam inuictas vires adipiscimur, quibus nefariæ cupiditati facilè resistamus; &, cùm casu aliquo prolapsi concidimus, confestim ad illũ summũ sacerdotem, qui nos sanguine suo expiauit, confugimus, illiusque sanctitate à nobis flagitia cuncta depellimus. Hic locus admonet, vt aliquid etiã de legis vetustate, & interitu differamus. Est enim in hac disputatione mirabilis rerum contextus. Sic enim alia ex alijs nexa & continuata sunt, vt nisi omnia, quantum res instituta desiderat, attingas; non facilè possis institutum munus ad optatum finem perducere. Quid igitur de legis duratione dicendũ? an parũ multis in locis scriptura diuina testificatur, legem Domini esse sempiternam? Num obscurum est illud Domini ipsius testimonium, quo asserit, cælum posse dissolui, & solem, & astra concidere, terram & aquas inflammari, vniuersamque naturam incendio consumi: legem autem Domini, nec dissolui, nec cõuelli, nec mutari posse? Quid enim aliud est diuina lex, quã mens & ratio summi illius rectoris, omnia sempiterno imperio continentis? Quòd si per legem intelligas rationem, atque normam, quàm primùm in animi natura, deindè in tabulis inscripsit, ad quam sunt omnia humanæ vitæ studia referenda; ea certè Christi aduentu euersa non est: sed instaurata, atque renouata, multoque diuinius illustrata. Non enim venit in mundum filius Dei, vt legem, quam tulit, dissolueret; sed, vt illam potius absolueret, atque perficeret. Quid est igitur, quod Paulus multis in locis ait, legem

esse Christi cruce deletam; nosque extincta lege esse iam Christi beneficio ex illius dominatu, in libertatem vindicatos? Num fieri potest, vt, quod æternum est, sine aliquo terminetur atque deleatur? minimè quidem, quod æternum est. Legis autem vis, quā Paulus exterminatam esse dicit, ea sola est, quæ duobus illis muneribus, quæ paulò antè dixi, continetur. Differit enim cùm Iudæis, nimium pertinaciter legis scriptum retinentibus. Nec enim in dubium veniebat, an legis mens atq; ratio, quæ multis antè seculis nata est, quàm esset scripta lex vlla, seruari deberet; sed de scripto legis, an esset illi semper in omnibus adhærendum. Probat igitur Paulus, vim atque sententiam legis æternam esse, illiusque cultum in fide consistere. Contrà verò, scriptum à fide vera & constanti segregatum, nunquā fructum attulisse; & post euangelium constitutum, mortiferum esse cæpisse: legemq; propterea mortalem dicit, & interituram; quòd Christi virtute id, in quo lex ipsa vigebat, sit compressum & extinctum. Nam, cùm primum legis munus sit, officia describere, & peccati vim & immanitatem ostendere, ipsumque peccatum minimè euertere atque profligare possit: consequens est, vt nihil aliud possit in animos nostros inuehere, quàm curam, angorem, solicitudinem, metum, horrorem, & cruciatum. Nec enim libidinem resecat, sed scelus libidine conflatū vlciscitur: non cædem expiat, sed authorem cædis interimit: non periurium, non sacrilegium euertit, sed in eos, qui hęc scelera concipiunt, seuerissimè vindicat: non vlla denique animis inusta vulnera sanat, sed vulneratos capitis condemnat. Lex, inquit, iram ope-

operatur. Alibi item, scriptam legem, administrationem mortis appellat. Cũ enim id non eximat, quod est extremo supplicio vindicandum; euenit necessario, vt necem inferat. Id autem est, quod ait literam occidere. Literam enim appellat, legem scripto tantùm, quod vult, sancientem. Cùm igitur in eo posita esset scriptæ legis vis, vt scelera, quæ sanare nullo modo poterat, capite damnaret; & ita impeditas scelere conscientias perterreret, & metu & angore conficeret: rectè dicitur, extinctã esse per Christum: quandoquidem peccata penitus extirpando timorem sustulit, animosque metu legis oppressos, omni metu atque solicitudine liberauit. Habet enim hoc fides in Christum, pellit timores, demit solicitudines, animos quietos & tranquillos efficit. Hoc enim habet cognitum & constitutum, nullam sceleris pœnam esse illis subeundam, qui Christo coniuncti sunt, qui non secundum carnem ambulant, vt Paulus inquit, sed secundum spiritum. Hi enim, cùm & fide sanati sint, & fide vitam dirigant, omniaque studia sua Christi spiritu moderentur: tantùm abest, vt illis extremi supplicij metus impendeat, vt semper animis erecti sint, & futuræ gloriæ expectatione gaudia maxima percipiant. Secundum hanc igitur rationem, qua lex metum & horrorem incutiebat, satis constat, eam esse Christi virtute sublatam. De illo altero legis officio, quod in adumbranda Christi sanctitate versabatur, nihil attinet dicere. Iam enim ostendimus, quod per se satis manifestum erat, omnes imagines, cùm veritas imaginibus expressa perspicitur, esse superuacaneas. Vt enim solis radijs omnis caligo pellitur, nebu-

nebula dissipatur, vmbra penitus euanescit: sic necesse fuit aduentu Christi discuti mentis caliginem, peccata omnia dissolui, rerum vmbras & imagines exterminari. Ad hanc duplicem legis vim respiciebat Ioannes, cùm diceret: Lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est: vt gratiam omnia peccata delentem, terrori legis opponeret; veritatē autem res ipsas diuinas explicantem, atq; propalam collocantem vmbris & imaginibus. Sic etiam Paulus inquit, legem, quæ quidem erat instar vmbrę, interuentu corporis, nempè Christi, deletam esse. Hac igitur tantum ratione, qua lex peccati vim indicando terrorem incutiebat, aut veræ sanctitatis rationem adumbrando, res occultas significabat; cùm esset mortalis & interitura, fuit oportuno tempore consumpta: vt iam nullum vsum habere possit in his, quos Christus secum copulauit, atq; spiritus sui muneribus ornauit & instruxit. Ipsa verò legis mens & ratio, quæ iustitiam omnem continet, quæ virtuti præmia sempiterna proponit, quæ naturam vniuersam regit, atq; fidem immortali gloria afficit; deleri non potest. Verbum enim Domini in æternum manet. Fides autem in hanc legis vim sempiternam respicit; ea verò, quę nouit esse iam vetustate consumpta, minimè curāda putat; cùm tota sit studio immortalitatis inflammata. Satis explicatum arbitror, quomodo vniuersa lex ad fidem excitandā atq; confirmandam referatur. Aut enim, quid sit in vita gerendum, quibus studijs animus informandus, quibus in rebus beatę vitę summa consistat, aperte docet, vt fidem faciat, & ad officium incitet: aut signis & figu-

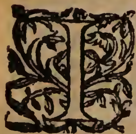
figuris mentes hominum ad humanæ salutis fidem erudiebat. Ostendimus, quæ sint opera fidei, quę rursus opera legis, authore Paulo nominanda. Sed dubium occurrit, de officio illo, quod legis metus exprimit, ad quod genus reuocandum sit. Nec enim ex cupiditate nascitur. Nam dum is, qui metuit, manus à meleficio continet, cum nefaria certè cupiditate pugnat. Nec tamen est ad fidem referendum. Fides enim hæc, quam oratione persequimur, non effectum tantum cupiditatis, sed ipsam cupiditatem acerrimè coercet: at qui metu tantùm à flagitio abstinet, animum adhuc ægrum & exulceratum gerit, & nefaria cupiditate deuinctum. Ergò, cùm opus hoc neque sit à cupiditate profectum, neq; ex laudabili & prædicanda fide natum; sed metu tantùm legis coactum & expressum: consequens est, vt opus legis possit appellari. Omnia igitur actionū humanarū genera, quæ gens Hebræa suscipiebat, ad tria principia referri possunt. Nam vel erant à cupiditate nefaria profecta; vel metu atque formidine legis expressa, vel constanti atq; diuina fide administrata. Opera cupiditatis sunt flagitiosa, pestilentia, æternisq; supplicijs, nisi resipiscimus, vindicāda. In operibus autem legis, neq; animi sanitas, neq; veræ religionis sanctitas eminet; sed imbecillitatis potiùs, & ægritudinis argumentum. Non tamen sunt abijcienda, nisi sint cum fide pugnantia. Opera verò fidei sola sunt honesta, laudabilia, iucunda, salutaria, diuinis premijs, & æterna gloria cumulanda. Non enim ope humana, sed diuina perficiuntur: non humana atque terrena, sed supera & cælestia spectant: non opes sibi proponunt

nunc fluxas & caducas, sed immortales atque sempiternas. Hæc cupiditatem opprimunt, crimen & scelus extingunt, iustitiæ ornamenta consequuntur, hominum mentes cùm diuina mente conglutinant, easque summis & æternis immortalis vitæ muneribus afficiunt. Opera cupiditatis mortiferum vulnus infligunt; opera legis inflictum vulnus minimè sanant, quin etiam interdum asperius refricando, grauius exagitant: sola opera fidei non tantum vulneris sanitatem, sed cęlestē dignitatem adipiscuntur. Ergò, cùm cupiditas exitium inferat, cùm nullum legis institutum, nulla disciplina per se possit nos ab interitu vindicare; cùm legis finis sit ipsa fides, omnisque illius institutio, siue in vitæ præscriptione, siue in sacrorum religione constituta sit, ad vnam fidem, quasi ad rem vnam omnium maximè salutarem, referatur; nullaque sit alia ratio numinis placandi, diuinęq; gratiæ retinendę, æternique pręmij consequendi: constat profectò, illos solos esse beatos, atque sempiterna laude florentes, qui cùm fide viuunt: reliquos omnes, quamuis sint in hominum vulgus cō mēdati, & specie quadā gloriæ popularis insignes; esse tamen coopertos flagitijs, sceleribus inquinatos, in extremaq; miseria constitutos, sempiternisque pœnis obnoxios.

LIBRI TERTII FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER QVARTVS.

Ncidit autem quædã minimè, vt arbitror, aliena hoc loco dubitatio, quæ dijudicanda est, vt commodiùs omnem hanc de fide quęstionem concludere liceat. Legimus enim, multos olim homines extitisse, in omni genere laudis excellentes, eximijsque maximarum virtutũ ornamentis excultos, qui nullam fortasse vnquàm disciplinam diuinæ legis acceperunt. Quid ergò statuemus? eos fidei viribus excitatos fuisse, vt non inania simulachra virtutis, sed solidam & expressam virtutis effigiem animo atque mente conciperent? vix credibile est, cùm fides hæc, quam oratione complectimur, sit firma mẽtis assensio, verbis diuinis adhibita, eos fuisse hac fide stabilitos, ad quos nunquam legis diuinæ fama peruenit. Nũ natura tantum duce, quam vnam in vita maximè sequebantur, veram virtutem assecuti sunt? Sed, vt iam aliqua ex parte demonstratum est, & paulò post magis aperiemus, non tanta est naturæ vis, vt per se

possit

possit ad veram honestatem aspirare, aut partam honestatem ad extremũ vitæ spiritũ retinere? Ergò, aut illi non veram virtutem coluêre; sed in illius tantum imaginibus puerili studio consectandis fuerunt occupati: aut, si veræ virtutis compotes extitêre, nullo modo id absque fidei munere & beneficio cõsecuti sunt. Si enim verè nobiscum virtutis ipsius vim & rationem cogitare voluerimus, planè intelligemus, neminem vnquã vllo modo, qui fide diuina caruerit, fore illius cõpotem. Nullum enim opus, nullum consilium, nullus conatus, nulla denique mẽtis agitatio, per se est vel in vitio, vel in laude ponẽda: sed pro fine, quem sibi quisque proponit, aut pro modo & ratione, qua finem consequi studet, eum, qui aliquid agit atque molitur, vel laudandum, vel vituperandum existimamus. Omnis igitur veræ laudis ratio est à debito fine, & ab optima vitæ ratione petenda. Ergo, qui vitæ finem ignorat, in vera laude versari non potest. Si igitur ad recti finis notitiam fides necessaria est; efficitur planè, absque fide neminem virtutem consequi posse. Videamus igitur, in quo sit illud summum bonum, & vltimum omnium rerum expetendarum, optimusq; vitæ finis collocandus; vt sic tandẽ intelligamus, sitne opus fide ad perfectam intelligentiam illius capiendam. Primùm quidẽ igitur, si fieri potest, illa opinio conuellenda est, quam quidam, ne ab Aristotele in re aliqua dissentirent, attulerunt, nempè, duplicem esse rectum finem hominis; vnum naturæ illius accommodatum, de quo vnum Aristotelem existimant præclarè locutum fuisse: alterũ supra hominis naturam, quem suspicantur nemi-

neminem vnquam Philoſophorum comprehēdere ratione potuiſſe. Hos autem, qui ita diſputant, in errore nō mediocri verſari arbitror. Quoquo enim modo rectum finem hominis intelligas, non duplex, ſed ſimplex, & vnicus intelligendus eſt. Vnum eſt enim ſummum hominis bonum, vna naturæ perfectio, vnum extremum & vltimum, quò ſunt omnia vitæ conſilia dirigenda; idemque humanæ naturæ maximè congruens & cōſentaneum. Hoc autem vel ex noſtræ naturæ præſtantia, vel ex noſtri deſiderij magnitudine, & immenſitate perſpicitur. Nam ſi naturam humanam ſpectes, quid ratione melius, quid ingenio admirabilius, quid virtutis indole præſtantius? quid in omni hac rerum pulchritudine, quam intuemur oculis, mente diuinius? quid eſt denique in toto mundo, quod ad naturam diuinam propius accedat? Præclarè quidem Ariſtoteles nihil cenſet eſſe magis humanæ naturæ magnificentiæ accommodatum, quàm diuinam mentem contemplari. In eo enim munere omnem pietatis ſanctitatē, omnē officij religionem, in eo ſummam omnium, quā animus capere poteſt, voluptatem ſitam eſſe decernit. Id autem ex eo euenire, quòd ſit magna nobis cum natura diuina ſimilitudo. Indè fit, vt omnes ad maximarum rerum intelligentiam & ſapientiam, & virtutis elegantiam & pulchritudinem nati & apti ſimus: quæ munera naturam diuinam maximè attingunt. Quòd ſi tanta eſt in humana mente dignitas, vt neque cæli totius amplitudo ſit cum illa comparanda; quid tandē eſſe poterit in omni natura, quod naturā noſtrā perficiat, niſi diuinæ mentis cū noſtra mente cōiunctio? Et

illius enim benignitate profluximus; illius imaginem gerimus: ad illam spectandam atque fruendam nati sumus: & idcirco fit, vt in nulla re alia, quàm in vno Deo possit animus noster insistere. Cùm igitur aliquid aliud tanquam summũ bonum, errore mentis asciscit, nullum ex eo solidum fructum capit: experiundo sentit, quàm inaniter omne vitæ studium in falsa boni specie consectanda consumpserit. Molestia igitur & cura conficitur, & eximia solicitudine res alias atq; alias, quibus sitim suam sedare possit, sine vllo fructu conquirit, & vsque adeò sibi totus tandem displicet, vt animi mœstitia contabescat. Vnde colligitur nullum alium esse finem humanæ naturæ, conuenientem, nisi numen diuinum. Nec enim aliundè petendum est vitæ extremum, quàm vndè vitæ principium duximus. Naturæ siquidẽ perfectio est, eò, vndè primùm fluxit, conueniens & apta cõuersio. Cùm igitur à Deo orti, & ad similitudinem illius expressi & effecti simus, mentisq; præstantia & altitudine speciem illius referamus; poterítne aliquis alius finis naturæ nostræ conueniens excogitari? Quid autem de infinita humanæ naturę cupiditate dicendum? Nonne satis argumenti est, quàm instructi simus à natura ad immensa bona perfruenda, quòd nemo possit in his bonis, quæ vulgus hominum sitienter appetit, acquiescere? Nec enim auari modum pecunię cupiditati præfiniunt: nec ambitiosi in honorum studio terminis vllis contineri possunt: neq;, qui voluptatibus dediti sunt, voluptatibus ipsis finẽ vllum constituunt: nihil denique est in omni rerum natura, quod hominis mentem explere &

satia-

ſatiare poſsit, cùm ſemper immenſa & infinita deſideret. Neque ſolùm ea ſibi parare, ſed parta retinere, atque perpetuò conſeruare miſerè cupit. Interitum igitur anxiè reformidat, & mortis illata mentione perhorreſcit. Vndè colligitur, omnes homines ardentiſsimæ cupiditatis ſtudio flagrare. Indè autem & procreandæ ſobolis mira libido, & propagandi nominis acre ſtudiũ in hominibus exiſtit: vt ea videlicet ratione mortẽ, quam ſummo odio perſequuntur, effugiant: & ſe ſe, quo quo modo poſsint, ab interitu vindicent. Nec enim exiſtimant eos morte omninò deleri, qui vel filium aliquem ſui corporis & animi effigiem, vel diuturnam ſui nominis memoriã, poſt mortẽ in vita relinquunt. Vndè concluditur, oẽs eſſe æternitatis appetẽtes, diuinæq; naturæ ſtudio vehemẽter incẽſos. Qui.n. honores immẽſos atq; ſempiternos: qui voluptates ſtabiles, & nunquàm interituras exoptat, qui deniq; expetit opes infinitas, & cupiditate omnium ſimul bonorum incitatur: nónne perſpicuum eſt, eum Dei conditionem poſtulare, diuinumque ſtatum concupiſcere? Sed, cùm temeritate quadam mentis elati, falſa & fallentia bona pro veris intuemur. & quidquid primùm ſpecie, vel vtilitatis, vel ſuauitatis, vel honeſtatis ſenſus noſtros allicit, furenter arripimus: euenit, vt illud æternitatis ſtudium in res fluxas & caducas, & in ludibria vitæ conferamus: quæ, cùm non poſsint vllo modo animis noſtris ſatisfacere, intelligimus tandem, fruſtra nos ſtuduiſſe vel pecuniæ, vel honorib. vel voluptatibus, vel reliqua eiuſmodi ſomnia fuiſſe cóſectatos. Ergò cũ nihil ſit rebus humanis, quod

animis quietem afferat, & ardentem cupiditatis sitim extinguat: imò, quò affluentius hauriuntur, eò cupiditatem acrius irritant, & ea ratione animos vehementius excruciant: nónne liquet, omne humanę mentis studium amore diuinitatis inflammari? Quòd si ineptè perseueras in eo, vt afferas, hominis finem secundum humanæ naturæ rationem non alium esse, quàm honestatem; eodem argumento te premam. Ipsa enim honestatis appetitio, cùm nullum modum habeat, neque sibi laudis terminum vllum præscribat; satis indicat, omnem animi impetum ad studium veræ atq; sempiternæ dignitatis impelli. Cùm autem sempiterna dignitas in Deo tantùm sit posita; sequitur, vt, qui dignitatem expetit, eámque cupit esse sempiternam, quod omnibus hominibus natura contingit, Deum expetat. Sed, quemadmodum is, qui natura flagrat ęternarum diuitiarum cupiditatē, aut voluptatibus sempiternis affluere cupit, illum animi impetum errore quodam mentis in opes fallaces, & in voluptates inanes confert: ita, qui naturæ lege & præscriptione incitatur ad æternæ dignitatis studium, furore quodam præcipiti rapitur ad inanissimæ dignitatis & gloriæ cupiditatem. Sic autem euenit, vt, quasi somnio delusus, dum honestatem sequitur, in sempiternum dedecus incurrat. Quid enim est aliud animi dignitas, quàm animi præstans & eximia pulchritudo, ex diuina specie & pulchritudine luculenter expressa? Ex quo sequitur, eum tantum fore dignitatis participem, qui Deum intuetur, totumq; se ad exemplar illius effingit. In quo nequeo satis admirari Platonem in Conuiuio, de veræ dignitatis amplitu-

plitudine, sub persona Socratis, luculentissimè differentem. Illic enim Socrates, cùm de amoris natura multa, eaque pręclara dixisset, ait tandem, Diotimam quandam fuisse, singulari prudentia fœminam, atque sacrorum antistitem, cuius in oratione se fuisse dicit ad amatoriam disciplinam, quæ veræ pulchritudinis intelligentia continetur, admodum diligenter institutum. Hoc autem amoris principium à Diotima constitutum afferebat. Primum quidem, cùm omnis amor ad honestam speciem & formã referatur, euenire, vt corporis honesta species animaduersa, protinùs amorem excitet, amorem verò animos repentè cõiungere. Ex ea autem familiaritate, & coniunctione, & animorum quasi congressu, pulchritudinem & elegantiam splendidæ & ornatæ orationis oriri. Tum simili venustate in multis corporibus animaduersa, communem ipsius pulchritudinis notionem in animis informari, summamq; amoris vim ab vno corpore pulchritudinis participe, ad vniuersæ pulchritudinis speciem atq; naturam transferri: ita, vt, quantum quisq; in pulchritudinis ipsius cognitione, & amore progrederetur, tantum de illo amore, quo corpus vnum venustum amabat, remitteret. Indę autem gradũ fieri ad animi pulchritudinem, amoremque vehementius incendi, animosq; arctiore quodam vinculo copulari, & ex ea coniunctione multiplicẽ honestatis fœtum existere. Deinde ipsam honestatis speciem & formam, quæ cunctis animis pulchris, pulchritudinis causam attulit, mentis intelligentia comprehendi, & animos ad se vehementiùs amandam allicere, studiaque dignitatis

& pulchritudinis acriùs excitari, ſcientiamq; tádem ipſius pulchritudinis effici; quæ tanquam gradibus, animos ad ſummæ & altiſsimæ, atque ſempiternæ pulchritudinis contemplationé perduceret, quæ neq; turpitudinis contagione maculari, neque temporibus immutari, neq; vllis ſordibus illini, nec augeri, nec imminui, neq; ſenio & vetuſtate conſumi poteſt, cùm ſit ſemper vna, & eadem, ſibiq; ſimilis, nullam in omni æternitate mutationem ſubiens, mentes, in ea defixas eximio atque ſempiterno lumine colluſtrans. Finé igitur hominis, atque totam vitæ beatę rationem, illiús præcellentiſsimæ dignitatis, & pulchritudinis contemplatione contineri. Fieri enim minimè poteſt, cùm animus in diuinam illam ſpeciem intentus, illius pulchritudinem, quantùm poteſt, acerrimè contemplatur; quin ad amorem illius exardeſcat, illi coniungatur, ſeſeque totum ad illius imitationem accommodet, atque tandem in ſe ſimilem quodammodo dignitatis & pulchritudinis formam cócipiat. Concludit igitur eo in loco Socrates, eos tantùm fore magnos homines, & ampla dignitatis & honeſtatis ſpecie florentes, qui diuinam illam honeſtatis ſpeciem puris animis intuentur. Animis ſiquidem impuris eam inſpicere nefas eſſe confirmat. eos autem, qui humi ſtrati ſunt, & cæleſtia minimè contuentur, neque poſſunt ipſius pulchri naturam aſpicere; quamuis aliqua honeſtatis ſpecie teneantur, nullo modo cenſet veram honeſtatem, ſed inaniſsimam illius imaginem colere, vaniſsimoq; glorię ſimulachro delectari. Inde autem fieri, vt, qui popularé gloriá ſequitur, & ad honeſtatem, quę hominum

minũ errante opinione cõtinetur, aſpirat, quietus eſſe nõ poſsit cùm nullã vnquàm veręgloriæ ſuauitatem guſtârit: ſed quò magis ad honeſtaté enititur, eò maiorib. ſæpenumerò ignominiæ ſempiternę notis inuratur; atq; ita turpitudinis conſciétia, pœnas erroris & amentiæ perſoluat. Hæc quidem igitur; eſt etiã doctiſsimi illius viri ſententia neminé vnquam ad veram & ſolidam dignitatem eſſe peruenturum, qui non priùs mentem caſtam, & purã, & veriſſimæ laudis cupiditate flagrãtem, in illam præſtantem & eximiam, & ſempiternam pulchritudinem intenderit, è qua ſemper omnis decoris & dignitatis ratio manat & fluit. Qui igitur hanc intueri non poſſunt, quamuis omnibus viribus ad honeſtatem aſpirent, nunquam ſolidam & expreſſam illius effigiem, ſed ſimulachrum inane comprænhendunt; falſaque ſpecie capti, dum honeſtatis veſtigia ſe perſequi putant, in deformitatem inſignem & dedecus animi ſempiternum, veſana & præcipiti mente rapiuntur. Idcircò fit, vt, quamuis ad breue aliquod tempus laude ſibi circumfluere videantur; nunquam tamen ex ea ſolidum tranquillitatis & conſtantiæ fructum excipiant: ſed quò magis in ore hominum ſunt, eò grauioribus moleſtijs aſſiduè conflictentur. Nihil enim fictum & inane poteſt quietem animis afferre, diuturnamq; voluptatem efficere. Ergò, quemadmodum nec in falſis opibus eſt vllo modo finis humanæ vitę ponendus, ita nec in adumbrata dignitatis imagine. Cùm autem vera dignitas in diuinæ tantùm dignitatis imitatione ſit poſita; conſequens eſt, vt qui veram dignitatem appetat, Deum appetat. Qui

dicunt igitur, beatæ vitæ rationem totam esse in dignitate reponendam, eam in Deo planè collocant, aut planissimè delirant: siquidem constat, veram animi dignitatem à Deo segregari non posse. In quamcunque igitur oram te ratione conferas, vt vestigijs omnibus summum hominis bonum inuenias, semper tibi cæleste atque sempiternum numen occurret. Ex quo fit, Deum solum esse summum illud & altissimum bonum, humanæ naturæ aptissimum. Id enim solũ animos nostros omnibus veris bonis cumulare potest. Nam, si opes exquirimus; is nobis veras & immensas opes elargitur. Si voluptates appetimus, is est, qui piorum animos non futili & inani, sed vera & stabili voluptate perfundit. Si dignitatem tibi proponis, ille est inexhaustus atque perennis virtutis fons, summum dignitatis exemplum, totius elegantię & venustatis origo, nostrique decoris & honestatis architectus. Si securitas beatum animi statum confirmat (nec enim in metu & solicitudine beatus esse quisquam potest) tum demum omni metu liberabimur, cùm in illius summi atq; præpotentis Domini tutela fuerimus. Si postremo rectè positum à multis est, summum hominis bonum esse, naturæ congruenter viuere, tũ certè vitam nostræ naturæ congruẽtem agemus, cùm Deũ intuebimur, illum amabimus, illum sequemur, totosque nos ad illius exemplum accommodabimus. Quid enim aliud est in vita, quod nostrę naturæ sit aptum, conueniens, & consentaneum? Nunquid ad ludũ, ad iocum nati sumus? nunquid ad inania simulacra virtutũ inanissimo studio consectanda procreati? nullo modo: quin potius ad gra-

grauitatis,& constantiæ magnitudinem,ad verissimæ virtutis & honestatis excellentiam,ad cælestium atque diuinarum rerum intelligentiam: ad omnia denique summa, atque sempiterna, atque adeò ad ipsam diuinitatē ficti & informati sumus, naturæque ipsius disciplinis mirabiliter instituti. Ob id igitur euenit,vt nihil infra Deum sit, quod nos explere & satiare possit, animosque nostros stabili atque sempiterno gaudio afficere. Ergò,si naturæ humanæ dignitatē atque præstantiam mente consideres, constat, nullo modo duplicem esse illius finem,sed vnum tantùm;qui quidem in solo Deo consistit, ad quem omnes natura duce vehimur,tanquam ad illud extremum & vltimū,quod solum potest animos nostros omnibus bonis affluentes,& quietos efficere. Nunc autem consequens est,vt videamus,nū possimus ad hunc summum naturæ bonum, ipsius naturæ tātum opibus innixi,peruenire. Minimè verò. sic enim nobis Deus diuini status appetitum dedit, vt diuinitatē ipsam minimè tribueret. Dei enim proprium est, sua tantum virtute niti,neque ope alterius indigere. Homines autem,vt non sua ipsorum opera,sed diuina formati & figurati sunt;ita non sua tantū opera,sed diuina,id,quo naturæ insita cupiditate rapiuntur,vllo modo consequentur. Vt enim,quāuis oculos acres & vigentes habeamus,nullo modo poterimus solis splendorem, clarissimamque illius speciem videre, nisi prius ille lucem oculis ipsis offerat:ita neque Dei speciem & pulchritudinem contemplari poterimus,nisi prius simus illius diuinæ lucis radijs clarissimis illustrati. Nisi igitur is,qui nostros animos effinxit, eosdē suæ

glutinent. Sic autem necesse est, animum omnia bona corporis cupiditate metiri. Quamuis igitur quasi per caliginem, verum aliquod visum mentis oculis aliquando vsurpare valeat; non poterit tamen illud apprehendere, cũ sit vndique innumerabilibus malis obsessus, & corporeis vinculis alligatus. Hinc enim libido violento quodam lenocinio animum labefactat: inde metus horribili aliqua specie extrinsecus iniecta debilitat. Quid, cùm voluptas animum blandicijs emollitum omni munere mentis & rationis spoliat? quid, cùm dolores admoti eum discerpunt, atque dilaniant? quid referam immanem honoris, gloriæ, diuitiarum cupiditatem? quid odium, inuidiam, iracundiam, & alias eiusmodi pestes, quæ animum exedunt & conficiunt, oratione recenseam? Num poterit humana ratio tenebris inclusa, tantis, tam immanibus, tam importunis hostibus per se resistere? at ipsa ratio est, quæ ministrat libidini, quæ seruit flagitio, quæ denique est ipsius cupiditatis effrænatæ mancipium. Quomodo igitur id, quod est ægritudine confectum, salutarique auxilio destitutum, & imperio turpissimæ cupiditatis addictũ, poterit ipsius cupiditatis immanitaté profligare? valentius enim malũ est, quã vt possit humanis viribus & ratione depelli. Ergò tantisper, dum animus fuerit à luce diuina relictus, illiusque auxilio destitutus, nullo modo poterit tantam vim mali arcere, verámque virtutem adipisci. Quomodo enim prudentiam, quæ est bonorum & malorum scientia, is valebit assequi, qui ita est tenebris oppletus, vt pro salutaribus noxia & mortifera concupiscat, & in pestem ante

oculos

oculos positam impetu cæco rapiatur? Iustitiam verò, quomodo obtinebit is, qui vitæ legem ignorat, qui iuris fontem non videt, qui summam totius æquitatis regulam non percipit, qui denique in diuinam mentem, qua omnis iustitiæ ratio continetur, non respicit? In fortitudinis autem laude quomodo vigebit is, qui humana despicere nequit, neque mortem & dolorem contemnere: cùm totus ita pendeat è corpore, vt summum malum in illius dolore & cruciatu ponendum statuat? Iã verò, quod ad modestiam, & vitæ totius ornatum & concinnitatem attinet, quis non videt, fieri non posse, vt aliquis modum, & ordinem, & conuenientiam in vita conseruet, qui ordinis & totius honestatis rationem, atque normam & regulam, ad quàm sunt omnia consilia dirigenda, non cernit? Deus enim solus est vitæ modus, ad quem omnia redigenda sunt in quibus futurum est, vt aliquod pulchritudinis & venustatis veræ lumen eluceat. Cùm igitur omnis animi recta constitutio in lumine diuino, in illa summa totius æquabilitatis ratione, in illo cælesti & inuicto præsidio, in illo summo pulchritudinis exemplo sita sit; fieri nequit, vt, qui sese à Deo disiungit, rectè moribus & vita constitutus esse possit. Sic igitur euenit necessariò, vt ratio, aut voluptatum blanditijs effœminata languescat, aut doloris magnitudine cruciata succũbat; aut alia quauis eiusmodi perturbatione cõcitata scelus aliquod immane concipiat: &, quãuis interdum suę naturæ memor ad aliquam partem laudis aspiret, cùm tamen fractum & irritũ conatum ad honestatem conferat, ipsius libidinis impetum eã ab officio reuocantis diu

diū ferre atq; ſuſtinere non poſſit. Vt enim ægrotus, cùm ad aliquod ſani hominis atque valentis officium enititur, quamuis ſe erigere & efficere aliquid conetur, tamē in ipſo conatu concidit, neque poteſt, quod malè inchoauit, ſtrenuè vllo modo perficere: ſic qui animo ægri ſunt (: vt ſunt omnes qui Dei lucem non aſpiciunt:) quamuis enitantur aliquando ad aliquod veræ laudis officiū; in medio ipſo conatu franguntur. Sed inquies, eſſe nobis impreſſam & inſculptam legis diuinæ ſcientiā, quæ vetat delinquere, & ſtudium honeſtatis impellit. Verum hoc quidem eſt; ſed quemadmodum de lege quam Deus in tabulis lapipeis incidit, ſtatuendum eſt; ita eſt de hac inciſa in animis noſtris dicēdum: eam ſeruari à nobis non poſſe, quandiu ſumus in cupiditatis nefariæ dominatu. Tandiu autem in illius poteſtate ſumus, quandiu ope diuina minimè liberamur. Cū enim ſit animus corpori incredibili amore deuinctus, & ab ipſius coniunctione diſtrahi & diuelli per ſe nequeat, omnem vitę rationem ad corporis obſequium reuocet, opus eſt. Benè igitur Plato, omnem viam vel Reipublicæ ſalutaribus inſtitutis moderandæ, vel animi rectè conſtituendi in Philoſophia, quæ continet ſtudium ſapientiæ, ponit. Sapientiam enim in cognitione boni conſtituit. Bonum autem, illam eximiam præcellentemque naturam appellat, qua omnia ſuſtinentur, & vigent. Illius ſiquidem numine fit, vt omnia gignantur, conſeruentur, alantur, augeantur, ad vltimumque naturæ perueniant. Ergò, cùm illud optimum præſtantiſſimumque numen omnē lucem in ſe ipſo contineat; euenit, vt illi tantùm

vera

vera cernant,quorum mentes illius clarissimo lumine collucent,illudque,quantum possunt, vita & moribus imitantur. Inde igitur ait pietatem, inde vitæ constantiam, inde virtutis decus eximium,inde animi excellentis altitudinem existere;& reliqua verissimæ laudis ornamenta,quibus animi puri, & integri, diuinarumque rerum studio flagrantes excoluntur. Itaque omnem beatæ vitæ rationé in vna virtute locat:virtutem verò in diuinæ tantum virtutis imitatione constitutam esse decernit: ita,vt,qui in Deum non respicit, nullo modo possit veræ virtutis laudibus abundare. Omnes igitur homines, qui à Deo auersi sunt, nec illam clarissimam & iucundissimam lucem aspiciunt,dicit esse tenebris immersos, & erroribus innumerabilibus implicatos:ita vt sit illis durissima flagitiorum omnium seruitus necessariò patienda,extremaque miseria subeunda. Facit enim stultorum hominum vitam (omnes enim stultos esse censet,quorum oculis nondum est diuinum lumenDei ipsius benignitate prælatum)similem sublustri domicilio,sub terra extructo,inquod per speluncæ in altitudinem depressæ ostiũ, ingressus pateat: nec aliam lucem accipiat,quàm eam tantùm, quæ per speluncæ illius angustias in domicilium illud penetrare possit. Fingere auté iubet animis,magnam hominum vinctorum multitudinem,ab speluncæ aditu auersam, quæ semper illic in vinculis habitârit: neque possit vllo modo propter catenas,quibus est alligata, oculos in ipsius specus ostium conuertere, allatamque intrò lucé respicere.Hos auté cése t nihil cernere, nihil sentire posse,nisi tantùm vmbras,quæ ex homini-

minibus & iumentis; propter specum supra terram transeuntibus, efficerentur. Ergò, cùm neque solis vnquam lucem oculis aspexerint, neque veros homines, veraque animantia viderint; necessariò euenire credunt, vt nihil illo domicilio clarius, nihil vmbris illis verius existiment: ita, vt, si quis ex his locis, quæ incolimus, in specum illum demissus eis dicat, intra antrum illud nihil veri, nihil solidi cerni, sed inanes tantum vmbræ ob eorum oculos circumquaque volitare, stultus & insanus existimetur. Hanc autem similitudinem ad hominum imperitorum vitā transferebat. Omnes enim ita sunt, quasi quodam ergastulo, compagibus crassi & caliginosi corporis inclusi, rebusque terrenis addicti; vt non possint caput attollere, aspectumque in diuinam lucem conuertere. Sunt enim cupiditatibus infinitis ita constricti, vt nequeant vllo pacto quidquam intueri, nisi quod ad corporis voluptatē, & emolumentum referatur. Cùm autem omnia, quæ corpore constant, si ad diuina atque sempiterna referantur, sint vmbræ tantum, & inania quædam visa, plurimum à veritatis ipsius soliditate distantia: constat, omnes mortales, quandiu ita vincti detinentur, non posse verum contueri, sed vmbris assuefactos illarum consuetudine delectari. Ita igitur fieri, vt cùm mendacio & vanitate gaudeant, non queant veris bonis frui: sed, quò magis, vt bona sibi comparent, enituntur; eò grauioribus malis, & ærūnis acerbioribus opprimantur. Vnicum igitur in tantis malis remedium arbitratur, nempè diuino beneficio vinculis illis eximi, ex abditis illis sedib⁹ in supera loca euadere, solis & siderū lucē aspice

re

re,veramq; rerum faciem,non obscuras & inanes rerumimagines intueri: quod fieri censet,cùm aliquis diuino munere &beneficio,omni flagitiosa cupiditate liberatus,totum se dat ad bonum illud summum,animo puro, & integro, & libero contemplandum &imitandum.Viditigitur vir ille Græciæ sapientissimus, singulari Dei beneficio nobis opus esse,advitę finem consequendum,animumque rectis disciplinis excolendũ, nefariamque cupiditatem acerrimè comprimẽdam,& absque illius ope veræ virtutis munus extare non posse.Quò magis admiror, quid in mentem venerit quibusdam viris pijs & eruditis asserere, posse nos,si velimus,absque singulari Dei præsidio,naturam,officiorum omniũ magistram, sequi,præscriptisque rationis obtemperare, omnibusque diuinæ legis iussis obedire. Quinetiam summum illud omnium præceptum,quo lex vniuersa continetur,quod præscribit, vt Deum supra res omnes diligamus,asserũt posse ab illis obseruari,qui nondum sunt singulari Dei auxilio præmuniti. Excogitârunt igitur, duplicem esse in Deum charitatem:vnam,insitam in nobis, qua naturæ tantũ admonitu Deum rebus omnibus anteponendum ducimus: alteram supra naturam, ad quam fidei vigentis viribus excitamur. Naturalem igitur sine Dei singulari ope constare posse; eam verò, quæ fide incenditur,non posse.Quod quidem bona illorum venia dixerim, nimis inconsideratè dictum existimo. In eo enim primùm grauiter errant,quod existimant,aliquam esse inDeumcharitatem, quę fide munita non sit: aliquam rursus, quæ non sit humanæ naturæ conueniens. Est enim

om-

omnis charitas cum fide coniuncta. Deum enim amare non possumus, nisi prius firmam animis nostris informationem sapientiæ, & bonitatis illius habeamus. Quod enim est incognitum, amorem excitare non potest: neque est quidquam, quod ad amorem alliciat, nisi præclara specie, dignitatis antecellat. Omnis autem firma & stabilis informatio animi, vel sensu fit, vel ratione, vel fide. Deus autem qualis sit, neq; sensu informari à nobis potest, cùm sit mens pura ab omni corporis cõcretione segregata; neq; ratione, cùm illius maiestas & amplitudo ingenij nostri angustijs contineri nequeat, & vis illius sempiterna humanæ mẽtis imbecillitate comprændi non possit. Reliquum igitur est, vt qui illius bonitatem animo cõprænsam tenet, fide contineat. Si igitur Deum nemo amare potest, nisi priùs quoad fas est, illius virtutem & bonitatem animo comprændat; quod absque fide fieri nequit: Deum certè nemo complecti amore poterit, absque fide. Præterea omnis charitas in Deum pietas est: pietate verò omnis sanctitas & religio continetur: sanctitas porrò absque fide extare non potest: ergo neque charitas in Deum à fide segregari vnquam poterit. Fides enim in officio maximè cernitur: qui autem Deum maximè diligit, omnium maximo & præstantissimo officio fungitur: qui igitur Deum diligit, fide perfungitur: Deinde, verus amor officijs & operibus comprobatur: omnia autem diuini amoris officia, sunt in vna obedientia collocanda: obedientia verò fides est: quicunque igitur eum supra omnia diligunt, fideles existimandi sunt. debitum enim officium

tueatur. Hinc autem sequitur; omnes, qui rectam rationem sequuntur, Deum debita fide venerari. Est enim recta ratio lex diuina, mentibus humanis incisa, à flagitijs omnibus auocans, & ad omnia officia virtutis impellens. Quod enim Deus olim cùm legem dabat Hebræis, præscripsit in tabulis lapideis; idem omnino à primordio generis humani in hominum mentibus insculpsit. Vndè colligitur, legis diuinæ vim humana prudentia contineri. Qui igitur præscripto rectæ rationis obtemperat; Dei iussis obtẽperat: qui autem Deo obtemperat, fidem colit: qui igitur rectam rationem sequitur, fidem colit. Postremò, iustitiam nemo potest obtinere, nisi sit veræ fidei auxilio singulari præmunitus. Iustitia verò in obseruatione legis diuinæ consistit. Est enim iustitia nihil aliud, nisi ornatus animi, diuina lege perfectus, suisque numeris omnibus absolutus. Hæc autem est illa iustitia, quæ non iactatione & leuitate fertur; sed veritatis ipsius lumine cõfirmatur: quę non ostentationi seruit; sed solidum eximiæ virtutis fructum capit: neq; errantẽ hominum opinionem sequitur; sed ad firmũ & stabile mentis iudiciũ omnia perpẽdit. Qui igitur in omnibus vitæ consilijs rectæ rationi paret, veræ iustitiæ laudibus ornatus est. Quod cũ absq; fide fieri nulla ratione possit; cõsequens est, vt qui rectã rationem in omnibus vitæ consilijs obseruat, fidelis existimetur. Quòd autem omnis veræ iustitię ratio in diuinæ legis obseruatione sit posita, Paulus apertè significat: cùm ait; non eos, qui legem auribus accipiunt; sed, qui ea, quæ lege sancta sunt operibus exequuntur, esse iustos apud Deum. Ostendit

dit deinde, legis diuinæ vim eſſe mentibus humanis inſculptam; & eos, qui eam naturæ legem ſequuntur, eſſe circumciſos, hoc eſt, iuſtos exiſtimandos. Quoquo igitur modo accidat, vt homo Deum ſupra omnia diligat, hoc eſt, illum omnibus rebus anteponat, legemq́ue illius, quæ tota eſt in prudentia cõſtituta, diligenter obſeruet; authore Paulo & fidelis, & iuſtus habendus eſt. Valde igitur errant, qui aliquam charitatis in Deũ rationem, munere fidei, diuiniq́; iuris ſpoliant. Alterũ autem erratũ, quod ſequitur, non eſt leuius exiſtimandum: quòd exiſtimant, eam charitatem, quã à naturali charitate ſegregãt, quam videlicet Chriſti fide conſequimur, ad naturæ munus minimè pertinere. Sapientius profectò multò magnus ille Baſilius ait, omnia amoris diuini ſemina in humanæ mentis naturam ſparſa eſſe: ita, vt vnũ tantũ munus nobis efficiendum ſit; nempè id, quod diuino munere nobis innatum eſt, perpetuò colere, vt tãdem adultum, atque perfectũ poſſit vberrimos ex ſe fructus multiplicis virtutis effundere. Vt enim rationibus vtamur viri illius ſanctiſſimi, quem vnũ meritò õnis Græcia ſemper admirata eſt; quid eſt magis ſecundũ naturam, quàm illos diligere, à quibus orti ſumus? quàm elegantiã virtutis admirari? quàm poſtremò eos quos in nos valdè beneficos eſſe conſpicimus, grata voluntate proſequi? Ergò, cùm Deus ſit generis humani parens & conditor: cùm ſit virtutis & decoris, & dignitatis & pulchritudinis inexhauſtus fons & principium; cùm illius munere & beneficio non modò conditi & cõſeruati, verũ etiam innumerabilibus donis & muneribꝰ ornati & inſtructi ſimus: quid magis

est humanæ naturæ consentaneum, quàm ardenti studio & amore erga parentē illum optimum incendi? Quod si neque naturæ, neque fidei ratione potest duplex charitatis in Deum ratio prudenter excogitari; sequitur, charitatem vnam ab alia, non genere & ratione, sed gradibus & magnitudine debere distingui. Quod igitur de vna aliqua singulari charitate in Deum dicitur, vniuersè de omni genere statuendum est, non posse Deum à nobis absque singulari illius ope diligi: quam cū nemo posit absque fide consequi, nemo certè vnquam sine fide Deum amare poterit. Nam, quæso, quomodo is, qui nondum est singulari Dei ope sanatus, cælestique luce completus, diuinaque virtute stabilitus, Deum plus rebus omnibus amare poterit? Num voluptates omnes, ne Deum offendat, aspernabitur? num iracundiam, odium, inuidiam continebit? num iniquitati & iniuriæ cum fortunarum suarum omnium periculo summa ope resistet? num denique omnia vitæ commoda, num honores & imperia, num omnes humanas opes, si suspicatus fuerit, earum cupiditatem Deo inuisam fore, contemnet, atque despiciet? Quid enim aliud est Deū supra omnia diligere, nisi Dei voluntatem rebus omnibus anteferre? Aut igitur statuis, eum, qui Deum magis rebus omnibus diligit, pecuniā, voluptatē, opes & imperia præ diuina volūtate contemnere: aut nihil omninò dicis. Quæro igitur, num is, quem statuis posse natura tantùm adiutum, rebus omnibus Deum anteponere; sitne iam è dominatu cupiditatis ereptus, an maneat adhuc eisdem cupiditatis ipsius indomitæ vinculis alligatus? Si est in dominatu cupiditatis po-

tis poſitus, id certè tantum efficiet, quod cupiditas imperabit: quæ cùm ſit natura diuinę legi contraria & inimica; reſtat, vt omne ſtudium hominis imperio illius addicti cum lege diuina pugnet. Nullo igitur modo Deum corporis commodis & emolumentis anteponet; immò, vt cupiditati corporis obſequatur, omnia Dei pręſcripta contemnet. Si autem iam cupiditatis iugum à ſe repulit, in libertatemq; vindicatus eſt, quæro rurſus, num id diuino munere, an viribus & opibus ſuis aſſecutus ſit. Si diuino beneficio dicas, falſum igitur eſt, quod aſſerebas, eum naturæ tantùm præſidio firmatum, Dei legem ſeruare. Niſi enim is, diuino auxilio fultus, cupiditatis iugũ à ceruice ſua depuliſſet, Dei legem ſeruare minimè potuiſſet. Si verò ſtatuas, eum viribus & induſtria tantum ſua cupiditatem omnem reſecaſſe, libertatemque obtinuiſſe; ſummum in te ſcelus admittis. Pelagij nãque veſtigijs ingreſſus, gloriam diuinę gratiæ debitam ad humanam induſtriam transfers. Nihil enim potuit vires cupiditatis exſcindere, niſi gratia diuina. Aliter enim quid eſt, cur tantoperè Paulus fidẽ exornet? cur humanæ miſeriæ imbecillitatem exaggeret? cur diuinæ gratiæ immenſas opes efferat; ſi abſq; fide poteſt humana natura, & abſque vllo Dei ſingulari ſubſidio cupiditatem elidere, omnes animi labes repellere, turpitudinis & impuritatis fibras omnes extirpare? Nec enim is vllo modo eſt, qui decernat, tantam ineſſe in humana natura vim, vt ea per ſe poſſit rectè moribus atque vita conſtitui. Nunquã enim diſtinctionem illam adhibuit, vt diceret, aliã eſſe rectam animi conſtitutionem naturæ congruentem, quæ tamen

in cęlum dux esse non posset: aliam verò supra naturam, quę cælestem gloriam meritis vitæ consequitur. Nondum enim tātum in terris acumen extiterat, neque tanta in disputando subtilitas, vt sine vlla graui caussa, quæ sunt coniuncta, distinguere: vt ij faciunt, qui duplicem hominis finem ponunt, duplicem in Deum charitatem, duplicem postremo hominis statum, prudentia & mente fundatum, rectaq; ratione stabilitum. Nam si Paulus disputauisset, multos mortales absq; fidei adiumento pietatem coluisse; moderatèq; vixisse, in omniq́ue genere virtutis excellentes extitisse; addidisset tamen, ea veræ virtutis ornamenta nullum eis penitus fructum, qui ad gloriam sempiternam valeret, attulisse. tum certè dicerem, Pauli mē tem cum horum hominum mente congruere, qui aliam virtutem veram quidem esse statuunt, sed ęternæ glorię præmio indignam: aliam verò, cui sit præmium æternæ gloriæ constitutum. Sed nunquam id posuit in oratione Paulus: quin potius omne genus humanum, gratia diuina vacuum, erroris & amentiæ conuincit; neminemq́ue excipit, qui non sit omnibus libidinum maculis inquinatus, summisq́ue sceleribus auaritiæ, crudelitatis, immanitatis astrictus. Principium autem humanæ labis & ruinæ ab illo summo scelere ducit, quo homines fidem Deo debitam nefariè prodiderūt; leuissimiiq; opinionibus inflati, præcipitiq; ingenij confidentia, in turbulentissimos errores inciderunt: ex quo intelligi vult, neminem absque fide vnquam sapienter, rectè, constanter, & moderatè viuere potuisse. Quod etiam euenisse confirmat omnibus Iudæis, qui legis confidentia tumebant;

neq;

neq; totam veræ pietatis rationem in diuina benignitate collocabant. Eos enim similiter ait fuisse flagitijs omnibus coopertos, & summa immanitate crudelitatis efferatos, acres in scelere, & suorum sanguinem perpetuò sitientes. vndè colligit, illos frustra in disciplina legis enutritos fuisse. Sic autem premit hunc locum, vt demonstret, neque rationem hominibus, neque Philosophiam Græcis, neque legem quidem diuinam Hebræis vllum ornamentum veræ virtutis attulisse: esseque proinde omnibus, qui laudem & dignitatem charam habent, ad vnum Deum confugiendum. Vt autem id magis inculcet, docet quanta sit naturæ imbecillitas, quanta rursus cupiditatis immanitas: ita; vt, quamuis ratio cum lege diuina consentiat, eam tamen cupiditas facilè quocunque ruere incipit, constrictam abripiat. Huius autem miseriæ effugiendæ rationem, vnam penitus esse dicit, quæ diuina gratiæ singularique illius præsidio continetur. Tum confirmat, id, quòd lex propter imbecillitatem naturæ præstare nullo modo poterat nempè, vt homines castos atque sanctos efficeret, Dei filium in humana forma & habitu latentem perfecisse. Is enim solus est, cuius numine & beneficio libidinem frangere, & omnem cupiditatis importunitatem reprimere, perfectumq; virtutis officiũ tueri facilè possumus. Hæc est Pauli mens & sententia, vt in sola Dei gratia, quæ fide cõparanda est, omnem rationem elidendæ & cõprimendæ cupiditatis sitam esse constituat, nullamq; aliam viam illius extinguendæ atque delendæ esse doceat. Et tamen erit quisquam tam auersus, nõ dicã à ratione, verum etiã à Pauli mente, atq; adeò

à diuino ſpiritu in Pauli pectus incluſo, vt affirmare audeat, natura tantum fieri poſſe, vt homo non modò virtutes omnes adipiſcatur, verùm etiam Deum eximiè diligat? & in cupiditatis regno pietatis maieſtas & amplitudo dominetur? At quã aptè id colligant, operæprecium eſt animaduertere. Natura inquiunt, ſtatutum eſt, vt proprio quiſque bono commune bonum præferat. Vt igitur manus ſeſe opponit, vt vulnus, quod capiti infertur, excipiat, & pernicie ſua corporis totius vitam tueatur: ſic natura quiſque incitatur, vt morte ſua patriæ ſalutem redimat, & in omni loco cõmune bonum ſuis commodis anteponat. Cùm autem nullum bonum ſit Deo maius, neque quod latius pateat: omnia ſiquidem ſempiterno illius numine, & immenſa benignitate ſuſtinentur: conſequens eſt, vt quilibet natura incitetur ad Deum ſummè diligendum. Rectè ſanè, ſed meam adhuc cauſam agis. Naturę enim legem explanas, nõ mihi legis obſeruandę facultatem vllam largiris. Hæc igitur eſt naturę lex, hęc iuris diuini ſanctio, vt patriæ ſalutem propriæ ſaluti præferamus, nihilque ardentius, quã Deum, amemus. Sed ita turbat animũ cupiditas, tantisq; erroribus complet, vt totum hominẽ à ſtudio communis boni, & cultu pietatis abductum, ad corporis obſequium traducat. Non igitur tunc humani generis ſocietatẽ conſeruabit, nec, vt Deo placeat, elaborabit; ſed corpus tantum reſpiciet, vſque adeò, vt futilis etiã & inanis voluptatis gratia, & generis humani ſalutem, & numinis diuini ſanctitatem contẽnat atque deſpiciat. Etenim libido legis diuinæ contemptio, & ſocietatis humanæ diſtractio, & iſtius

ami-

amicitiæ,quã lex naturæ præscribit, interitus atq; dissolutio. Libidine autem ducimur omnes antequam simus Dei gratia sani. Quid, inquiunt, mirum, nos naturæ tantum admonitu rebus omnibus posthabitis Deum summè diligere, quando fieri etiam posſit,vt natura tantum admoniti, amicos summè diligamus. Primùm quidem id falsum est,vt quisquam,naturę tantum præsidio fultus,aliquid aliud,nisi seipsũ summè diligat. Deindè,vt id fieri aliquando posſit, nõ tamen efficitur,vt homo addictus libidini,Deum posſit summè diligere. Amici enim videntur à nobis;& amicitiæ inter homines institutæ, ad sensus maxima ex parte referuntur: Deus autem oculis cerni nõ potest. Cùm sit igitur ab oculorum aspectu remotus,quamuis sit summè diligendus,minimè tamẽ amabitur ab hominibus in terram abiectis atque demersis,omniaque sensu metientibus. Vndè Ioannes ex odio hominum inter homines aptè colligit,Deũ ab hominibus amari nullo modo posse. Qui,inquit, non diligit fratrem suum, quem videt;quomodo Deum,quem non videt,potest diligere? Loquitur cum hominibus, terræ penitus affixis, qui ita sunt addicti sensibus, vt nequeant vllo modo mentem à contagio corporis, & à consuetudine oculorum abducere,quibus censet,lõgè facilius esse homines,quàm Deum amare. Hos enim corpore vident;Deum verò, cæcitate mentis impediti,non vident. Si igitur homines, quos vident, immani odio persequuntur; quomodo Deum amabunt, quem nunquàm aspexerunt, & cuius leges, & sanctiones, eorum cupiditatibus acerrimè aduersari conspiciunt? poterítne fieri,

vt non sit Deus in odio summo apud eos, qui toti sunt in cupiditatis quodammodo naturam conuersi, cùm cupiditas sempiternas inimicitias cum diuina mente gerat? Ita sanè inquiunt: non quidẽ, vt summum bonũ (nam id non in Deo sed in corporis voluptate, & emolumento constituunt) sed vt naturæ principiũ: nempè, quia sentiunt diuina natura contineri suam; euenit necessariò, vt, quãuis sint sceleſtiſsimi, magis tamen Deum, quàm se diligant. Mira disputandi solertia, quæ homines minimè malos in tam leues & ineptas sententias incidere compellit. Dum enim, quod temerè constituunt, tueri fortiſsimè perseuerant; nihil est tam absurdum, nihil tam optimæ philosophandi rationi contrarium, quod affirmare dubitent: velut in hac distinctione perspicitur. Primum enim amor, cùm sit voluntatis præcipuum munus & officium; voluntas autem semper in bonum necessariò respiciat: sequitur, vt amor ad bonum semper necessariò referatur. Summus igitur amor in summum bonum semper intuetur. Si igitur contendis, Deum absq; gratia illius ab improbis hominibus summè diligi; necessariò confirmes opus est, Deum ab illis necessariò summum bonũ existimari. Quod cùm non facis, tu teipsum in eos laqueos induis, quib. explicari non possis. Inepta namq; & implicata distinctio est, quæ sublata boni ratiõe, qua omnis amoris ratio nititur, non modò amorem, sed summum etiam amorem constituit. Deinde teipsum iugulas, cùm ais, Deũ ab improbis summè diligi, vt propriæ naturæ principium. Qui enim aliũ propter se diligit, magis profectò seipsum diligit. ad se namq; ipsum amo-

morem illum refert. Vt enim tyrannus, cum ciues incolumes esse propter commodum suum cupit: (cernit enim euersa ciuitate, se funditus interiturū:) non ciuitatē, sed seipsum amat: ita, qui propter naturæ suæ conseruationem, Dei numen charum habet; non Deū, sed seipsum amat. Seipsum igitur summè diligit; nō Deum. Verus enim amor, non suum emolumentum & commodum; sed illius, quem amat, respicit. Ex quo fit; vt qui voluptate & emolumentis ducitur, vt aliquem amet: nō illum, sed seipsum amet. Sed hoc minus ad rē. Nec enim quæstio est, an scelesti aliqua ratione Deum ament; sed an posit homo natura tantum & ratione instructus, Deum, vt summum bonum, amore summo complecti, & ita iussis illius omnib. obtemperare. Hæc namq; est huius legis, quæ Deum summè amare præcipit, mens & sententia, vt Deū, tanquam summum bonorum omnium, tota mente, omnibusque viribus animi complectamur. Quod, qui asserunt absq; diuina gratia fieri posse, cum Hieronymo & Augustino, cum alijs antiquis patribus, cum Paulò, atq; adeò cum euangelio pugnant. Illud enim tenendum est, in regno cupiditatis, hominis mentem excæcari, animumque turbari & tumultari, atque præclara interdum conantem à statu detorqueri; ita, vt nullo modo posit quisquam vel illud summum bonū acriter intueri, vel animum rectè moderari, statumq; suum à flagitio & impuritate, ab animi peste atq; pernicie tutum & incolumem conseruare. Regnum autem cupiditatis excindi nō potest, nisi per Dei filium. Ergò, absq; singulari illius ope, nemo poterit aliquid cum vera laude moliri; quem-

quemadmodum inquit ille: Sine me nihil potestis facere. Ad illius autem opem comparandam, fides necessaria est: ad omnia igitur morum atq; virtutum ornamenta consequenda, fides inprimis necessaria est. Sublata igitur fide, nullo modo potest humana natura in aliqua vera laude versari. Sed occurrit hic vir quidam pius, & in primis eruditus, qui molestisimè fert, esse quosdam pietate quidem præstantes, sed in tantum errorem deductos, vt naturam, quam Deus tam admirabili consilio condidit, abijciant, atque quasi capite damnent; cùm sic statuunt: illam, nisi fuerit singulari Dei præsidio fulta, non posse vllum veræ honestatis munus exequi, sed potius omni in flagitio volutari. Et oratio grauis est, & authoritas illius minimè negligenda. Quo igitur argumento sententiæ inuidiam propulsabimus? eodem certè, quo Paulus depulit orationis inuidiam, cũ legis confidentiam perpetua disputatione depri meret. Legem, inquit, euertimus per fidem? non: sed legem stabilimus. Sic & nobis hoc in loco dicendum, non fide euerti naturam; sed firmari potius, atque constitui. Quod enim aliud est, vel legis, vel naturæ firmamentum? Ergò cùm dicimus hominis naturam non posse sua ipsius vi munus & officium tueri, ad extremumque peruenire: nõ naturam euertimus; sed, in quo sit naturæ ipsius lumen & robur, explicamus. Vt enim si quis dicat, nullo modo posse vitem suaues fructus afferre, nisi accesserit ars agricolarum, quæ illam circumcidat, amputet, erigat, extollat, adminiculetur: non vitem, vt inutilem, damnat; sed artem illius colendæ tradit: ita, qui dicit, hominis naturam

ram nihil abſq; Dei gratia poſſe, non naturam dānat, ſed in quo ſit illius cultus atq; virtus, oſtendit. Cultus enim animi, eſt ſpiritus ſancti diſciplina: ea enim iacentem animum erigit, & extollit, atq; ad ſuum vltimum perducit. Parum autem animaduertunt homines, quantum argumentum humanæ dignitatis in hac colligatione, qua tota mens hominis ex diuinā mente nexa & apta, cōſiſtat. Vt enim omnia Dei numine & volūtate procreata ſunt: ita eiuſdem prouidentia conſeruantur, & permanent. Sed quò res quæque præſtantiorem locum obtinet in natura, eò pluribus diuinæ prouidentiæ opib. fulcitur, atq; ſuſtinetur. Sic fit, vt rebus inanimis hoc tātum largiatur, vt ſint: plantis autem, non tantum, vt ſint: ſed, vt alantur, & augeſcant, & maturitatem adeptæ, fructus & ſemina profundant: animātibus præter hęc dedit motum, ſenſum, & appetitum: homini verò, animantium reliquorum principi, vltra hæc omnia, largitus eſt mentem & rationem, qua & Deū parentem agnoſceret, ſeque cum omnibus hominibus iure conſociatum intelligeret, & ſic in pietatis atque iuſtitiæ ſtudium incumberet. Ergò, quò magis excellit homo rebus omnibus, quæ ſub aſpectum cadunt: eò magis neceſſarium fuit, naturam illius maioribus opibus atq; præſidijs ſuſtentari. Cùm igitur Deus in omnem naturam intentus ſingulis rebus præſens adſit, ſecundū id, quòd cuiuſque rei natura & conditio poſtulat: conſentaneum fuit, vt homini, quem reliquorum animantium naturis præfecit, non communem, ſed ſingularem, longeque præſtantiorem opem afferret, qua poſſet expetitum ſtatum adipiſci. Ea au-

tem

tem eſt lux diuina,qua circumfuſus homo, facilè cernit,Deum eſſe ſibi ſequendũ,omnesq́; beatę vitæ rationes in illius benignitate collocandas. Vt enim non ſatis eſt oculos vigentes habere, niſi ſplendore ſolis omnia dilucеſcant:ſic fruſtra mẽtem & rationẽ habemus,ſi lux à nobis diuinę mẽtis abſcedit;in tenebris enim & caligine verſabimur.Sic igitur eueniet,vt,qui ſe rectà ingredi putat,longè aberret,& omnibus in locis offendat,et in multa furenter incurrat,atq; tandem cum ſumma pernicie concidat, & in ruina miſerrimè conteratur.quò enim res præſtantior eſt, eò caſus illius & interitus eſt calamitoſior. Qui igitur dicit,non poſſe hominem abſq; Dei præſentiſsimo numine ſtatum ſuum tueri, non hominis naturã abijcit:ſed,quàm altum gradum in vniuerſa natura teneat,oſtendit:docet enim,tam inſignem eius eſſe naturam, vt ea ſine diuina mente regi nõ poſſit. Quòd autem homo ſine hac ope diuina rectè officio fungi nequeat,illud eſt ſatis efficax argumentũ,quòd omnes virtutes recta ratio gubernat. Vbi igitur recta ratio animũ non rexerit,ibi profectò mens vires efficaces habere non poteſt, vel ad verum videndum,vel ad rectè agendũ: vbi autem cupiditas in homine dominatur,ingens caligo mentis oculis offunditur,& animus ipſe frangitur, atq; debilitatur:ita, vt nequeat, vel verum aſpicere,vel,quod quaſi per caliginem videt,atq; rectum eſſe ſtatuit, exequi. Vnde illud Naſonis, Video meliora,proboq;,deteriora ſequor. Cupiditas autem dominatu pelli nõ poteſt,niſi per diuinum ſpiritum.Ergò,neque recta ratio abſq; diuino ſpiritu conſtare poteſt. Cuius cùm nemo

par-

participes esse posit absq; fide;sequitur,vt nemo possit esse prudens absque fide. Vbi verò prudentia non viget, nulla vera virtus existit. Vbi igitur fides mentem non instruxerit, nulla vera virtus enitescet. Vt igitur ea, quorum causa hęc disputatio hoc in loco instituta fuit,oratione concludamus; aut illi, qui maximas artes excoluerunt,magnamq; aliquam hominib. vtilitatem attulerunt,atq; hominum fama & celebritate in laude vixerunt, fide fuerunt illustrati, aut nullo modo virtutem,sed inane simulachrum virtutis coluerunt,multis flagitijs,quasi sordib.&illuuie fœdatum, maximisq; turpitudinum maculis inustum.Aut enim ad veram honestatem omnia referebant:aut ad rumoré populi colligendum. Si veræ honestati dediti fuerunt, cũ ea tota sit ex diuinæ honestatis,& pulchritudinis splendore ducta:ij certè fuêre diuinis opibus ornati & instructi,veræq; virtutis laude præcellentes:quod quoniam sine fide consequi non poterant,eorum virtutem ad fidem referendam censeo. Sin autem nõ veram honestatem; sed falsam illius imaginem consectati sunt, nullo modo virtutem nouêre, sed virtutem simulãtes,inclusas libidines, & execranda flagitia, fronte & supercilio contexêre. Sit Socrates,aut Plato,aut Xenocrates, aut quiuis alius doctrinæ gloria præstans, & in egregia laude versatus: aut illi nullam omninò partem veræ honestatis attigerunt: sed in illius vmbra persequenda studium consumpserunt:& ita,cùm essent cooperti flagitijs innumerabilibus, virtutem ementiti sunt, cùm occultè scelera infinita conciperent:aut si vera laude viguerunt,id nullo

modo

modo,nisi diuino motu, & impulsu, singulariq; præsentissimi numinis ope consecuti sunt. Præclara est enim illa Ciceronis vox, neminem vnquàm virum magnum sine aliquo afflatu diuino fuisse. Diuinæ verò mentis auxilium, cùm non alia ratione, quàm fide comparetur: qui tum viri boni extiterunt, fide profectò fuerunt illustrati. Aliter enim nullo modo virtutem consequi potuissent. Ergò, inquies, nemo tunc potuit ad virtutem peruenire. Quî potuissent enim credere, cùm nemo illis Dei disciplinam tradidisset? Satis magnam disciplinam ex magnificis naturæ operibus, quæ intuebantur oculis, capiebant ad fidem firmandam. Cæli enim enarrant gloriã Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Num parum ad Dei cognitionẽ nos instruit immensus astrorum fulgor, Solis atque Lunæ, & reliquorum errantium siderũ admirabilis in varia & multiplici conuersione constantia, dierum & noctium vicissitudines, & temporum aptissimæ ad moderandam vitam varietates? Quid ipsius cælestis naturæ tanti motus, atque conuersiones, admirabili inter se ratione concinentes; ad omnium rerum, quæ cæli ipsius complexu continentur, statum atq; naturam conseruãdam? Quid ætheris ardor, aerisq; natura, ætheris ardore temperata? quid terras, quid maria, quid rerum omnium varietatem, & multitudinem oratione commemorem? Quid postremò admirabilem siue in rebus singulis fabricam & artificium; siue in vniuersis ordinem & conuenientiam, omnibus naturæ partibus vno consensionis vinculo aptissimè colligatis, atq; tanquam ex diuersis sonorum in-

teruallis pro certa ratione distinctis, suauissimam harmoniam efficientibus? Num parum liquet, hanc vnam esse naturæ vocem, vndique ad animos permanantem, & clarissimo quodam sonitu aures omnium complentem, & testificantē, esse vim quandam mentis atque rationis immensam & sempiternam, cuius numine atq; sapientia cuncta & à principio facta sint, & deindè regantur atque moueantur? Quid, quòd non solùm naturæ vocibus, atque insitæ rationis sensu, verùm etiam interno diuini spiritus motu, & impulsu, homines illi incitari poterant in pietatis studium? Impium enim facinus est, existimare genus humanum aliquo tempore sic fuisse diuina ope destitutum, vt nullo modo posset ad eum finem, cuius potiundi atque fruendi gratia conditum fuerat, aspirare. Nec enim erat hoc Dei sapientiæ, neque bonitati consentaneum. Qui enim minimarum etiam rerum naturas non negligit, sed omnibus inexplicabili prouidentia consulit, quomodo hominis excellentem naturam negligeret? Negligeret porrò, si illi auxilium necessarium ad consequendum vitæ finem minimè conferret. Necessarium verò auxilium illius interna vocatione, & oblato præsidio continetur. In omnibus igitur ætatibus hominibus non modò beneficijs eos alliciendo, atque minis & supplicijs absterrendo, verùm etiam interius mentem ad officium excitando, excitatamque muniendo, prospexit. sic enim per omnia transit ac permeat, vt nullam omninò naturam operei cuique conuenienti destituat. Idcircò Solomon diuinam sapientiam inducit in plateis, in compitis, in omni

deniq; conuentu, & celebritate, hominum cœtibus occurrentē, maximisq; vocibus cunctos mortales ab amentia deterrentē, & ad se amandā, parandam, atq; fruendam, euocantem. In quo quidē intelligimus, quantum in omni ætate Deo summo studium humanæ salutis extiterit. Liberum tamen semper fuit hominibus, vel diuinę sapientiæ vocibus auscultare, vel illas aspernari. Aliter enim Deus immensæ suæ æquitati, atq; benignitati minimè constitisset. Nulla enim ratio est, aliquem Deo coniungi, nisi sit illi amicus. Amicus porrò illius esse nemo potest, nisi fuerit illi similis. Diuina autem similitudo tota est in veræ virtutis studio, & exercitatione constituta. Virtus autem nulla esse potest, nisi sit voluntaria. Nemo igitur Deo coniungi vllo modo potest, in cuius voluntate situm non sit, vel illius disciplinam & imperium sequi, vel ingratè repudiare. Cùm aūt beata vita tota sit in diuina coniunctione posita; sequitur vt astricta voluntate, nemo posſit vitam beatam adipisci. Cùm igitur & diuina disciplina semper eluxerit, & in hominum potestate fuerit positum, vel illam fide complecti, vel perfidia reijcere, efficitur, fidem etiam atque pietatem, tēporibus illis priscis, non modò apud Hebræos, sed etjam apud alias nationes floruisse. Ergò, quemadmodum fide multi erant ad omnem honestatis excellentiam incitati: ita maxima pars hominum infidelitate cęca, in omne scelus incōsiderato impetu ferebatur. Præclarè enim Plato in legibus statuit, omne facinus cū temeritate & impudentia susceptum, ab impietate in Deum oriri. Nec enim existimat, aut sacrilegiū, aut periurium

rium aut aliud eiusmodi scelus ab eo suscipi posse, qui Deum putat esse omnia diligenter intuentem, & animaduertentem, & iusto iudicio cuncta moderantem. Nam, qui hominum conscientiam, qui possunt aut opibus vinci, aut præstigijs eludi, aut muneribus deliniri, valdè metuit; non illum præpotentem Dominum, omnia prouidentem, & iustissimo imperio gubernantem, extimesceret? Sed illud inquit, esse in caussa: eos aut nullam esse omninò vim diuinam existimare: aut ab ea res humanas minimè curari: aut posse iudicium illius hostijs & muneribus à seueritate ad gratiam inflecti. In quo etiam loco Physicos accusat, quòd impietatis auctores se præbuerint. In naturæ enim explicatione, nihil ad diuinam mentem, sed ad vim mentis expertem, motus temerè cientem, & ad casum & fortuitum materię concursum omnia referebant: ita, vt argumentis suis ineptè & impiè conclusis, omnem penitùs religionem, quantum in illis fuit, de hominum vita sustulerint. Pietate igitur in Deum atque fide constituta, ius & officium, & honestatem, omnemque virtutis præstantiam constitui atq; confirmari putat. Proindè hoc esse summum illius officium, qui Reip. princeps esse studet, vt religionis atque sanctitatis disciplina ciuium animos imbuat. Hæc quidem Platonis sententia, quàm planè diuinam arbitror, facit indicium, fidem neque ab eo, neque ab alijs, qui idem sentiebant, fuisse neglectam. Ergò, si vel ille, vel quiuis alius ab eodem sensu minimè abhorrens, aliquid in vita cum vera laude gessit, totum id est ad fidem referendum. Credebant enim Deum esse, atq; virtutem diuino præmio remune-

rari:in qua ſententia, vt Paulus auctor eſt, fidei ſumma conſiſtit. Hæc autem erat illa fides, quæ tũ ſolùm exigebatur, antequam eſſent homines ad clariorẽ notitiam de diuina mente, & imperio, atq; de præmijs virtuti & pietati propoſitis erudi ti. Si igitur tunc aliquis vel Philoſophus, vel Reipublicæ princeps, vel quiuis alius extitit, qui, nõ dolis & fraudibus, virtutis opinionem & gloriá captaret, ſed veræ virtuti ſtuderet, qualem Poëtæ ferunt fuiſſe Amphiaraum, de quo ait Aeſchylus: qui non credi, ſed eſſe iuſtus expetit, & diligéter arua mentis excolens, virtutis ampla fundit ex ſe germina; hi, qui tali mente fuerunt, hunc certè ſta tum non aliter, quàm fide conſecuti ſunt. Omnes ſiquidem, qui naturæ operib. admoniti, rationem ad ſtudium pietatis contulêre; in fide permanſêre, atq; iuſtitiam adepti ſunt. Quocirca mirandũ non eſt, fuiſſe à quibuſdam honeſtatem cultã egre giè, omnemq; vitam in illiùs ſtudio conſumptã. Hoc enim ſtatuendum eſt, nihil ſine fide geri poſſe, quod ſit in vera laude ponendum. Sed dubium interim occurrit, de illo genere officiorum, quod neque à conſtanti fide proficiſcitur, neq; à nefaria cupiditate naſcitur. Nam, quæ à flagitioſa cupiditate oriuntur, veluti ea, quæ vel inanis glo riæ cauſſa, vel pecuniæ, vel potentiæ comparandæ, vel libidinis explendæ fiunt; quamuis ſpeciem habeant amplam & illuſtrem, eſſe tamen liquet in flagitijs numeranda. Ad flagitium enim referuntur. Sed de illis dico, qui, quamuis ſint adhuc ſcelerib. impediti, à ratione interdum reuocati, multa egregia conantur. Nũ omnia, quæ moliuntur iſti, ſunt, vt impura & inquinata reijcienda? mi-

da? minimè profectò. Sed eſt ſtatuēdum,etiam ab illis edi aliquid poſſe, quod ad aliquod officij ge nus,minimè tamen perfectum & abſolutum, reuocandum ſit. Eſt enim aduertendum, à quo fonte profluat officium, vt ſic tandem de illius æſtimatione rectum iudicium faciamus. Conſiderandum autem eſt,nunquam ſic eſſe in improbis oppreſſam & extinctam rationem, vt non interdū aliquod lumen illius appareat.Sic homo flagitioſus,impurus,omni ſcelere contaminatus: is tamē & virtutem admirabitur, & ſceleris ſui conſcientia torquebitur,& inſpecta aliorum virtute,inuidia contabeſcet,maleficiaq; ſua cęlare & occultare contendet;& quantùm poterit, elaborabit, vt virtute & ſapientia pręſtans exiſtimetur.Ergò,& virtutem laude,& ſcelus odio dignum exiſtimat: quod quidem naturæ iudicium minimè vituperandum eſt.Adde,quòd immenſa Dei benignitate officij ſui identidem admonetur. Nunquam enim ſpiritus ſanctus intermittit ſceleſtos ab impietate deterrere, & ad officium adhortari. Nemo igitur eſt tam perditus atq; profligatus, cuius animum interdum nō pulſet diuinus ſpiritus, futuriq; iudicij metus vehementer exterreat. Sic igitur improborum animi in contrarias partes diſtrahuntur: dum aliò rapit cupiditatis immanitas,aliò ratio atq; nūminis metus impellit. Quāuis igitur ſit aliquis teter, & infamis; aliquando tamen rationem ſequi nititur, & Dei iudicium metuit.Tunc igitur non eſt ille conatus vitio tribuendus, ſed inconſtantia vituperanda eorum, qui,victi libidine,ab illo conatu depellūtur. Aeſtu enim cupiditatis abducti, in omne flagitium

feruntur, & ruunt, *Non aliter* (vt Virgilij verbis vtamur)

Quàm qui aduerso vix flumine lembum
Remigijs subigit, si brachia fortè remisit:
Atq; illum in praeceps prono rapit alueus amni.

Est tamen ille conatus inchoatum quoddam & imperfectum officium nominandum, minimeq; vituperatione dignum; cùm sit à vera ratione, & à fide etiam profectum. Cogitur enim interdũ improbus atque sceleratus confiteri, res humanas à Deo animaduerti: ideoq; interdum à scelere abstinet, & aliquid rectum, quamuis non omninò rectè gerat. Neque enim rectè quidquam fieri potest, nisi ab eo, qui vera & absoluta fide instructus & ornatus existit. Idcircò solum fidei opus perfectum officium dici & haberi conuenit. Id enim solum, quod fide perficitur, cùm diuini numinis spiritu, & ab animo in DEVM conuerso & intento fiat, & ex illius voluntate, & ad gloriam illius dirigatur, rectè, & cum verissima laude suscipitur. Vt igitur ad tria principia, cùm de lege differebam, omnia actionum genera reuocabam, (alia enim sunt opera fidei, alia verò legis: quædam postremò cupiditatis) idem hoc in loco censeo faciendum. Alia enim sunt veræ & perfectę fidei opera, alia mediocris rationis, alia flagitiosæ cupiditatis existimãda. Prima quidem salutaria: altera verò non improbanda, ad iustiam tamen inducendàm per se parum conferentia: reliqua omnia, cùm ab immoderata cupiditate proueniant, sunt dira, mortifera, exitiosa, & maximè detestanda. Cùm igitur neque in natu-

ra, neq; in lege, neq; in ratione, neq; in vllius disciplinæ institutis sit aliqua via qua ad beatam vitam aspiremus; nisi tantum in Dei bonitate, & beneficientia, quam quidem non vllis humanis studijs, sed fide consequimur: intelligendum est, omnem animi nostri conatum esse ad fidei constantiam & amplificationem conferendum. Illa siquidem ad iustitiam peruenimus, salutem assequimur, immortali gloria cumulamur. Atque vt magis illius excellentiam complecti mente & ratione posimus, animaduertendum est, non modò fide omnia diuina munera comparari: sed fidem etiam esse in Dei muneribus habendam. Nec enim poterit existere fides, nisi Dei verbum antecedat, excitans, erudiens, & ad credendum impellens. Sed, quò Dei verbum clarius est, atq; magnificentius, maiorumq; rerum disciplinam tradit; eò fides est altior atq; constantior adhibenda. Sic enim fit, vt fides, quę naturæ disciplina potuit excitari, non sit vllo modo comparanda cum ea, quam viri diuini, Dei lege instructi atq; ad Christi intelligentiam eruditi, égregiè præstiterunt. Quæ tamen, quamuis esset admiranda, postquam ipsum Dei filium, iustitiæ doctorem nacti sumus, diuinamque ex illius ore disciplinam hausimus; par est, vt fides sit modò longè clarior, omnique mentis robore & constantia munitior. Se ipsam igitur erigat, opus est, & in sublime feratur, & euecta longisimè in cælum penetret, atque pedibus ipsius summi doctoris, & monitoris asideat, qui solus potest nos ad summam Dei notitiam perducere. Deum, inquit Ioãnes, nemo vidit vnquã: vnigenitus filius Dei, qui est in sinu

patris, ipse enarrauit. Si igitur naturæ Dei gloriã enunciantis voces aspernari, facinus execrãdum est: si Mosen & reliquos Dei ministros contemnere atq; despicere, capitale fuit omnib. qui eorũ disciplinam à se cum summa temeritate & amentia repulêre: quantum tandé, atq; quàm atrox & immane scelus erit, ipsum Dei filium non audire, fidẽ dictis illius non adiungere, imperiumq; illius detrectare? Videte, inquit Paulus, ne recusetis de cælo loquentem. Si.n. illi non effugerunt, qui recusabant eum, qui in terra diuina oracula aperiebat: multò minùs nos effugiemus, si de cælo loquentem aspernamur. Alibi inquit idẽ; Fides ex auditu: auditus autem per verbũ Dei. Omnis igitur fidei vis & ratio, est ad disciplinam illius referẽda. A primordio enim generis humani is omnes mortales instituendos & erudiendos suscepit: &, qui sese in fidem illius tradiderunt, ad cælestium atq; diuinarum rerum cognitionem instruxit. Nec .n. absq; disciplina illius posset quisquam officium suum tueri, atq; ita salutem adipisci. Cùm enim semel animus sese cupiditate nefaria deuincit, sic est totus in illius potestate, vt nequeat oculos ab his rebus auertere, ad quas eũ ipsa cupiditas inflammat. Sic fit, vt præceps ad exitium feratur, cum proiecta quadam temeritate & amentia. Nunquam igitur vllo modo seipsum ab impuritate & flagitio remoueret, nisi diuinis vocibus reuocatus fuisset, atque ad diuinæ lucis aspectum conuersus. Vnde illud; Conuerte me, Domine, & conuertar ad te. eadem ipsa fides est in officio nostro numeranda. Possumus enim, si velimus, Dei vocibus aures occludere; bene-

ficentiam aspernari;oblatam lucem contemnere; in flagitijs obstinatè persistere. Aliter enim nunquam scriptum fuisset:Hodiè, si vocem Domini audieritis,nolite obdurare corda vestra. Ergò, vt fatendum est,fidem sine Dei præsentis ope & auxilio constare non posse,ita necessariò asserendum est,ipsam constantem mentis assensionem, quam fidem appellamus,ex qua omnia officia ducũtur, esse voluntariam. Possumus enim non modò non assentiri;sed etiam scelere & impietate cum Deo pugnare.Fides igitur est simul & donum Dei, & hominis officium existimãda.Est munus & sacrificium Deo gratissimum,qua ira illius auertitur, numen infensum admirabili ratione placatur, & aditus nobis in cælum aperitur. Ostendimus eam esse in firma mentis assensione, in veritate & officio,& obedientia, in alacri & incenso legis diuinæ studio ponendam.Docuimus,illa erigi spem, incendi & inflammari charitatem, excitari diuinæ legis studium,totumq; animum ad opera diuina molienda atque perficienda ardore incredibili concitari.Sic igitur euenit;vt omnia quæ cum fide suscipimus,exitus fœlices habeant.Nihil est tã arduum atque munitum,quod non viribus expugnemus: nihil tam difficile & impeditum,quod nõ explicemus:nihil tã abstrusum & abditum, quod non scrutemur,& inspiciamus. fides enim in bello victoriam,in periculo salutem,in morbo sanitatem,in egestate diuitias, in mœrore solatium, in omni denique difficultate, bonorum omnium copiam & facultatem consequitur. Est enim in Dei verbum semper intenta;id intuetur,id respicit,id vitæ regulam habet, id singulari studio &

mira animi contentione & alacritate persequitur. Verbum autem Domini omnipotens est. illo enim cæli cohærét, & permanent, immutabilique splendore collucent. Verbo domini, inquit ille, cęli firmati sunt, & spiritu oris eius sidera stabilitatem suam conseruant. Vnde colligitur; omnia rectè procedere ijs, qui Dei verbo vitam instituunt. méti enim lucem præfert, animo robur inuictum suppeditat, hominisque vitam diuinis opibus atque præsidio communit. Ergò, qui fidem ritè colit, cùm Dei verbum audiat, atque ita sit viribus diuinis stabilitus, non tantum omnes res humanas virtute superat, verùm etiam cum manibus inferis ita congreditur, vt semper decus & gloriam reportet. Hæc est, inquit Ioannes, victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Contrà verò, cùm fides aut omninò concidit, aut certè languescit; tunc omnia sunt aspera, difficilia, atque nimis grauia, & calamitosa. franguntur enim vires, animus ipse concidit, mens caligine circumfunditur, nec vllum reperit in rebus asperis leniméntum, nullum in calamitate solatium. Cùm laborant homines, minimè proficiunt: cùm pugnant, turpissimè vincuntur: cùm ad decus aspirãt, ignominia afficiuntur: cùm salutem sibi afferri putant, intereunt. Cur? nisi quia singulari Dei patrocinio, quem à se perfidia abalienant, deseruntur, atque ita hostium prędę & direptioni relinquuntur. Idcircò Moses infidelem populum maximis vocibus à pugna deterrebat: Nolite ascendece, inquit: non enim est Dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris. Amalecites, & Chananæus ante vos sunt, quorum gladio

dio corruetis, eò, quòd nolueritis obedire Domino, nec erit Dominus vobiscum. Quid illi interim ad hæc? sanctissimi viri voces aspernati, ad pugnam se parant. Sed cùm primùm appropinquãtes hostes conspicati sunt, terga verterũt, eorumq; gladijs fœdè cõcisi perierũt. Sic igitur euenit; vt, qui claram & insignem sibi victoriam peperissent, si pugnare voluissent, eo tempore, quo fuerant ad pugnam Dei imperio conuocati, cum Dei iniussu manum cum hoste conserere voluerunt, confestim fusi, fugatiq; sint, magnaq; eorum pars ferro & vastitate consumpta. Vt igitur beatissimi sunt, qui nihil absq; Dei numine & imperio moliuntur: ita miseri sunt, qui à Deo auersi, opibus suis innituntur. Vnde illud Isaiæ: Væ filijs desertoribus, dicit Dominus, qui consilium capiũt, sed non ex me: qui præsidium sibi comparant, sed non ex spiritu meo, vt peccatum peccato accumulent. Proficiscuntur, vt descendant in Aegyptum, & os meum non interrogârunt, vt firmẽtur robore Pharaonis, Aegyptiq; auxilio tegãtur. Sed quàm laboris mercedem hac solicitudine miseri & amentes homines assecuti sunt? dedecus, ignominiam, pestem, exitium, vastitatem, & reliqua mala, quibus infideles homines perfidiæ pœnas exoluunt, quæ idẽ Propheta in eodẽ loco diuinitùs explanat. Idem paulò inferiùs ab eiusdẽ perfidiæ insectatione minimè discedens, ait: Vę ijs, qui descẽdunt in Aegyptũ ad conquirendum auxiliũ: qui equis nituntur; & quadrigis fidunt; eò, quòd multæ sunt: & equitibus, quòd robusti; & ad sanctũ Israelis non respiciunt, & Dominũ ipsum minimè quærũt. Sed & is sapiens est, & adduxit malũ,

& quod

& quod prædixerat, exitu tandem præstitit. Insurgit enim contra cœtum hominum improborum, & contra auxilium eorum, qui vana operantur. AEgyptus; homo, & non Deus; equi eorum; caro, & non spiritus. His quidem verbis diuinus ille vir amentiam eorum coarguit, qui humanis opibus se aliquid efficere posse confidunt, nec Dei opem valdè implorandam putant, ideoq; operam suam, atque omne vitæ studium sine vllo fructu consumunt. Contra verò, qui sapienter vitam instituunt, sic eam Dei fide moderantur; vt nihil audeant, nisi de summi Dei sententia, decernere; nihilque omninò, nisi ex illius imperio, consilio, & præscriptione moliri. Semper itaque seipsos excitant, ad Dei verbum mente cōcipiendum, nec aliud in vita meditari sustinent, quàm vt ductum & imperium summi illius ducis & moderatoris alacres & expediti sequantur: vsque adeò, vt ne licita quidem, & communi more atque lege concessa aggredi velint, qui summa fide ornati sunt, nisi prius in Dei numen inspiciant, ipsumque authorem & monitorem habeant. absque ductu enim illius se loco moueri minimè tutum arbitrantur. Vndè vox illa Moysis, qua veniam atque pacē exposcit, Deumque pro salute populi sibi commissi veneratur: Si tu ipse, inquit, non præcedas, nō educas nos de loco isto. Intelligebat enim vir excelsus, tolerabilius fuisse in vasta illa solitudine incommodis omnibus vexari, atque senio, fœdisque morbis intabescere, quàm viam aliquam, in qua Deus non esset ductor, inire. Illo enim duce, non ad incertū euentum omnis vitæ labor impēditur; sed ad certissimam vitæ felicitatē omne studium

dium destinatur:neque mens furore cæca se in miseriam præcipitat; sed,lumine diuini spiritus illustrata,ad immortale atque sempiternum decus & gloriam summa felicitate cõtendit. Hæc enim fides,cùm neque argumentis humanis effecta, neque ornamentis exculta, neque viribus instructa sit:est tamen omni demonstratione certior,omni cultu elegãtior, omni robore valentior.Reliqua enim possunt aut ingenio labefactari, aut deformitate maculari,aut viribus expugnari,aut vetustate corrũpi:at fidei lumen neque obscurari,nec deformari, nec inquinari, nec peruerti vnquam poterit.est enim in illa summum quoddam vinculum ad animos hominum cum diuina mente arctissimè copulandos.Is igitur, qui DEO coniunctus est,quod tandem poterit adire aut dignitatis, aut vitæ periculum,cùm Deum salutis vindicem, fœlicitatis effectorem,vitæ tutorem habeat? Est enim fides piorum, Dei fide atque veritate subnixa.Fides autem Dei concidere nunquam poterit. Sic fit, vt veram fidẽ nihil vnquam in omni æternitate fallat.Qui igitur diuini promissi magnitudinem considerauerit,nullo vnquã in loco de fidei fructu amplissimo dubitabit. Omnia, inquit ille, quæ orantes petitis,credite,quòd accipietis. Hac igitur fiducia erecti & alacres, omnia nobis de summa illa benignitate,immensaq́; potentia pollicemur, eaque fide incitati,libenter instituta,pręcepta, disciplinamque illius ita retinendam putamus;vt ab ea deflectere,summum facinus arbitremur. Et ita fit,vt omnis rectè viuendi ratio, summaque officiorum omnium religio in fide posita & cõstituta sit.Hoc tamen animaduertendum est,

neque

neque in fide quidem hac cælesti atque diuina, quæ tantis opibus instructa & ornata est, quæ omnem religionem atque sanctitatem continet, quã à charitate & obedientia minimè segregandam ducimus, tantam vim esse, vt ea per se possit iustitiam efficere. Nullũ enim opus, nullum officium, nullũ studium potest vllo modo diluere crimen, scelus extinguere, omneq; tetri facinoris vestigium abolere. Quamuis enim sit animus promptus & expeditus ad obediendũ, quamuis sibi imperatũ munus alacriter exequatur, aut saltem, quod idẽ valet, paratus sit ad illud statim, cùm primùm licuerit efficiendũ: non tamen eo studio, obedientia, & alacritate potest vllo modo per se criminũ præteritorũ maculas impressas & inustas eluere. Cũ. n. Deo paremus, debito officio fungimur, quod absque infando scelere præterire nõ possumus. At cũ crimine aliquo Dei infinitã maiestatem violamus, vim sceleris infinitam concipimus, æternis cruciatibus iure atque meritò puniendam. Quocirca fieri non potest, vt vllis benefactis Domini offensionem redimamus. Nam, si seruis nostris, cùm pensum operis non absoluũt, iustè irascimur, &, cùm rursus operam suam nauant, non nos obstrictos arbitramur, vt ea de causa putemus esse debitam operam flagitiosè prætermissam, alia opera similiter debita compensandam: quid tandem est existimandum, cùm nos homunculi summum illum Dominum, à quo sumus tantis affecti beneficijs, non modò officiorum negligentia, sed fœdis etiã factis offendimus? Adde, quòd cùm serui officio funguntur, nec eos singulis horis admonemus, nec vllas vires illis damus, neque eorum laborẽ

ope

ope nostra subleuandū suscipimus. At, cùm Deo paremus, omnia, quæ agitamus animo, molimur, efficimus; illius numine perficiuntur; ita, vt magis sint Dei ipsius opera, quàm nostra reputanda. Possumus igitur semper nos ipsos seruos inutiles reputare, non modò, quia debitum officium præstitimus, cùm essemus serui, sed etiam, quòd ea, quæ gessimus, illius numine & ope gessimus. Non igitur ex operibus, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Quod etiā de operibus, q̄ fide vigente & incitata peragūtur, intelligendū est. Hoc est autem, quod fides ipsa cō fitetur: aliter enim fides non esset fides, si se nixa aliquid sibi tribuendum existimaret. Fides enim in hoc maximè perspicitur, quòd omnē salutē & dignitatem in clementia tantum diuina cōstituit. Ergò, si fides vera sentit atque decernit, non est existimandum, illius vi & efficientia expiari crimen & insitum scelus aboleri. Deus enim solus est, qui nullis nostris meritis, sed sua tantū bonitate inuitatus, in filio suo, qui factus est nobis iustitia, sanctitas, & redemptio, hoc est, qui nobis iustitiæ, sanctitatis, atq; libertatis causam attulit, omnia scelera nostra condonat, nosque sanctitatis opibus eximiè cultos sibi cōiungit. Non igitur fides nostra, sed Dei filius nostram iustitiam efficit, veniam nobis impetrando, & scelerum maculas nobis impressas abstergēdo. Cur igitur sacræ literæ iustitiam atque salutem in fide ponūt? Quia Dei filius in eos tātum iustitię suę munera confert, qui fideles sunt. non enim gratiam suam obtrudit inuitis; non recipit in amicitiam rebelles, non sanat ægrotos salutare remedium repellentes. Vbi igitur

fides

fides non viget,ibi nullus omninò relinquitur diuinæ gratiæ locus.Vt igitur, cũ ægrotus vitã suam spectato Medico committit,nec ab illius præscripto recedit,dicimus obedientiã illi sanitatem attulisse,non quòd sanitatẽ effecerit; sed quia,si Medico non paruisset, nullum ex medicina fructum percepisset:sic ex fide iustitiam oriri dicimus,non quòd ipsa fides per se iustitiã gignat, sed quia nunquã ad eos iustitia perueniret, nisi fuissemus antè fide mitigati, atque ad iustitiæ satum accipiendũ obediẽtia molliti. Vt enim in agris semen spargi non conuenit,nisi fuerint primùm aratro procisi, atq; subacti,omniq́ue diligentia præparati ad semen excipiendum: sic animi,nisi sint antè nouati, & iterati,fide nullo modo poterunt diuina gratia conseri,vt iustitiæ semẽ in se ipsi cõcipiant. Fides enim præparat animum ad iustitiam, idoneumq́; reddit,in quem summus ille bonorum omniũ sator,iustitiæ sementem faciat. Vt autem possis melius animo complecti,omnem iustitiæ splendorẽ esse ad gratuitam Dei liberalitatẽ, & beneficentiã referendum, complectere animo,atque pone ante oculos effrænatam mentem,impetu cæco, & incõsiderato in præcipitem locum se concitantem, & in exitiũ sponte sua ruentem.Considera deinde Dei clementiam, illam ab exitio reuocantem,opemq́; suam benignè pollicentem, omnibusq́; modis ad se allicientem, & inuitantem.Cogita deindè,animũ ope diuina cõuersum in eum,cuius monitu & auxilio fuit ab illa peste seductus,obsecrãtem,vt errori prӕterito ignoscat,sibiq́; auxilio sit, ne in similem deinceps errorem rapiatur:tũ,summum illum Dominum,cuius impulsu fuit conuer-

ſus, & excitatus, & in viam deductus, & ad precādi ſtudium incenſus, non ignoſcere modò, ſed etiā ſe viç ducem profiteri, illiq́ue vires largiri, quibus curſum omnē, ſi velit, ſine caſu & ruina conficiat. Num parum liquet, & præparationē animi, & præparationis incrementum, & iuſtitiæ donū, omnesq́; tandem iuſtitiæ fructus eſſe ad diuinam benignitatem reuocandos? Primùm enim mentis aſſenſio vocibus diuinis excitatur. eam verò aſsēſionem charitas repentè conſequitur. Non poteſt enim mens in tā amandā atq; iucundā ſpeciem cōuerſa, non amore incendi. Amor autē animum alacrem reddit ad obediendum. Benignitas autē diuina, amorem illū ſibi debitum, & obedientiam, iuſtitię dono remunerat. Charitas enim impetrat veniam omniū peccatorum. Quocirca ipſe Dominus ait, magis eis crimina condonari, qui magis diligunt. Dimiſſa ſunt, inquit, ei peccata multa, quiā dilexit multū. Et alibi inquit, nos mundos fore, ſi fuerimus in egētes benefici. Ex quibus locis perſpicuum eſt, ea tantum fide, quę charitatem operatur, iuſtitiam conciliari. Non quòd charitas iuſtitiā efficiat: ſed quòd, vt antè diximus, ad gratuitū iuſtitiæ donum accipiendum animū præparat. Sic fit vt charitas iuſtitię munus antecedat. Quod quidem mirum videri poteſt, rem minus acutè conſiderantibus. Multa enim ſunt, quæ illos in contrariam ſententiā trahant: nam primùm, charitas in Deū non aliter, quàm gratia diuina conſiſtit. Eſt enim Dei gratuitum munus atque beneficiū. Quocirca videtur eſſe conſequens, eam nō antegredi, ſed ſequi iuſtitiam. Deinde qui charitatē habet, in Deum conuerſus eſt: peccatū autem, eſt auerſio à

Deo: sic igitur fit, vt nunquã vllo modo possit charitas cum peccato simul habitare. Ergò, nunquàm charitas existit ante iustitiam. Postremò, qui charitatem habet, Deo gratus est: Deo autem gratus esse non potest absque iustitia: ergò semper charitas est coniuncta iustitię. Quod si verum est, nullo modo fieri potest, vt antecedat iustitiam. Sed, vt ad ea respondeamus, fatemur equidẽ, charitatem esse à diuina gratia profectam: sed illum primum motũ quem spiritus diuinus affert animis, cùm eos ad salutem vocat, in gratijs numeramus. Eum autem consequitur prima diuini amoris institutio. Amor tamen perfectus & absolutus ille solus existimandus est, qui semper est cùm perfecta iustitia coniunctus. Hæc est autem illa charitas, quæ, vt Ioannes ait, timorem deponit. Sed, vt in illo primo conuersionis motu iustitiã inchoari cẽsemus; ita etiam amoris fundamentum institui. In quo verò aiũt, charitatẽ cum peccato intelligi nõ posse; animaduertendum est, peccatum triplici ratione in nobis inesse. Primùm enim, si rectè definitur peccatũ, vel opere, vel oratione, vel cogitatione contra Dei legem concepta; tantisper id insidet in nobis, dum vel animo flagitium agitamus: vel aliquod verbum impurum emittimus: vel opus aliquod nefariũ edimus. Vbi verò, vel actio, vel oratio, vel impura mẽtis agitatio effluit; peccatũ cõfestim euanescit. Alia ratione diciturpeccatũ in nobis hęrere, nempè, cũ post flagitiũ susceptum mẽs à Deo auersa tenebris obducitur, nec in Deum tãquã in summũ bonũ respicit; sed tota est è rebus caducis atq; terrenis miserrimè colligata. Est igitur tunc peccatum illa seruitus detestanda, qua do-

minatu cupiditatis opprimimur, illaq; praua con ſtitutio, peruerſusque habitus animi legi diuinæ contrarius. Si ad hunc modum peccatum intelligas, fieri non poteſt, vt cum incẽſa fide & charitate peccatum habitet. Eſt præterea peccatũ peccati vulnus animis inflictum, & macula penitus inuſta: ſummaque mentis imbecillitas ; & morbus, quo ſum impediti, quò minus ad perfecta munera ſanitatis excitemur: ac poſtremò illa diuini iuris obligatio, qua ſumus pœnis ſempiternis obnoxij. Cùm enim flagitium ſuſcipimus, mortiferum repentè vulnus accipimus, & ſtatus animi ſtatim dilabitur, & impotentior cupiditatis dominatus exoritur, & ad idem peccatum ſæpius iterandum inſtigamur, iudicijque diuini laqueis irretiti detinemur. Secundum hanc peccati rationem, non abſurdum eſt aſſerere, peccatum tantiſper in nobis cum charitate ſimul ineſſe, dũ morbo perculſi veniã neceſſariò flagitamus. Intelligimus enim nos adhuc in morbo eſſe, nec vllũ habere in legibus atq; iure perfugiũ, quamuis officio debito aliqua ex parte fungamur. Nã qui hominem iugulauit, quamuis eum facti pœniteat, & multis hominibus ſe benignum & facilem præbeat, nullò modo poterit ea benignitate & facilitate, pœna, qua iam tenetur, apud conſtantem & ſeuerum iudicem liberari. Quãuis igitur iam ad officium redierit, adhuc tamẽ relinquitur ei, qui poteſt ignoſcere, clementiæ locus. Hoc modo ſtatuendum eſt, charitatis inſtitutę rationem, peccatum per ſe declinare non poſſe. Diuinam maieſtatem violaſti, legis diuinæ vincula perfregiſti, tetra facinora cõ[illegible]iſti: nunc verò cùm ſuſcepta flagitia lamẽtaris,

seruique fidelis officio fungi cupis: num ea mentis cõuersione & egregio ad pietatem conatu, iudiciũ poteris, quo iam teneris astrictus, quasi pari & æquali criminis admissi cõpensatione, redimere? nullo modo. Quãuis igitur sis ea luce circũfusus, vt facilè despicias eã perniciem, quã in te ipse machinatus es: quãuis te lachrymis & lamẽtis dedas, eò, quòd diuinam maiestatẽ scelere violâris; quamuis omne vitę studiũ ad diuinã legem cõferre statuas: nullum tamẽ adhuc habes in iudicijs & lege perfugium. Ad clementiam igitur confugiendum est, dicendumq́; : Sana me, Domine, & sanabor: &, amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me: &, asperges me Domine hyssopo, & mundabor. Hæc autem cùm proferebat Dauid, animo certè perculso & abiecto præ doloris magnitudine, quem ex admissi sceleris recordatione capiebat, & incensa atque inflãmata fide proferebat. Ergò, cùm charitate esset incensus, tamen se gratia indigere fatebatur, quæ antè cõcepta crimina deleret. Ergò etiam cum institutæ charitatis ratione potest intelligi inusta illa macula, & status ille pœnis obnoxius, cuius recordatione se quisque fidelis supplicem ad Christi pedes abijcit, atque cum lachrymis etiam interdum erratorum veniã, & valetudinis firmitatẽ poscit; nè rursus cupiditate oppressus, se eisdem flagitijs inquinet. Nam, quod attinet ad postremum argumentum, de amore, quo Deus eos, qui sunt charitate in illũ incensi, prosequitur: certũ est, Deum omnia opera sua diligere. Nihil enim eorũ, quæ fecit, odio habere potest, cũ omnia bona sint: ita, vt in scelestis etiam hominibus, cùm scelus odio perse-

tur, naturam tamē charā habeat. Sed quò est opus illustrius, & magnificentius, eò est illi gratius. Sic fit, vt & naturā diligat; & fidem, quę charitatem incitat, amet: summū tamen illum amorē in opus omnium perfectissimum, nempè in iustitiā absolutā conferat. Non est igitur omnis in Deum amor iustitiæ in nobis iam penitus inhærentis argumentū. Hoc tamē statuendū est, cùm charitas illam maturitatem assequitur, quæ est iustitia afficiénda; nullū esse inter illam charitatis oportunitatem, & inductā iustitiæ formam spacium aliquod temporis interiectum. Cùm primū enim animus excitatur ad criminis odium, & ad iustitiæ atque sanctitatis amorem, cùm primū se supplicem abijcit, & veniam petit, atque ita se cōparat, vt omnia diuinæ mentis præscripta atque iudicia conseruet: statim absq; vlla mora sanitatem recipiet, & diuinū iustitiæ beneficium consequetur. & ita fiet, vt charitas illa non temporis interuallo, sed ratione tātum atq; natura antecedat: iustitia verò eodē temporis momento consequatur. Quoquo igitur modo res accidat, semper ante iustitiā charitas exigitur, quæ simul cū fide excitari incipit, atq; operibus, aut saltē operandi studio paulatim intenditur & adolescit: donec oportunitatē illā, & simplicē casti atque puri amoris rationem assequatur, quæ est protinus absq; vlla spatij intercapedine, iustitiæ opibus excolenda. Hac autē ratione planū esse arbitror, quomodo iustitia in nobis oriatur. Primū enim inchoatur in nobis, dum fidē Dei verbis adiūgimus, & ad conspectū illius excitamur. Tūc enim illa prauitas animi, quà à Deo auersi ferebatur, extinguitur. In Deum enim noua quadam vo

lútatis propésione respicimus. Nec.n. fieri potest, vt illius benignitatẽ nobis oblatam studio & amo re minimè complectamur. Illa prima igitur amoris institutio, peccatũ conuellit, ea ratione, qua diximus, per peccatum nobis inhærens, intelligi animũ à Deo auersum. Deindè, cùm eo pietatis institutæ studio concitati, sanitatem, & veniam flagitamus, eã repentè consequimur: & sic fit, vt crimen in nobis omninò deleatur. In primo igitur illo diuinæ clementiæ fructu, est prima iustitiæ ipsius institutio: in postremo autem, quo præteritis erratis ignoscitur, criminumq; omnium maculis absterfis diuina munera cõferuntur, iustitię perfectio & absolutio. Ex quo etiã perfecta & absoluta charitas existit, quæ Deũ ad se multò magis allicit. Vt igitur primam illam iustitiæ institutionẽ charitatis initium cõsequitur: sic iustitiæ perfectioni charitas absoluta cõiungitur. His ita constitutis, consequens est, vt de iustitię dignitate & elegantia differamus, quod sequenti libro faciemus.

LIBRI QVARTI FINIS.

HIERO.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA

LIBER QVINTVS.

Ngrediēti mihi ad explicandam iustitię vim & rationē, vota in primis facienda cēseo, vt spiritus ille immēsus atq; sempiternus per cuiusq; rei naturā pertinēs, cuius afflatu atq; numine omnia sustinētur & cōseruantur, humanæq; mētes sensibus diuinis afficiuntur, cunctas animi mei labes repellat, mentiq; lumen præferat, atq; vires ingenio largiatur, quò possim ipsius iustitiæ decus, vtilitatem, & amplitudinem, & mentis acie contueri, & literis congruenter explanare. Aliter enim nullo modo poterit quisquā, non dico consequi oratione atq; stylo, sed nec cogitatione, quanta sit in illa vis, quā excellens ornatus & elegantia, suspicari. Nam impuris pura atque sancta contrectare nefas; diuinaque munera ingenio humano cōprehendi nō possunt. Ergò, cùm nihil possit in muneribus diuinis excogitari, aut purius ipsius iustitiæ sanctitate, ut maius Dei similitudine & coniunctione, quæ diui-

diuino iuſtitiæ munere & beneficio continetur: fas certè non eſt, quenquam cum aliquo flagitij contagio ad tantum opus tractandum accedere. Quocirca erat profectò, cur non modò hominum prudentium reprehenſionem; ſed multò etiã magis diuini numinis offenſionem pertimeſcerem, cùm id munus ſuſcipere auſus ſum, ad quod pro dignitate perſequendum, atque verbis exornandum, opus erat inſigni aliqua puritate cum diuino ingenio, & admirabilis oratiõis copia & facultate coniuncta, à quibus animi diuitijs me plurimum abeſſe confiteor. Sed neſcio, quomodo, dum legimus aliquid, aut ſcribimus; commouetur animus ſtudio, atque ijs rebus, quas tunc cogitatione comprehendit, afficitur, & pro rei cuiuſque ratione, quam mente concipit, immutatur. Vt igitur inquinatur plerumque animus legendo flagitia literis conſignata, ad hominum labem & maculam ſempiternam: ſic, dum ſtudium ad diuina conuertimus, legendo aut ſcribendo, amore diuinæ virtutis incendimur. Mirum igitur non eſt, ſi animus in fidei illius præſtantiſſimæ conſideratione defixus, altior effectus eſt, atque ad cupiditatem rerum cæleſtium acrius exarſit, & humana contemnens, omne repentè ſtudium ad diuina cõuertit. Licet enim, nec modò licet, ſed opus etiam eſt, hominem Dei fide ſubnixum, ſempiterna atque diuina moliri. Et, quanquam hoc mihi in principio operis inſtituti propoſui, vt omnem meam diſputationem in iuſtitię ſplendorem & magnificentiã, tanquam in finem dirigerem: longius tamẽ progreſſum, atque diligentius rei magnitudinẽ conſiderantem, iniectus quidam timor frãgere, &

debilitare facilimè potuisset;nisi me fides ipsa,cuius admirabilem vim sumus, quoad fas fuit,oratione persecuti, cōfirmaret, &ad inchoati operis perfectionem incenderet,Non enim ingenio freti, quod quàm sit exiguum, perspicimus; non eruditionis confidentia, cuius quantum nos pœniteat,dicere vix possumus:sed illius fiducia,qui cæcis aspectum,infantibus eloquentiam,imbecillis robur inuictum elargitur, qui nunquam supplicum preces & vota repudiat,experiar partem aliquam tantæ dignitatis, quanta in iustitia consistit,explicare.Omnis autem de iustitia quæstio in quatuor partes diuidenda est:quæritur enim, quid sit iustitia,quæ sit illius origo, per quem ad homines perueniat, & ad quos tādem perueniat. Vt autem hinc capiamus exordium, animaduertendum est,iustum id esse, quod est iure atq; lege definitum.Lex autem summa &perfectissima est, mens,& ratio præpotētis Dei, omnia supera,media,infima sempiterno imperio regētis,& in suis quæq; locis singula disponentis,cunctaq; summo consensionis vinculo constringentis, eoque nodo ex alijs alia connectentis, vt ex dissimilimis naturis certa quadam ratione atque numero colligatis, vna facies appareat. Ex quo admirabilis vniuersæ naturæ splendor & decus exoritur, vnde totum hoc, quod cælum cingit, atq; continet, cum ipsa cælesti natura coniunctum, & mundi nomen obtineat, & à Græcis κόσμος,id est,ornatus appelletur. Omnis autem ornatus tunc existit, cùm singulæ cuiusque rei partes certa ratione dimensæ,atque terminatæ suis locis continentur,&ad explendam totius corporis formam ap-

tissimè conferuntur. Cùm igitur singulæ vniuersitatis partes sint certis sedibus distributæ, atque modo quodam præfinitæ, nihilq; insit in illa confusum & immoderatè iactatum, nihil turbidũ & inquietum, sed summus in illa ordo, & admirabilis omnium partium consensus eluceat: rectè vniuersæ naturæ, quam tam illustri specie decoratam cernimus, est mundi nomen impositum. Atque fuit quondam hæc communis multorum sententia, qui omne studium ad explicationem naturę contulerunt, fuisse à sempiterno tempore infinitam & interminatam omnium rerum congeriem, in qua nihil erat ordinatum, atque cum aliqua alia natura consentiens, sed omnia commixta, perturbata, atque confusa, ex quo summa dissensio atque pugna consisteret. Quod quidem necessariò euenire sentiebant, dum ardor per frigida confusus, eorum naturam disturbaret: rursus frigida ardori permixta, eum prorsus extinguere niterentur, humida siccis essent infesta, sicca rursus liquorem contaminarent, & tetrum atque lutulentum redderent, & cuncta deniq; tenebris & caligine demersa, & vehementer inter se pugnantia, turbido & confuso motu fluitarent, nullamque propriam sedem, aut formam ab aliarum rerum impetu & pestifera contagione secretam & liberam retinerent. Hanc autem confusam rerum molem Chaos appellabant, quo nomine intelligebant vastam atque incultam naturam inaniter agitatam, certa forma & specie vacantem. Diuina deindè mente & ratione omnem confusionem sublatam fuisse, & litem prorsus extinctam. Eam enim curam adhibuisse, vt singulas naturas ab a-

liarum

liarum colluuione ſecerneret, atque in conue-
nientibus rei cuique ſedibus omnia tandem col-
locaret. Sic factum eſſe, vt leuia ſummam regio-
nem capeſſerent, grauia proprijs librata ponde-
ribus, in medium mundi locum niterentur, in ea-
que tanquam in naturali ſede inſiſterent; cælum
admirabili celeritate conuerſum omnia contine-
ret. Tum, aquis vnum in locum conglobatis, ter-
ras extitiſſe: tum aërem, ab æthere ſeiunctum, e-
iuſdemque ætheris ardore temperatum, terre-
næ & humidæ naturæ circumfuſum fuiſſe: tum fi-
nes rei cuique circunſcriptos, atq; ab eadem men
te & ratione terminatos: tum denique, rebus om-
nibus, in locis ſuis aptè diſpoſitis, & alijs ab alio-
rum turbulento incurſu liberatis, formas eſſe da-
tas, & ſingulis propria munera diſtributa. Cæ-
lum enim innumerabilibus aſtris diſtinctum, o-
mnia clariſsima luce colluſtrare: terram herbas,
fruges & plantas effundere: fontes erumpere:
flumina labi: terras & maria vario animantium
genere compleri cœpiſſe: omnemque naturam
miro coniunctionis fœdere ad animantium vi-
tam tuendam conſenſiſſe: eſſe namque admirabi-
lem illam naturæ continentiam, qua ſumma in-
fimis per media coniunguntur: quo ſocietatis &
amicitiæ vinculo omnia continentur. Sic igitur
fieri, vt, quæ ſuis locis mota ſtatum ſuum tueri
non poſſent, & aliorum ſtatum turbido impetu
facilè diſsiparent: nunc in naturalibus locis ma-
nentia, & ſe ipſa conſeruent, & rebus alijs ſa-
lutem & incolumitatem afferant. Incredibilem
itaque naturæ communionem exiſtere, dum aliæ
res alijs ſtabilitatem dant, & ipſæ viciſsim aliorũ

natu-

naturis fulciuntur atq; sustinentur, atque alia ex alijs identidem oriuntur. Mētis igitur sempiternæ legem esse statuunt, quæ terras ab aquis discretas eisdem aquis certa quadam ratione connectit, quæ aërem cum æthere continuatum his etiam duabus naturis adiungit, quæ efficit, vt omnia tandem ad numerum conueniant, ad varias atque multiplices formas gignendas, quæ salutari solis atque lunæ & aliorum syderum fulgore constantiq; in omni æternitate rerum cælestium motu atq; vicissitudine gubernat; omniaque vno consensionis fœdere constringit. In quo quidem, quamuis aliquantulum aberrent à coniectura (materiam enim illam rudem & impolitam, ex qua omnia ficta putant, ab æterno tempore fuisse statuunt) pleraq; tamen ab illis præclarè dicta esse constat. Sapienter enim viderunt, omnia diuina lege, consilio, mente, & ratione fuisse designata, eademq; lege vniuersam naturam regi. Quod quidem nobis eò pleniùs dicendum, & constantius asseuerandum est, quò nostra cognitio, quam de rebus diuinis accepimus est illustrior. Non enim coniectura tantum ducimur, vt pleriq; ex illis, sed oraculis diuinis instructi exploratè cognoscimus, diuina mente fuisse omnia à principio procreata, & in omne tempus ab eadem mente regi, moueri, & salutaribus institutis temperari. Quis, inquit, Isaias, aquas manu mensus est, & cælos palmo direxit, & vniuersum terræ puluerem reuocauit ad numerum, & montes examinauit ponderibus, & colles trutina ponderauit? Apud Solomonem verò diuina sapientia clamat, lege sua fuisse cælum perfectum; ætherem in suprema

mun-

mundi regione firmatum; terram in mediâ mundi ſede ſtabilitam, extructos in ſublime montes, depreſſas in altitudinem valles, aquis fines conſtitutos, omnia tandem admirabili ratione diſpoſita & collocata. Quocirca non incommodè ſcriptum eſt, vniuerſam naturam pondere, numero, & menſura contineri. In naturæ igitur fabrica clariſsimam iuſtitiæ imaginem licet intueri. Primùm enim in eo, quòd quælibet mundi pars ſuis ſe regionibus continet, nec in alienas oras inuadit. Deindè, quòd nulla eſt, quæ noceat reliquis: immò ſic alias ſuſtinet, & aliarum ope ita ſuſtinetur; vt, ſi vna ſit ab alijs auulſa, nulla poſsit ſtatum atque naturam ſuam conſeruare. Poſtremò, quòd admirabili quodam vinculo alia ex alijs ita nexa & continuata ſunt, vt vna natura ex tam multis effecta ſit. Quæ res impulit olim homines ingenio præſtantes, vt omnia vnum eſſe dicerent. Hæc autem omnia efficit lex diuina, cui omnis natura eſt obediens atque ſubiecta. Omnis igitur ordo, modus, & conuenientia, omnis ornatus, & apta diſsimillimarum inter ſe rerum connexio, omne coniunctionis & ſocietatis firmamentum, diuina lege continetur. Tunc igitur erit omnis iuſtitiæ ornatus in nobis, cùm lex diuina dominabitur. Nec enim ira rationem dominatu pellet; neq; libido eandem conſtrictam imperio continebit; nec vlla alia perturbatio mentis ſtatum labefactabit, ſed ſingulæ partes animi ſuis quæque finib. tenebuntur; nec longius euagabuntur, quã ratio ipſa permiſerit: & omnes denique legitimo rationis imperio obedientes, ad animi totius ſtatum conſeruandum mirificè conuenient. Ratio

enim

enim in diuinam legem intuens lucem accipiet, & vires assequetur, quibus facillimè possit omnes animi partes moderari, atq; motus inanes reprimere. Inde igitur omne decus atque dignitas efflorescet: indè omnis tranquillitas atque regij status firmitas existet. Quocircà, cùm Deus in principio cœlum, & terram, & maria, & omnia denique, quæ cœli complexu & ambitu continentur, tam admirabili lege & ratione designauit atque constituit; quasi in ea tantæ fabricæ molitione, id tantum muneris & operis habuisset, dum homini domicilium aptum, illiusq; splendori & dignitati conueniens ædificaret, atq; illi quasi quoddam gymnasium ad exercendam iustitiam efficeret: omne tandem consilium ad hominem creandum & informandum, quasi admirabile quoddam iustitiæ documentũ contulit. Sic enim Moyses summum illum rerum opificem loquentem inducit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Vt autem ostendat, perfectam & absolutam imaginis huius vim & rationem esse in iustitia sitam; est enim diuinæ legis atque rationis effigies animis nostris impressa; cuius vis ea est, vt vetet delinquere, & recta præscribat, & ad imperandum maximè apta sit: vt igitur huius imaginis naturam esse in iustitia positam demonstraret, adijcit: Et præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestijs terræ. Quo in loco cernimus, hominem esse ad imperium natum, quod iustitiæ tãtùm munere regi & administrari potest. Est autem intelligendum, cùm fuit homini cunctorum animantium imperium commissum, fuisse consequenter illi imperium in eam partem animi, quæ

rationis expers eſt, nec multum à beſtiarum natura diſtat, eadem ratione tributum. Tunc igitur demum homo Dei ſimilitudinem incontaminatam retinet, cùm huius regiæ virtutis munere fungitur, & ſibi ipſi pro dignitate imperat, hoc eſt, cùm ratio, quæ eſt ad naturam diuinam apta, ferinos animorum motus, atq; corporis cupiditatem, quæ inſtar immanis belluæ ruere & turcari ſolet, conſtrictam imperio continet, totumque animum excitat ad diuinæ legis ſtudium. Eſt igitur iuſtitia, conſtans rationis æquitas & moderatio, ex lege diuinæ mentis apta, omne turpitudinis conſortiū repellens, & animi partes in proprio cuiuſq; munere continens: vel ſtatus animi diuina præſcriptione fundatus, omni flagitio vacans, atque diuinæ naturæ ſimilitudinem propiùs attingens: vel excellens animi cultus, ex lege diuinæ mentis & rationis exoriens, omnibus motibus turbidis atque turbulentis contrarius. Vt igitur Chaos illud à Philoſophis excogitatum, iniuſtitiæ confuſionem, & inordinatam atque infinitam turbulenti ſtatus agitationem exprimit: ita naturæ modus atque conſtantia, totiusque mundi pulchritudo, iuſtitiæ ordinem & conuenientiam declarat. Continet enim iuſtitia omnem ordinem, pulchritudinem, elegantiam, & decus; omnem denique dignitatis excellentiam: affert animis pacem & tranquillitatem, & diuinam in omni vita conſtātiam: floret opibus, & facultatibus, ſummiſque præſidijs & ornamentis in omni genere redundat. Vt enim in Republica tum honeſtatis laude florentem ſtatum dicimus, cùm Principes rectæ legi parentes, ſuam cuique tribuunt dignitatem, nec

nec vllo modo permittunt, vt quisquam munus sibi assignatum deserens, alienum impudenter vsurpet: aut re sua familiari minimè contentus, opibus alienis manum afferat: sic in animo omne iustitiæ decus exoritur, cùm ratio in diuina mente defixa reprimit iracundiam, & libidinem coercet, & singulas animi partes terminis circumscribit, ne possint aliquid aliud, quàm quòd sibi est præscriptum, moliri, & in mentis statum furenter inuadere. Et perindè atque ciuitates rectè legibus constitutæ, pace & otio cũ dignitate fruuntur: sic animus iustitiæ particeps in honestissima pace & tranquillitate versatur. Atque vt ciuitates pace & otio constitutę facilè florent opibus, & varijs vitæ ornamentis atque præsidijs abundant: sic, vbi recta ratio omnes animi motus inconsideratos lege diuina reprimit, vt mira tranquillitas adsit, atque securitas; euenit, vt animus repentè diuinis opibus illustretur, inuictoq; pręsidio muniatur. Et, ne rem valdè perspicuam multis definitionibus obscuremus; satis sit admonere, iustitiam esse summam diuinæ legis obseruationem. Hæc est enim iustitiæ regula, hæc vitæ norma, ad quam solam omnia officia dirigenda sunt. Cùm igitur lex diuina sanciat, ne in se quisquam dedecus admittat, ne se flagitio polluat, nè vitam scelere contaminet; sed totum sese ad virtutem atque bonitatem Dei imitandam conferat: cumque iustitia nihil sit aliud, quàm habitus excellens animi lege diuina conformatus: sequitur, omnem vitæ puritatem & continentiam, omnem clementiam & benignitatem, omnem egregiæ mentis altitudinem, humanarumq; rerum contē

ptionē, omnem pietatē, sanctitatem & religionē, omnem deniq; virtutum omniū consensionem, cō plexu iustitiæ contineri. Hæc enim omnia diuina lege præscripta, definita, & constituta sunt. Est igitur, vt vno verbo dicam, omnis iustitia in Dei similitudine cōstituta. Hoc enim lex illius sanxit, atq; præscripsit, vt illi similes efficiamur. Estote, inquit, sancti, quoniam ego sanctus sum. Vnde autem iustitia in nos perueniat, ita perspicuum est, vt oratione non indigeat; maximè, cùm id magna ex parte demonstratum sit. Nam, si iustitia est diuinæ legis effectus, atque ipsius Dei similitudo; vnde aliò potuit ad nos, quàm à mente diuina permanare? Si enim corporis sensus, si communis spiritus, si omnia vitæ subsidia in Dei muneribus habenda sunt; si nihil est in nobis, quod ad vitæ tutelam pertineat, quod non à Deo sumpserimus; multò profectò magis hoc donum omnium maximum, & amplissimum est ad illius gratiam & benignitatem referendum. Nam reliqua omnia quamuis à Deo donata sint; apparet tamen, vnde beneficio diuino assumpta sint. Humorem enim ab aqua, calorem ab igni, spiritum ab aëre, corporis soliditatem à terra sumpsimus: iustitiam verò non aliunde, quàm à solo Deo totius iustitiæ fonte, vnde animum traximus, haurire potuimus. Indè fit, vt cùm in alijs vitæ muneribus sic Deum authorem veneramur; vt naturam etiam ab illo conditam admiremur; iustitiæ tamen donum, atque munus, nullo modo ad naturam, sed ad solam illius gratiam & benignitatem referamus. In illo nanque est non modò ipsius summæ iustitiæ species & exemplum, quod intueri, quod

perſequi, quod omni ſtudio imitari conuenit: verùm etiam vis illa, quæ nos ad virtutem illius imitandam exſuſcitat, atque ad iuſtitiam perducit. Ab illo enim & lucem accipimus, qua iuſtitiæ claritatem videamus: ab illo vires habemus, quibus ad illius dignitatem aſpiremus: ab illo denique robur inuictum conſequimur, quo omnia iuſtitiæ contraria, & inimica repellamus. Qui igitur fore confidit, vt ipſe ſine Dei præſentis ope, ſuo tātùm ſtudio & exercitatione iuſtitiam adipiſcatur; eſt ſimul & ſingulari amentia præditus, & immani ſcelere aſtrictus. Quid enim amentius, quàm rerum etiam minimarum Deum cauſam eſſe confiteri; rei autem omnium maximæ cauſam ingenio atque viribus humanis aſsignare? Quid magis ſceleſtum & impium, quàm diuinam ad ſe gloriam quempiam transferre, ſibique diuinitatem tribuere? Qui enim diuinarum rerum in ſe cauſam ponit, ſe Deum planè facit. Iuſtitiæ autem ſplendore & claritate nullum munus poteſt animo cogitari diuinius. Quis igitur poteſt facere, vt ait Iob, mundum ex immundo; niſi ille ſummus iuſtitiæ architectus, totiuſque æquitatis atque dignitatis origo? Sic enim inquit ille apud Iſaiam: Ego ſum ille, qui deleo iniquitates tuas propter me: & peccatorum tuorum non recordabor. In quo autem ait, Propter me, planè docet, non meritis hominum, ſed diuina clementia humanas mentes ſanari, atque ex impuris puras, & ſanctas effici. Quid enim eſt in nobis, quòd vel iuſtitiam efficere, vel effectam tueri & conſeruare poſsit? Num natura? at generis noſtri princeps, in quo vis naturæ clarius cerni potuit; non mul-

ti

tùm post ortus sui primordium, cùm esset omnibus naturæ opibus instructissimus, turpissimè lapsus est. Num legis disciplina? at ipsi summi legis interpretes, Moses & Aaron, quibus lex à Deo tradita est vniuerso populo promulganda, cùm essent sanctitatis nomine præstantes, & ipsius legis studio incensi, tamen peccauêre. Cùm igitur nec in natura, nec in lege sit iustitię causa: consequens est: vt omnis nostra iustitia sit ad diuinam benignitatem & gratiam reuocanda. Quocirca Dominus in eo loco, vt humanum fastum & elationem comprimeret, atque omnes mortales peccasse conuinceret, & esse seueritati diuini iuris obnoxios; addit continuò: Redige mihi in memoriam, & iudicio contendamus simul; narra, quid habes, quo te iustum esse demonstres. Pater tuus primùm peccauit, interpretes tui desciuerunt à me, & principes sanctos meos contaminatos ostédi. Hac igitur oratione pronũciat ipse iustitiæ parens, nec in natura, neq; in lege; sed in illius tantũ benignitate esse omnem vim & rationem iustitiæ constitutam. Nec enim natura primum parentem in iustitia continere potuit; neque lex summum illum legis interpretem integrum à crimine conseruauit. In Dei igitur tantùm clementia est omnis spes iustitiæ collocanda. Quæ fuit autem tanta numinis placatio, vt Deum hominibus ab illo tanto interuallo distantibus, & ab eiusdem institutis impiè dissidentibus, ita conciliaret, vt homines ornamentis diuinis afficeret? Cuius opera tandem potuit (hoc enim erat in quadripartita diuisione tertiũ) iustitiæ splendor hominum mentes illustrare? omnes enim peccauerunt, omni-

bus fuerunt grauissimæ criminum maculæ penitùs inustæ, omnes tandem miserrimè prolapsi sunt. Qui igitur integri atque valentes per se statum suum diu tueri nequeunt, quomodo mortiferis morbis impediti è malis emergent? quibus remedijs amissam sanitatem recuperabunt? quomodo tandem sempiterni numinis offensionem obliterare poterunt? Num potest humanæ medicinæ remediũ, curandis corporib. inuentũ, animi vulneribus adhiberi? Num offensio diuini numinis humanis studijs atque muneribus compensari? Quibus autem muneribus? Num existimamus, illum pecudum strage delectari, hostiarumque sanguine deliniri? At id Deo indignum est, illiusque immensæ maiestati minimè decorum. Num principes aliquot viros aduocatos adhibebimus, quorum gratia & auctoritate illum nobis propitium reddamus? Sed omnes reges maximi, omnes nationum rectores, & principes, vniuersum denique genus hominum coram illo pro nihilo reputandum est. Quocirca Moyses in Deuteronomio vt stultam hominum confidentiam refutaret, ait: Dominus Deus vester, ipse est Deus Deorum, & Dominus Dominorum, Deus magnus, fortis, atque metuendus, qui non respicit hominum dignitatem, neque munera. Sed dices fortasse, vnam reliquam fuisse viam iræ diuinæ auertendæ, & humani sceleris expiandi, quæ in sanctorum precibus atque votis sita est. Hoc quidem non leue pondus apud Deum habere confitendum est. Tantum enim tribuit piorum hominum sanctitati, vt eorum precibus remittat puniendi seueritatem, & hominibus, quibus erat infensus, facilè

place-

placetur. Vnde scriptũ est: Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & exaudiebat eos. Item alibi; statuerat perdere eos, nisi Moyses electus ab eo, stetisset in muri ruina, vt reprimeret impetum eius. Est autem eo in loco similitudo sumpta à viris fortibus, & amore patriæ vehementer incensis: qui cùm murus tormentis hostium atq; machinis deijcitur, sese in ea parte, quę ruinis maximè strata est, pro muro opponunt, ad hostium impetum suis corporibus excipiendum, vt cum certo vitæ periculo perniciem à patria depellant. Non aliter enim se gessit Moyses. Nam cùm Iudęorum propugnaculum, quod in fidei religione consistebat, eorundem rebellione disiectum esset, nihilque impediret, quò minus ira diuina in homines omni firmo præsidio nudatos inuaderet, eosque ad internecionem deleret: Moyses studio communis salutis inflammatus, sese diuinæ iustitiæ telis obiecit, & exposuit: neque recusauit, quin supplicio suo omniũ impietatem lueret. Sic igitur fusis cum ardentissima suorum charitate precibus, numinis ipsius impetum repressit. Nullum enim sacrificium offerri Deo potest, hominum charitate magnificentius. Summum autem atq; perfectissimum charitatis officium in eo positum est, vt nos ad mortem pro aliorum salute libenter offeramus, & sanguinem patriæ sine vlla cunctatione, cùm opus ita fuerit, largiamur, nullaque, quantumuis dira, supplicia recusemus. Hoc vnum virtutis officium, omnium maximum atque præstantissimum, cùm omnes honestatis numeros in se contineat; mirum non est & homi-

num memoria consecrari, & multis in locis Deum propitium efficere. Idcircò Deus hoc vnum maximè officium & munus exigit ab ijs, qui præsunt alijs, & Rempublicam imperio atque disciplina moderandam suscipiunt. Itaque conqueritur apud Ieremiam, quòd nullum reperiret Hierosolymis, cuius studio in communem salutem valdè propenso, & ad sanctissimas preces & vota conuerso, ab euertenda ciuitate deduceretur. Apud Ezechielem verò pseudoprophetas insectatur, quòd non sese iræ numinis in populum sæuientis interposuissent: quod quidem magno argumento erat, eos non veros Prophetas fuisse. Vult enim clementissimus ille Dominus, vt sint, qui se pro omnibus offerant: qui dum aliorum saluti cõsulunt, propriam vitam negligant: qui summo studio & contentione non sibi tantùm; sed omnibus veniam efflagitent: qui etiam ad caput suum pro omnibus deuouendum animo semper parati sint. Sic igitur fit, vt hac suorum sanctitate & religione, quæ in summa charitate consistit, sese ab hominibus statim euertendis sæpè contineat. Hoc igitur studio Moyses, hoc Samuel, hoc Dauid, hoc multi sancti homines iram diuinam multis in locis cohibuerunt. Attamen neque Moyses, neque Samuel, neq; quisquam alius, quantauis esset virtute & pietate præditus, potuit vllo modo cunctum orbem terrarum sceleris tyrannide liberare, vniuersumque genus hominum cum Deo in gratia ponere. Attulerunt illi quidem suis in magno aliquo periculo constitutis aliquam salutis atque libertatis speciem, ad huius tantum vitę statum pertinentem, & exiguo temporis spacio cir-

cumscriptam: sempiternam verò salutem, atque libertatem, quæ ad florentem atque sempiternum statum animi refertur, minimè conferre potuerunt. Erant enim naturà serui, non filij. Seruus, inquit Dominus apud Ioannem, non manet in domo in æternum, filius manet in æternum, hoc est, non Moyses, neq; quisquam alius potuit in domo Domini sempiternum imperium & iurisdictionem administrare, sed vnicus tantum filius, paterni nominis hæres, & expressa immensi atque sempiterni numinis imago. Ergò, cùm Moyses non filius, sed seruus extiterit, non in perpetuum domum Domini regere potuit, nec esse sempiternæ salutis administer, quæ quidem in veræ iustitię fructu consistit. Vt igitur opera illius fuerit Israel è Pharaonis impotenti dominatu liberatus, non potuit tamen eiusdem opera peccati vinculis eximi, & dæmonis infestissimi dominatum fugere, & sempiternam miseriam declinare. Idem etiam de reliquis in omni virtute excellentib. viris existimandum est. Omnes enim in eadem conditione fuerũt, qua Moyses, de quo Paulus ait: Et Moyses quidem fidelis fuit in tota domo illius, veluti minister in testimonium eorum, quæ dicenda erant. Christus autem tanquam filius in domo eius, quæ domus sumus nos. Vt igitur aliquot in locis ab ijs, qui non sempiternam, sed breui spacio definitam iurisdictionem in domo Domini habuerunt, breuis aliqua lux rebus humanis allata sit: sempiterna profectò salus eorum ope constitui & parari non potuit. Alia igitur multò præstantiore sanctitate & religione opus fuit, alijs virtutum omnium meritis multò clarioribus ad genus

humanum è miserrima seruitute redimendum, quæ quidem in solo Dei filio mirabiliter eluxerunt. Ergò, vt inquit ille, si nos filius liberauerit, verè liberi erimus. Nullo igitur modo, nisi per vnicum Dei filium, è peccatis eripi, & in libertatem vindicari potuimus. Nam, si pro violatæ maiestatis amplitudine grauitas criminis suscepti penditur, cùm maiestas humano scelere violata infinita sit; consequens est, vt sit quodammodo pondus ipsius criminis infinitum. Virtus igitur illius, qui malum adeò pestiferum erat extirpaturus consentaneum fuit, vt esset propter inexplicabilem in illo naturę diuinę cum humana coniunctionem, non terminata, vt in reliquis, sed immensa & infinita. Solus igitur Dei filius habuit, quod pro genere humano satis abundè persolueret. Adde, quòd reliqui omnes, quamuis in vita se excellenter gesserint, sæpè tamen in vita lapsi conciderunt, & quamplurimis peccatorum maculis aspersi sunt; ita, vt ipsi etiam pacificatore indiguerint, qui eis veniam impetraret, atque rursus illos in Dei gratiam restitueret. Nullus enim fuit, qui perpetuum vitæ cursum sine graui aliquo lapsu conficeret. Fuit igitur opus omnibus eo pacis sequestre & interprete, qui ne tenui quidem peccati contagio pollutus esset, nec alicuius opera ad gratiam Dei conciliandam indigeret. Talis igitur, vt Paulus ait, conueniebat, vt nobis esset Pontifex sanctus, innocens atq; purissimus, segregatus à nocẽtibus, altior cælis effectus, qui pro se nũquam, pro alijs non sæpè; sed semel tantùm vnam hostiam offerret, cuius infinita sanctitate aditum omnibus in cœlum aperiret. Vnica enĩ oblatione

sem-

ſempiternam in ſuis iuſtitiam atque ſanctitatem
perfecit. Ergò, cũ neq; Moyſes, Samuel, neque He-
lias, neq; quiſquã alius habuerit, quo ſua ipſius de
bita compenſaret, vitamq; mortis inſidijs circum-
uentã redimeret; quomodo tandẽ viuerſum orbẽ
terrarum expiare, & in diuinam gratiã reſtituere
potuiſſent? Hoc igitur munus Dei tantũ filio aſſi-
gnari conueniebat. Nam, ſi excellens animi pietas
atq; ſanctitas eſt Deo gratiſſima, in Chriſto tantum
eluxit diuinum illud admirandæ ſanctitatis exem
plum, nullis vnquam terrenis affectionibus inqui
natum. Si charitas in homines valet plurimùm a-
pud illum generis humani parentem optimum, a-
deò nos dilexit Chriſtus, vt in acerbiſſimã mortẽ
& intollerandum cruciatum ſeſe pro hominũ ſa-
lute libenter offerret. Si preces ſanctorum homi-
num Deum flectunt, & à ſeueritate ad clementiam
traducunt: hic ſummus totius ſanctitatis archite-
ctus, cùm plurimas pro nobis ærumnas pertulit,
tum omnẽ vitam, quam infinitis laboribus expo-
ſuit, in precibus conſumpſit: atq; ita patris opẽ no
bis cum valido clamore, & lachrymis implorauit,
& exauditus eſt propter ſuam ſingularem pietatẽ.
Si poſtremò ſacrificium aliquod potuit expiare
mentes hominũ, pacemq; nobis impetrare: huic v-
ni ſolùm ſacrificio tributũ fuit, vt omnia vitia &
culpas excluderet, Deumq; in perpetuum generi
humano propitium efficeret. Nec enim pecudum
ſanguis aſperſus potuit vllo modo inſitas animi
ſordes eluere, ſed ſanguis Chriſti tantum, in con-
ſpectum patris illatus. Chriſtus igitur ſolus maxi
mus atq; ſempiternus ſacerdos, munere ſuo egre-
giè perfunctus, id perfecit in nobis, quod nullæ

ſacrorum ſanctitates, nullæ ceremoniæ, nulla priſcæ legis inſtituta, nulla ſanctorum hominum preces efficere potuerunt. Non enim bruta animãtia, ſed ſui ipſius corpus ſanctiſſimum ad ſacrificium obtulit: non in templi manu facti aditum, ſed in ſummum cæli faſtigium penetrauit: non pecudũ ſanguine populum atque aras aſperſit, ſed proprio ſanguine odium in nos cęleſtis atque ſempiterni numinis extinxit: non odores terrenos incẽdit, ſed ardentiſſimis precibus pro ſalute omnium ſupplicauit: non deniq; vllis muneribus humanis iram patris auertere inſtituit; ſed admirabili obedientia, charitate, ſanctitate, religione, numen illius veneratus eſt. Neque ſibi ipſi veniam (nunquã enim in vita deliquit:) ſed nobis omnibus poſtulauit: neque in eo ſacerdotio adminiſtrando humanam religionem, ſed diuinam virtutem adhibuit. Illius igitur tantum opera fuit & patris numẽ placatum, & iuſtitiæ donum hominibus impertitum, Reſtat nunc, vt videamus, quibus tandem hominibus iuſtitia à Deo per Chriſtũ data ſit. Sed hoc etiam iam ſuperius oſtenſum eſt. Non enim Deus ſanat inuitos, non placitis illius obſiſtentẽs, non oblatam lucem repudiantes; ſed eos, qui vulneris ſui remedium non aſpernantur, diffuſumq; lumen libẽter accipiunt. Eis igitur tantum donari iuſtitiam conſtat, qui Deo monenti credunt, vocanti præſtò ſunt, imperanti obediunt, medicãti gratiã tribuunt, totosque ſe illi tradunt, neque ingenio ſuo, ſed voluntate illius omnia vitæ conſilia moderantur: vt autem vniuerſa vnico verbo cõplectar, eis tãtum Deus iuſtitiã tribuit, qui fideles ſunt. Attende enim, qui ſint illi, quibus ſanitatẽ pol-

pollicetur. Si audieris, inquit, vocem Domini Dei tui, & quod rectum est corā eo, feceris, & obedieris mandatis eius, custodierisque omnia præcepta illius, nullū morbum eorū, quos intuli Aegyptijs, inferam tibi. ego enim sum Dominus Deus sanator tuus. Ex his verbis planè liquet, his tantum iustitiam tribui, qui fidem retinent, hoc est, qui Deo obedientes sunt. Obedientia enim sanitas cōparatur: sanitas autem est in iustitia constituta. Sic etiā David eos sanādos prædicit, qui morbi suisensum capiunt, atq; dolore perculsi ad Deū conuertūtur. Similiter apud Isaiā, Christus se missum esse pronunciat ad eos curandos, qui animis afflicti sunt, hoc est, qui dolore cōfecti, in vnicū illum vitę medicum respiciunt. Sic deniq; apud Ieremiā, & Ezechielem, & reliquos Prophetas, illis tantū salutem, & diuinum iustitiæ beneficium pollicetur, qui fuerint diuinis institutis obedientes. Sic item Paulus docet, Christum obediētibus sibi causam ęternæ salutis attulisse. Habemus igitur, quoad eius fieri potuit; vniuersam iustitiæ vim penitus explicatam. Nam &, qualis sit iustitia, descripsimus; & à quo fonte petenda sit, ostendimus &, cuius opera manat ad homines, explanauimus & ad quos tandem homines emanat, oratione definiuimus. Demonstratum enim est, iustitiam esse statum animi: diuina lege fundatū, atque diuinæ virtutis constātiā speciē referentem. Dictū est Deū solum esse, qui iustitiam in nobis efficiat Hanc autē amplissimis Christi meritis atque sanctitate tributam hominum generi, docuimus. Postremò, nō omnes, sed eos tantum, qui ritè fidem colunt, id ęst, qui diuinis præceptis obediunt iustitia donari. Nō alie

num autem hoc loco arbitror, exactius distinguere, quid inter fidem atq; iustitiã intersit: siquidẽ vtriusque virtutis vis in diuinæ legis cultu & obseruatione perspicitur; vt ita vix à se inuicẽ cogitatione discerni queant. Sed animaduertendum est, iustitiã sine fide cõstare non posse; posse autẽ fidei rationem intelligi, vt iustitia non sit. Cũ enim peccamus, in crimen repentè incidimus, iudicio diuino reseruatum; quod nullis operibus, quãtumuis pijs, effugere per nos possumus; ita, vt etiam cũ fide ad officiũ reuertimur, minimè possimus iustitiam obtinere. Maximorum enim criminum rei sumus, atque iudicij laqueis irretiti detinemur; vt, quamuis animus iam sit in veræ religionis cultum incitatus, non tamen sit in eo studio & cõuersione iustitiæ ratio collocanda. Iustitia enim tunc existit, cùm omnis omninò reatus extinguitur. Est igitur necesse vt ad Dei clementiam confugiamus, ductique fide ad gratiam aspiremus, vt opem suppliciter imploremus. Quo facto, clemẽtissimus ille Dominus cõtinuò preces nostras exaudiet, atq; id, quod instituit, & inchoauit, absoluet; õnibusq; flagitijs nostris sempiterna obliuiõe sepultis, iustitia nos sua confestim informabit. Sẽper itaq; fides antecedit iustitiam: continet tamen fides primam iustitię institutionẽ. Inchoat enim iustitiã in nobis Dominus, cũ numine suo pellit animos; cũ fidẽ in nobis excitat; cùm facit, vt spiritu suo pulsi mala nostra sentiamus; cùm nos ad se fide cõuertit. Perficit, & absoluit iustitiam, cùm non modò nos ad sui studium allicit, & inuitat; verùm etiam omnia commissa scelera condonat. Est itaque iustitia fidei fructus amplissimus, fides autem maximũ iusti

tiæ

tiæ fundamentum. Fides enim incipit, quod iuſtitia conſummat: fides ſceleri obſiſtit, iuſtitia omni ſcelere ſoluit: fides ſtrenuè decertat, iuſtitia ſumma cum gloria triumphat: fides vota nuncupat; iuſtitia nuncupata vota perſoluit: fides in eo elaborat, vt animum rectè conſtituat; iuſtitia animũ facillimè regit atque moderatur. Sic igitur fit, vt fides quidem inchoata quædam iuſtitia ſit; iuſtitia verò perfecta & abſoluta quædam fides. Accedit, quòd fides eſt officium noſtrum, non tamen abſq; diuino beneficio pręſtitum: iuſtitia verò diuinum munus & beneficium, humanis tamen officijs exercendum, atque conſeruandum. Fidem itaq; Deo offerimus, iuſtitiæ verò gratiam poſtulamus. Fide poſtremò iuſtitiam cõſequimur; iuſtitia autem fidem tuemur, atque miros in illa progreſſus facimus. Vt enim ſublata fide iuſtitia omnis amittitur ita iuſtitia conſtituta, fides fit altior indies atq; vehementior. Hinc facillimè apparet, in quo ſit omnis ſanctitas conſtituta. Eſt autem ſanctitas ſcientia religionis colendæ: ſcientia autem hæc in eo poſita eſt, vt teneamus animo, quibus ſacris immolandum ſit; quid rurſus ſit à Deo poſtulandum, atque flagitandum. Qui hæc duo rectè animo percepta atque comprehẽſa tenuerit; is verę religionis ſcientiſſimus haberi poteſt. Quo autem alio ſacrificio numen illius venerari, quod aliud munus voluntati illius acceptum & gratum adhibere poſſumus, præter vnam fidem, Chriſti meritis atque ſanctitate firmatam? Quid rurſus ab illo petendum, quod ſit & illius magnificentiæ magis conſentaneum, & ad noſtrã dignitatem aptius, & ad vitam & immortalitatẽ magis neceſſarium; quàm iuſti-

tiam

tiam?Præclarè igitur Oseas populum ad ſtudium ſanctitatis adhortatur.Sic enim eum excitat ad religionem, vt non vllo modo eam in legis ſacrificijs,ſed in fide ſitam doceat. Non enim ait, parate vitulos,hircos ad aram ſtatuite,agnos & arietes in Dei honorẽ iugulate. Quid igitur dicit?tollite vobiſcum verba &couertimini ad Dominum.Hic non planè demonſtrat, omnem religionẽ in ſancta & fideli precatione conſiſtere,neque ſanguine pecudum,ſed fide atque precibus ardenti fide ſubnixis,immolandum?Nunc diſcamus ab eodẽ Propheta,quid à Deo petendum ſit. Adiungit enim: Diciteque ad eum:Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum,hoc eſt,confer mihi diuinum iuſtitiæ munus,& hanc meam fidem, qua ad te ſupplex accedo,benignitate tua immenſa & infinita complectere. Atq;, vt oſtendat fide iuſtitiam conſeruari & augeri;admonet,vt in perpetuũ fidem voueant,quæ quidem maxima ex parte in acceptis beneficijs animo retractandis, & in gratijs agendis poſita eſt.Addit enim:Et perſoluemus vitulos labiorum noſtrorum, hoc eſt,ſacra,quę nobis voti damnatis, peragenda ſunt, non vitulorum cęde; ſed laudum tuarum aſſidua prædicatione peragenda ſunt. Hi enim ſunt vituli tibi gratiſſimi;hæc ſacrificia magnificentiſſima.Breui itaque oratione vir diuinus omnẽ nobis rationem verę &abſolutę religionis explanauit.Docuit enim fide ſupplicandum;iuſtitiam verò poſtulandam, iuſtitiæ rurſus donum atque beneficium fidei opibus conſeruandum,& augendum;vt ſic fides iuſtitiam pariat;iuſtitia fidem amplificet;& ſic alterũ alterius incremento roboretur; & vtrunque tandem ad ſummum

mum perueniat. Hæc sunt illa sacra sanctissima, quibus initiari; hæc sacrificia, quibus pacem exposcere; hæc munera, quorum gratia vota suscipere conuenit. In hoc enim omnis religio sita est, vt fide pro obtinenda iustitia sacrificemus. Vt autem omnis religionis intelligentia in fidei atque iustitię cognitione cōsistit: sic omnis impia fraus, omnis impura superstitio ex eo est, quòd neque cum fide ad Deum adeunt homines; neque iustitiā, sed opes fluxas & interituras à Deo flagitant. Duplici igitur ratione impuri & impij sunt. Aut enim, quāta sit diuinæ naturæ vis atque maiestas, quantaque & quàm salutaris benignitas, ignorant: aut summū bonum non in ipso Deo, sed in rebus caducis ponendum existimant. Nam, si illud in Deo situ esse iudicarent, nihil optarent ardentius, quā id, quod eos cum Deo arctè coniungeret: id autem iustitia est. Vtroque igitur modo Deū honore diuino spoliant. Nā, qui aut diffidenter & timidè, aut nimis confidenter & impurè cū muneribus terrenis per fraudē sæpenumerò quęsitis, ad aras accedūt; prauam certè opinionem de diuina bonitate & clemētia, aut iustitia & æquitate concipiunt. Qui rursus aliud, nisi Deum summè concupiscit, atq; non pro iustitia, sed pro rebus caducis tantum immolandum putat; is certè Deo cui supplicat, diuinitatem eripit. Id enim, quod summè & ardēter expetit, illi anteponit. O deplorandā cæcitatē, & amentiam hominum, omnē operam, curam & solicitudinem, omnes rationes & cogitationes, omnes denique preces & sacrificia in res inanissimas conferentium. Quid enim miserius, quàm pro ijs rebus parandis immensos labores excipere; quæ

neque

neque inopiam ſubleuant, neque curas eximunt, neque morbos depellunt, neque ſitim cupiditatis extinguunt: immò, dum cupiditatem vehementius irritant, omni tranquillitatis fructu animum ſpoliant, vitamque longè amarioré efficiunt. Hoc diuinum iuſtitiæ donum optandum, hoc amandum, hoc aſſiduis precibus petendum eſt; quod animum omnibus diuinis opib. copioſum & opulentum reddit, quod morbis liberat, quod extrahit ſolicitudines, quod homines Deo ſimiles facit, in quo denique diuinæ gratiæ ſumma conſiſtit. Nec enim aliud eſt gratia illa, qua iuſti ſumus, niſi iuſtitia ipſa gratis conceſſa fidelibus. Quod vt rectius intelligamus, non arbitror alienum, gratiæ nomen explicare, maximè cùm nullo modo eam à iuſtitia ſecernendam exiſtimem: & eos, qui aliam gratiam excogitant, illorum bona venia dixerim, in maximo errore verſari cenſeã. Primùm igitur hæc vox ſignificat fauorem & benitatem alicuius, nullis aliorum meritis, ſed ſpontè tãtum & volũtate ſua, ad benignè faciendũ propenſam. Significat deindè ipſius benignę voluntatis effectum; nempè beneficium gratuitò collatũ. Declarat præterea gratiæ nomen accepti beneficij memoriam, cùm ſtudio reddendi; atque, quoad eius fieri poterit, referendi coniunctam. Eſt poſtremò alia huius verbi notio, qua dicimus aliquod eſſe gratum; hoc eſt, aſpectu iucundum, amorem quaſi quadam venuſtate concilians. Hanc autem variam & multiplicé nominis huius vim, cùm ad diuina ſignificanda transferimus, ſemper nobis iuſtitia occurrit. Nam, cùm gratiæ nomine diuinum fauorem & clementiam intelligimus, nullis

noſtris

noſtris meritis ad munera gratis danda incitatam, hæc certè Dei clementia, in iuſtitiæ beneficio hominibus tributo maximè perſpicitur. Deindè, cùm ex ipſa gratia mirabiles, atque varij, & multiplices effectus exiſtant (omnia namque vitæ cõmoda in gratijs numerari poſſunt) præcipuè tamẽ ſpiritus ſancti munera gratis hominum generi conceſſa, hoc vocabulo deſignantur. Diuiſiones, inquit, Paulus, gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. Sed cùm nullum à ſpiritu ſancto donum aut maius & amplius iuſtitia, aut iucundius & ſalutarius acceperimus; congruum fuit, iuſtitiam potiſſimum inter omnia diuina munera hoc nomine gratiæ appellari. Si verò illum verbi vſum conſideres, quo gratia ponitur pro memoria accepti beneficij: vnde fit, vt ingratos eos nominemus, qui beneficij memoriam deponunt, paremq; voluntatem non reddunt, cùm poſſunt: gratia profectò eſt ad ipſius partæ iuſtitiæ munus & officiũ maximè referenda. Nihil enim eſt magis ſecundum iuſtitiam, quàm gratus animus, accepta beneficia ſecũ recogitans, eaque, vbi primùm poteſt; quibus in rebus poteſt, omni ſtudio rependens, aut ſaltem gratiarum agendarũ ſtudium non intermittens. Si poſtremò animũ referas ad illam nominis ſententiam, qua diximus, gratam oculis venuſtatẽ declarari; omnis certè venuſtas & elegantia eſt in iuſtitia ponenda. Nihil enim refert, quàm grati ſimus hominum oculis; neque enim ſunt in ſenſibus humanis vera & conſtantia pulchritudinis & honeſtatis iudicia. fit enim plerumque; vt falſa venuſtatis imagine capti, deformia atq; turpia perpulchra iudicent. Illud igitur animaduertendũ eſt, in

quo ſunt omnia, quàm grati nempè, quàm amabiles, atque iucundi ſimus illi ſummo formarum ſpectatori, qui non vanum corporis nitorem; ſed ſplendidum animi cultum, & admirabilem mentis elegantiam intuetur. Nihil autẽ Dei oculis omni ex parte gratum eſſe poteſt, præter iuſtitiam. Quoquo igitur modo gratiam intelligas, ſemper iuſtitia animis obuerſatur. Aut enim fontem iuſtitię perſpicis, aut ipſius iuſtitię vim & rationem, aut iuſtitiæ munus & officium, aut eiuſdem iuſtitiæ decus & elegãtiam. Has vocabuli huius notiones mihi planè perceptas arbitror: illius autẽ gratiæ vim me penitus ignorare confiteor, quàm multi non à charitate ſolùm, verùm etiam ab omni virtutis ratione ſeiungunt, eaq; charitatem informari contendunt. Eos autem ipſos, qui de gratia ita diſputant, eius ipſius gratiæ, cuius authores ſunt, vim ignorare, illud eſt maximo argumento, quòd eam non nominant, ſed qualitatem quandã nomine vocantem inducunt. Si enim quæras ab illis, quid gratia ſit, multam operam in diſtinguendo ponunt, & rectè ſanè: omnis enim nominis vis multiplex diſtinguẽda eſt. Sed diſtinctionẽ videamus. Gratia, inquiũt, primũ eſt fauor, amore, quo quiſque eſt affectus in aliquem, excitatus: eſt deindè fauoris ipſius effectus, nempè gratis donatũ beneficium: eſt poſtremò grata accepti beneficij commemoratio. Optimè. Sed ego primam gratiæ rationẽ Dei clementiam appello, è qua noſtra iuſtitia omnis emanat: altera, quamuis latè pateat, iuſtitiã tamen præcipuè ſignificari video: tertia verò ipſius iuſtitiæ ſummum atque præſtantiſſimum officium deſignari non ambigo. nihil eſt enim, in quo

ſe iu-

se iustitia clarius ostenter, quàm in authore atq; parente iustitiæ colendo, summisq; laudibus atque omni vitæ studio celebrando. Sic enim fit, vt iustitia eò, vndè profecta est, reuertēs, absoluta quadā conuersione finem atque perfectionem consequatur. vt enim à Deo profluxit; sic ad Dei gloriam est, tanquam ad debitum finem referenda. Si ergò, cùm gratiā nominamus, statim nobis occurrit vel iustitiæ origo, nempè immensa Dei benignitas, & clementia: vel iustitiæ ipsius vis & ratio, opera diuinæ benignitatis effecta: vel iustitiæ studium omnium præclarissimum: quid opus fuit aliam exquirere gratiam à iustitiæ ratione seiunctam, quā nemo prorsus intelligeret? Nō inquiunt, est verisimile, vt Deus ijs, quos spiritus sui muneribus informare instituit, minus consulat, quàm rebus ijs, quæ natura tantum cohærent, & permanent. Sed res, quæ natura tantum constant, sic à Deo constitutæ sunt, vt non tantum à causa extrinseca mouerentur, verùm etiam insita propriæ formæ cupiditate, atque propensione, eum finem motus appeterent, ad quem causa extrinsecus illata diriguntur: aliter enim motus ille minimè naturalis esset. ergò & ijs, quæ spiritu diuino regendæ sunt, opus fuit aliqua diuina forma, qua sponte ducerentur eò, quo illas spiritus diuinus impelleret. Hoc quidem rectissimè dictum puto, sed eam formā iustitiam esse defendo. In ea enim est solida & expressa diuinæ mētis effigies; quæ facit, vt ad ōnia ad quæ nos spiritus sanctus singulari præsidio impellit, spōtè etiam nostra cū voluptate ducamur. Quid igitur opus fuit, gratiā à virtute secernere? si enim propriū virtutis munus est, eū, in quo inest,

perficere: cùm gratia mentem maximè perficiat, ad summumque perducat: virtus, vel maximè ducenda est. Nam, si gratiæ nomine Dei clementiam intelligis; gratia Dei ipsius virtus est: si diuinæ clementiæ beneficia; inter ea iustitia præstantissimũ locũ obtinet: si animum gratum atq; beneficij memorem; in eo virtus omnis sita est. Quid igitur conuenit, gratiã ab omni virtute separare? Ita sanè, inquiunt: vt enim rationis lumen est à virtutibus industria & exercitatione quæsitis natura distinctum: eæ autem virtutes sunt, quibus homo ad finem humanæ naturæ consentaneum dirigitur: ita consequens est, lumen gratiæ ab ijs virtutibus separari, quarum diuinam vim Spiritus sanctus animis diffundit. Hæc illi omnia more suo, nos nostro dicimus: & hac quidem conclusione effectum putant, quod volunt: in qua tamen, difficilè dictu est, quàm multa vitia sint. Primùm enim in eo grauiter errant, quòd ita disputant, quasi sit aliqua virtus, quæ à clementia diuina non fluxerit. Virtutes enim, quæ non à Deo ortæ sunt, & ad Deum referuntur; nõ virtutes, sed flagitia sunt. Deindè, quòd statuunt lumen rationis sine Dei gratia constare posse: ratio enim per se neque vitæ finem intueri, neque vitæ cursum instituere, neque è tenebris emergere potest. Semper enim errat quandiu est orbata diuino lumine: ita, vt, cũ maximè ad beatam vitam enititur, tum vel maximè se in miseriam sempiternam præcipitet. Quod est igitur rationis lumen: gratia profectò diuina. Vt enim lux solis oculorum lumen appellari potest; ea namque circumfusi oculi clarè vident, quæ ante solis ortũ erant tenebris inuoluta: sic &

diuina gratia ratiõis lumẽ poteſt appellari. Quòd ſi rationis lumen appelles rectam mentis intelligentiam clarè cernentem; ea certè ſine diuina luce extare non poteſt. Recta porrò intelligentia, ſapientia eſt. Sapientia autem non modò maxima virtus eſt, ſed omnes ipſa virtutes gubernat. Nullo igitur modo eſt rationis lumen à vera virtute natura atque ratione ſeparandum. Ille verò communis multorum lapſus. ſtatuunt enim finem hominis humanæ naturæ accommodatum, diuerſum eſſe ab eo, quem appetit, poſtquam eſt gratia diuina informatus. Homo enim, cùm ſit natura diuinæ mentis imago, nihil habere poteſt, quod illius naturã perficiat, & in quo tãdem, vt in vltimo bono, conquieſcat; niſi Deum. Ita concluditur, finem hominis ea ratione, qua homo eſt, ſolum Deum eſſe, ad quem tamen non ſuis viribus, ſed Dei ipſius gratia peruenire poteſt. Cũ igitur homo aliquid ſibi præter Deum, vt vltimum bonum proponit, id non ſecundum naturam hominis facit, ſed ſecũdum humanæ naturæ corruptelam, & prauitatem. Poſtremò, vt poſſemus iudicare, quã eſſet apta comparatio, prius conueniebat explicare, quid eſſet gratia, vt ſic tandem videremus, eandem eſſe gratiæ cum virtutibus, quas appellant infuſas, cognationem, quam habet lumen rationis cum virtutibus ratione acquiſitis. Quomodo enim poſſũ intelligere, quàm aptè hæc inter ſe collata ſint, niſi prius gratiæ rationem perſpectam habuero? Gratiam virtutem eſſe negas, Quid igitur gratia eſt, ſi virtus non eſt? Nam, cùm tantum dicis eſſe qualitatem à virtutis ratione diſtantem, nihil tu me doces, niſi eandem ipſam qualitatem definias. Doce

Igitur, quæ tandem qualitas ista sit. Est, inquis, vt Augustinus author est, nitor animi, sanctum conciliians amorem. Rectè sanè, iste tamen animi nitor qualis sit, explica, mihi enim, qui nitorem animi, qui venustatem & elegantiam, qui omnem denique mentis ornatum & pulchritudinem in iustitia pono, satis esse puto nitoris nomen ad gratiam declarandam: tibi verò, qui gratiam à virtutis ratione discernis, vberius explicandum est, quid istius nitoris nomine significatum esse velis. Quòd si nitoris verbo satisfactum quæstioni putas, perindè facis, atque is, qui interrogatus de eo, quē dixisset esset egregio cultu nitentem, quali cultu ornatus esset, neque purpuram, neque aurum, neque gemmas nominaret, sed tantum ipsius cultus nomen altero quoque verbo ineptè repeteret. Quæro enim, qui tandem sit iste nitor animi, quam vim habeat, quibus in rebus situs sit: quod si fecero, aut iustitiam proferes, aut nihil omninò dices, sed tantũ istius nitoris verbum identidē vsurpabis. Nam, si dixeris, esse diuinæ formę similitudinem, eadem ratione te premam, & eam ipsam similitudinē, vt explices, à te contendam: atque doceas, in qua tandem re similitudo formæ diuinæ consistat. Et sic tandem necesse erit, ad ipsam iustitiam reuoluaris. omnis enim diuinæ formę similitudo est in iustitia posita. Quod Paulus in epistola, quam scribit ad Ephesios, luculenter explanat: Renouamini, inquit, spiritu mentis nostræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Idem in epistola ad Colossens. demonstrat omnem diuinę mentis imaginem in iustitiæ sanctitate positam esse, Si

se. Si igitur gratia est animi nitor, diuinæ naturæ similitudinem referens: omnis autem hæc similitudo in vera iustitia consistit, gratia certè nihil est aliud, nisi iustitia. Quod si dicas gratiam esse, quæ nos Deo gratos efficit, num potest aliquid aliud excogitari. quod nos Deo gratos efficiat, præter vnam iustitiam? Iustus Dominus, inquit Dauid, & iustitias dilexit. Idem Dominus apud Ieremiam ait: Ego Dominus, qui facio misericordiam, & iudicium, & iustitiam in terra: hæc enim omnia placent mihi. Item apud Iohannem: Qui misit me, inquit, non reliquit me solum; quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper. Paulus verò, cùm Romanos exhortaretur, vt quilibet exhiberet se hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, vt explicet deinceps, quæ Deo placeant; omnia iustitiæ munera recenset. Ex his locis & ex alijs quàm plurimis, quos persequi esset infinitum, facilè liquet, aut iustitiã esse, quæ nos Deo gratos faciat, aut nihil esse. Id enim nos Deo conciliat, quod illi similes efficit: iustitia autem est, quæ Deo similes efficit. Quod cùm gratiæ propriũ munus sit, sequitur, vt ipsa iustitia gratia sit. Cùm autem charitas absoluta omnem sit vim iustitiæ complexa, multò certè sapientius fecisse videntur, qui gratiam à charitate non discernunt, quàm ij, qui eam à virtute ratione seiunctam esse statuunt. Legis namque finis, vt Paulus auctor est, charitas est, ex corde puro, & conscientia bona & fide non ficta. Cùm verò constet, legis finem esse iustitiam (ad eam enim sanciendã omnia legis præcepta referuntur) restat; vt iustitia omnis in ea charitate sita sit, quæ post crimẽ venia deletũ, atque diuina clementia sepultũ, confestim

existit. Dei enim clementia fit, vt omnia crimina eorum, qui in illius fide nituntur, omninò deleantur, & ignis diuini amoris illorum animis implicetur, atque ita Deo summo arctissimè coniungantur: quod est maximum & amplissimum diuinæ benignitatis & gratiæ beneficium. In hoc autem sanctissimæ cōiunctionis fœdere constat, esse omnem religionem iustitiæ constitutam. Cùm igitur hoc nomē nō modò Dei benignitatē significet, verùm etiam illius munus atque beneficium: nullúque munus à Deo nobis donatū sit illustrius, nullum amplius & magnificentius; efficitur planè, vt inter omnia diuina beneficia, hoc vnum iustitiæ munus præcipuè gratiæ nomen obtineat. Quocirca non possum satis admirari, quid venerit in mētem quibusdam hominibus eruditis atq; pijs, aliquid ingenio comminisci, quod esset iustitiæ splēdore, omniquę virtutis elegantia mirabilius. Nàm illud ridiculum, in quo asserunt, gratiā esse iustitiæ formam. Putes iustitiam esse rudem materiam, & impolitam, noua quadam forma concinnandam: aut aliquid in animo discipatum & fluctuans, quod sit ratione astringendum? In quo quidem minimè vident, omne, quod in materiæ rationem cadit, infinitè ferri, & esse semper in motu, sine modo, sine constantia, ordinis totius expers, & immoderatè iactatum. Infinita igitur inanium rerum cupiditas, effrænata iracūdia, turpidæ & inconsideratæ animorū commotiones sunt, quæ forma indigēt, & materiæ instar obtinēt, & ratiōe deuinciendæ sunt: non iustitia, quæ est ipse rerū modus, lex atque ratio, qua dissipata colliguntur, dissoluta coniungūtur, dissidentia cōponuntur, inordina-

dinata deniq; in ordinem adducuntur, ita, vt ex flagitiosa commotionum infinitate, ad vnam rationem & consonantiam redacta, vnicus, idemq; omnium suauissimus concentus existat. Quòd si rursus in iustitia esset aliquid solutum, & vagum; si quippiam inconsiderate commotum atq; turbatum, tunc iustitiæ formam requirerem. Cùm verò iustitia sit ipsa forma, eademq; omni laude excellens atq; planè diuina, animos numero atq; ratione deuinciens; non video, cur hac minimè contenti, aliam sine vlla grauiore causa formam excogitemus. Sic enim & ipsius gratiæ quam effingunt, esset alia forma rursus inuestiganda, & sic infinitè progrediendum. Quòd si hoc absurdum est, absurdum etiam est id vnde hoc concluditur, nempè gratiam esse aliquid natura atque ratione à iustitia segregatum. Si igitur iustitia est summum et altissimum diuinæ gratiæ beneficium, ea nanque ad Dei similitudinem proximè accedimus, & omni studio ad immortalitatem rapimur, si ea continet in se omnem pulchritudinis & honestatis excellentiam, ita vt nos Deo gratos, amabiles atque iucundos efficiat: si mentem diuina quadam specie informat, & omnes animi partes ordine, lege atq; ratione constringit; si hæc omnia rectè gratiæ, quæ nobis per Christi virtutem & gratiam inest, attributa sunt: ipsa profectò iustitia gratia putanda est: & non alia gratia ingenio fabricanda.

LIBRI QVINTI FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA

Liber Sextus.

VALEM vim habeat iustitia, quomodo in diuinæ legis sanctissimo cultu sita sit, & à Deo ad homines, qui Christum fide venerãtur, propter excellentem illius in omni genere sanctitatem peruenerit: quemadmodum denique summum diuinæ gratiæ munus & beneficium in illa consistat, satis explicatũ arbitror. Nunc igitur consequens est, vt non vniuersè, sed sigillatim illius decus, & elegantiam, & opes immensas aliqua ex parte referamus. Quãuis enim diuina munera non possint intelligentia humana comprehendi; tantùm abest, vt iustitia, qua nihil est in muneribus diuinis amplius, & illustrius, & vberius, & magnificẽtius, possit aliqua facultate splendidæ orationis explanari: consentaneũ tamen est nobis, qui diuina suspicimus; maximè verò, postquã semel sumus tantarum rerũ tractationem ingressi, nihil omittere, quod quidẽ ad illius explicationem pertinere videatur. Nec enim

enim verum est illud contritum nimia vetustate prouerbiũ: Mortalibus mortalia tantũ curanda esse; neq; ea, quæ supra nos sunt, esse nobis vllo modo ratione perquirenda. Scelerata profectò sententia, malorumq; omnium seminarium continens. Qui enim ita se abijcit, vt infima tantum, quę infra se posita esse videt, ad se pertinere putet; necesse profectò est, vt quasi quædam immanis bellua cupiditate indomita rapiatur, & in omni flagitio & turpitudine volutetur; neq; aliud in vita sibi propositum esse putet, quàm vt effrenatam libidinem expleat, omneq; vitę studium in corporis cultu et cura consumat. Quamquam, qui se mortalem existimat, animiq; vitam cum corpore simul extingui; tantaq; mentis cæcitate laborat, vt naturæ suæ dignitatem non cernat; neque inter se & brutum aliquod animal quidquam interesse putet: æquũ est, vt prouerbium illud semper in ore habeat, mortaliaque tantum, & caduca omni studio consectetur. Nobis verò, quos non ratio tantum, & natura, sed multò magis laudabilis & prædicanda fides erexit, atque ad cæli conspectum, & ad nostram ipsorum cognitionem acriter excitauit, quid aliud in vita faciendum est, cùm nos inmortales, diuinoque semine generatos esse sentiamus; quàm vt mortalibus rebus abiectis & repudiatis, de immortalibus atque diuinis noctes & dies, cum incredibili voluptate, cogitemus: & quantulamcumq; dicendi facultatem adepti erimus, eam omnẽ ad æternitatis ipsius studium conferamus? Non enim ad pastũ, vt pecudes, sed ad immortale decus & gloriam nati sumus: neq; naturę perfectio nobis è terra est; sed è cælo petenda: neque

tam est nobis, quæ sit corporibus nostris cum terrena mole coniunctio; quàm quæ sit animis cum diuina mente cognatio perpetuò cōsiderandum. Non igitur conuenit, in diuinum iustitiæ splendorem solitò acriùs intuentē, aut mollitia languescere, aut defatigatione frangi, aut deniq; difficultate suscepti muneris impediri; quò minùs opes illius conetur in omnium conspectu proponere, earumque cupiditate multos incendere. Nam, etsi institutum à nobis munus perficere nequeamus; ipse tamen conatus egregius est, præmioq;, vt spero, tandem afficiendus: siquidem non ingenio nostro, sed Christi gratia & benignitate confidimus. Hac igitur fretus, timorem, quo eram antè perculsus, omittam: & iustitiæ laudes dicere aggrediar. Vt igitur hinc principium ducamus, quanta luce completi sint, qui iustitia culti sunt, explicari nō potest. Nec enim communi tantùm luce fruuntur: quam animantibus cunctis astra cælis infixa diffundunt: sed ipsius diuinæ lucis radijs illustrantur, quam solæ beatissimæ mentes aspiciunt. Solem illum nulla vnquam vmbra noctis obscurat, cùm facilè omnem caliginem immenso fulgore dispellat: neque ad occasum commeat; sed eodem semper splendore intuentium aspectum lætificat. Nec enim diurna conuersione oblatam mortalibus lucem definit; sed eandem perpetuò suæ lucis vsuram fidelium nationi largitur. Dies igitur ille nunquam nocti cedit; sed eodem semper splendore omnia cum diuini luminis amplificatione collustrat. In hac igitur luce, quam Christus erat ortu suo terris allaturus, Isaias, multis ante seculis mente defixus, incredibiliter exultat; diuinoque spiri-

ſpiritu concitatus vniuerſum piorum hominum cœtum, magnis vocibus inclamat, dicens: Surge, & illuminare, quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. In quo quidem apertè ſignificat, Solem, quo erat humanum genus illuminandum, eſſe Dei vnicum filium, qui idem patris gloria nominatur. Hic exoriens diſsipauit peſtilentis erroris caliginem, fugauit noctem & tenebras, ſuorumq; mentes clariſsima luce compleuit: ita, vt, cùm reliquis hominib. teterrima quædam nox offuſa ſit, quæ diuinarum rerum aſpectum adimit; ipſi tamen omnia clarè perſpiciant. Quod quidem idem vir diuinus explicat, adiungens: Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: ſuper te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Deindè, poſt multa in eandem ſententiam adducta, ait tandem: iuſtos homines non Solis, non Lunæ, non ſyderum luce; ſed clariſsimo ſplendore diuinæ mentis vſuros. Nec enim ſenſibus vitam inſtituunt; ſed fide omnia vitæ conſilia moderantur. Conſequens igitur eſt, vt non tam in communem aſtrorum lucem; quàm in ſempiternam diuini luminis claritatem reſpiciant: neq; in vmbras rerum & imagines, quę corporum natura continentur; ſed in ipſam veritatem æternæque naturæ conſtantiam aciem mentis intendant; omniaque illorum conſilia ad immortalem referantur: Prædicit igitur futurum, vt ſol eccleſiæ nunquam occidat; neque dies vllo temporis ſpatio terminetur; cùm ſol ſit ipſe Deꝰ, ſummus atq; ſempiternus, ſempiternum diem imméſitate & æternitate ſuæ claritatis efficiens. Quid igitur beatius, quàm lucem hãc ſempiternam atque

que diuinam mentis oculis vsurpare? Etenim, si, qui tenebris inclusi multis annis solem aspicere nequiuère, cùm multa incommoda subierint; nullum tamen æquè dolentius passi sunt, atque lucis ipsius absentiam; ijdemque cùm subitò tenebricoso carcere liberati, in lucem respiciunt, ipsius aspectu satiari non possunt: quid tandem illis euenturum suspicamur, qui teterrimis ignorantię tenebris emersi, mentis oculos in Solem illũ sempiternum subitò conuertunt, iucundissimoq; statim maximarum rerum atque diuinarum spectaculo perfruuntur? Lux inquit ille, orta est iusto, & rectis corde lætitia. Quod enim gaudium, quæ voluptas animo tanta cogitari potest, quæ sit cum tanta felicis animi voluptate comparanda? Flagrat enim mens hominis inexplebili cupiditate vera cernendi; vsq; adeò, vt multi sese corporeis voluptatib. omninò priuauerint, patrimonij magna consumpserint, regiones innumerabiles peragrando confecerint, multisque in locis summum vitæ discrimen adierint, vt possent tandem aliquando animum suum sapientiæ disciplinis excolere. Sed quid tandem tam multis ingenijs ad verum inueniendum acerrimè concitatis, tantis laboribus exhaustis, tum multis rebus ad veritatem facilius indagãdam temporis longinquitate diligenter obseruatis, ad summam sapientię profectum fuit? parum admodum profectò. Qui enim se sapientes existimabãt, & eo nomine sese insolétius efferebant, erant aliorum scriptis facilè redarguti, & ignorationis & inscitiæ conuicti. Nec enim fuit quidquam ab hominibus ope diuina nudatis adeò feliciter inuentum, aut ita diligen-

ter explicatum, aut ea animi firmitate constitutum, quod non aliorum argumentis omninò labefactatum concideret. Quæ res impulit homines acutissimos, vt affirmarent, nihil sciri, nihil comprehendi & percipi posse, omnemque veritatem esse penitùs ab humana cognitione remotam. Proindè solos eos minimè desipere, qui se nihil scire profitebantur. Quòd si aliquid fuit commodè ab illis excogitatum, qui se studio sapientiæ dediderunt; nullum tamen id emolumentum, ad vitæ beatæ rationem conferebat, ita, vt sine vllo fructu fuerit ab eis omne studium in philosophia consumptum. Cùm enim spe beatæ vitæ sese ad artium studia contulissent; in summa tamen miseria versabantur. Erant enim & erroribus pernitiosis imbuti, & curis molestissimis implicati, & flagitijs innumerabilibus impediti. vt autem nihil aliud eorum animos cruciaret, ipsum certè desperare omnem veritatem, cuius desiderio capti vitam omnem in studio conterebant, erat certè molestissimum. Vt enim si prægnans mulier fœtum, quem diu aluo continuit, viuum edere nequeat, eam in ipso nixu magnis doloribus sine fructu cruciari necesse est, summumque vitæ periculum adire: sic mentem studio veri cognoscendi grauidam, intra quam concepta veritatis semina perfectè informari non possunt, opus est magnis doloribus implicari, in summumque discrimen salutis adduci, cùm in ipso pariendi conatu semper abortione miserrimè confligetur. Est enim menti proposita veritatis ipsius informatio. Hanc igitur dum comprehendit, beata est: dum illius fructu priuatur, miserrima. Omnes igitur, qui sine diuina luce

in stu-

in ſtudio ſapientiæ verſati ſunt, miſeri & ærumnoſi ſunt exiſtimandi: cùm nunquam eò peruenerint, quò ardentiſsimè cupiebant. Ex quo neceſſariò eueniebat, vt eſſet eorum vita multis curis & moleſtijs affecta. Nam, etſi aliqui inani quadam ſpecie deluſi, pro veris falſa probarent, & quaſi voti compotes, lætitia geſtirent, non diu tamen in ea voluptate permanebant. Nihil enim fictum, vanaq; ſpecie ſimulatum diuturnam voluptatem poteſt efficere: immò, quò vehementius initio animum pulſat, lętitiaq; afficit, eò grauius in fine moleſtia confectum debilitat. Ergò & eos, qui difficultate fracti veritatem ſe inuenire poſſe diffidebant, & qui inaniter elati ſe iam ſapientiam comprehendiſſe credebant, neceſſe erat eximia ſolicitudine conturbari. Quid enim moleſtius, quàm id, quod pulcherrimum eſſe ducis, quod omniũ maximè expetendum, ad quod tandem conſequẽdum immenſos labores excepiſti, nunquam adipiſci; ſed quò magis omnes animi conatus eò cõparas, vt illo potiaris, eò longius te ab illius aſpectu remotum cernere? Quod illis neceſſariò eueniebat, qui ſuo ingenio nixi, lucem diuinam minimè requirebant. Vt igitur Iudæi, cùm omnem vitam in iuſtitiæ ſtudium conferrent, iuſtitiæ fructum non tulerunt: quia non fidei ſanctitate, ſed adumbrata religione nitebantur: ita pleriq; Philoſophi, cùm in ſapientiæ ſtudium totos dies incumberent, nullum ex philoſophia fructum ſapientiæ perceperunt, quia ingenij confidentia præcipites omnem fidei atq; pietatis ſanctitatem nefariè & impiè contempſerunt. Quid igitur felicius, quàm in tam cæcis tenebris, & horrenda terra-

rum

rum caligine existere repetè lucem, qua circumfusi, possimus supera atq; cęlestia cõtueri, ipsamque Dei mentem, quæ continet omnem iuris regulam, animi moderationem, vitæque totius ornatum, assiduè contemplari? Neq; enim iuuat terras inani quodam studio metiri; sed in cælum mẽte conscendere, diuinæ sapientiæ arcana perscrutari, opes sempiternas inspicere. Hoc est autem illud verissimæ sapientiæ studium, quod non insolenter ostentat ingenium, vanissimaque specie eruditionis mentibus humanis crassas ignorantiæ tenebras offundit: sed quod animum diuinarum rerũ cognitione mirabiliter instructum, in amplissimo dignitatis & imperij gradu constituit. Cùm autem hanc cœlestem atque diuinam sapientiam hi soli consecuti sint, qui iustitia ornati sunt: soli profectò sunt verè sapientes existimãdi. Iam verò sanitas ipsius animi, quanti tandem existimanda est? Vt enim tum valet corpus nostrũ, cùm ea, ex quibus natura concretum est, ita congruunt inter se, vt nihil redundet, quod immoderata vi & impetu reliquarum partium conuenientiam disturbet: sic animus tum rectè valere putandus est, cùm omnes illius partes inter se mira quadam temperatione consentiunt, & quasi nodo quodam diuini spiritus moderatione circundatæ colligantur. Quod quoniam iustitiæ munus est, ad iustitiæ moderationem & ordinem est omnis animi salus & firmitas referenda. Huius sanitatis spem certissimam ostendit Isaias, cùm magnis vocibus omnes homines ad iustitiæ studium adhortatur. Tunc, ait, erumpet quasi splendor auroræ lumen tuum, & sanitas tua repentè germinabit.

Hanc autem lucem, & animi firmitatem libertas diuina cõnsequitur. Vt enim error, inscitia, verorumq; bonorum ignoratio, mentem libertate spoliat, & libidinem in animi dominatu constituit: ita veritatis cognitio animos dominatu libidinis oppressos in libertatem restituit. Si vos, inquit Dominus, manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Quæ autem sit vera libertas, pro qua sit vsque ad extremum vitæ spiritum omni contentione dimicandum, docet, ostendens eã in animi erecti & excelsi constantia, omne peccati imperium inuicta virtute repellentis esse cõstitutam. Hanc autem libertatẽ lux illa diuina largitur, quam iustitia nostris animis, cùm in illam fide respicimus, statim affert. Quomodo enim flagitiosi amoris gratia seruiet libidini & impuritati, qui veræ dignitatis speciẽ admiratur: &, quod est consequens, ad illius sempiternæ pulchritudinis cupiditatem exardescit? Quomodo futilis & inanis voluptatis causa poterit à naturę statu deijci, qui stabili atque sempiterna voluptate perfunditur? Quomodo terrestrium diuitiarum cupiditate libertatem abijciet is, qui in cælestes atq; diuinas opes semper intuetur? Quî poterit is dolore frangi; qui ita mente viuit & viget, vt omnem corporis sensum repudiet? Quomodo tandem succumbet formidini is, qui, vt iustitiæ præmium assequatur, è corpore excedere concupiscit? Ergò, dum animus illustri mentis acie veræ dignitatis eximium decus & elegantiam cernit, dum veræ & liquidæ voluptatis dulcedinem gustat, dum opes immensas atque sempiternas admiratur: facilè ina-

inanem ſpeciem dignitatis contemnit, inſidioſa nefariæ voluptatis blandimenta repellit; omnes denique res humanas aſpernatur: Hinc igitur animi magni & animoſi, res vehementer arduas, plenasque laborum atque periculorum, abſque vlla formidine gerentes, exiſtunt. Nec enim modò veritatis ipſius luce circumfuſi ſunt, qui iuſtitiã ſanctiſsimam habent, verùm etiam diuino quodã robore circumſepti, quo facillimè omnia ſuis opibus intenta pericula propulſent. Neque enim poteſt diuina virtus humana improbitate ſuperari, neque viribus vllis impediri, quo minus clariſsimam victoriam de cunctis hoſtibus ſuis obtineat, atque tandem magna cum gloria de omnium ruina & interitu triumphet. Ergò ratio, quæ cùm eſſet in tenebris, libidini miniſtrabat, quæ ſeruiebat impuritati & flagitio, quæ erat cupiditatis effrenatæ mancipium, vbi primùm iuſtitiæ lucem aſpicit, ſanitatem recuperat, peccatiq; iugum à ſe repellit, inuictasque vires adepta, non modò in ſumma libertate verſatur, verùm etiam bellorum omniũ victrix exiſtit. Nihil eſt igitur hominis iuſti mente magnificentius: eſt.n. cæleſti luce ſplendida ſempiternis opibus firma, diuinis viribus inuicta, immortali gloria ampla, clariſsimarumque victoriarum monimentis mirabiliter illuſtrata. Iam verò de fructu tranquilliſsimæ pacis, qua iuſti potiuntur, quis poterit pro dignitate differere? eſt enim fructus iuſtitiæ pax: Ergò, quẽadmodum iuſtitia vera ſempiterna eſt; ita & hic iuſtitiæ fructus ampliſsimus eſt neceſſariò ſempiternus: Quod Dauid olim fore, temporib. Chriſti, prænunciauit: Et erit, inquit, in diebus illius

iuſtitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Vſitata apud Hebræos loquendi conſuetudine ſignificat, pacem illam, quam Chriſtus erat numine ſuo terris allaturus, fore ſempiternam. Quamuis igitur ij, qui ſeſe ad Chriſtum adiunxerunt, bellis aſsiduis attentari videantur: ipſi tamen intra ſe iucundiſsima pace & otio perfruuntur. Cernere autem licet, quantis, & quàm peſtiferis bellis exagitati ſint, qui diuinæ legi non obtemperant, vt melius cernere valeamus, quàm ſecura ſit eorum vita, qui iuſtitiæ perſcripta non deſerunt. Primùm igitur, cùm lex atq; ratio præſcribat, vt quælibet pars animi ſeſe intra regionem contineat ſibi à natura datam, neq; cancellos lege circundatos egrediatur: contra ius & fas omne fit, vt ſingulæ partes animi rationis expertes, ſpreto rationis imperio, iuſtitiæq; moderatione ſublata, non modò finem & modum tranſeant, verùm etiam rationem ipſam impetu cæco & furibundo de omni mentis ſtatu deturbent. Ergò cùm immenſa cupiditas vinculis ſoluta ruere incipit, & impetum in rationem facit; eam vndique machinis admotis oppugnat, tormentiſque omnibus verberat, mortiferiſq; vulnerib. impoſitis, illã in varias partes verſat, torquet, exagitat, ita, vt nihil incõſtantius, aut miſerius excogitari poſsit. Vt enim nauis ſine gubernaculo in ſalo fluctuans, eſt omnib. vẽtis expoſita, ita, vt cũ primùm ſęua quædam tempeſtas excitatur, neceſſe ſit eam vi tempeſtatis iactari, vſq; eò dum vel vadis allidatur, vel fluctibus obruatur: ſic, cùm ratio eſt à gubernaculis deiecta, legiſq; imperium repudiatum; nullã poteſt animus habere conſtantiam, cùm ſit immodicis pertur-

turbationibus agitatus,& turbidæ tempestatis impetu delatus,in exitium præceps amentia feratur. Est enim iniustitia mentis cæcitas,rationis perturbatio atq; confusio, turbulenta tempestas, animũ perpetua iactatione cõcutiens,assiduisq; terroribus obiectis exanimãs.Sic fit, vt ancipiti bello distractus animus,cùm tam importunis hostibus repugnare diu nequeat,& modò in hanc partẽ, modò in illam variæ atq; multiplicis cupiditatis impetu deferatur; acerbissimo angore crucietur. Ex hoc autem intestino bello aliud externum bellũ exoritur.Omnes enim hostiles dissensiones inter homines excitatæ, ex impotenti dominatu cupiditatis oriũtur. Quemadmodum Iacobus inquit: Vndè & bella,& lites inter vos? Nunquid non ex cupiditatibus, quæ bella concitant in membris vestris?Nec enim immanis & fera libido solum, animum cuiusque intestino bello lacerat & conficit;sed excurrit etiam foras,vt vel iniurijs innumerabilibus generis humani societatem violet; vel oculos hominum deformitate turpitudinis offendat; & odia maxima contra se concitet.Hinc igitur turbulenta dissidia, hinc cædes & insidiæ, hinc hominum strages, hinc rerum publicarum euersiones,diraque rerum humanarum exitia nascuntur. Quod enim est tantum bellorum incendium,quod non vel ambitio, vel auaritia, vel libido,vel iracundia,cum magna hominum pernicie excitare plerunq; soleat? Sed ex omnibus bellis,illud vnum est omnium maximè funestum & calamitosum, ex quo reliqua omnia oriuntur; nempè perpetuum hominis iniusti cum diuina mente atque voluntate dissidium.Cùm enim Dei

legẽ transgredimur, illius numen oppugnamus; quo fit, vt illius iram in nos nostro scelere cõcitemus. Quod malũ igitur tantũ comprehendi cogitatione potest, quod sit cum hac tanta calamitate conferendum? Nam, cùm homo impietate prolapsus, illum Dominum, qui omnia potestate infinita complectitur, cuius ope cuncta bella facilè depellebat, non modò à se alienet, verùm etiam acrem sibi aduersarium constituat, quodnam tandem habere poterit vita malorum perfugium? Si enim se ipsum respicit; animi statum cernit agitatum seditionibus, concisum vulneribus, deformatum flagitijs, assiduaq; iactatione conuulsum. Si oculos in res humanas conijcit; eas certè aspicere animo æquo non poterit, cùm alijs inuidiat, alias timeat, alijs iratus sit, alias oderit, aliarum inani desiderio contabescat. Si cælũ suspicit; esse vim diuinã omnia contuentem & animaduertentem, pœnasque de scelere & improbitate repetentem animo atq; mẽte recogitat: quòd quidem fieri necesse est. Nemo enĩ adeò sceleratus & impius est, qui non Deum esse putet, illiusq; sæpenumerò iudicium metuat. cùm igitur esse numen putat, horret & tremit, nullaq; in sede consistit: cùm semper animo anxio atque solicito scelerum pœnas extimescat. Omnes igitur belli dirissimi curas & acerbitates complectitur iniustitia. Quòd si tanta solicitudo vexat improbos; quanta tandem erit ea securitas, quam habent omnes iusti? Nec enim sibi ipsi odiosi sunt, cùm secum intra se mirificè consentiant; nec homines oderunt, cùm generis humani societatem sanctissimè colant: neque humanas opes extimescunt, cùm se diuinis firmatos esse con-
fide-

siderent. Neq; postremò (quod caput est) iram illius Domini in se incitari perspiciunt, cui sunt sanctissimo atque sempiterno fœdere copulati. Quocunque igitur animum conferant, quacunque sint in sede atque regione locati; quieti semper sunt, & in summa tranquillitate versantur. Quòd si quidpiam contra illos insurgat, non tantam vim habet vt eorum pacem turbet. Vt enim, cùm pauci latrones in fines munitissimæ ciuitatis excurrunt: non ciuitati pacem eripiunt, sed tantum admonent esse fines diligentius tuendos: ita, cùm vel motus aliquis intrinsecus excitatur, vel aliqua species horribilis extrinsecus obuersatur, vt animum oppugnet diuino præsidio septum; non pacem eripit, sed animaduersionem tantum excitat & diligentiam, ad omnes hostium conatus repentè frangendos, totumque bellum in ipso statim initio profligandum. Animus interim fiducia cælestis præsidij, quod sibi semper adesse sentit, elatus, non trepidat, neque tumultuatur vnquàm, neque vllo motu à mentis statu deducitur. Hæc est illa vera pax, quam non hominum fraudulentæ conuentiones afferunt, non fœdera vana sanciunt; non humanarum legum perscripta conficiunt: sed quam summus ille pacis author, qui cælum terris amore summo coniunxit, numine suo facit, atque confirmat. Pacem meam, inquit, do vobis, pacem relinquo vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Mundus enim, hoc est, hominum flagitiosa atque impura multitudo, rebus terrenis addicta, poterit quidem insidioso pacis nomine bella perniciosa moliri: veram autem pacem, à qua plurimum

ſemper abfuit, non poterit vllo modo conferre. Cùm itaq; ſe otium adeptam putat, tum vel maximè diro & crudeli bello laceratur. Contrà verò, Dei filius, cuius ſpiritu continetur ſumma atq; ſempiterna veri amoris coniunctio, cùm ſolus poſsit cupiditatem, in qua omnium bellorum ſeminarium exiſtit, virtute ſua in nobis comprimere; ſolus poteſt animi noſtri partes diſsipatas colligere, & diſsidentes vno rationis vinculo conſtringere, mentemque inteſtina peſte liberatam, cum ipſo Deo coniungere. Cùm autem omne, quod diſsidet, imbecillum ſit; quod verò fidei conſpiratione conſentit, valdè robuſtum: neceſſe profectò eſt, vt animus iuſtus, cùm & ſecum ipſe congruat, & ad amandos & iuuandos homines ſit egregiè propenſus, Deoque pacis & amoris ſempiterno fœdere deuinctus, inuicto quodam ſit & ſempiterno robore munitus. Vt autem pace & otio conſtitute, videmus moderatum & concordem ciuitatis ſtatum affluere multis opibus, & potentia indies augeri; ſic neceſſe eſt in tam ſtabili animorum concordia, augeri maximè virtutis opes, cumulari animi diuitias, creſcere gratiam mentis atque potentiam, & omnia, quæ pertinent ad diuinum animi cultum, quotidiè magis amplificari. Hinc etiam exiſtit diuina quædam ſpecies, atque pulchritudo, ad amorem incredibiliter alliciens: quod minimè tamen mirandum eſt. Nam, ſi pulchritudinis imago, quæ cernitur in corpore mortali, multiſque maculis inuſto, quodam tamen inani lepore atq; venuſtate delectat, amoremq; ſæpè cōciliat: quid tandem efficiet vera pulchritudo immortalis animi, nullis ſordibus inquinati, & ornamen-

namentis diuinis exculti, cùm primùm fuerit animaduersa? Quis enim candor, quod lumen, quæ partium conuenientia tanta poterit excogitari, quæ sit cum excellente hominis iusti decore & elegantia conferenda? Illius enim cādor è claritate diuinæ lucis exoritur: illius venustas diuinę legis moderatione conficitur. Nihil est igitur in animo iusto triste, obsoletum, & horridum; nihil atrū & infuscatum, nihil parum clarum & nitidum, nihil inter se discrepans, nihil non certo numero & ratione dimensum, nihil non diuina mente & moderatione temperatum. Tanta igitur pulchritudine splendet, quanta nulla vnquam consequetur oratio. Omnis enim ratio pulchritudinis non solum in luce & candore, sed etiam in ordine atque modo, summaque partium consensione consistit. Id enim tantum est specie iucundum, & oculos ad se rapit, quod est aptum & cohærens, & in quadam partium varietate, ita certo numero & ratione cōpositum, vt vnum maximè fiat. Contrà verò, quidquid est ineptum & discrepans, nec ratione coniunctum, deformitate sua oculos offendit & animos à se abalienat. Vt enim in fidibus, cū imæ summis, mediæ vtrisque respondent, vnus idemque suauissimus concentus elicitur: sic in formis, cùm omnes partes inter se ita conueniunt, vt nulla sit ab alijs dissentanea, tum demum illa vna species atque venustas elucet. Cùm igitur in ordine, modo, & conuenientia sit honestas omnis atque pulchritudo; summus autem ordo totus sit in diuinæ legis moderatione positus; ea autem legis diuinæ moderatio atque temperatio, cùm omnes partes mundi contineat; tum vel maximè in hominis

iusti mente dominetur: quid tandem poterit esse specie illa pręclarius? Nec. n. est tantus splẽdor in astris, non tã iucundam harmoniam efficit cælorum multiplex, atque mira ratione tẽperata conuersio; nihil deniq; est in vniuersa natura, quã oculis intuemur, tanto lepore consentiens: vt sit vlla ex parte cũ iustitię specie & pulchritudine comparandũ. Est enim iustitia, viua quædam diuinæ formæ & pulchritudinis imago, ad speciem summi illius exẽplaris informata, Deiq; ipsius manibus excellenti opere perpolita, omnibus amabilis atque iucunda. Nihil enim est amandum, nihil oculis gratum, nihil elegans atque decorum, præter vnam iustitiã. Ex quo fit, vt iniusti & improbi à nemine amari possint. Qui enim sibi ipsi infestus & inimicus est, quomodo tandem poterit ab alijs diligi? In tanto autem odio sunt apud se ipsos iniusti, vt secum viuere nullo modo possint. Est enim iniustitia comes odiosa, acerba, & inuisa, insitæ turpitudinis offensione animũ semper excrucians. Ea igitur de causa seipsos fugiunt iniusti; cum alijs contrahũt, cum alijs loquũtur, semper aliena curant; quia neq; secũ loqui, neq; sua curare possunt; adeò toti sunt propter statum sui odium à cura & studio sui remoti. Indè autem fit, vt semper noua moliantur, bella infinita suscipiant, multisque se laboribus exponant, vt se à cura atq; cogitatione sui remoueant. Tantisper enim ab assidua solicitudine & acerbitate reficiuntur, dum, bellis externis implicati, ab intestinis seditionibus aliqua ex parte conquiescunt. Tam assiduis enim pœnis agitantur, vt pro singulari remedio illius solicitudinis, quæ animos eorum noctes &

dies

dies excedit, magnam & turbulentam tempestatē optare plerunq; videantur, vt miseriæ suæ memoriam interdum deponant. Id autem facit, vt maxima certamina ineāt, inimicitias cum omnibus hominibus persequantur; omniq́ue studio contētiones & bella suscipiant; & pestem non modò reliquis hominibus, sed sibi etiam assiduè machinentur. Quin etiam multi vsque eò sunt odio sui progressi, vt sibi manibus suis vitam eriperent. Quòd si tanta est iniustitiæ turpitudo, vt ijs etiā, in quibus insidet, vehementer inuisa sit; reliquum est, vt omnibus sit odiosa, detestabilis, & execranda non minus, quàm aliqua furia ad omnium mortalium pestem atque perniciem hydris instructa & armata. Si igitur tāta est in iustitiæ deformitas, vt suos etiam quasi quoddam monstrum & immane portentum exterreat, eamq́ue mortales diris omnibus execrentur; quid tandem erit omnibus iustitiæ aspectu iucundius? Est igitur iustus & sibi iucundus, & improbis admirandus, & bonis egregiè charus, & tanto cum iustis omnibus amore cōiunctus, vt nihil possit animo fingi copulatius. Sunt enim inter se moribus & vita simillimi. Vt autem dissimilitudo disiūgit animos, ita similitudo coniūgit: Idcircò autem fit, vt nulla possit esse inter iniustos stabilis atque firma coniunctio, cū nullus ex eis aliorū similis esse possit. qui enim à se ipso diffidet, quomodo tandē aliorū similitudinem retinebit? Est.n. similitudo vnica formę ratio in diuersis rebus elucēs, cuius vis tāta est, vt diuulsa etiā atq; dissoluta cōglutinet. Vbi igitur vna ratio diuersas res minimè cōstrīxerit, ibi nulla prorsus similitudo extare poterit. Improbi autē & iniusti

nullam certam æquabilem vitæ regulam habent, ad quam sese omnes similiter applicare possint, cùm infinita cupiditate iactentur, & singulis horis commutentur, & sine vlla constantia in res varias & dissimiles atque inter se valdè repugnantes impetu cæco rapiantur. Qui igitur nullum modũ habent, neque secum ipsi conueniunt, neque ijdẽ sibi ipsis momento temporis esse possunt; quî fieri potest, vt idem cum alijs sentiant, eandemque similis vitæ rationem diu conseruent? Nulla igitur esse potest inter iniustos constans amoris coniunctio, nulla fidelis societas, nullum sanctum & religiosum icti fœderis sacramentum. A iustis enim hominibus tantum coli sanctè potest amicitia: soli namque sunt inter se similes, & moribus atque vita mirificè congruentes. Omnis enim similitudinis ratio est in diuinæ iustitiæ ratione constituta. Vt enim, cùm eodem annulo quàm plurima sigilla imprimuntur, nihil est, quod inter ea intersit nisi ꝙ alia quidẽ leuius, alia verò altius imprimũtur: ita, cũ diuinus spiritus iustitiæ formã mẽtibus humanis insculpsit, vna propemodũ omniũ facies apparet. sic autẽ fit, vt quilibet homo iustus, cũ alium eadẽ iustitiæ pulchritudine nitentẽ intuetur, se ipsũ cernat in illo: eaq; de causa nihilo sese plus quã illum diligat: secus enim, se ipsum quodãmodo sibi anteferet. Hinc existit illa summa studiorũ, & voluntatum, rerumque omnium stabilis atque firma consensio, sanctissimique amoris conspiratio, dum ex multis animis vna iuris diuini ratione deuinctis, vnaque summi cuiusdam amoris cõiunctione implicatis, vnus animus fit, vna mens, vna ratio, vnus sensus, vna voluntas. Multitudinis

nis, inquit Lucas, credentium erat cor vnum, & anima vna: neque quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Nec enim sanctissimæ illius societatis ratio patiebatur, vt, quorum animi erant cõiuncti, res esset diuisa. Hac igitur communione & societate, quæ iustitiæ sanctitate coniungitur, quid vel ad dignitatem aptius, vel ad oblectationem iucundius, vel ad incolumitatem tutius, vel ad sempiternum decus elegantius? Sapienter quidem doctissimi viri tradiderunt, omnem vitæ iucunditatem fideli amicitia contineri. Hæc enim res secundas exornat, aduersis perfugium atque solatium præbet, in periculis præsidium, in otio dignitatem, in omni denique fortuna summum oblectamentum totius vitæ complectitur; vsque adeò, vt nihil esse possit absque fideli amicitia in hominum vita iucundum. Cùm autem nulla possit contrahi vera & stabilis amicitia, nisi veræ virtutis specie: hanc autem nemo possit habere, nisi iustitiam colat: sequitur, vt omnes homines, qui iustitiæ expertes sunt, amarissimam vitam agant, semperque sint de omnium rerum suarum statu cum incredibili animi consternatione soliciti: &, quo magis eos amicitiæ cupiditas torqueat, illius etiam simulatam speciem admirantur, illaq; frui desiderant. Cuius tamen exempla docti homines olim, non tam ex communi vita, quàm ex fabulis sumebant. Adeò enim rarum & insolitum est verę amicitię simulachrum, vt illius penuria cogantur homines eruditi Pyladem & Orestem in ore semper habere: & si qui præterea Poetarum carminibus celebrantur, eo amore inter se deuincti, vt mi-

nimè fugerent sceleris, & furoris,& amentiæ societaté. Quid igitur iucũdius, quàm in tãta fidelis amicitiæ penuria omnium repentè bonorũ familiaritatibus implicari, illisque amore fidelissimo atq; cõstantissimo deuinciri? Particeps, inquit ille, sum omnium timentium te, & custodientiũ pręcepta tua. Sese participem, sociumq; & consortem piorum hominum profitetur, neque aliquem excipit eorum, qui Deum sanctè colunt, quem non æquè atque seipsum amet, illiusque bonis non minus, quàm suis efferatur. Cùm autem iusti opibus summis affluant, summisq; bonis atque sempiternis abundent; sequitur, vt illorum societas sit celestiũ bonorũ communio, diuinarũ diuitiarũ fidele commerciũ, hæreditatis sempiternæ consortiũ: Ex quo fit, vt in hac societate sit multis modis omnium multiplicata iucunditas atque lætitia. Quo enim maior est iustorum numerus, eò magis vniuscuiusque gaudium crescere oportet, cùm ex singulorum bonis non minorem, quàm ex suis ipsius voluptatem quisque percipiat, & sic necesse sit singulorum gaudium infinitis accessionibus amplificari. Porrò autẽ cùm tanta sit inter iustos amoris consensio & conspiratio, intelligi oportet, multò magis esse vnumquemq; illorum Deo amore summo coniunctum. Nam, si tantam vim habet ad animos conglutinandos, eandem vitę regulam sequi, ijsdem opibus circumfluere, eadem specie dignitatis informari: quantum tandem magis valebit ad eximiã amoris coniunctionẽ, illam summã iustitiæ normã, & immensam speciem diuinæ atque sempiternæ pulchritudinis puris animis intueri? Ex ea enim coniunctione, quæ nobis cùm Deo est, orta

orta est illa, qua homines hominibus amoris vinculo constringuntur. Quid enim aliud verum amorem excitare potest, nisi diuinæ iustitiæ atque virtutis imago, quam in bonorum animis elucere perspicimus? Ea namque sola rapit ad se animos, suique cupiditate mirabiliter incendit. Ergò, quo magis illa forma diuina in mentibus humanis eluxerit, eò magis animos sui cupiditate inflammabit. Sic igitur fiet, vt, cùm propter diuinæ virtutis effigiem boni diligantur à bonis; & quò effigies illa est expressa luculentius, eò magis amorem conciliet; summus amor ipsius diuini numinis, è quo dignitas omnis emanat, admiratione concitetur, animique in illud summum ipsius virtutis & iustitiæ decus mente defixi protinus inflammentur. Deum igitur inflammato studio sequuntur, de illo semper cogitant, illius bonitatē mente concipiunt, de illo cum incredibili iucunditate sermones habent, cū illo perpetuò loquuntur, omnis denique eorum vita ad gloriam illius destinatur, tantoq; illius amore flagrant, vt illius gratia vitam in tormentis abijcere concupiscant. Cùm autem Deus à bonis eximiè diligatur, multò tamē ipsi magis ab eo diliguntur. Vt.n. amor, quo filij parentes amant, nullo modo cōparandus est cum eo, quo parentes filios prosequuntur: ita infinitis propè partibus excellit hominū pietati charitas illa, qua optimus ille pater vnumquemque suorū amplectitur. Nam, vt artifices excellentes operib' suis delectātur, ita summus ille totius honestatis architectus, cùm animum diuina virtute florentem perspicit, opus suum agnoscit, eumq; eximio amore prosequitur, & illud intuēs, sūmo,

vti-

vt ita dicam, gaudio cumulatur. Quocirca diuina sapientia profitetur apud Solomonem, homines à se in delicijs haberi. Admirabile est igitur illud amoris vinculum, quo Deo homines casti & integri copulantur. nulla enim est amicitia maior, nulla voluntas coniunctior. Summa autem amicitia cum Deo constituta, quid tandem deesse generi hominum potest, vel ad opes & facultates, vel ad animi iucunditatem, vel ad vitæ securitatem, vel ad honestatis sempiternæ decus & elegantiã? Cùm enim in Deo sit summa fides, & infinita potentia, neque fidei negligentia, neque virium imbecillitate adduci vlla ratione poterit, vt res amicorum negligat, atque despiciat. Vnde colligitur, nullum omninò malum posse iustis hominibus interuenire: aliter.n. Dei fides vacillaret. Quòd si hoc fieri nunquam poterit, vt Dei fides labatur & concidat, nullo modo fieri potest, vt Dei amicus malis opprimatur. Quid enim quæso? quod in hominibus est valdè vitiosum, id summæ illi bonitati tribuemus? Quid autem magis in communi etiam vita hominum vituperandum est, quàm amicos negligere, & eos, cum quibus amoris fœdere iuncti sumus, non ope summa tueri? Quid magis scelestum & impium, quàm ijs, quos in fidem recepimus, non studio, opera, gratia, & facultate consulere? an hoc non est fidem prodere, ius diuinum violare, scelus immane cõcipere? Quod igitur in hominibus scelus est, odio sempiterno dignissimum; id ad summam illam virtutem omnis incõstantiæ & imbecillitatis expertẽ transferemus? Nullo modo id cadere potest in sani hominis rationẽ. Est enim amicitia omnium rerum cũ chari-

charitate & beneuolentia fidelis societas atque firma consensio. Amicitiæ igitur nomen occidit, & fides indignissimè violatur; quoties homines ab ijs, qui se eorum amicos esse profitentur, in calamitate aliquâ deseruntur. Qui igitur tam felix est, vt in Dei amicis sit, is neque inopiâ premi poterit, neque morbis intabescere, neq; in exilium pelli, neque telis mortiferis sauciari, neque clade aliqua & vastitate consumi. Cùm enim eget, abundat: cùm corpore languescit, valet animo: cùm vulnus corpore excipit, omnia tela à mente depellit: cùm extingui videtur, tum demum vitâ fruitur. Nec enim flores illius status in terrestriũ bonorum abundantia, sed diuinorum affluentia consistit: neq; illius vita corporis & animi coniunctione, sed diuini spiritus, à quo nunquam distrahi & diuelli potest, præsenti numine cõtinetur. Nullo igitur modo, quandiu hæc spiritus diuini cum humanâ mente coniunctio manet, potest status hominis iusti alicuius mali incursione dissipari. Cælum enim concidet, terra incendio cõflagrabit, mare ardoribus exustũ funditus interibit, omnis denique natura delebitur: at Dei fides semper inuiolata permanebit. Sic enim apud Isaiã iustos alloquitur: Tollite oculos vestros in cælum, & terrã subter aspicite. Cæli enim instar fumi dissipabuntur, & terra vt vestimentum atteretur, & qui eã incolũt, similiter interibunt: salus autẽ mea semper manebit, & iustitia mea nunquã concidet. Si igitur saluti, quã Deus amicis suis affert, pernicies afferri nunquam potest, vt ex hoc loco perspicitur: si Dei iustitia, quę fide illius continetur, sempiterna est: sequitur, vt, qui tã magnificum illius

promissum consecuti sunt, nullis sint malis expositi; sed tuti & incolumes in Dei tutela & præsidio lateant. Qui enim illos tangit, tangit vt Zachariæ verbis vtar, pupillam oculi Domini. Huius igitur amicitiæ fiducia fretus Dauid, ait: Custodi me, Domine, vt pupillam oculi. Cùm igitur Dei amici violantur, quanquã illi violari non possunt: neque enim fas est, neq; vnquam concessum fuit, vt iustitiæ noceret iniuria; sed loquendi consuetudine ducti, dicimus interdum, violari iustos, cùm aliquod incommodum eorũ corpora ad maiorem animorum gloriam & decus attingit: cùm igitur in hac vita aliquod incommodum iusti subeunt, Deus ipse læditur; cùm oppugnantur, numen illius oppugnatur; cùm eorũ vita petitur, tela in ipsum cæli rectorẽ iaciuntur. Fieri enim nequit, vt, quorum animi coniuncti sunt, nõ sit etiam eorum causa coniuncta. Qui igitur iustum laudat, Deum laudat; qui illi maledicit, Deo maledicit; qui illum telis insequitur, Deum insequitur. Sic fit, vt, quoties hominem castum & integrum improbus aut vita priuat, aut contumelijs onerat, aut incommodis afficit; toties se parricidij, sacrilegij, & omni deniq; impietatis immanitate contaminet, iramq; in se diuinam ita concitet, atque si numen ipsum impio bello lacesseret, ipsique Deo pestem inferre conaretur. Tanta est summi illius Domini in tuendis amicis constantia; & tã fida in conseruanda suorum salute & dignitate custodia. Sed ex omnibus muneribus quibus Dei amici in hac vita afficiuntur, nullum tamẽ est, quod magis contineat eximij cuiusdam amoris indicium, quàm omnium consiliorum

socie-

societas atque communio. Quid enim esse potest ad dignitatem præclarius, quàm diuinis consilijs interesse, cælestia arcana percipere, familiari Dei colloquio frui? Etenim, si apud homines in maximo honore sunt ij, cum quibus Reges maximi consilia sua communicant; quanti tandẽ æstimandum est, esse quenquam consilij diuini participem? multò enim magis est consilia participare cum alijs, quàm dona atque beneficia conferre. Hæc enim ab arca plerunque: illa semper à mente depromuntur. & in dandis beneficijs inopia tantũ interdum accipiẽtis, & mediocre quoddam meritum spectari solet: in consilijs autem cõmunicandis, summa quædam atque singularis fides exigitur. Ideò plerunq; fit, vt summi principes multis beneficia & munera largiantur; paucis autem consilia committant. Attamen, quò pluris eos faciunt, quos in consilium adhibent; eò maioribus & amplioribus illos ornamentis afficiunt. Cũ igitur aliquẽ cernimus in regũ consilium delectũ esse; nõ dubitamus, quin is sit breui omnibus regijs muneribus egregiè locupletandus, magnisq; honorũ titulis illustrãdus. Quod multò magis est de diuina magnificẽtia, & benignitate existimandũ. Ab hominibus enim abest plerunq; fides; nunquã verò discedit imbecillitas. Sic autem euenit, vt multis in locis aut nolint omninò, aut nõ possint amicos suos honestare. Quod quidem in illã sempiternam fidẽ & infinitam potẽtiam cadere nullo modo potest. Is igitur, quem summus ille rerum omnium Dominus, qui omnia potestate immensa cõplectitur, in tã amplo dignitatis gradu locauerit, vt ei mentem suam aperiat, & cũ eo cõsilio-

rum suorum arcana communicet; dubitandum non est, quin sit in magnis principibus habendus, omnibusque terrarum regibus longè anteponendus. Qualis fuit ille, de quo Deus ait: Num cælare potero Abrahamũ, quæ gesturus sim? Negat summus ille Dominus, sibi fas esse quidquam ab homine sibi amicissimo secretum habere: & quasi timeat, ne sanctissimum ius amicitiæ illa debiti officij prætermissione violetur, ostendit, se consilia sua homini sanctissimo diligenter explicaturum. Sic etiam Dauid hunc se maximum diuinæ amicitiæ fructum excepisse cõfitetur, quod diuinæ sapientiæ mysteria penitus abdita, Dei ipsius benignitate percepisset. Alibi verò testificatur, secreta diuina esse pijs omnibus explanata. Dominus item ipse hoc idem multò clarius testimonio suo confirmat: Discipulis enim suis ait, eos non tam seruos illius, quàm amicos esse numerandos, cùm eis omnia consilia sua detexerit. Quid igitur amplius hac cęlesti atque sempiterna iustorum hominum dignitate cogitare possumus? quid ad opes sempiternas vtilius? quid ad laudẽ illustrius? quid ad honores & imperia magnificentius? Huc accedit, quòd homines iusti, Deoq; similes & amici, nunquam, quandiu in hac vita manent, in vno gradu virtutis insistunt. Neque enim maximi, studioque diuinitatis inflammati, mediocri virtutis laude cõtenti esse possunt. Cùm enim iustitiæ dulcedinem animo inclusam contineant, cùm virtutis honestatem & amplitudinem mente concipiant, cùm iucundissimo illius aspectu satiari non possint; quotidie magis studio incenduntur. In eo igitur laborant, vt ad altiorem gradũ ascendant,

dant,totosque sese ad clariorem imitationem diuinæ pulchritudinis effingāt.Sic autem fit, vt quo propius ad Dei similitudinem accedunt (neque enim irritus esse potest eorum conatus, qui fide nixi ad amplitudinem diuinæ laudis aspirant) eò magis ipsi Deo,quem animis intuentur, cuius in se lumen recipiunt, quem omni vitæ studio sequuntur,arctiore vinculo copulenter,& ita maioribus diuinæ sapientiæ muneribus indies augeantur;& ampliora summæ dignitatis ornamenta cōsequantur: Maximum igitur & amplissimum,verissimæque dignitatis plenissimum nomen esset hoc,quod obtinent omnes iusti (Dei nanque amici nominantur,& sunt) nisi aliud multò clarius, multoque præstantius, & admirabilius obtinerent.Nec enim Dei tantùm amici, verùm etiam filij dicuntur.Singulari nanque ratione eorum pater est, qui iustitiæ diuinæ munerib⁹ exculti sunt. Si enim pater is habendus est,qui sibi similem formā &speciem gignit;cūDeus in animis hominum piorum sui speciem incluserit,cū in nobis suę formæ similitudinem,quæiustitiæ sanctitate cōtinetur,ingenerârit:quem alium verius possumus patrem appellare?Non igitur tam eos, qui corpora nostra beneficio illius genuerunt;quàm hunc,qui diuinam hanc in nobis formam procreauit,quandiu partum iustitię beneficium fide &officio retinemus,generis principem & parentem agnoscimus. Hic nobis sator est,hic altor,hic educator, hic vitæ custos,hic salutis vindex, hic dignitatis auctor & amplificator. Ad hanc igitur tantam dignitatem nihil iā potest accedere.Quid enim maius,&amplius, & admirabilius animo cogitari

poteſt,quam hominem miſerum,&abiectum,homo repentè excitari, ad cæleſtium dignitatem vocari;agnatione diuina contineri, ſummumque naturæ Dominum amplè & elatè patrem appellare? Quòd ſi filij Dei ſumus;non humanis opibus firmati, ſed diuinis exculti & exaggerati ſumus.Nō igitur timebimus vnquam,neque tumultùabimur in rebus aſperis, neque debilitati ignauia,concidemus: ſed omnes res humanas, cùm mentem ad præſidia,quibus ſtipati ſumus,& ad animi noſtri ſingularem præſtantiam, vimq́; diuinam contulerimus, pro nihilo reputabimus, neque erit vlla res vnquam tanti,propter quam diuinarum rerum ſtudium deſeramus. Neque enim poſſunt terrena cæleſtibus,caduca ſempiternis; humana diuinis exitium importare. Sic fit, vt neque poſſit bonorum vita extingui,neque laudes obteri, neque opes euerti, neque ſtatus labefactari. Conueniant igitur vndique homines amentes & ſcelerati,de iuſtorum hominum peſte conſilia ineant,arma expediant,inſidias parēt,exercitū inſtruant,tela cōtorqueant:ſint tanta immanitate ſceleris efferati, vt, quemadmodum Poëtę tradunt Aloidas feciſſe,manibus magnum reſcindere cœlum cogitent:nunquam tamen his tam feris impiorum conatibus, pòterit bonorum ſtatus exſcindi. Neque enim poteſt diuina virtus humana improbitate deleri:immò, quò vehementius oppugnatur,eò eſt clariorib' gloriæ inſignibus illuſtrata, & maiore quodam præſidio & robore munita. Ad reliqua autē gloriæ inſtrumēta, quibus Dei filij,quandiu ſunt incluſi mortali corpore,redundant,ille ſummæ & ampliſſimæ dignitatis

tatis cumulus accedit, quòd intelligũt, esse se iam ius cælestis illius hæreditatis adeũdæ ipsius optimi patris benignitate cõsecutos. Quos enim fecit filios, eosdem sibi hæredes instituit, & ad diuinitatis patrimonium euocauit. Spiritus, inquit Paulus, testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Argumentum admodum necessaria ratione conclusum. In stirpe enim diuina nihil est adulterinũ; aut vitio procreatum; nulla dedecoris offensio, nulla patris iniuria potest interuenire, quæ diuinam progeniem patrijs bonis excludat. Omne namq; ius agnationis diuinę fide & pietate cõtinetur; quibus sublatis, amittitur. Hac igitur agnatione permanente, ius sempiternæ illius hæreditatis amitti non potest. Licet igitur iam, neque solùm licet; verùm etiam oportet, elato animo cõfirmare, cælestis regni patrimonium esse omnibus pijs debitum. Sunt enim filij Dei, nati, vt inquit Petrus, nõ ex semine mortali, sed immortali; & idcircò secundum ipsius patris optimi leges, legitimi hæredes instituti. Nunquã enim ille eos, quos spiritu suo genuit, quandiu in debita fide permãserint, abdicabit. Hęredis autẽ nomen certũ ius hæreditatis cernendæ cõtinet. Quod autẽ est alicui certo iure constitutũ, id ei planè debitũ est. Sic autem fit, vt iustis hominibus regnum illud immortale, non solũ vt merces & præmium, sed etiam, vt legitimum patrimoniũ, patris sapientia & benignitate fundatũ, optimo iure debeatur. Si .n. æquitatis ratio postulat, vt seruis opera sua egregiè fũctis merces Domini benignitati cõsentanea persoluatur; si leges amici

 tiæ

tię præſcribunt, vt omnia bona ſint amicis communia; ſi iure ſtatutum eſt, vt legitimi filij, in paternorum bonorum poſſeſſione collocętur; num obſcurum eſt, iuris ſempiterni rationem flagrare, vt ſummus ille omnium Dominus, qui bonorum amicus, & pater eſt, vel ſeruis diligentibus, vel amicis fidelibus, vel filijs chariſſimis, ſempiternæ gloriæ fructum largiatur? Quocirca pleno ore aſſeuerandum eſt, maximarum virtutum meritis aſcenſum in cælum dari; ſempiternique regni ſedes, eſſe iure atque merito ſanctis & caſtis hominibus attributas. Quod tamen non ſic eſt accipiendum, vt ſtatuamus, vllis hominum operibus Dei numen obligari, aut eſſe parem & æqualem meriti cuiuſquam & pręmij propoſiti rationem. Quid enim habet homo, quod non à Deo acceperit? quid abſque numine illius & ope perficiet? quo tandem munere poterit aliquando, aut illi gratiam referre, aut operæ ſuæ penſum proindè atque debet abſoluere? Nunquid non ſerui natura ſumus, eaque lege nati, vt corpus & animum, & vires, & ingenium, & opes, & omnia denique vitæ conſilia ad cultum illius Domini, à quo habemus omnia neceſſariò cōferre debeamus? In quo quidem munere & officio maximè debito, ſi quid eſt perfidia violatum, aut errore mentis offenſum, aut negligentia prætermiſſum, inexpiabile ſcelus admittitur, sēpiterno cruciatu digniſſimum. Vt autem ſit aliquis, qui in vita nihil offendat, ſed ſumma fide & diligentia aſſignatum ſibi munus exequatur: quomodo tādem poterit Deū ſibi reddere factis ſuis obnoxiū. Nec enim poteſt vniuerſum genus hominum vnum in

locum

locum collatum, summoq; religionis & sanctitatis studio conspirans, quidquam efficere, quod Deum quasi quodam nexu iuris obliget, aut ad illius fructum aliqua ex parte referatur. Nec enim indiget re aliqua mens illa beatissima ad naturæ suæ statum perficiendum, quæ sit ab hominibus exigenda; maximè, cùm omnes homines in illius conspectu positi, neq; exigui quidem pulueris instar obtineant. Neq; illud commodè dici potest, eos, qui diuina gratia fulciuntur, eiusdem gratiæ vi cæleste regnum, quasi par & æquale virtuti suæ præmium posse sibi lege vendicare. Nec enim cōferenda sunt exigua summis, obscura clarissimis, breuia sempiternis. Omnis autem ille status animi, gratia diuina constitutus, quo in cælum via munitur, quamuis sit omnibus diuinis exaggeratus, nullo modo est cum illo sempiterno gloriæ statu comparandus: summum enim est in diuinis muneribus & donis discrimen, ita, vt alia alijs exæquari nulla ratione possint. Videmus hîc, vt Paulus ait, per speculum in ænigmate: tunc autem aperta facie gloriam Domini intuebimur; & ita in illius similitudinem omni ex parte conuersi, diuinitatis ipsius cultu vestiemur & exornabimur. Quantum igitur imagini corpus, similitudini veritas, breui vitæ curriculo æternitas antecellit; tantum præmij illius magnitudo, veritatis & gratiæ huius, quam in hac vita consequimur, magnitudinem superat. Vt igitur lucernæ lumen fulgore solis obruitur: sic huius status opes, quāuis sit diuinæ gratiæ magnitudine florentissimus, cùm in illum gloriæ sempiternæ splendorem inciderint, euanescent. Cùm igitur illa sit æquali-

 tas

tas inter hanc gratiam, quã in hac vita retinemus, & illam coronã, quam speramus, neq; possint hominum excellentium præclara merita cum præmij illius sempiterni immensitate conferri: cumque iustitia, qua fruimur, sit diuinum munus & beneficium, nullo modo nostris meritis ascribendũ, sed ad diuinam clementiam reuocandum: quod tamen vt diximus, non tãtum est, vt possit ad præmium sibi constitutum aliqua ratione comparari: restat, vt nemo possit cum Deo iure contendere, aut illum meritis, quamuis excellentibus, obligare. Quomodo igitur dicimus, regni cælestis atque sempiterni patrimonium esse pijs & iustis hominibus debitum? Quia diuina ratio postulat, vt Deus summus in dandis beneficijs, non tam meriti pondus, quàm immensam suam benignitatem & sempiternam fidem respiciat. Benignitatem verò suam tuetur, cùm multo maioribus & amplioribus præmijs pietatem, quàm merita erat, admodum benignè remunerat: Fidem autem suam liberat, cùm id, quòd magnificè promisit, abundè persoluit. Promisit autem omnibus qui cum iustitia vixerint, opes immensas, voluptates eximias, regnum immortale, decus maximum, gloriam sempiternam. Neq; solùm promisit, sed iusiurandum etiam suum interposuit, & clarissimas illas æterni regni sedes pijs omnibus fœdere sanctissimo pactus est. Suæ igitur bonitati & clementiæ, suę fidei, suęq; veritati hoc debet, vt eos, qui illum fide & pietate venerantur, præmijs sempiternis atque diuinis afficiat. Inde fit, vt in sanctis literis, cùm diuina clementia in nos meritis laudibus effertur, Dei clementia cum ipsius fide coniungatur,

tur,quale est illud: Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam. Item illud: Ampla est benignitas tua, & fides tua cælos pertingit. Et: Misericordia & veritas præcedent faciem tuam. Et: Omnes viæ Domini misericordia & veritas: Et alia eiusmodi innumerabilia, quæ persequi esset infinitum. Ex his enim locis satis liquet, Dei clementiã cũ illius fide semper esse cõiunctam. Ex clementia enim Dei fides illius existit, & rursus fide clemẽtia illius sancitur. Bonitas enim illum adegit, vt fidem suam interponeret: rursus data fides animos hominum maiore quadam clementiæ illius fiducia confirmat. Omne igitur hæreditatis æternæ ius, omne piorum hominum meritum est ad ipsius summi patris benignitatem atque fidem referendum. O maximum & admirandum diuinæ bonitatis argumentum. O amplissimum & stupendum diuinæ gratiæ munus, & in omni æternitate prædicandum beneficium. Summus ille Dominus, cuius immensa potestate omnia continentur, cùm esset omni lege solutus, seipsum quasi quibusdam legum nodis astrinxit: cùm à nemine quidquam acceperit, quasi aliquid magnum accepisset, ita se hominum meritis obligari voluit: qui nihil cuiquam debet, multorum tamen hominum se debitorem constituit. Quod igitur maius & amplius diuinæ clementiæ testimoniũ, quòd illustrius & clarius diuinæ benignitatis argumentum animo cogitari potest? Non igitur, qui meritis sanctorum hominum cælũ tribui dicunt, Dei gratiã labefactãt, vt quidam homines imperiti dictitãt; sed admirandũ gratiæ ipsius effectum debitis laudibus illustrant. ij enim sumus,
qui

qui omnia sanctorum merita ad Dei benignitatē & gratiam referenda existimemus: ita vt sit perpetuò dicendum: Non nobis Domine non nobis; sed nomini tuo da gloriam. Qui igitur Christi sanguine expiati, & à Deo adoptati sunt, cùm iā nullum sit eis cum corporis flagitio & impuritate commertium; sed summa cum spiritu diuino coniunctio, diuinæ agnationis iure constanter hæreditatem illam sibi destinatam expectant, atque ad illa virtutis diuinæ præmia sibi proposita incensis & inflammatis animis aspirant. Hac igitur spe confirmati, maxima gaudia percipiunt, & incredibili magnitudine iucunditatis efferuntur. vt enim angor & cruciatus animi est assiduus iniustitiæ comes, ita semper iustitia est cum voluptate coniuncta. Quis autem explicare dicendo poterit solicitudinem & cruciatum, quo torquentur improbi? Eos enim & maleficiorum conscientia perterret, & iudiciorum metus exanimat, & suppliciorum formido de mente deducit. Cùm verò nullis firmis opibus septi sint, totique ex inanitate pendeant, multis perturbationibus agitantur, & desperatione franguntur, eximiaque mœstitia contabescunt. Nullum enim habent in rebus aduersis leuamentum, nullum in mœrore solatium, nullum in calamitatis impendētis metu perfugium. Vt enim, si aliquis transfixus esset venenato telo, quòd è corpore euelli non posset, nullum temporis punctum dolore vacuum haberet: sic, vbi iniustitię mortiferū venenum in viscera penetrat, & in præcordijs inhęret, animoq; mortiferum vulnus imponit: nihil est, quod miserum hominem valeat è summis angoribus & assidua dolorum

acer-

acerbitate liberare. Cùm enim totius miseriæ fontem intra pectus habeat; euenit, vt nunquam vim molestiæ à se dimouere possit, sed quocunq; pergit, acerbo dolore & solicitudine conflictetur. Ex quo fit, vt neque domi quietem, neque foris oblectamentum inueniat; & odio domus in foro cursitet, & offensione fori domum repetat; vt vrbanarum rerum molestia confectus, rus se concipiat, ruris fastidio in vrbē rursus confugiat; vt nocte diem requirat, die verò noctem desideret; vt in negotio otium exoptet, in otio negotij insana cupiditate teneatur. Neq; enim domus, neque ciuitas, neque celebritas, neque solitudo, neq; lux, neque tenebræ, neq; labor, neq; requies illis iucunda esse potest, qui gerunt animum vulneribus iniquitatis & iniustitiæ concisum. Quòd si tanta est impiorum anxietas & ægritudo, tantaque dolorum vis & acerbitas assiduè eorum vitam consequitur, quid tandem erit de iustorum hominum voluptate incredibili iudicandum? Nec enim eos amentia vexat, neque solicitudo conficit, neque dolor vllus excruciat. Ad Deum enim adiuncti sunt, in illius tutela delitescunt, inuicto illius præsidio muniuntur; ita, vt nullum vnquam malum eos attingat. Cùm igitur expertes omnium malorum sint (carent enim omni sceleris & improbitatis contagio, verisq; bonis affluunt: omnium siquidem virtutum laudibus abundant) necesse profectò est, eos summo quodam gaudio & voluptate compleri. Nam si voluptas eximia affluentium vndique bonorum sensu & cogitatione perficitur: tunc enim eximiè gaudemus, cùm nos in bonis valdè expetendis esse putamus, quæ volup-

voluptas erit cum ea comparanda, quá iusti ex cõsideratione bonorũ, quib. egregiè cumulati sunt, mente percipiunt? Cernunt enim, ea non esse falsa, fluxa & inania, non turpitudinis vllius contagione maculata, non admixtione vllius amaritudinis & acerbitatis infecta, sed vera, cõstantia, & sempiterna, omne flagitij & doloris cõsortium à se longè repellentia. In diuina enim luce versantur, summa libertate potiuntur, incorrupta sanitate sunt, inuictis viribus excellunt, & pace diuinitus constituta, florent opib. & dignitate, & imperio, summisq; cælestis pulchritudinis ornamentis: atq; postremò, quod bonorũ omniũ caput est, ipsi Deo coniuncti, summa illius familiaritate, ómniumq; bonorum diuinorum copia cum admirabili suauitate perfruũtur. Securi igitur & elati, & confidentes, omnia humana contemnunt atq; despiciunt. His enim se opibus firmatos animaduertunt, quæ neq; insidijs eripi possunt, neque aperto Marte comminui, neq; senio & vetustate corrũpi, neq; vlla deniq; calamitate peruerti, cùm sint immortales atq; diuinæ. Non enim eos fallit, esse se ad tam altum honoris gradum euectos, vt non solùm præpotentis Dei ministri sint, quod insigne summi cuiusdam honoris esse videbatur, neq; solùm Dei amici nominẽtur, quod dignitatis fastigium tantum est, vt nemo prorsus illud optare vnquam auderet, sed etiam, quod summam diuinæ benignitatis admirationem efficit, Dei filij sint, & ab ipso summo rerum omnium Domino bonorum omnium hæredes instituti. Hæc qui secum dies & noctes cogitauerit, quo tandem gaudio cumulabitur? quanta lætitia exultabit? quos

dies

dies festos agitabit? quo cantu & symphonia personabit? Hęc nimirum est illa iucunda celebritas, ad quam Dominus homines fideles inuitat. Erat enim lege sancitum, vt septimo quoque mense, quo tempore omnes fructus terræ cõduntur, (annũ enim Hebræi ab initio veris numerabant,) cuncti simul arborum pomis, & frondibus, & omni deniq; lętitiæ significatione dies illos celebrarét. Hoc priscæ legis institutum, quis non videt ad animi lætitiam pertinere, amplissimis iustitiæ muneribus excitatam? Nec enim annona, quæ corrũpi facilè potest, & ad corpus tantũ breuissimo téporis spatio sustentandum condi solet, veram dat lætandi materiam; sed vberrimi iustitiæ fructus, ad æternitatem intima mente reconditi. Horũ recordatione non septem dies, vt olim; sed perpetuum vitæ cursum numero septenario designatum, in voluptate conficere decet: neq; modò sertis tãtum & frondibus; sed choreis & cantibus est tantæ lætitiæ sempiternæ causa celebranda: vsque adeò, vt sit etiam præ nimia lætitia insaniendum, & in summa quadam voluptate bacchandum. Salutaris insania, sapiens furor, prudens & felix amentia, quæ sic hominem spiritu concitat, humanitateque, vt ita dicam, spoliat, vt eum in diuino quodam dignitatis gradu constituat. Quid enim salutarius, quàm è corpore ægro, mortali, & caduco, morbisq; infinitis obnoxio agitatione mentis excedere? Quid sapientius, quàm spretis atque repudiatis humanis sensibus, diuino tantum sensu commoueri? Quid illa mente felicius, quæ seipsã deserit, & extra se rapitur, vt omni vinculo soluta, facilius in cælũ euolet, vt possit opes diuinas

acrius & acutius intueri? Deserit enim se mens quodammodò, dum sibi diffidit, dum nihil in se ponit, dum quod non ipsa per se iudicat, sed quod mens diuina probat, amplectitur; dum nihil ingenio suo, sed omnia verbo diuino moderatur; dum postremò omnibus opibus humanis interdum destitui atque nudari cupit, vt diuinis multò clariùs & magnificẽtius illustretur. Sic fit, vt cælestiũ rerum cupiditate nõ terrã modò deserat, neq; tantũ sese à corporis cõtagio seiũgat, omnesq; sẽsus corporis aspernetur: verũ etiã à se ipsa discedat, vt multò liberi⁹ aspectu diuinę pulchritudinis, quoad fas est, in hac vita iucũdissimè perfruatur. In eo igitur spectaculo defixa admiratur, & obstupescit, & amore inceditur, ardore cupiditatis inflammatur, tantamq; lætitiam ex diuinæ coniunctionis fructu percipit, vt saltet, & choreas ducat, & cantus & carmina perpetuò moduletur. Nam tunc etiam, cùm corpus ne tãtulum quidem cõmouetur; ipsa mens intus canit, atq; tripudiat, omneq; studiũ suum in Dei laudes consumit. Non igitur immeritò tam sępè iusti in sanctis literis ad lætitiam vocantur. Quale est illud: Lætamini iusti in Domino. &: Lætetur cor quærentium Dominũ. &: Lætetur mons Sion. &: Videbunt iusti & lætabuntur. Idẽ porrò Dauid à Deo contendit, vt hanc sibi lætitiam scelere amissam restituat. Ait enim: Redde mihi lætitiam salutis tuæ. Vt enim propter scelus animo conceptum lætitiam amiserat, & in luctu & squalore versabatur: ita recuperata iustitia, se in gaudio summo fore confidebat. Idem alibi, cùm tantæ suauitatis gustũ sentiret, exclamans, ait: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine?

mine? Tum illud quàm præclarum? Inebriabuntur vbertate domus tuæ, & de torrente voluptatis tuæ potum dabis eis. Non potuit magis explicare voluptatis illius magnitudinem, quam iusti hauriunt, dum accepta bona recogitant: & magnificentiam & claritatem illius summi Domini, cui sunt amore coniuncti, mentis oculis intuentur, & spiritu illius suauissimè pascuntur: & ad firmam spem cælestis hæreditatis ipsius diuini spiritus assiduis vocibus excitantur. Hæc est illa ambrosia, quæ immortalitatē tribuit. Hoc nectar illud, quo qui ebrij sunt, intimis animi sensibus hilarati omnem vitam in suauitate summa traducunt. Nec enim bonorum voluptas puritate tantum, & constantia; verùm etiam magnitudine intemperantium hominum voluptatem longè superat. Quare desinant homines admirari, esse quempiam in vita, qui respuat omnem corporis voluptatem, & cuncta vitæ blandimenta reijciat. Nemo enim potest aspernari voluptatem, cùm ea ita sit in natura penitus implicata, vt repelli non possit. Facillimè tamen poterit, qui veræ voluptatis suauitatem gustauerit, futilem & inanem non tantum negligere; sed odio etiam, cùm opus ita fuerit, maximo persequi: cùm intelligat illam malorum omnium escam continere: hanc verò, quam efficit iustitia, esse cum bonis omnibus copulatam. Illa nāque errore mentis asciscitur: hæc iudicio sanæ & integræ mentis exquiritur. Ad illam turbulento motu quodammodo recusātes & inuiti rapimur: in hac, libera voluntate & studio constanter impellimur. Illa cū maximè videtur suauitatis specie blandiri protinus euanescit: hæc nunquàm a-

nimi ſenſibus illudit. Illa mentem eripit: hæc mẽtem diuini ſplendoris radijs illuminat. Illi ſemper eſt faſtidium finitimum: hæc ita explet animũ, vt nunquam iniucunditatem vllam efficiat. Illa poſtremò, cùm momento temporis effluat, nihil aliud, quàm impreſſum & inuſtum dedecus, & grauiſſimam pœnitendi cauſam, & doloris inſignẽ materiam relinquit: hęc verò ſtabili iucunditate ita ſenſus intimos afficit, vt animum omnib. ſimul gloriæ ornamentis illuſtret. Illa igitur, cũ exigua eſt, tum futilis & inanis, & cum vitæ peſtẽ ſummo impuritatis flagitio ſæpè coniunctã: hæc ingens & ſempiterna, ſalutis præſidium, & ampliſſimæ dignitatis ornamentum in ſe continens. Tantum igitur eſt inter vtranque diſcrimen, quãtum nemo poſſit explicare dicendo. Vt autem nihil aliud eſſet, quod iuſtorum animos oblectaret; illa certè ſpes immortalitatis, ad quam inflammatis ſtudijs rapiuntur, tantam vim habet, vt facilè animum ab omni ſenſu doloris abducat; & mira quadam ſuauitate prolectet. Vt enim iniuſti aſſiduo metu ita cruciantur, vt quietem capere nõ poſſint; nam in ſomnis etiam animos eorũ horribiles ſpecies exagitant; & propoſitæ malorum, quæ ſunt eis ſubeunda, formidines, illos mente conſiſtere minimè patiuntur: ſic iuſti firma ſpe immortalis gloriæ, quam iam animo proſpiciũt, erecti, ſemper in voluptate verſantur; vſque adeò, vt ne in ſomnis quidem viſum illis objciatur, ꝙ eos exterreat: immò pleraque omnia tranquilla, & cum ipſius animi æquitate & conſtantia valdè congruentia. Quis igitur alius eſt voluptatis hortus, per illũ, quem Deus ab initio conſeuit, adumbratus,

bratus; nisi animus iustus diuinis virtutibus Dei ipsius manu consitus, & sempiternis fructib. onustus? Ab huius enim finibus summus ille cultor omnes cupiditatis furibundos impetus, quasi bestias immanes arcet, ne vastitatem plantis inferant: hunc diuina lege sepit, & sanctissimis institutis, quasi quodam muro circundat: hunc angelorum præsidio circumuallat: ad huius fœcunditatem perpetua spiritus sui munera, tanquam perennes aquas inducit: hunc confer it arboribus in ordinem summum dispositis: hunc vestit frondibus: hunc exornat floribus: hunc auget fructibus: hunc diligentissima cultura amœnum & speciosum, & fructuosum reddit. Hunc igitur, vt à primordio generis humani designaret, hortum illũ fecit, in quo hominem in principio collocauit. Nec enim aliud Paradisus ille significabat, quàm iustitiæ amœnitatem, & speciem, & vtilitatem, & diuina quædam iustitiæ ornamenta, quibus fuit humani generis princeps importuni hostis insidijs spoliatus. Cuius casum & ruinam, vt quanto studio prouidendum sit, ne in similem miseriam incidamus, iustitiæque fructum amittamus, deinceps oratione persequemur.

LIBRI SEXTI FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA Liber Septimvs.

Vllum eſt tantum ingenium, quod poſsit verbis explicare, quantis opibus ornatus extiterit ille primus humani generis parens, ex cuius ſtirpe omnes orti ſumus. In illo namque fuit conſtitutus finis omnium operum diuinorũ quæ oculis intuemur. Illius enim alendi & conſeruandi cauſa ſummus architectus terras, atque maria, ſolem, lunam, & ſydera, & omnia cæleſtia opera, vniuerſamque mundi huius naturam molitus eſt: ſub illius ditionem & imperium animantia cuncta ſubiunxit: in illo denique ſolum ex omnibus animantibus formam & imaginem ſuæ mentis atque virtutis impreſsit. Si igitur recens illa naturæ conditio omni vitio vacauit: habuit enim ille primus mundi flos atque iuuenta rerum omnium formas maximè vigentes, illuſtrique admodum ſpecie nitentes: quid de illo præcellenti opere exiſtimandum eſt, in quo ſimilitudo diuinæ virtutis mirabili-

biliter eluxit, & cuius causa maximus ille rerũ opifex, omnia fabricatus est? Fuit igitur ille generis nostri princeps excellenti specie & pulchritudine: fuit instructus sensibus maximè vigentibus & acutis: vires habuit præstantes & eximias: omni denique corporis habitu diuinæ in se mentis præcipuam curam & solertiam declarauit. Nõ enim vitium vllum inhærere potuit in eo corpore, quod non traxit ex affectione alicuius materiæ vitiatæ aliquid, quod eius specimen inquinaret; sed fuit è terra purissima, omnia tunc integra & incorrupta pariente, diuinis manibus informatum, & sic rebus omnibus constitutum, vt esset aptissimum rationis atque mentis domicilium. Animus verò illius quantis ornamentis atque præsidijs in omni genere redundaret, quanto ingenij acumine, & quàm admirabili solertia præcelleret, in quanta demum naturæ cognitione vigeret, illud est magno argumento, quòd vbiprimùm editus in lucem fuit, statim nomina animantib. cũctis imposuit. Quod profectò non fecisset, nisi rerum omnium naturam diuina quadam mente perspectam & cognitam habuisset. Sed ex omnibus opibus, in quibus florebat, nihil esse potuit iustitia magis regium, nihil amplius & magnificentius, nihilque postremò beatius. Hac quidem fuit illa summa Dei benignitate egregiè cultus, maximisq; spiritus diuini muneribus mirabiliter honestatus. Nec enim fas est arbitrari, omnia tunc in illo primo ortu perfectiones propriæ cuiusque naturæ consentaneas habuisse, solumq; hominem aliarum rerum principem perfectione sua caruisse. Caruit autem perfectione sua, si gratia diuina

caruit, ex qua iustitia omnis emanat. Quod si fuisset, dici profectò non potuisset: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. Nec illud itē affirmare licuisset: Delectatus est Dominus operibus suis. Delectari namque Dominum suis operibus, est ea approbare, & quasi in earum perfectione conquiescere. Non potest autem approbare, nisi quod bonum est. In homine autem nihil boni esse potest, si abest ab illo iustitia. Si igitur homo ita conditus fuit, vt omnia dignitate antecelleret, & opificem illum summum delectaret: insigni certè iustitia cultus, & eximio virtutis & honestatis splendore illustratus fuit. corpus igitur animò facilè parebat: animi verò totus dominatus erat in mente: mentem porrò nihil impediebat, quò minus in diuinam mētem respiceret, seque totam ad illius imitationem formaret. Ergò, cùm sic fuisset Deo coniunctus, ex illius benignitate diuinas opes sibi comparabat, quibus statum atque naturam suam facillimè tueretur, & diuinæ vitæ statum exprimeret. omnibus enim rebus ornatus & copiosus, eam vitam degebat, qua nihil poterat in terris beatius excogitari, nihil ad vitæ cælestis conditionē cum facilitate consequēdam accommodatius. Fuit autem ei munus assignatum horti cuiusdam, quem Deus manu sua conseuerat, colendi atque custodiendi: qui quidem quamuis esset arborib. densissimis atq; procerissimis plenus, magis tamen erat cultus mysterijs, quàm arborum atque plantarum amœnitate iucūdus. Significabat enim hortus ille omnium munerum diuinorum complexionem, quib. affluentes animi, florētes atque beati sunt. Inter alias autē

arbores duæ fuêre rerum magnarum significantes: quarum altera quidem vitam in perpetuum prorogabat: altera verò erat pestem & exitium allatura, non quidem natura sua, sed per occasioné; quemadmodum lex, quæ fuerat ad salutem data, fuit Hebræis exitiosa. Et illa quidem arbor vitæ, hæc autem arbor scientiæ boni & mali nominabantur. Non necesse autem est intelligi, eam vim fuisse natura arboribus insitam; vt vna vitam, altera cognitionem daret; sed erant signa quædam res maiores indicantia. Arbor enim vitæ, est ipsa mens diuina, summique patris sapientia, cuius numine vita, lux, salus, & dignitas hominum continetur. In arbore autem scientiæ boni & mali inerant humani sensus, & prudentiæ significatio, quæ ipsa in magnis Dei beneficijs numeranda est: ad salutem enim concessa est, non ad perniciem. hac enim res pestiferas arcemus, & salutares arripimus. Sed dum homines muneribus diuinis abutuntur, euenit, vt quæ sunt salutaria, ad hominum pestem & exitium conferantur, & quò quæque res præstantior est, eò est abusus illius calamitosior. Cùm igitur nihil sit in hominis natura ratione præstantius, nihil est, quod maiorem vim malorum in res humanas importet, cùm ea homines improbi vtuntur. Vnus auté solùm est rectus rationis vsus, vt nunquam in se, semper auté in diuinam mentem & voluntatem respiciat, vt minimè iudicio suo nitatur, sed ex diuino præscripto omnia moderetur; vt intelligat, esse se diuinæ voluntatis & rationis administram, neq; licere sibi in vita præcipuè dominari, sed semper fide dirigi, diuinoque imperio gubernari debere;

aliter enim ſeſe neque vitę curſum tenere, neq; ad beatitudinem vllo modo perueniere poſſe, ſed in miſeriam ſempiternam impetu quodam cęco ruere. Vt autem hoc Deus homini magis imprimeret, & aliquo ſigno diligentius ſuæ ſalutis admoneret, vetuit, ne fructũ arboris ſcientiæ comederet. Fore enim, ſi ſecus faceret, vt in mortem repentè incideret. Quod cùm ſanxit, illud profectò ſanxit, nè vitam propria prudentia alendam atq; ſuſtentandam putaret, nè opinione propriæ cognitionis inſoleſceret, nè acumine & ingenio ſuo niteretur; ſed legem diuinã iudicio ſuo ſemper anteponeret, totumq; ſe diuino ſpiritui regendum traderet atque committeret. Illo primum fœdere inter Deum & homines facto, fides ſancita fuit. Eo namque Deus hominem aſtrinxit, vt diuinæ moderationi rationem ſubderet, neque proprio ingenio; ſed diuino ductu & imperio vitam inſtitueret: ipſoque vicißim homini immortalitatem, ſi à fide non diſcederet, pactus eſt. Fide itaque erat colendus & cuſtodiendus hortus ille. Sic enim ſcriptum eſt: Tulit Dominus Deus hominem, & collocauit eum in paradiſo, vt coleret & cuſtodiret eum. Cultus autem & cuſtodia omnium munerum diuinorum fide continetur. Cùm enim Deo paremus, & opera ſancta molimur, & iuſtitiæ munus exequimur; & ſi quid ſe fundit, quod ſtudio pietatis & honeſtatis officiat, amputamus, & ſuccreſcentes interdum vitiorum ſpinas, & vepres euellimus, & cupiditates edomitas atque compreſſas habemus, & virtutem diuina benignitate hauſtam ad hominum vtilitatem dirigimus, atque poſtremò omnem vitam in diuinæ

legis

legis studio consumimus: tunc Dei hortum colimus. Hortus enim Dei est animus, conseptus & cõsitus diuinis iustitiæ plantis; odorum, qui è virtutum floribus afflantur, fragrantia, fructuumq; vtilitate & copia mirificè delectans. Cùm rursus omnia optimo illi parẽti accepta referimus, nihilque inest in nobis boni, quod non ad immensam illius bonitatem reuocemus, cùm illũ laude perpetua celebramus, omnemque vitam ad gloriam illius conferimus; cùm ingrati animi crimen & scelus exhorremus, & Deo gratias & gloriam tribuimus, eumque castissimis votis & precibus veneramur: tùnc hortum custodimus. Vt enim ingratis omnia bona pereunt: sic grati atque memores diuinorum beneficiorũ omnia conseruant. Fide igitur erat homini colenda atque conseruanda iustitia. Fidei autem pactio atque fœdus sub illis arborum signis factum est, partim vt illarum admonitu fortius animo memoria illius infixa permaneret, & acrius, & attentius de illo noctes & dies mens humana cogitaret: partim vt haberet statim fidei ipsius exercendæ materiam. Cùm enim fides potissimum in obedientia cernatur, lege opus fuit, cui homo parere disceret, atque ita vitæ meritis in cœlestes sedes ascenderet. Hic erat status hominis felix & florens, omnibusque rebus opulentus, è quo fuit hostis importunissimi dolis exturbatus. Cùm enim videret ille perennis hostis generis humani, qui propter infidelitatẽ fuerat ex altissimo cæli domicilio deiectus, hominem esse in tanto honore, flagrauit inuidia, rationemque iniuit, quemadmodum illum eodem letho interimeret, quo ipse interijsset. Vt igitur dæmon violata

R 5 fide

fide concidit, sic adegit dolis hominem, vt violata fide concideret. Ad mulierem igitur primũ in serpentis specie latens, machinas suas admouit, callidè enim vidit eam propter infirmiorem naturã facilius labefactari posse, atq; per ruinas illius nõ fore difficilem aditum ad viri ipsius exitium. Cùm igitur primum legis diuinæ sensum calumniando peruertisset, inuidiamque in Deum ex præscriptione illa concitâsset, mulierem cupiditate vetitæ arboris incendit. Non moriemini, inquit. Scit enim Deus, quòd vbi primum ex eo fructu comederitis, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Hoc cùm dixit hoc planè videtur dixisse: non est, cur vllo metu impediti, vobis non amplissimum gradum glorię proponatis. Quid autem pręstantius, quàm nõ habere aliũdè suspensas viuendi rationes, sed in proprijs tantùm animi præsidijs omnia bona collocare? Neq; enim est, cur vitę vestrę pręsidium in Deo constitutum habeatis. Non enim alienis opibus ad status vestri custodiam indigetis: satis enim estis instructi ratione ad bona sequenda, malaque omnia repellenda. Vestrum igitur iudicium in cõsilium adhibete, neque velitis numinis diuini moderationem expectare. Nec enim vobis decorum est, neque præstantia vestra dignum, aliundè pendere, sed alta quædam moliri, vobisque tantum ipsis innixos ad summum decus aspirare. Quòd si Deus id vobis, nè faceretis, interdixit; callidè id excogitauit, nè illi similes essetis, qui non pendet aliundè, neque alicuius institutis viuit, sed sua tantum sapientia nixus, omnia moderatur. Sequitur autẽ: Et vidit mulier, quòd esset arbor suauis

gustui,

gustui,& ad aspectum venusta, & valdè expetenda, nempè, quæ intelligentes faceret. Iam hîc cernere licet, sensim labare fidem, excitari cupiditatem, illabi perniciem ad infaustæ mulieris euersionem. Quæ si cùm serpente sermonem minimè contulisset, sed, vbi primùm fidem suam tētari sensit, hostem à se repulisset; eas profectò calamitates quas hausit, facillimè vitasset. Cùm verò aures illi dedit, mortiferum illud venenum, quod ei truculēta belua porrexit, bibere confestim instituit. Quid enim? antè non licebat oculos in arborem conuertere, illiusque pulchritudinem & vtilitatem notare? licebat sanè, sed illius cupiditatē fides facilè continebat. At post pestiferum illum teterrimæ serpentis afflatum, cùm simul & fides labefactari, & cupiditas vinculis laxari cœpisset, tum demum fuit mulieri adeò iucundus arboris aspectus, tum illius fructum sic ardēter appetiuit, vt esse sibi vsum illius diuina lege interdictum, mortis instar putaret. Credidit enim esse præclarum arbitratu suo viuere: &, quantum per se ingenio valeret, experiri, omnesque benè atque beatè viuendi rationes in animo suo ponere. Decerpit igitur fructum, & comedit, illecebrisq; suis maritum ad easdē mortiferas epulas inuitat. Hæc fuit stirps atque semen omnium malorum: hoc peccati funestum & calamitosum principium: hinc mortis imperium natum fuit, quod terrarum orbem violenter oppressit. Nam cùm primùm fuisset fœdus illud sanctissimum hominum scelere violatum, fuerunt statim ab ipsa vita distracti, & mortis immanitati prædæ relicti. Vterque autem eorum se omni cultu, quo anteà splende-

bat,nudatum animaduertit; ſequitur enim continuò: Et aperti ſunt oculi amborum: cumque vidiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi ſubligacula. Antequam facinus illud capitale conſciſcerent; veſte, qua corpora contegerēt, haudquaquàm indigebant. Nec enim vllā cæli intemperiem metuebant, neque vllam turpitudinem habebant, ad quam operiendam veſtimenta requirerent. Animum verò gerebant diuinis iuſtitiæ ornamentis ſatis eleganter excultum. At poſt admiſſum ſcelus, cùm animorum nuditatem vidiſſent, & quod in ſceleris ſuſceptione occæcati cupiditate cernere non poterant, turpitudinem quæ ex animorum confuſione, in corpora etiam redundabat, animaduertiſſent: cùm animos non poſſent, vt tegerent ſaltem corpora turpitudine affecta, curauerunt. Amiſſa enim iuſtitia, cùm animus orbatus diuino præſidio, incitatæ libidinis impetu fuiſſet à gubernaculis deiectus, & miſeris modis agitatus, extitit repente ex illa fœda animorum perturbatione, in corpore vtriuſque inſigne dedecus & turpitudo; cuius offenſionem vitare cupientes, obſcœnas corporum partes folijs arborum contexêre. O anxiam & inanē ambitionis humanæ curam, miſerum & ſolicitū occultandi atque cælandi dedecoris ſtudium. Cùm enim veram honeſtatem retinere nequimus, illius fallacē imaginem conſectamur; & omni cura prouidemus, vt dedecus nobis impreſſum ab omnium cōſpectu remoueamus. Sed quid prodeſt? quamuis enim oculos hominum vitemus, noſtræ conſcientiæ teſtimonium effugere certè non poſſumus: & ita fit, vt in quamcunque regionem deferamur,

aſſiduo

assiduo semper angore & cruciatu conflictemur. Quod illi statim experti sunt. Tanto enim mentis errore affecti fuêre ex sceleris consciẽtia, vt latebras omnes circumspicerent, quibus se à conspectu Dei omnia prouidentis, & animaduertentis, omnesque sensus animi perspicientis occultarẽt. Cùm enim ex vehementi auræ spiritu, Deum aduentare suspicati essent, exanimati metu se confestim in densam & opacam syluam abdiderunt. In summi tamen iudicis conspectu, quem nihil latere potest, constituti, criminis sui pœnas pendere cœperunt. Nam Paradisi finibus eiecti, multisque doloribus implicati, atq; tandem morte circumuenti sunt. Nec enim eam tum solum vitam amisêre, quæ diuini spiritus fœdere & coniunctione continetur; sed illius etiam mortis acerbitati addicti fuêre, quæ corpori interitum affert. Stultum enim est opinari, tum demum mortem vim suam adhibere, cùm finem interimendi facit, cùm autẽ interimit, vim illius non sentire. Vbi primũ in hãc vitam ingrédimur, statim nos mors penè à tergo insequens inuadit: ipsamque vitam quotidiè cõficit, atque consumit, donec totam exhauriat. Nunquã enim in eodem statu manemus, sed per singula momenta labimur, & occidimus: ita, vt quidquid ætatis nostræ præterfluit, fit subitò vi & atrocitate mortis extinctum. Sic igitur miseri homines, dum officium produnt, & à debita obedientia desciscunt, diuinamque legem negligunt, & suis cupiditatibus obsequũtur, à beatis sedibus exclusi, & ab ipsa vita segregati, violentiaq; mortis oppressi, miseram & ærumnosam vitam in curis tristissimis, in laboribus immensis, in lachrimis &

luctu

luctu consumpserunt. Qui enim modò tátas opes habebant, & in locis amoenissimis inambulántes, rebus omnibus ad vitæ cultum necessárijs abundabant, & diuino colloquio fruebantur, ad cælestemque dignitatem proximè accedebant: repentè ex tam alto gradu præcipitati, ornamentisque omnibus exuti, in terram vastam, & incultam, septam & vestitam vepribus atque dumetis, multisque ferarum lustris noxiam & infestam, eiecti sunt, in qua multo sudore atque laborevictum sibi quęrerent, amissasque diuitias lamentis assiduis deplorarent. Vidimus, quibus dolis & machinis primus homo ex amplissimo illo atque florentissimo iustitiæ statu deciderit. Nunc consequens est, vt videamus, quomodo morbi sui vitium in omnem posteritatem infuderit. Locus planè obscurus atque difficilis, in cuius tractatione tanta est doctorum hominum varietas & inconstantia, vt in nulla re sit inter illos maior dissensio. Sed nè aliquid, quod ad præsentem materiam pertinere videatur, intactũ relinquamus, diuino freti auxilio explicare aggrediemur, quomodo genus humanũ crimine parentis fuerit in eiusdem peccati atque miseriæ similitudinem deuolutum. Nec enim dubium esse potest homini sanctarum literarum non ignaro, vniuersum genus humanũ fuisse per crimen illud in peccato prolapsum, atque in dominatum mortis incidisse. Est enim mors peccati ipsius stipendium. Sed, vt hoc intelligi rectè possit, est nobis opus lectoris prudentia. Vt enim confitemur, inhærere omnibus, qui seminis propagatione ab Adamo orti sunt, peccatum, iniquitatem, & iniustitiam: ita crimen, aut scelus, aut denique

quę culpā vllam à primo parente in sobolem trāsmitti posse negamus, nisi ponatur culpa pro pœna, quo sensu nomen hoc ab antiquis vsurpatum aliquandò fuisse nōn ambigimus. Vndè illud apud Plautū in Captiuis: Me hic valere, & tu te audacter dicito; Tyndare, inter nos fuisse ingenio haud discordabili; neque te commeruisse culpam, neq; me aduersatum tibi. Sed hoc minus ad rem. Satis enim nobis est, esse in cōsuetudine sermonis Latini, vt culpa vim criminis, quamuis leuis, obtineat. Hoc igitur sit in primis à nobis positū, in omnibus hominibus cōmuni conditione natis, antequam ad eam ætatem perueniant, in qua vti ratione possint, nullā omninò hærere singularem culpam, esse tamen quemlibet singulari peccato alligatum. Hoc mirum fortasse videbitur, qui fieri possit, vt quisquam non suo, sed alieno crimine sit iniustus, singularique peccato astrictus. Deindè, quomodo non pugnent hæc inter se; nempè vacare aliquem crimine, peccato autem non vacare. Sed hoc planum fiet, si de vtraque re separatim disputabimus. Primùm igitur docebimus, crimen à primo parente conceptum, in sobolem deriuari minimè potuisse: deindè peccatum, ab illo in vniuersum genus hominum deductum fuisse. Atque imprimis ea opinio euellenda est, quæ in scholis inueterauit: nempè vniuersum genus humanum, illo crimine primi parentis sic obligatum fuisse, vt singulis hominibus singulare crimen adhæreat. Sic enim originis peccatum interpretantur, vt à crimine distingui non possit. Omne enim, quod vocatur in iudicium, crimen est. Qui igitur statuunt, hoc peccatum esse

diuino iudicio vindicandum,id certè crimen existimant. Asserunt igitur vniuersam naturam humanam in illo primo homine cōstitisse,ita vt peccatum & crimen, quod ille commisit, sit non tam hominis vnius,quàm vniuersæ naturæ crimen. Cū igitur naturæ peccatum sit,mirum nō esse, pestem illam esse ad omne genus humanum seminis corrupti propagatione transmissam. Quæ sit autem huius peccati ratio, nihil inter eos sanè constat. Sunt enim, qui insitam naturæ cupiditatem, ad flagitia propensam, in hominibus vsitata generandi ratione procreatis, peccati vim & rationem habere confirment: hanc autem criminis sacro fonte aboleri; ipsam verò cupiditatem relinqui. Hanc igitur cupiditatem, antequam ad baptismum perueniatur, esse id, quod omnibus crimini dandum sit. Et huius sententiæ Augustinum authorē habent. Sunt item, qui magis (meo quidem iudicio) ad veritatem accedunt, asseuerātes, ipsum carere iustitia, qua fuit præditus Adam; & quam, si ille non peccasset, omnes in matris etiam vtero à Deo assumpsissent, esse id, quod originale peccatum appellādum sit. Nec aliud apud illos est hoc peccatum, quàm priuatio iustitiæ, quæ debuerat innasci omnibus, si parentes in officio minimè deliquissent. Sunt, qui alia confingant in hac quæstione, minimè digna prudentium hominum approbatione: quare illorum commemoratione supersedendum statuo. Qui autem Luthero dediti sunt, meras Tragœdias loquuntur, & hoc peccatum habent incredibile furoris & amentiæ fundamentum. Huius enim peccati naturæ attribuūt necessariam quandā, quæ vitari nullo modo

possit,

possit, malorum omnium pestem, flagitiorumque omnium sementem. Hinc inuictam illam flammã, & incendium cupiditatis erumpere, quæ nunquã, vt asserunt, potest vllo pietatis studio restingui; hanc fornacem appellant, perpetuò flammas euomentem, atque coniectis ignibus omnia populantem. Indè fieri necessariò dicunt, vt quidquid ex se hominis natura fundit, quidquid agitat, atque molitur; quamuis sit iam is, qui aliquid agere instituit, ad Christũ fide adiunctus; etiam cùm se excitat ad aliquod sanctũ opus in Dei gloriam perficiendum, nihil aliud possit esse, quàm dirũ & capitale facinus, vi & natura sua nisi per diuinam clementiam stetisset, sempiternis ignibus vlciscẽdum. Sed communem horum omnium sententiã expendamus. Magna enim res est, & attenta consideratione dignissima. Si enim vniuersa natura astricta est eo peccato, quod in se admisit Adã; dubium non est, quin illud peccatum, quo natura alligati sumus vniuersi, non leue peccatũ sit; sed scelus dirum atq; facinus detestabile, & execrandũ, & perpetuis cruciatibus, igneq; sempiterno puniendum. Nam, si tunc omnes illo ipso peccato in parente damnati sumus, cùm illud nefarium facinus extiterit: quî fieri potest, vt nõ simus in ipso statim ortu, infanda & incredibili atrocitate sceleris astricti; eaque de causa perpetuis pœnis iure atque meritò cruciandi? Videndum igitur est, quàm rectè sit ea opinio constituta. Vniuersa, inquiunt, humana natura, in primi parentis persona constitit. Ergò, quidquid ille tunc in se admisit, omnes admiserunt. Fuit igitur illud, quod eis necessariò confitendum est, si sibi consentanea di-

cere volunt, commune crimen, commune scelus, commune flagitium. Sed velim intelligere, quid naturam vniuersam, cùm hoc ita disputent, appellent. Num formam & speciem, ipsius humanæ naturæ menti, & intelligentiæ primi parentis insidentem? Nemo est adeò hebes vt ista sentiat. Sequeretur enim, vt quoties ego delinquo, similiter vniuersum genus delinqueret. Habeo enim & ipse animo impressam communem humanæ naturę notionem, formamque illius intelligentia comprehendo. Quid igitur? num vniuersam rerum multitudinem, quæ in vnam speciem cadunt? Ergò, cùm hominis definitio nobis omnibus ex æquo conueniat; nemoque omnium, qui nunc viuũt, illic affuerit; nego vniuersam hominum naturã in homine illo constitisse. Cùm igitur vniuersam rei cuiusque naturam, vel vnam rei cuiusque rationem mẽte comprehensam intelligamus, vel vniuersã rerũ multitudinem eadem definitione contẽtam, quamuis nullius hominis mente percepta sit, neutraq; harum ratione fas sit asseuerare, vniuersam naturã in primo homine deliquisse; quomodo potest affirmari, nos crimine illo fuisse contaminatos; cùm nemo nostrûm illi assensum præbuerit? Omnes, inquiunt, tunc in persona primi parentis tãquam in causa & semine, fuimus. Iam hoc quàm inconsideratè dicitur? cùm enim aliquid semine contineri dicimus, non propriè tunc esse dicimus. Veluti, cùm in arbore fronde omni spoliata fructum inesse asserimus, non eam tunc esse pomis onustam dicimus; sed vim habere, ad fructus ex se oportuno tempore gignendos. Ergò cùm dicitur nos iam in parẽte fuisse, parum propriè dicitur:

citur: ipsi verò propriè volunt crimen illud omnibus adhærescere. Deindè, natura humana non corpore tantum, sed præcipuè animo constat. In animo autem, nō in corpore est, cum delinquimus, ipsius suscepti criminis sedes atque quasi domicilium. Porrò autē, animum nō ex parentis illius semine qui peccauit, sed à Deo sumpsimus. Cùm igitur illa tantum pars nostri, & ea non propriè, sed tanquam in causa fuerit, in Adamo, quæ peccare non potest: quanam tandem ratione confirmant, illud crimen ab vniuersa natura susceptum fuisse? Minimè quidem dubium est, nomen vniuersitatis esse multiplex: Abutimur enim illo interdum ad significandam non vniuersam multitudinem rerum, quę in vnam definitionem cadūt, sed eam tantum, quæ tunc vnum in locum cogi potest veluti cum dicimus, vniuersos ciues aliquid sciuisse, non omnes intelligimus, quibus ciuis definitio potest accommodari, sed eos tantum, qui tunc adesse potuerunt. Si ad hunc modum vniuersi nomen intelligis, fateor vniuersum genus hominum in duobus illis hominibus constitisse. Secundum hanc igitur sententiam dici potest vniuersam naturam tunc peccasse: sed, quemadmodum nos vniuersitatis ratione contineri minimè potuimus, ita par est, vt illius criminis culpam minimè sustineamus. Deindè, quomodo potest in alicuius mentem & sensum penitus intrare, cum natura criminis ea sit, vt nullo modo possit esse, nisi singulari atque libera voluntate susceptum, vniuersa natura crimine aliquo damnetur? Num crimen illud diuersi cuiusdam generis extitit? Num dissimili via atque ratione commissum ab ea, quæ

reliqua omnia committuntur? Quæro deindè, si, cùm Adam peccauit, iã Cain & Abel in lucem editi fuissét, num dispar atq; dissimilis ob id, quod iã filios genuisset, fuisset illius peccati conditio? minimè profectò. Neque potest aliquid excogitari, cur non omnia peccatum illud consequerentur, quæ deinceps consecuta sunt. Tam enim fuisset procreatus Seth, ex quo genus omnes ducimus, ex sanguine illo corrupto, si ante illum fuissent fratres illius generati; quàm fuit, cùm pater eorum, antequam filios gigneret, in scelus incurrit: tamen tunc falsum fuisset asserere vniuersam naturam in vno homine constitisse. Erant enim tunc Cain etiam & Abel in vniuersitate illa numerandi. Preterea si naturæ illud crimen fuit, & idcircò omnibus commune, non vnum crimen fuit, sed quàm plurima, atque propemodum infinita. Veluti cùm vniuersa ciuium multitudo vim summis magistratibus infert, illud facinus, crimen vnum propriè appellari non potest: quilibet enim ciuis in ea sceleris consensione singulari se crimine obligat. Si igitur vniuersi in primi parentis impietate crimen admisimus, nõ fuit illud vnũ, sed innumerabilia. Illa igitur tam multa crimina quam sedẽ habuerunt, si nondum erant ij nati, quibus erant obijcienda? Num solus Adam crimina propè infinita sustinuit? Magnã profectò & incredibilem hominis infœlicitatem narras, si solus tam graui & intoleranda sarcina oppressus fuit. Quòd si ille crimine suo tantũ, nõ aliorũ culpis oneratus fuit, de reliquis omnibus criminib⁹ quid factum est? fueréne in aliquam cellam penariam congesta, vndè quisque, vbi primùm animũ hau-

hauriret,peculiare crimen promeret? An alicui megeræ credita,vt,vbi fœtum in matris aluo animari ſenſiſſet,ſtatim ei crimē quaſi colubrum ſubderet?Quid præterea? eáne ſceleris natura eſt, vt tanquam volucris nidum,ſic ſedem mutet,& à loco in locum migret? Quòd ſi hæc vehementer abſurda ſunt; & illa etiam, ex quibus hæc efficiuntur,abſurda putanda ſunt. Vnū igitur illud crimen fuit;non multa. Ergò, neque ab vniuerſa natura ſuſceptum eſt,neq; commune ſed ſingulare tantum, & vnius tantum hominis exiſtimandū. Nec enim dici poteſt,illud vnum in plura diſtributū,omnibus cōmunicari potuiſſe. nec enim cor pus erat, vt infinitè ſecari atque diuidi poſſet. Quod ſi dicant appellari crimen illud commune, quod in omnes contagiōe peruaſerit,vt peſtem vnius ciuis,communem totius ciuitatis peſtem licet appellare,quòd contagio ſuo totam ciuitatem inficiat:id planè doceri velim, quomodo crimen ab vno homine ſuſceptum, totam illius poſteritatem infecerit.Quæro enim,fuerítne crimen illud inexpiabile?an expiari potuit? Si dicis inexpiabile,magnum & dirum conuitium immenſæ Dei potentiæ atque benignitati facis, cùm ſtatuis aliquod eſſe crimē,quod virtute & clementia illius deleri nequeat. Si verò expiari potuit,ergò Adam tot ſuſpirijs atque lamentis, tam acerbo vulneris ſui ſenſu,tam pijs precibus,in quibus illum verſatum fuiſſe credendum eſt, veniam impetrauit. Crimen igitur illius euanuit. Quomodo ergo ex crimine illo, quod extinctum atque ſepultum erat,iſta tā multa crimina nata ſunt? Sed demus id, quod exiſtimare nefas eſſe puto, primum parentē

veniam non obtinuisse: quî potuit scelus suum ad posteros seminis propagatione transmittere? aut quando primùm scelus in liberis inhæsit? Num statim, vt semen in locis insedit, vt ex eo homo fingeretur, in eis criminis ipsius pestis inualuit? At fieri nequit, vt crimen hæreat in ea re, quæ sensu & ratione caret. Num postquam homo figuratus & animatus est? Magnum dicis facinus; si corpus, quod, dũ erat informe, omni criminis vitio vacauit, scelestum esse repentè cœpit, cùm primùm imagine diuinæ mentis informatum fuit. Quòd si corpus nec in primo conceptu, neque in vltima figuræ suæ perfectione, potuit vllo modo scelere imbui; quomodo tãdem animum cõtagio suo scelestum reddidit? Præterea, si à primi parentis stirpe nobis crimen ingeneratum fuit; cur non itidem ab alijs parentibus, & eò maximè, quòd illos cognatione propius attingimus, criminum omnium turbam & colluuionem assumeremus? Nun quid minus fuimus in parentum reliquorum semine, quam in primi parentis natura? Immò multo magis, quò propius ab his absumus. Ergò; velimus, nolimus, est omnipò nobis omnium scelerum, quæ parentes nostri commisêre, hæreditas adeunda. Vt enim te in omnia vertas, & multa diligenter excogites, nunquam rationem vllam reperies, quare reliqua peccata non possint ad filios seminis propagatione transmitti, illudque solum ad omnes transmissum sit. Ergò, quodcunque pater scelus in se cõcipit, est omninò posteritati luẽdum. Quod si tãta vis est in semine ad animos scelere imbuendos, quid esset infante puero detestabilius: siquidẽ omnibus sceleribus, quæ a primor-

dio generis humani parentes illius suscepêre, miserandum in modum oppressus & contaminatus est? Nefas est igitur arbitrari, aliquod ex semine crimen in sobolem diffundi. Non enim, vt corporis morbus, sic animi vitium in filios ex stirpe redũdat. Corpus enim, cũ corporeo semine procreatum sit, quod quidem solum est à parentibus deductum; mirum non est, si naturam illius sequitur, à quo est generatum. Animum verò non à parentibus, sed à Deo ingeneratum habemus. Qui enim primo illi corpori manibus suis figurato mentem inspirauit: idem, postquam humana corpora illius beneficio in vtero formantur, & ad animum capiendum omnibus membris apta sunt, animos imagine sua impressos eis statim inspirat. Quod si dicant, ex corruptâ corporis affectione flagitium in mentem redundare; id credibile fuisset, si flagitiũ esset naturalis tantũ imbecillitas & ægritudo, quæ sępenumero ex corpore ad animũ permanat. Nõ enim mediocrem vim habet ea cõiunctio, quę est animo cũ corpore ad ea, quæ possunt esse vtriq; communia participãda. Vt enim dolor corporis animũ affligit; ita corpus ipsum animi curis intabescit. Si crimẽ igitur & flagitiũ esset vel in dolore p se, vel in voluptate, vel in alicuiꝰ naturę imbecillitate constitutũ; verisimile fuisset, ex ea corporis natura animũ necessariò scelus & crimẽ cõtrahere: sed tantũ abest, vt naturæ imbecillitas crimẽ sit vt insit etiã in ea sæpissimè amplissima laudis & gloriæ seges. Magnũ enim laudis instrumentum est in hac naturæ imbecillitate, virtutem retinere. Ex his liquido perspici potest, nullum omnino crimẽ hominibꝰ innasci. Nã si crimẽ aliquod esset

natura suſceptum ante rationis vſum, illud profectò aut à corpore aut ab animo proueniret. In corpore crimen insidere non poteſt: animo autem ſi in primo illius ortu crimen affinxeris, non tu primo parenti, ſed ipſi Deo animi conditori dedecus inuris. Hoc igitur eſt conſtituendum, nullum ſcelus potuiſſe in genus humanum ſanguinis propagatione transfundi. Nunc reſtat, vt illam alteram partem videamus, nempe quomodo peccatum ex primo parente ad omnem propaginem illius deductum ſit, & ideò omnes homines iniuſtitiæ labe contaminatos naſci, & iure, quandiu iniuſtitia non liberantur, ab hæreditate cæleſti penitus excludi. Quod vt rectius intelligi poſſit, animaduertendum eſt, inter culpam & peccatum intereſſe. Nam vbi culpa eſt, ibi peccatum neceſſariò exiſtit non tamen contrà ſequitur, vt, vbi peccatum ſit, ibi continuò culpa ſit. Peccatum enim propriè, eſt omnis error, & imprudens declinatio à recta via, quamuis id non culpa aberrantis eueniat, veluti cùm is, qui Latinè loqui ſtudet, ignoratione Grãmaticæ, cuius ſcientiam tenere non potuit, barbarè loquitur: aut cùm is abſurdè canit, qui nunquã artem Muſicam didicit: aut cùm is, qui aliquò feſtinat, locorum inſcitia ex ea regiõe, quam curſu petit, ſe lõgè diuerſum ducit. Ij quidem omnes peccant: peccati autem culpa carent. non enim voluntate ſua peccant. Sic etiam, qui aliquid contra valetudinem ſuam facit, Medicinæ ignoratione, in culpa fortaſsè nõ eſt. Hoc autẽ multò magis apparet in verbo Græco ἁμαρτάνειν, quod eſt peccare. Valet enim idẽ ἁμαρτάνειν, quod ἀποτυγχάνειν, id eſt, aberrare, & propoſitũ minimè cõſequi; ſiue

id in-

id insita, siue vi extrinsecus illata, siue imbecillitate, siue quauis alia ratione contingat. Velut, cũ aliquis vi tempestatis iactatus ad eum portum appellere nequit, quem nauigando petebat, aut cùm quis imbecillitate impeditus, non collineat, quãuis totum diem iaculetur. Sic item ἁμαρτία apud Græcos, qua voce peccatum declaratur, omnem errorem significat, atque, vt paulò antè diximus, aberrationem ab eo fine, quem nobis proponimus. Indè fit, vt hoc commune peccati nomen præcipuè in crimen & scelus conueniat. In scelere enim est summa quædam aberratio, & extrema cæcitas atque dementia. Cùm enim homines scelera committunt, longissimè se diuersos abducũt ab eo fine, in quem respiciunt. Illi enim, vt beati sint, flagitia suscipiunt; illis autem perditis conatibus, se ipsi in summam miseriam detrudunt. Cũ igitur propriè peccare sit aberrare, propositumque minimè tenere, & ita voti compotem nunquã fieri; sequitur, vt in omni homine diuina gratia nudato, quamuis nondum per ętatem possit voluntate sua delinquere, peccatum hęreat. Est enim omnis homo diuini status appetens, & ad similitudinem Dei arripiendam valdè propensus. Eò namque conatus omnes comparat, vt Deo similis euadat: sed naturæ imbecillitate, insitoque furore & amentia fit; vt, quò magis ad diuinum statum aspirat, eò se longiùs à Dei similitudine disiungat, & beatæ vitæ cupiditate inflammatus, in pestem & exitium feratur. Cùm igitur omnis hominum natura, quandiu est ope diuinæ gratiæ nudata, semper aberret à fine, & in summa quadam ignoratione versetur: peccatumque nihil sit aliud,

quàm summus error, atque dementia; rectè omnis status animi, diuina gratia destituti, peccatũ nominatur. Deindè, peccatum, vt ait Ioannes, non est aliud, nisi iniquitas. Est enim in iniquitate error, omnium qui fingi mente & cogitatione possunt, maximè turbulentus & perniciosus. Iniquitas autem est ab æquitatis regula in alterutrã partem declinatio, atque mentis inflexæ & obliquæ peruersio: æquitatis autem regula omnis est in diuina mente & descriptione constituta. In ea namque sola est sapiens rerum omnium moderatio: rectum & constans iudicium: fides atque veritas sempiterna. Omnis igitur animus à lege diuina dissidens, cum sit ab ipsa æquitate penitus auersus, iniquitati alligatus est. Ergo, & singulari peccato constrictus, siquidem valdè propriè peccatũ appellatur, illud cum Dei lege dissidium. Omnis autem homo, qui Dei gratia fultus non est, à Dei lege, natura dissidet, & est à præscriptione diuinę mentis auersus. Est enim corpori ita deuinctus, vt corporis ipsius cupiditate omnem vitam instituat. Corporis autem cupiditas cum diuina lege pugnat: & ita necessariò fit, vt omnis, in quo Dei gratia non viget, omni cupiditatis impetu in flagitia feratur; atque paratus sit ad Dei legem, quoties eã insitæ libidini obstare viderit, nefariè conculcãdam. Omnis igitur homo diuina gratia destitutus, est singulari peccato contaminatus, Est enim iniquus & iniustus. Omnis autem iniquitas, peccatum est. Est namque iustitia non tam egregium naturæ munus, quàm summum & amplissimum diuinæ clementiæ beneficium. Ergò, cum puer infans, antequàm sacro fonte ablutus sit, Dei gratia

careat

careat; nempè, quæ non sit illius naturæ tributa, sed Christi meritis atque virtute concessa per fidem: restat, vt puer ille sit iniquus, & iniustus, & idcirco peccato proprio & peculiari cōtaminatus. Quamuis enim tunc nullum in se crimen posset admittere; sic affectus est, vt si tunc valeret ratione, totum se cupiditati daret, & instigante libidine Dei legem perfringeret. Ergò, tum quia propter errorem mentis & imbecillitatem nullo modo posset assequi finem, quem sibi proponeret: tum, quia cupiditate ductus cum Dei lege bellum gereret; peccato constat esse prorsus infectum. Satis enim est, vt sit ita animo & corpore cōstitutus; vt, cùm adoleuerit, neq; sese ad veræ iustitiæ normam applicare possit, neque officium suum tueri; sed Dei legem auersetur, odiumque diuini numinis in se concitet. Iniustitia enim, quemadmodū & iustitia, non tam est ex actione; quàm ex animi habitu iudicanda. Nec refert, quod ad hanc disputationem attinet, vtrum hic habitus à natura sit, an studio comparatus. Sufficit enim, vt sit sic natura affectus animus, vt iustitiam oportuno tempore colere nequeat. Sic igitur fit, vt quilibet puer infans, antequā sit diuina gratia sanatus, proprio peccato alligatus sit, licet nihilominò mali in vita gesserit. Siquidē peccatum, est omnis auersio à diuinæ ęquitatis norma. Sed quærendū est, num diuersa cōditio fuisset hominis absque gratia nati, si ex alio principio ortū habuisset; minimè certè. Mortalis. n. fuisset, eisdemq; morbis obnoxius, quæ mortalem naturam necessariò consequūtur. Ergò, eadem solicitudine voluptatem appeteret, dolorem, formidaret, amore, odio, spe, metu, lętitia,

colendi, protinus amisit. Ob id igitur dicimus, primum parentem nostro peccato, quo astricti nascimur, causam & principium attulisse, propagationeq; illius ad nos diffusum esse: quia dũ peccauit, illud præsidium gratiæ diuinæ illius naturæ concessum amisit; per quod potuissemus à peccato hoc, quod nascendo cõtrahimus, immunes existere. Illius igitur crimine peccatum nascendo contraximus: illius scelere iniusti nati sumus; & ita ruina illius concidimus. Crimen igitur in illo hæsit: peccatum verò in omnes peruasit. Omnes siquidem illius crimine iustitia nudati sunt. Hoc igitur discrimen esset inter nostram conditioné, & illius, quem finximus aliundè oriri: quòd hæc nostra labes est pœna quædam, scelesi & crimini primi parentis irrogata: illa naturalis fuisset, ipsamq; naturam gratia nudatam necessariò consequens. Sed intelligendum etiam est, peccati nomé multifariàm intelligi. Nam & fons, vndè flagitiorum omnium flumen erumpit, & omne id, quod à peccato manat & fluit, peccatum sæpè nominari solet. Ob hæc igitur omnia, rectè hæc animi praua constitutio peccatum appellatur, vel quia est métis affectio diuinæ legi contraria; vel quia à peccato parentis ad nos vsque dimanauit; vel postremò quia nos ad omne tetrum & impurum facinus impellit. Cùm enim libidinis intemperantia in homine dominatur; quod necesse est euenire omnibus, qui præsidio diuino septi non sunt; in omnem scelerum atque flagitiorum gurgité cunctos mortales abripit. Potest igitur fortasse peccatum hoc omnibus innatum, ad hunc modum haud incommodè definiri; perturbatus animi status, ob defe-

ctum

ctum iustitiæ, crimine primi parentis amissæ, ad omnia flagitiorum genera solicitans. Hæc enim definitio & vim ipsius peccati describit, quę est in iniquitate, & perturbatione status humani sita; & originem peccati complectitur: Docet enim fuisse primi parentis rebellione susceptum. Deindè, quid ex se gignat, ostendit. Est enim malorum omnium seminarium. Deindè eos à peccato liberat, qui sunt iam Dei gratia & benignitate iustitiam adepti. Illi enim quamuis eis interdum cupiditas molesta sit, à iustitia, si permanent in fide, minimè deseruntur. Deindè in eos minimè conuenit, qui semel expiati, iustitiam rursus & animi pacem amittunt. Illi enim iam non parentis crimine, sed proprio scelere opibus iustitiæ nudati, & exspoliati sunt. Præterea nihil absurdi continet. Nec enim ponit aliquid esse peccatum, quó non perempto, sed permanente, in eademque natura vigente, peccatum tamen perimatur: quemadmodum illis dicendum est, qui peccatum hoc innatum cupiditate definiunt. Neque crimini dat eis, qui nihil per ętatem committere potuerunt, quòd sint vitiato sanguine procreati. Præterea naturam nō damnat, quod quidem non mediocre scelus existimo. id enim in Dei contumeliam redūdat; sed, quantùm natura ope diuina indigeat, ostendit. Neque postremò cōtinet aliquid, quod sit cōtra diuini iuris æquitatē. Sed dicet fortasse aliquis, quid iuris habet, vt ego crimini alieni pœnas luā? Minimè quidem, inquam, alieni, sed illius, quod spōte tua suscepisti. Immò, inquiet, alieni. Parentis enim crimine iustitia priuatus sum. Verum: sed illa iustitia nō erat in natura tua; sed in diuina gratia consti-

cõstituta, ea lege generis tui principi concessa, vt imperium illius, à quo tantum donum acceperat, nulló modo cõtemneret. Ergò, cum ille fœdus ruperit, dono illo, quod sibi atq; liberis suis vtendũ acceperat, meritò spoliatus fuit. Vt enim, si maximus quidẽ Rex infimæ conditionis hominem, nõ meritis illius, sed propria tantum liberalitate impulsus opibus summis afficeret, atq; maximis honoribus augeret: isq;, in quem Rex tanta munera cõgessisset, ab eo deficeret, eaque causa esset bonis omnibus euersus, nulla fieret iniuria generi illius in pristinis sordibus, & mendicitate relicto: ita neque tibi fit iniuria, cum ea dignitate cares, quę naturæ tuæ nõ debetur; fuitque iure parenti tuo detracta. Quid igitur plectuntur alieno crimine qui nihil ipsi cõmisêre? Non plectuntur quidem. Nullas.n. peccati huius pœnas exoluent. A cæli aditu arcẽtur? Si arcentur, meritò quidẽ arcẽtur. Ascensio.n. in cęlũ, est gratię tributa, nõ naturę gratia destitutæ. Atqui à cæli aditu prohiberi, summũ supplicium est. Est quidem sentientibus: nõ sentientibus autem, nullũ. Illi autẽ solum eam iacturã dolẽter patientur, qui, cũ possent ad tantas opes peruenire, opẽ sibi à Deo clemẽter oblatã repulêre; diuinaq; iustitiæ munera animo ingrato & impio contẽpsêre: non ij, qui id per ætatẽ ne suspicari quidẽ potuêre. Satis explicatũ arbitror, quomodo peccatũ à primo parente profluens, omnẽ illius posteritatẽ infecerit: nunc consequens est, vt videamus, quib. tandẽ gradibus idẽ peccatũ hominum genus in omnẽ pestem & exitiũ deduxerit. Primò quidẽ igitur, cũ mẽs humana, diuinę mentis abscessu, cęcis quibusdã tenebris inclusa sit, paulatim naturæ

suæ

suæ obliuiscitur, dignitatisque memoriam deponit: ita vt nihil cernat, nihil amet, nihil expetat, nihil ad se pertinere putet; nisi quod ad corporis naturam referatur. Corporis igitur cupiditati addicta, illi tantum ministrat, illi seruit, omnia vitæ consilia ad illius obsequium conferenda putat: in quo quidem graues perfidiæ pœnas luit. Nam qui vitam Deo non committit, eam deterrimæ cupiditati lacerandam tradit: qui diuinũ imperium recusat, se reddit turpitudinis atque flagitij mancipium; eoq; tandem deducitur, vt omnes truculentas belluas immanitate superet. Nam cùm ratio & ingenium libidini, aut crudelitati, aut eiusmodi motibus ferinis seruit, atque ad omnia flagitia industriam exacuit, tantum necesse est, omnes belluas feritate vincat, quantum cupiditas instructa & armata cupiditatem nudam & inermem ad facinus antecellit. Arma nanque omnia siue virtutis, siue cupiditatis; sunt in rationis solertia, & ingenij acumine constituta. Idcircò, cùm ingenium ad suscipiendum aliquod nefarium facinus adhibetur, eò maiorem perniciẽ infert, quò est ad excogitandum solertius. Vt igitur inter homines sceleftos & improbos, qui magis ingenio & industria valet, is est multò rebus humanis infestior: ita necesse est homines, naturæ importunitate feros & immanes, eò feris omnib. immaniores esse, quòd sunt rationis & cõsilij participes. Sic igitur fit, vt nulla sus lutulentior, nulla vulpes fraudulentior, nulla leena truculẽtior, nulla tigris immanior homine, cupiditati corporis penitus addicto, queat vllo modo reperiri. Atque primùm quidem is, cùm non in sempiternum

num tempus spectet,sed tãquam brutum aliquod animans ad id tantum,quod præsens adest, & animum fallaci quadam specie suauitatis allectat,impellitur,neque cælum suspicit, neque diuina considerat. Nam,etsi metu numinis sæpè commouetur,& vexatus incommodis diuinum in rebus afflictis præsidium requirit;corporis tamen sensibus impeditus,quanta sit illius maiestas; suspicione minimè attingit.Indè igitur impura &omni scelere contaminata superstitio exorta fuit ; quæ fusa per omnes gentes,eos multò arctioribus facinorum omnium vinculis astrinxit. Nam cùm homines sint à natura ea religione imbuti, vt non credant vitam absque diuino præsidio sustentari; cũ Deum inuestigarent, mentemque à sensibus auocare non possent,semper illis Deum quærentibus corporeæ species occurrebant:quibus tandem effectum est , vt Deo corpus atque membra tribuerent.Itaque principio,cùm toto cælo diffusa, atq; clarissimo splendore micantia sydera viderent:illis honores diuinos instituerunt,gloriamque Deo debitam ad opera illius transtulerunt.Deindè, cũ terreni corporis grauitate depressi, non possent diu fulgorem astrorum contemplari , Deosq; sibi in terra quærerent; tyrannis adulari , hominesq; scelestissimos in Deos reponere cœperunt. Indè etiam multi eò amentiæ proruperunt, vt amores atq; delicias suas religioni consecrarent:quin etiam multi dedecus atq; flagitium,flagitiorumque pœnas ; nempè contumeliam & impudentiam, pauorem & pallorem , atque adeò furias ipsas scelerum vltrices , demisso corporis habitu venerati sunt.Iamverò quanta religione quadrupe-

des & immanes quędā belluæ cultæ fuerint, est explicatu difficilè. Sic igitur factum est, vt animal illud regium & excelsum, ad imperium & gloriam natum, dum patris summi salutare imperium repudiat; dum sese per summum scelus ab illius cultu retrahit, atque libidinis & intẽperantiæ seruus efficitur: eò tandem deducatur, vt non modò syderum atque impurorum hominum simulacris, verùm etiam flagitiorum, & immanium bellusrum signis supplicandum putet. Sic euenit, vt lęta exultaret improbitas, & hostis humani generis erectus, & alacer toto orbe terrarũ volitaret, vniuersumque genus hominum non modò cupiditatis indomitæ vinculis alligatum, verùm etiam impurissima superstitione constrictum in perpetua seruitute cõtineret. Hanc autem teterrimæ superstitionis amentiam, similia sacra consecuta sunt. Tantus enim furor hominum mentes oppressit, vt non satis placari posse numen crederent, nisi delubra omnia flagitio, dedecore, turpitudine, immanitate contaminarent. Quod quidem tamen non absque ratione fiebat. Qui enim flagitijs diuinitatẽ tribuebãt, quo alio cultu illa quàm flagitijs honorarent? Qui tyrannidi, qui feritati, qui furijs immolabant, quomodo nisi cum furore & immanitate illis satisfacerẽt? Virgines itaq; in Deorum honorem prostituebant, humanoque sanguine aras aspergebant, filios etiam immanissimè iugulabant: nullum deniq; erat tam dirũ facinus, quod non in sacrorum illorum procuratione susciperent. Cùm igitur religio, quæ si ritè fuisset instituta; potuisset facillimè frãgere libidinem, & omnes homines in humanitatis officio cõtinere;
sic

ſic inſtituta fuiſſet, vt non modò licentiam daret omnium flagitiorum & ſcelerum; verùm etiã ad omnẽ nequitiã atq; ſcel⁹ mortales incitaret: quódnam tam ſceleſtum & immane facinus cõcipi mẽte & cogitatione poteſt, in quod non humanum genus effrenata mente prorumperet? Ergò, cùm religio ſcelere ſuſcepta ſcelus augeret & amplificaret; neceſſe tandem erat exterminari pudorem, leges atque iura perfringi, fidem extingui, humanitatem ſepeliri, rationem obſcurari, omnia tenebris circumfundi, ſolamq; in terris tetram & impuram libidinem cum omnium rerum humanarum incredibili vaſtitate dominari. Sic tandem neceſſe erat; animum hominis, tantis monſtris obſeſſum, moleſtijs innumerabilibus implicari, curis triſtiſſimis intabeſcere, vitã in cruciatu conſumere, atque tandem in ſempiternum exitiũ amentia præcipitem ferri. Ab illo igitur peccati principio omnis vitæ peſtis extitit, quæ tantũ ſceleribus multiplicatis inualuit, vt omnia perturbaret atq; commiſceret, rationiſque lumen extingueret, hominesque ſempiternis tenebris atque ſempiterno cruciatu damnaret. Hactenus vidimus quomodo peccata omnia ab illo peccato, quo ſe conſtrinxit primus illi noſtri generis author, extiterunt, in omneque genus humanũ impetum fecerunt, eumque conciſum vulneribus, & confectũ ſupplicijs omnibus in ſempiternam miſeriam coniecerunt. Nunc par eſt vt animũ cõuertamus ad aliũ generis principẽ & authorem, qui nos iacentes excitauit, & carcere mortis concluſos in lucem atque libertatem reſtituit. Nec enim clementiſſimus ille Dominus ita ſcelere hominũ

irrritatus fuit, vt protinus humani generis sanādi atque liberandi curam abijceret. Aliud igitur esse nobis voluit nascendi principium, aliam generis stirpem, aliud nobilitatis exordium; vt tandē, quod fuerat culpa primi parentis amissum, esset alterius parentis meritis atque virtute recuperatum. Qui quidem non in mundi florentis integritate, non in horti vllius amœnitate, non in magna diuitiarum affluentia constitutus; sed contrà, in summa terrarum perturbatione, in rerum humanarum flāma & incendio, inopia premi, & labore vexari, & dolore cruciari, & morte exstingui sustinuit, vt hæc omnia incommoda pro omnium salute subeundo, nos ex incommodis omnibus eriperet, atq; secum in cælum elatos, in sempiterno regni cælestis patrimonio collocaret. Tanta enim caligo hominum mentes excæcauerat, humanosque sensus oppresserat, vt nisi ipse Dei filius in terris exoriens radijs suis erroris caliginem discussisset, nullo modo humanum genus è tantis malis refici atq; recreari potuisset. Vt enim iniustitiæ & iniquitatis exemplo conciderat: ita opus erat, vt ipsius iustitiæ & æquitatis exemplo in oculis posito reuiuisceret. Ergò, vt idem ipse qui genus humanum condidit, in summam miseriam prolapsum erigeret (neque enim conueniebat, vt aliū libertatis atque salutis vindicem haberemus, quàm eundem ipsum, cuius benignitate conditi fueramus) voluit vnicus Dei filius sanctissimæ virginis aluo contineri, humanamque formam induere, & in hominis habitu delitescens, cum hominibus viuere, nō modò vt pœnis, quas pro nobis excepit iram diuinā à nobis auerteret, suoq; sanguine profuso

fuſo mentes noſtras expiaret, ſed vt exemplum nobis iuſtitiæ ad imitandum proponeret, vt veſtigia illius perſequentes, poſſemus illi coniungi, & munera atque beneficia ſanguine illius parta retinere. Vtrunque enim opus erat, vt & nobis meritis excellentibus patrem conciliaret, & nos ſecum ſimilitudine vitæ coniungeret. Nec enim poteſt ex illo in nos virtus influere, neque diuinæ gratiæ munus ab eo ad nos vſque permanare, niſi fuerimus veſtigijs illius ingreſſi, Filijs enim ſuis, non extraneis, opes immenſas in cælo comparauit. Filij autem illius ſunt, qui diuini ſeminis propagatione ab illo gignuntur, & fidei ipſius ſtudio in corpus illius inſeruntur. Qui igitur fidem Chriſti, hoc eſt, admirabilem illius obedientiam intuetur, ad illiúſque exemplum vitam dirigit, & quantum poteſt enititur, vt totum ſe ad illã accommodet; hic planè diuino ſemine procreatus eſt, & cum Chriſto cæleſti agnatione, bonorúmque omnium ſocietate coniunctus. Sapienter igitur Paulus hoc vnum à nobis requirit, vt Chriſti obedientiam ſemper in oculis habeamus. Sic enim ad Hebræos ſcribens ait: Conſiderate Apoſtolum, & Pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, quòd fidelis eſt ei, qui ipſum conſtituit, quemadmodum & Moyſes in vniuerſa domo eius. Facit deindè vtriuſq; contentionem Paulus, vt oſtendat quantis partibus Chriſti dignitas dignitati Moyſis ipſius excellat. Moyſes enim ſeruus erat, & tanquam ſeruus iuriſdictionem in domo Domini breuis æui ſpacio definitam habebat: at Chriſtus tanquam verus Dei filius ſempiternam. Sed quo maior & amplior eſt Chriſti dignitas, eò eſt

obedientia illius admirabilior. Cũ enim esset hæres & Dominus paterniq́ue splẽdoris imago, rerũque omnium moderator, serui formam gessit, eoq́ue se demisit, vt non patri modò, sed hominibus etiam ministraret. Et Moyses quidem, & alij viri virtute excellentes, non ita rectum vitæ cursum perpetuò tenere potuerunt, vt non interdum de via deflecterẽt, & iram in se diuinam prouocarent. At solus Dei filius is fuit, quem nunquã vis vlla potuerit à patris voluntate deducere. Is solus igitur potuit obedientia rebellionis humanæ perfidiam compensare. Hoc enim est illud vnicum sacrificium, quod Deus respicit, cuius magnificentia flectitur, cuius suauitatem odoratur, cuius sanctitate propitius fit, quod à solo Christo potuit ritè procurari. Vndè obedientiæ huius salutaris amplissimum fructum legimus in Psalmis sub Iesu Christi persona luculenter explicatum: Sacrificium, inquit, & oblationem noluisti; aures autem perfodisti mihi, hoc est, non vllis legis sacris & institutis, sed obedientiæ fide atque sanctitate placaris. Frustra igitur homines, qui tibi parêre recusant, sunt in sacris peragendis occupati. Vt igitur gratissimo tibi sacrificio nũmen tuum hominum generi infensum placari posset, in me summũ perfectæ & absolutæ obedientię exemplum constitutũ esse voluisti. Quod vt clariùs significaret, ostẽdit, aures suas esse perfossas; quod quidem olim erat apud Hebræos sempiternæ seruitutis authoramentum. Addit deindè in eandem sententiam: Holocaustum & hostiam pro peccato non postulâsti; tunc dixi, ecce venio. Quasi diceret, cùm præsentirem te non operibus legis;

gis;ſed fide delectari;nec ſacrificia,ſed obedientiam requirere;me repentè ad obedientiã promptum atque paratum exhibui:& confeſtim accurri,vt te præſtolarer , & quid mihi præſcriberes, attentis auribus exciperem.Exaggerat deindè huius obedientiæ magnitudinem:In volumine libri ſcriptum eſt de me. Huc legis, inquit, volumen reſpicit,in hunc finem omnia ſanctorum hominũ ſcripta conferuntur , hoc vnum oracula diuina ſuſpiciunt;vt obedientiam meam laude celebrẽt, eamque omnibus conſpiciendam & imitandam proponant. Vim autem obedientiæ continuò perſequitur:Facere voluntatem tuam Deus meus volui : & lex tua in medio cordis mei. Docet, non auribus tantùm corporis ; ſed multò etiam magis intimis animi ſenſibus imperium Dei accipi debere.Ita vt lex,menti penitus impreſſa & inſculpta, mentem ipſam incendat, & incitet ad diuinæ voluntatis ſtudium:vſq;adeò,vt nihil expectet ardentius,neque in re aliqua ſe gerat vehemẽtiùs;quàm in ijs,quæ à Deo ſunt imperata,faciendis.Deindè,ſtudium ſuum eſſe valdè ad obediendum incitatum, eo argumento probat;quòd magnis vitæ periculis propoſitis, à diuina diſciplina hominibus explicanda auerti,aut retardari minimè potuiſſet;nequeviam,quę in cælum ferebat,occultaſſet.In hoc enim à patre miſſus fuerat, vt viã in cælum monſtraret.Annũciaui,inquit,iuſtitiam tuã,in eccleſia magna, ecce labia mea non prohibebo,Domine tu ſciſti . In hac autem muneris ſui explicatione commoratur,vt magis inobediẽtiæ ſuæ ſummam animis inculcet.Docet enim,omnia ſe præſtitiſſe, nec aliquid prætermiſiſſe, ꝙ ad

 veræ

veræ iustitiæ rationem, munere diuino ad salutẽ & immortalem gloriam hominum generi opera illius concessam, explicandam, atque in omnium conspectu proponendam, aliqua ex parte pertineret, quamuis exploratum haberet, in ea tam clari & egregij muneris perfunctione, fuisse sibi ingentes molestiarum atque dolorum tempestates omninò subeundas. In eandem sententiam inquit apud Isaiam: Dominus aperuit mihi aurem, ego autem imperium non recuso, neque refugio. Quãta autem alacritate imperium patris exequeretur, ostendit in eo, quòd sese ad omnes ignominias & cruciatus inuicto animo perferendos obtulit, dum Dei iussis obediret. Corpus, inquit, meũ exhibui percutientibus, genas meas vellentibus, faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus. Hanc eandem obedientiam Paulus meritis in cælum laudibus extollit: Factus est, inquit, obediẽs, vsq; ad mortẽ, mortem autẽ crucis. Clarum perfectæ obedientiæ argumentum, quæ non in rebus facillimis strenuè peragẽdis sui specimẽ præbet; sed in horribilibus, atq; maximè metuendis. Nemo igitur vnquam inuentus est, qui, si vtrumuis sibi liberum fuisset, mortem vellet oppetere: sed, cùm calamitate aliqua pressus in vitæ odium venisset, aut in summo rerum omnium discrimine popularis famæ præmium spectasset, aut morbo aliquo mentem amisisset; aduentanti iam morti, quæ nunquam procul abest, paululùm processisset obuiam: vt paucis antè diebus moreretur, quàm esset ei à natura definitum. At Dei filius, qui mortis atque vitæ potestatem habet, nulla alia necessitate compulsus, quàm arden-

ardentiſſimo ſtudio ſatisfaciendi patris voluntati; mortem, & cruciatum, & extremam ignominiã ſubiuit. Itaque multis in locis teſtatur, nullo modo ſuam ſibi, hoc eſt, humanæ naturæ voluntaté, ſed patris tantùm eſſe ſequendam. Et cùm appropinquante morte vehemens ille timor eſſet iniectus (non enim ſatis habuit, ſi ſupplicia ſolùm ſibi conſtituta pateretur, niſi etiam eorum timore antè torqueretur) Pater, inquit, non mea voluntas, ſed tua fiat. Hoc erat illius votum, hoc deſiderio flagrabat, hoc ſitiẽter appetebat; vt, dum patri obtemperaret, omnes dolores exciperet. Vndè inquit alibi; Cibus meus eſt, vt faciam voluntatem patris mei, qui miſit me, & perficiam opus eius. Omnis igitur Chriſti vita fuit in perfectiſsima obedientia cõſumpta. Hinc iam clarè liquet, quãtùm inter vtriuſque parentis vitam & ſtudium interſit. Ille primus, cùm eſſet naturæ opibus egregiè præmunitus, primum hoſtis congreſſum non ſuſtinuit; ſed ſtatim illius importunitati ceſſit. Hic in ſumma naturæ imbecillitate, hoſtem latè dominantem, orbemque terrarum imperio continentem, vniuerſumque genus hominum opibus ſuis obſidentem, inuicta virtute profligauit. Illũ vxoris blanditiæ facilè pellexerunt, atque in capitalem fraudem coniecerunt. Hic neque hoſtiũ minis cedere, neque naturæ blandimentis deliniri, neque difficultatibus vllis impediri potuit; quò minus omni ſtudio, alacritate, & cõtentione, quæ ſibi fuerant à patre imperata, perficeret. Ille igitur rebellione cunctã progeniem euertit; hic obedientia ſingulari ſtatũ vniuerſi generis inſtaurauit. Et ille quidẽ naturam humanam ex ampliſſi-

 ma digni-

mã dignitate, in miseriam & ignominiosam seruitutem coniecit: hic contrà, eandem naturam afflictam & oppressam, è tenebris & seruitute in clarissimam lucem atque libertatem vindicauit. Itaque seruus Domini imperium sceleratè contempsit: fili' verò serui fidelissimi officio perfunctus, nihil nisi ex voluntate patris administrauit. Factũ est igitur, vt, quæ fuerant propter rebellionem & impietatem collapsa; obediẽtia atque pietate rursus instaurata, renouata, nouisque luminibus illustrata fuissent. Sic enim se pro nobis ad mortẽ obtulit, vt nos è mortis ipsius faucib. ereptos, immortalitatis muneribus atque donis afficeret. O verè piacularem hostiam, salutare sacrificium, admirabilem placandi numinis rationem; quæ tam excellenti obedientia perfecit, vt ab exilio in cælestem patriam ipsius summi patris voce reuocati, laudes illius læti caneremus: & qui fueram' rebellione bonis omnibus euersi, essemus tandẽ obedientia restituti. Si igitur Abraham hoc per fidem assequutus est, vt pater multarum gentium fieret; quãtò magis ille, cuius obedientia aliorum omnium laudibus obscuritatem attulit; & cuius meritis atque virtute fuimus in diuinæ naturæ similitudinem atque formã conuersi? Ille enim verè nos generat, qui nos similitudine suæ claritatis illustrat: qui suam formam animis nostris insculpsit: qui nos munerib. suis alit: qui mentes nostras ornamentis suis informat, & vestit: qui postremò nos secum bonorum omnium communione consociat. Si scitis, inquit Ioannes, quòd iustus est; scitote, quòd omnis, qui facit iustitiam, ex ipso natus est. Huius igitur sanctissimi patris semine procrea

ti, di-

ti,diuinam formam induimus,nobisque nominis & gloriæ immortalitatem pollicemur.Sic igitur, quæ à natura sumere minimè potuimus;ea facillimè ex Dei gratia & benignitate, Christi meritis atque virtute consecuti sumus. Nàm, qui tenebris inclusi,amentia oppressi,vi mortis extincti,in sordibus atque luctu iacebamus; repentè Christi beneficio in lucem respeximus,diuinisque sensibus excitati,in beatam & immortalé vitam omni munerum diuinorũ copia cumulatã ingressi sumus. Ex his, quæ hactenus adducta sunt,habem⁹ explicatam duplicẽ originis atque natalium rationem. Duplicem.n.parentem habemus:Vnum ex quo secundũ naturam orti: Alterum, ex quo secundum spiritũ generati sumus. Ille nobis rebellionis author extitit; hic obedientiæ & pietatis exemplũ. Illius crimine in exiliũ missi; huius sanctitate in patrias sedes reuocati sumus.Illius,nõ nostro scelere, peccati labem nascendo contraximus : huius virtute,non meritis nostris, ad iustitiam peruenimus. Per illius peccatum mortis diritas inuecta fuit; huius officio immortalitatis opes inuectæ. Vt igitur primus homo nobis laborum, & dolorum, & ærumnarum, atque mortis causam attulit : sic hic generis diuini princeps pacem, & otium, & voluptatem, & immortalem vitam nobis attulit. Per hominem, inquit Paulus, mors; per hominem exsurrectio ex mortuis. Et paulò inferiùs; Primus homo de terra terrenus, secundus homo Dominus ipse de cælis. Deindè, nos ad illius obedientiæ exemplum adhortatur. inquit enim : Sicut gestauimus imaginem terreni, gestemus & imaginem cælestis.

Sed quorſum vtriuſq; parentis exemplum in medium attulimus? vt videlicet vtriuſque ratione, quantum ad iuſtitiæ tractationem conferre videbatur, explicata, melius cerneremus, quomodo diuinæ iuſtitiæ munera de manibus elabantur: quomodo rurſus amiſſa recuperentur; quàm acri ſtudio colenda, qua diligentia retinenda, quib. opibus ſepienda, atque vallanda ſint. Quod quidem totum in hoc poſitum eſt, vt, quidquid habemus à primo parente, penitùs abdicemus atq; relinquamus, noſque totos ad ſecundi parentis ſimilitudinem & imitationem transferamus. Ex illo enim habemus inſitam cupiditatis inſaniam in exitium temerè præcipitantem: ex hoc autem fidei excellẽtis altitudinem, nos ad immortales opes euocantem. Illius non labes in terram demerſit: huius verò exemplũ in cælum euexit. Ab illo corpus mortale & caducum, terrenis rebus affixum, ad flagitia propenſum, ad rebellionem concitatum habemus; ad hoc diuinam mentem, rerum cæleſtium cupiditate flagrantem, ſtudioque diuinæ legis atque ſanctiſſimæ religionis incenſam. Qui igitur vitam & ſalutem charam habet, qui gloriam immortalem ſpectat; qui ſtabiles atque ſempiternas voluptates exquirit, opus eſt, vt, quantum poſſit, ſeſe à terreni parentis imitatione ſeiungat, totúmque ſe ad cæleſtis exẽplum formet, & fingat. Abſtrahat igitur mentem à corporis impuritate, totúmque animum à ſenſibus terrenis abducat; vt extincta corporis rebellione, quàm habet à terreno principio hæreditariam, Chriſti obedientiam imitetur, illiuſque legibus vitam inſtituat. Obedientiæ verò ſpecimen non in rebus facillimis;

limis; ſed in arduis & laborioſis, atque adeò in cruce perſpicitur. Cùm enim nôbis imperatur aliquid, quod poſſit iucundo motu ſenſus noſtros afficere, tunc nos non imperium ad laudem, ſed cupiditas ad voluptatem allicit: vt magis ſit illud opus cupiditati naturæ, quàm obedientiæ tribuẽdum. Quæ eſt igitur obedientia laudabilis atque prædicanda? ea, quæ ſic animum ad parendum excitat, vt omnes labores contemnat, atque deſpiciat, & omnes contentiones ita pro iuſtitia ſuſcipit, vt nulla pericula aut ſupplicia recuſet: quæ denique illum ſequitur, quem obediẽtia ad mortem & crucem vſque perduxit. Vt igitur fidei & obedientiæ documenta dare poſsimus; ſunt excipiendi labores, adeunda pericula, perferendi dolores, perpetua dimicatio pro dignitate ſubeunda. Nunquàm enim inſita penitus in natura cupiditas, quæ perpetuò nobiſcum pugnat, otium vllũ tribuit, aut inducias nobis eſſe patitur. Nũc enim vim intentat, nunc inſidias comparat, aliquando autem ſimul vtrũmque molitur. Quodam enim violento lenocinio vtrumque facit, vt & animum blanditijs emolliat, & labantem impellat, impetuque in terram deijciat. Omnibus igitur, qui Chriſti obedientiam imitari cupiunt, eſt perpetua cum corpore ſuſcipienda contentio. Hæc eſt enim illa crux, ad quam nos vocat Imperator noſter, quam omnibus tollendam atque ſubeundã proponit, qui veſtigijs illius inſiſtere velint, atq; clariſſimam iuſtitiæ coronam adipiſci; alioqui enim negat, ſibi quidquam cum hominibus futurum. Nemo enim ſub illius vexillis ſtipendium facere poteſt, niſi corporis in ſe rebellionem vi ſalu-

ſalutaris crucis extinguat, & ita fidem, & obediẽtiam exſuſcitet. cùm enim effrenata cupiditas cum Deo ſempiternas gerat inimicitias, nobiſq; medijs eſſe non liceat (aut enim corporis factio ſequenda, aut ſub Chriſti ſpiritu militandum eſt) nullo modo poſſumus ad Chriſtum adiungi, niſi corpus ipſum crucis ſtudio confixerimus, atque à nobis omnes impuritatis labes forti & inuicto animo repulerimus. Sic autem iuſtitiæ fructum excipiemus, & præmium virtuti propoſitum cũ laude ſempiterna conſequemur. Quod cùm niſi magno & aſſiduo labore confici nulla ratione poſſit: ſequitur, vt ſemper in iuſtitia ſit elaborandum, neque ſtudium vnquàm in illius cultu remittendum. Sic enim Chriſtum ſequimur, ſic mortem illius exprimimus, ſic vitam illius diuinam imitamur, ſic denique in cælum, via nobis ab eodem Chriſto munita, contendimus: aliter enim ab illa hæreditate cæleſti pœnitùs excludemur. Si enim, vt Paulus inquit, cum Chriſto labores pertulerimus, cum Chriſto etiam regnabimus. Erit igitur regni atque gloriæ prorsùs expers, qui laboris particeps eſſe non vult. Quid, quod otium amplexari non licet? ita enim ad laborem nati ſumus, vt nemo illum poſſit effugere. Quæ enim ſolicitudo vexat auaros? in quærenda enim pecunia laboribus infinitis confecti, in cuſtodienda triſtiſſimis curis impliciti, in illius amiſſione grauiter afflicti atque mœrentes ita viuunt, vt nihil eorum vita poſſit acerbius excogitari. Quid, qui ſunt amatorijs leuitatibus dediti? quibus attriti laboribus, exhauſti vigilijs, confecti curis incedunt? Quid ambitioſi? quos labores excipiunt?

unt? quibus se periculis exponunt? quo æstu popularis insaniæ in diuersas sæpenumerò partes ancipiti mente rapiuntur? atque, ne plura recenseã, certè constat, omnem vitam hominum esse laborib. infinitis exercitam, atque turbulentissimis tẽpestatibus agitatam. Quòd si aliquis est, qui possit quietam vitam & ab omni strepitu populari remotam sequi, is tamẽ cessare non potest. Nam aut rebus rusticis intentus est, aut artem aliquam exercet, in qua labore assiduo conflictetur: & interim aliorum inuidia laborat, quos videt in insana hominum celebritate versari. Ergò, cùm laborem nemo declinare possit, vtrum tandem melius est? inani spe rerum inanissimarum ad laborem infinitum, nulla veræ iucunditatis dulcedine tẽperatũ incitari: an potiùs non dubia spe, sed planè explorata sempiternæ fœlicitatis laborem singulari suauitate refertum suscipere? Vtrum nefariã cupiditatem, & popularem amentiam cum insigni flagitio & dedecore ducem habere: an potiùs Dei vnicum filium nostræ salutis parentem & authorem cum tanta dignitate proposita sequi, laboremque illius imitari? Atque postremò, vtrum fluxas & interituras opes, quę momento temporis euanescunt, intueri: an potiùs immortales atque sempiternas opes semper inspicere? Quod si homines amentissimi in rebus fluxis & caducis sibi parandis tantum laborem plerunq; sine vllo fructu suscipiunt, vt defatigatione frangantur; quãtum tandem studium est hominib. diuina fide cõcitatis adhibendum, vt immortales & diuinas opes, atque sempiternam gloriam sibi comparent?

Aliter

Aliter enim magnam infidelitatis significationẽ dabunt. Magnum enim argumentum est, eum, qui non omnem animi conatũ comparat ad cęleste illud iustitiæ præmium consequendum, minimè fidem Dei verbis adiunxisse. Quod certè si fecisset, facilè diuinas opes vitæ huius ludibrijs anteponeret; hisque neglectis, ad illas inflammato studio semper aspiraret. Nemo enim magnifacit ea, quorum studium negligit. Qui igitur in iustitiæ studio non elaborat, satis ostendit, se neque iustitiæ pulchritudinem oculis aspexisse, neque coronæ illius magnificentiam, quæ est iustitiæ proposita, animo considerasse. Nam si id fecisset, omne profectò vitæ studium in illius cultu posuisset. Neque solùm nos præmium iustitiæ debet incendere; verùm etiam malorum recordatio, è quibus erepti sumus, in studium illius acriter incitare: aliter enim, ingrati animi crimen cum magna salutis nostræ iactura sustinebimus. Vt igitur, qui magnum aliquod vitę discrimen adierunt, & ope alicuius erepti sunt, discriminis illius recordatio ne perhorrescunt; eumque habent clarissimum, cuius opera liberati sunt: sic & nobis faciendum est, vt mortis acerbitatem, è qua fuimus erepti, formidemus, & nostræ salutis authorem ardenter amemus: atq; ita tandem fiet, vt vel magnitudo periculi, vel liberatoris nostri benignitas nos in studio vigilantes efficiat. Non igitur vllo modo est otio diffluendum, sed acre studium adhibendum ad iustitiæ partæ custodiam: secus enim, vt ingrati atq; scelere nefario constricti, pœnas acerbissimas luemus. Ingratus autẽ est is, qui neq; beneficij magnitudinẽ ponderat; neque, è quantis malis ere-

ptus

ptus sit, mente considerat; neque, quid suo conseruatori debeat, animo sæpè recogitat. Magnitudinem accepti beneficij non videt, qui in illo tuendo non omnem diligentiam adhibet: malorũ, quæ perpessus fuit, obliuiscitur is, qui ad eadem mala sponte sua recurrit; quid conseruatori suo debeat, non reputat animo, qui voluntatem illius offendit. Est igitur & negligentia in bonis, & temeritas in periculis, & obliuio in beneficijs scopulus execrandus, ad quem omnia bona franguntur. Atque haud scio, an ob eam ipsam causam fuerit vtilius nobis in peccati sordibus, atque in naturæ mendicitate natos esse, quàm in bonorum illorũ, quæ primus parens amisit, affluentia. Tunc enim fortasse cuiusuis animus in tantis vitæ præsidijs, quasi in proprijs naturæ muneribus, insolesceret, neque in eorum authorem debito studio atq; pietate respiceret. Nunc autem, dum pristinas labes recordamur; & morbos, quibus eramus oppressi & impediti, memoria continemus: facilius in Deum, cuius gratia sanati sumus, grati esse possumus. Sic igitur melius atque tutius opes à Deo tributas conseruabimus. Fides enim est, quæ munera diuina conseruat & continet: obliuionis autem perfidia est, quæ omnia bona conuellit. Quandiu igitur grati sumus, bonis partis euerti non possumus: at cum mollitia languescimus, & quasi somno consopiti memoriam diuini muneris atque beneficij deponimus; & antiquo serpenti nos ad rebellionem incitanti aures præbemus: extrudimur repentè; & in pristinam miseriam multò grauiore clade cumulatam recidimus: quod nè nobis eueniat, non aduigilabimus? non indu-

ſtriam acuemus?non in ſpecula manebimus, & cõtra omnes hoſtium conatus armabimur? Neq; nos ipſius iuſtitiæ ſplendor, nec exemplum eorum, qui pro iuſtitia tuenda ſanguinem profuderunt, incitabit?mirum enim eſt,quantò mentis ardore, & quàm acri virtutis impetu incredibilis hominum multitudo per omnes flammas cucurrerit, & omnes cruciatus vltrò atque libenter adierit, vt iuſtitiæ decus & gloriam retineret. Cernebant enim profectò illius ſplendorem & magnificentiam,& ea de cauſa ſeſe pro Chriſto,cuius beneficio fuerãt in illius poſſeſſione locati, ad mortem incenſis & inflammatis animis offerebant. neque ſolùm homines ſapientiæ gloria præſtantes, neque viri fortes diuturna conſuetudine pericula contemnentes; verùm etiã pueri, atque virgines, crucis incredibili cupiditate flagrabãt.Tãtus erat ardor mentis ad iuſtitiæ claritatem. Quæſtiones vbique exercebantur, lictores, virgæ, ſecures, aliorum hominum oculos horrore perſtringebãt: cruces,ignes,equulei,noua & exquiſita ſupplicia parabantur, omnes orbis terrarum regiones piorum ſanguine redundabant; nullis tamen terroribus,nullis minis atque ſupplicijs potuit ſanctorum hominum natio debilitari metu,aut frangi dolore, atque à iuſtitiæ poſſeſſione depelli. Chriſtum enim intuebantur, atque in iuſtitiæ illius amplitudine, vndè noſtra omnis iuſtitia dimanat, defixos oculos habebant; & ideò nec vulnera, neque ignes ſentiebant. facilè nanque dolores omnes amor Chriſti, atque iuſtitiæ dulcedo mitigabat, omneſque illorum cogitationes à ſenſu doloris auertebat; maximè, cùm in cælum

ſemper

ſemper reſpicerent, & de præmijs iuſtitiæ ſempiternis perpetuò cogitarent. Quid igitur? ſtatum illum, quem vt homines diuina virtute firmati tuerentur, cruciatus atrociſſimos expetiuerunt, infinitaſque procellas atque tempeſtates forti & innuicto animo ſubierunt; nos eiſdem diſciplinis inſtituti, & ad eandem gloriam cõuocati, eiſdemque cincti præſidijs, ignauia noſtra dilabi patiemur? Quòd ſi parùm nos clarorum hominum decus ad virtutis ſtudium accendit; non nos tandem truculenti hoſtis immanitas excitabit? Aeſtuat enim inuidia, ardet furore, & eximio dolore cõficitur, dũ videt hominem iuſtitiæ munerib. ornatum, diuinæ formæ ſimilitudine nitentem, ampliſſimiſq; in omni genere bonis affluentẽ. Quamuis igitur ſit æterno ſupplicio mactatus, non tantum ex ſuis malis, quantum ex hominis amplitudine dolorem capit: ferendum enim non putat hominẽ eſſe locatum in ea dignitate, è qua ſe deiectum cõſiderat. Inſidias igitur ponit, dolos machinatur, tela comparat, quibus hominem ſauciet, omnibuſque tandem bonis euertat. Idcircò Petrus magnis nos vocibus è ſomno ſuſcitat, atque admonet, vt vigilemus. Nam aduerſarius, inquit, veſter Diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. His quidem ille verbis nos adhortatur ad noſtræ ſalutis ſtudium: & nos interim & vitæ noſtræ periculum negligemus, & tanti monitoris authoritatem repudiabimus? quæ hæc tantà ſegnities eſt? quod tantum flagitium? Hoſtes vigilant, vt nobis peſtem & exitium machinentur: nos, vt vitam atque ſalutem noſtram tueamur, non excitabimur? illi nos armis adoriuntur;

nos ad eorum impetum reprimendum non arma tandem capiemus? illi nullum nobis à bello vacuum & liberum ſpatium concedunt; nos quaſi pace conſtituta copias dimittemus? interituque noſtro ſpolium illis dabimus? ſupplicioque noſtro crudelitatem eorum ſatiabimus? iucundiuſque erit noſtrum hoſtibus importunis exitium, quàm nobis noſtri ſtatus incolumitas? Neque pulchritudo iuſtitiæ, neque dignitatis amplitudo, neque virtutis præmium, neque fides Imperatori data, neque commilitonum exemplum, neq; hoſtium immanitas, neque metus exitij nos tandem admonebit; vt alijs rebus neglectis, omni mente in iuſtitiæ ſtudium incumbamus? Certè ſi diſpulſis illis tenebris, quæ aſpectum noſtræ mentis impediunt, illius dignitatem clarè cerneremus; ea per ſe facilè poſſet nos ad ſe pellicere: cùm omnia cõplexu ſuo contineat, quorũ cupiditate ducimur. Si enim lux eſt oculis iucunda, ſi grata libertas, ſi vires expetendæ, ſi dignitas conſectanda, ſi gratiæ Regum maximorum acquirendæ ſunt, ſi denique vita vacua dolore, referta voluptatibus optanda eſt: vna profectò iuſtitia nobis omni ſtudio parãda eſt; omniq; prçſidio ſepienda. Ea ſiquidem lucẽ porrigit, libertatem oſtendit: ea vires inuictas, opes ingentes, decus eximiũ, firma præſidia cõfert; ſummiq; Regis gratiam conciliat: ea poſtremò cũctam ex animo moleſtiã dimouet, illumq; perpetua voluptate perfundit: iuſtitiaq; tandem efficit, vt homines aſtrorum claritatẽ ſplendore virtutis exprimant. Quod oraculo diuino legimus olim fuiſſe ſignificatum. Hoc enim Deus Abrahamo pronunciauit: Suſpice, inquit, cælum, & numera

ſtellas, ſi potes: ſic erit ſemen tuum. Quod non ſolùm ad multitudinem; ſed multò etiam magis ad præſtans illud, & eximium ſplendorem, & ordinem referendum eſt. Vt enim ſydera admirabili ſplendore fulgentia, certo quodam numero & ratione conuerſiones ſuas efficiunt, & inter ſe mirificè concinentia quaſi choros agunt, rerum omnium parentem & Dominum ſuauiſſima naturæ ſymphonia celebrant: ſic; qui fidem viri illius ſanctiſſimi ſequuntur, diuina quadam luce ſplendẽt; ordinemque vitæ conſeruant; & ſtudiorum omnium mira conſenſione conſpirantes exultant; omniaque illorum ſtudia ad ſummi patris laudem & gloriam conferuntur. Contrà verò, cùm ſerpẽtis oratione perſuaſi, datam fidem violamus, & huius ampliſſimi ſtatus magnificentiam euertimus, noſtramque ſalutem venalem habemus, eamque impuræ cupiditati, precio flagitioſiſsimæ voluptatis, vel inaniſſimæ vtilitatis addicimus: repentè tenebris & caligine circumfuſi, omnibus flagitiorum notis inurimur, & dolorib. infinitis, & aſſiduo animi cruciatu conficimur, atque poſtremò ad ſempiternam peſtem contento ſtudio properamus. Si igitur nos ſatis fides erigit, & excitat ad tãtas opes animo contuendas, ſi vitæ ſplendorem, ſi gloriam ſempiternam, ſi regni cæleſtis hæreditatem expetendam ducimus; ſi peſtem & exitiũ ſempiternum fugiendum eſſe decernimus: non eſt vnquàm à iuſtitiæ ſtudio & acerrima contentione vacandum: illiuſq; dignitas eſt nobis multo labore, atque ſudore contra omnes hoſtium minas retinẽda. Neque enim leuia aut ludicra petuntur præmia. Id enim agitur, vt aut ſemper beati ſimus, &

diuinitate quadam potiamur: aut in miseriã sempiternam præcipites exturbemur. Qui autem existimat ad diuinas illas opes absque labore peruenire posse, & mentis expers est, & Christianæ pietatis ignarus. Qui enim diuinũ statum per otiũ se assequi posse confidit, cùm ne minima quidẽ emolumenta parari sine labore possint, est amentissimus. Qui verò cum Christi disciplina pugnat; est rerum diuinarũ rudis, & impio scelere alligatus. Quid autem magis cum Christi disciplina pugnat, quàm otiosis spem gloriæ immortalis ostendi: cùm Christus ipse non aliter, quàm cruce patere aditum ad illam denunciet? Nos igitur ad labores eximios, ad contentiones assiduas incitat: &, vt semper in nostri custodia vigilemus, adhortatur. Vigilate, inquit. Et iterũ dico, vigilate. Et, beati sunt serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inueniet vigilantes. Multisque in locis nos ad omne virtutis certamen accendit, atq; studio charitatis inflammat: Otiosis verò atque dormientibus, interitum sempiternum denunciat. Idque multò magis exemplo vitæ, quàm disciplina nobis demonstrauit. Non enim vt otio se traderet, & delicijs afflueret, nasci in terris voluit; sed vt vitam in summa laborum perfunctione consumeret, atque crucis acerbitatem sustineret. Vt igitur tandem hæc omnia concludamus; iustitia est hortus amœnissimus, spiritu diuino consitus atque dimensus, suaues atque sempiternos fructus proferens. In hoc autem horto sumus Christi beneficio locati, vt illum fide tueamur, atque assiduis pietatis operib. excolamus. Hinc nos hostis noster conatur eijcere: quod facit, dum nos impellit, vt relicto diuinę

mentis

mẽtis imperio, cupiditatem nostram sequamur, & officium pium atque debitum, ad nostram vitam tuendam maximè necessarium, negligamus: quod dum facimus, terreni parentis exemplum imitamur, & à Paradisi finibus extrudimur, & in grauissimam omnium calamitatem incidimus. Si verò serpentis congressum arcemus, fidemque datã omni studio conseruamus, neque vnquàm ingenio nostro; semper autem spiritu diuino vitã instituimus, atque omnia studia nostra ad Dei numẽ & gloriam dirigimus, & in studio pietatis elaboramus: illius parentis diuini formam retinemus, qui salutari obedientia nos ab exilio reuocauit, & eò, vndè per rebellionem fueramus expulsi, pietate Deo gratissima reduxit. Quandiu igitur hunc ducem & magistrum sequimur, atque sub huius Imperatoris signo militamus, nullo modo pietatis studium remittimus. Claris autem pietatis operibus augescit fides, amplificatur iustitia, mens diuino lumine splendet, & eam longè lateque diffundit. Contrà verò, in otio fides languescit; iustitiæ splendor amittitur: diuini spiritus lumen abscedit: & tetra nox confestim offunditur. Pio labore & industria cælestem parentem sequimur, & cum illo cæleste regnum adipiscimur: ignauia autem, & languore, terreni parentis vitam imitamur, & illius exemplo omnibus ruinis oppressi concidimus. Qui igitur, nescio quam fidẽ, suis inculcant, eamque solam ad salutem sufficere disputant; egregiam sanè operam antiquo illi serpenti nauant. Id enim eorum disputatione perficitur, vt operum studium penitùs extinguatur. At, inquies, eos sæpenumerò suos auditores ad

charitatis studium cohortari. Non video, quid interdum inuidiæ detestandæ causa se dicere simulent; sed quid ex eorum decretis necessariò consequatur. Hoc autem planè consequens est; si sola fides sufficit, si omnis actio, quam suscipimus, non modò est inutilis, sed etiam necessaria quadam peccati contagione maculata; vt omnes istam fidem, quam commenti sunt; amplexi, operum studium penitùs omittant. Est igitur eorum sententia non minùs, quàm teterrimi illius serpentis oratio, venenata, atque pestilens afflatus, execranda, auresque penitùs, nè in se tam sceleratam vocem admittant, occludendæ. Aliter enim exterminabimur, omniumque malorum tempestatibus obruemur. Sed dicet aliquis, ecquis poterit contra tantas opes statum suum tueri? Nam, si naturam humanam respicias, nihil est in terris imbecillius; si hostium vires nihil est illis immanius. Nihil quidē facilius. Nec enim nostris copijs; sed diuinis firmati, bella omnia profligabimus. Diuina verò præsidia semper parata sunt, quoties ea nobis adesse cupimus, eaq; fide imploramus. In nobis igitur est, vel hosti victoriam cōcedere; vel eius impetum inuicta virtute reprimere. Liberum, inquam, liberum nobis est, vel vinci turpissimè, vel cum insigni gloria superare: fremant, quātum volent, homines perditissimi; nosque omni libertate spoliatos esse contendant; retinendæque iustitiæ potestatem nobis diuina benignitate cōcessam impudentissima oratione conentur eripere; seseq; furibunda contentione disrumpant, vt magistri omniū, quos terra sustinuit,

amon-

amentissimi atque perditissimi placita tueantur, nosque sempiterna quadam necessitate constrictos esse contendant. Frustra enim litigabunt. Non enim cùm hominibus; sed cùm diuina lege & æquitate, cùm sempiterna mente & ratione, cum Dei ipsius voce atque testimonio pugnam nefariè capessunt. His igitur diuinis armis est nobis eorum furori & audaciæ resistendum, vt planius sit, nihil penitus esse posse, quod nos inuitos à iustitiæ studio deducat.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER OCTAVVS.

Hostis ille perennis hominum, cuius fraude fuit homo in principio dignitate õni deiectus; & in insigni miseria destitutus, cum multa semina peccati in terris sparsisset, vt scelerũm omnium sylua succrescente, iustitiæ segetes interirent: tum in nulla re magis elaborauit, quàm vt prauam opinionem de numine atque mente diuina mẽtibus humanis insereret. Sic enim cernebat euenturum, vt religione vel extincta penitus, vel pessimis rationibus instituta, omnem iustitiæ fructum inuecta calamitate perueerteret: atq; ita victor toto orbe terrarum impunè volitaret; humanumq; genus immani tyrãnide oppressum, & tetris tenebris inclusum, perpetuò cõtineret. Nam, cùm religio sit iustitiæ fundamentum; euersa fide, & religione, necesse est omnem iustitiæ splendorem extingui. Hoc autem vnum esse pestiferi Dæmonis studium, illa prima congressio facilè declarat, qua mise-

miseros homines oppugnauit. Cur, inquit, eripuit vobis Deus lege sua libertatem comedēdi ex omni fructu Paradisi? Nā potuisset, quod erat multò leuius, dicere: cur vnius tantum arboris liberū vsum vobis interdixit, cùm reliquarum omnium potestatem concideret? Vt enim inuidiosam, atq; difficilem esse legem persuaderet, non eam vnius tantum arboris prohibitione definit; sed ipsius prohibitionis nomine generatim posito, qua videbatur hominis libertas impediri, vti primum voluit, vt mulieri molestè ferenti se fructu speciosæ arboris arceri, facilius fidem faceret, Deum illa lege non hominum saluti prospexisse, sed diuinam illis scientiam inuidisse. Quod quidem non modò tunc molitus est, sed quoties hominem in scelus instigat, toties illius animum ad odiū diuinæ legis accendit, atque persuadere nititur, legem esse odiosam, atque difficilem, minimeque ferendam, quasi libertati contrariam, & vtilitatis atque suauitatis inimicam. Nullum itaq; crimen suscipitur, nisi priùs praua quædam opinio de mente diuina sit animis perditorum hominū opera & studio Dæmonis inculcata. Atque ea primùm sensim irrepit: deindè, cùm animo assentiente concipitur, atque penitus inhæret, adolescit, tū alias atq; alias ex se fundit opiniones, impias atque turbulentas, vt quidquid reliquum est religionis in vita, extirpet, & tollat funditus, omnēque viuendi rationem conturbet. Hinc enim impurus error inoleuit, atque nefaria superstitio orta fuit, qua homines non se ad naturam diuinam accommodare; sed Deum ad se transferre, atque ad impuræ cupiditatis obsequium traducere conati

nati sunt. Nõ itaque solum humanam formam atque figuram; verum etiam humanos mores & flagitia diuinę naturæ tribuebant. Hinc innumerabilis extitit Deorum inter se nefariè dissidentium multitudo: hinc infinita crimina religione consecrata sunt: hinc honores diuini brutis etiã animãtibus instituti: hinc denique incesta sacrificia, diræ preces, funestæ ceremoniæ, vota nefaria, infinitaque scelera proruperũt, quę diuinam iram incitarent, vniuersasque terras supplicio diuino cõsumerent. Sic enim eueniebat; vt, cùm homines Deo, quod eum non decebat, affingerẽt, ipsi se dedecore omni corrumpeẽrt, atque humanitate penitus exuti, & in feritatem conuersi, semetipsos in sempiternam miseriã præcipites exturbarent. Sed ex omnibus prauis opinionibus quas de Deo hominum perditorum vita recepit, nulla tetrior & immanior, nulla pestilentior, nulla vel rebus humanis infestior, vel in Deum sceleratior extitit ea, quę tollit penitus omnem hominis libertatem & cunctas humanas assensiones & actiones sempiterna quadam necessitate deuincit. Tollit enim leges, euertit iudicia, eripit mentem, sensus extorquet, mores corrumpit, omnemque ordinem vitę perturbat. Tum Deo bonorum omnium authori scelerum causas affingit, eumque iniquitatis, crudelitatis, & amentiæ condemnat. Vt autem melius, quantum sit in hac opinione sceleris possit existimari: animaduertendum est, non eam potuisse statim ab exordio generis humani in hominum nocentium mentes induere, sed post peccatum multis accessionibus progressu longissimi tẽporis amplificatum, vt facilè appareat in hac scele-

lera-

lerata ſententia ſummi atque extremi ſceleris rationem, ad quam vix quidquam poſſit addi conſiſtere. Vt enim in reliquis rebus nihil poteſt ſtatim eſſe perfectum; ſed neceſſe eſt, vt initium fiat ab aliquo rudimento, atque paulatim ad ſummum perueniat: ita neque ſcelus potuit ſtatim ad ſummum faſtigium impietatis euadere. Ille itaque calumniæ parens, ſcelerumque omnium ſeminator, qui tantam ſtatim in principio malorum ſementem fecit, cùm facilè genus hominum in omnes errores impuliſſet, hanc vnam ſceleſtiſſimam opinionem ab initio ſuadere non potuit. Qui igitur homines cupiditate obcæcatos, eo amentiæ deduxit, vt honores Deo debitos ad beſtiarum immanium ſimulacra deferrent, & in terram abiecti, à mutis ſignis veniam atque pacem poſtularent; nó tamen eos adducere in eam opinionem potuit; vt crederent, non eſſe ſibi liberum aliquid in vita moliri, ſed inuitos homines trahi, atque ad res omnes fatali quadam neceſſitate conſtringi. Nihil eſt enim, quod tam pugnet cū ratione, aut quod tam legib⁹ diuinis & humanis aduerſetur. Nō tamen ea difficultate impeditus fuit, quo minus experiretur, priſcis etiam temporibus, quid in ea re poſſet efficere, aut quouſque progredi in ea ſentētia ſuadenda. Et primò quidem imperitam multitudinē flagitijs corruptā, omniumque iudicio conuictā tentare cœpit. Cùm enim natura quilibet ſtudeat à ſe crimen remouere, omnes, quorum aliquot ſcelus erat manifeſtò deprehenſum, cū in alios nō poſſēt, vt ſaltē in vim aliquam, aut neceſſitatē culpam omnē conijcerent, omni ratione pugnabant Sic igitur & naturæ imbecillitatē & immanes cu-

pidi-

piditatis vires accusabāt. Eoq; tandē deuentū fuit, vt libidini etiā & impuritati diuinitatē tribuerēt; vt facilius probarent sibi ignosci oportere, si cupiditate victi, flagitium aliquod admisissent, quādo nemini concessum sit Deo repugnare. Hinc igitur Veneri atq; Cupidini, & reliquis flagitijs tēpla dedicata sunt, eorumque sacra incredibili superstitione constituta. Accessit ad hanc opinionē magis confirmandam Chaldæorum ars atque disciplina, quæ diuturna astrorum obseruatione sciētiam effecisse putabatur, qua ex ortu cuiusque hominis cum certa cæli affectione coniuncto, quid ei euenturum esset in vita, quo genere lethi esset moriturus, præsentiri atque prædici posset. Cùm igitur impuri atque scelerati homines vanissimam scientiam ostentarent, & ad suum quæstum abuterētur, multitudinis inscitia factum est, vt multitudo, partim quòd esset imbuta ea superstitione, vt facilè quibusuis somnijs fidem adhiberet; partim quòd conscientia sceleris oppressa libenter causam sui criminis in cælestem naturam conferret, Astrologos in summo honore haberet, ad eosque de rebus omnibus referendum putaret. Hac itaque ratione persuaderi paulatim cœpit hominibus, nihil esse in hominis potestate, neque quidquam secus euenire, quàm sit in cuiusq ortu immutabili syderum lege, atque rata cæli conuersione definitum. Hunc errorem auxêre etiam Poëtæ Parcarum nomine, hanc eandem necessitatem exaggerantes, easque tres sorores esse fingunt, nocte procreatas, quas interdum Fata appellant, interdum verò Fatorum administras faciūt. Illis autem hoc munus assignant, vt neant in

cuius-

cuiuslibet natali die fatũ, quod sit ei, qui est in eadem hora genitus, obeundum. Vndè Homerus sępenumerò, cùm aliquẽ in prælio cecidisse memorat, ait eum nece Fatum expleuisse, quod ei Parcæ neuerãt eo tempore, quo illũ mater pepereat. Hoc enim illis tribuit, vt cuiuslibet vitam vel fœlicem vel ærumnosam; immutabilibus decretis efficiãt. Vndè illud Maronis:

Talia sæcla suis dixerunt, currite fusis,
Concordes stabili fatorum numine Parcæ.

Ipsi tamẽ Poëtæ vi naturę victi, cũ multa præter Fatũ fieri confitentur: tum nemo eorũ fuit tam audax & immanis, vt nostrorũ scelerum causam ad Deũ apertè reuocaret. Quin etiã apud Homerum conqueritur Iupiter de hominum temeritate & amentia, qui mala, quæ ipsi sibi per summum scelus arcessunt, à Deo hominibus afferri dicunt. In quo planè docet, causam miseriæ nostræ in nobis esse, neque ad aliam causam vllo pacto referendam. Subsequuti sunt quidam Philosophi vim Fati confirmantes, idque statuerunt esse sempiternam seriẽ causarum omnia gignentium, & ea, quę in se ex æterno tempore continebant, ratis temporibus explicantium, quarum ignoratione fieri dicebant, vt multa fortuitò euenire putarẽtur, cùm nihil omninò possit accidere, quod non esset certa lege fixũ, & causis immutabilibus ab æternitate constitutum. Ij tamen, cùm veritatis vim sustinere non possent, cogebantur sæpè fateri, hominum actiones atque consilia esse in eorum potestate. Et, cùm necessitatis illius vim diuinã esse dicerẽt, nè impia fraude obligari viderentur, si Deo flãgitia nostra tribuerent, Fati nomen amplexi, Dei

nomen

nomen reticebant. Qui tamen aliorum Philosophorum disputatione vexati, atque tandem explosi & eiecti sunt. Ergò neque inanis vulgi solicitudo, nec Chaldæorum præstigiæ, neque Poëtarum concinnitas, neque Philosophorum argutiæ potuerunt id penitus obtinere; ad quod Satanas eos incitabat. In illorum enim operis Dæmonis infestissimi conatum, non perfectionem tanti sceleris intuemur. Alios igitur sibi proditores emẽdos esse putauit, quorum opera facilius hanc quasi rationis arcem occuparet, atque firmo præsidio vinciret. Hi autem fuerunt hæretici, genus hominum arrogans, elatum, dirum, funestum, exitiosum, opinione doctrinæ tumidum; multisque erroribus excæcatum, in simulatione pietatis scelestum, in sanctitatis specie sacrilegum, obtentu benignitatis immane, pacem ostendens; bellum comparans, otij & tranquillitatis inimicũ, ad turbulenta dissidia concitatum, honoris & lucri gratia nouis rebus studens, nullius iudicio cedens, et in instituto semel errore insigni contumacia persistens. Per Marcionem igitur per Valentinũ, & Manichæũ, & alios eiusmodi viros impios & sceleratos id maiore quodam apparatu tentauit, qui vim sempiternæ necessitatis asserebant. Ij tamen eousque prouecti sunt, vt nihil esse in nostra potestate pertinacissimè defenderent, non vt nostræ miseriæ causam optimo rerum omnium conditori tribuerent. Quamuis enim essent flagitijs omnibus cooperti, & insigni scelere impietatis astricti; non tamen ausi sunt tantum & tam nefandũ scelus suscipere. Hoc igitur impulit eos, vt excogitarent duo rerum principia: quorũ vni

rerum

rerum omnium bonarum causam & originẽassignabant:alteri autẽ malarũ. Et cùm in hominis natura duplicem vim atque mentẽ inesse dicerent; vna,qua ad honestatem & decus aspiramus: altera, qua in flagitium & turpitudinem proni sumus: illam necessariò recta & laudabalia moliri statuebant: hanc verò in scelera omnia necessitate compelli; ita vt tam bona, quàm mala necessariò à nobis suscipi pertinaciter affirmarent. Hi tamen nec multos sectatores habuerunt, eorumq; disciplina breui spatio tẽporis obsoleuit. Fuit post multa secula id cũ maiore quodã in bonitatẽ diuinam cõuitio tentatum per Vuiclefum, & Abailardum, & alios eiusmodi Diaboli satellites, qui persuadere conati sunt, nihil omninò hominum facultati relictum esse; sed omnia à Deo tantum fieri: homines pati, nõ agere; trahi, nõ deliberare; esseque tãtum instrumẽta quædã, quæ Deus versat, vt vult; & quę quocunq; ei libet, impellit, & vndè libet deducit; & pro arbitratu suo, quasi serram aut securim, ita mouet, & agitat, vt illi nihil omninò conferãt ad actionẽ, sed tantũ vim extrinsecùs illatam à Deo patiantur. Sed ij neque tanta impudentia & audacia id facinus aggressi sunt; neque tanto conatu discipulos sibi quęsierunt; neque eorum contagio ad tam multos emanauit. Ita igitur ignoti vulgo sunt, vt vix eorum nomen extet. Est igitur, quod gloriari possit Lutherus, sibi vni fuisse ab exordio generis humani palmam hanc sceleris impudentissimi reseruatam; in eoque facinore, quo nullum tetrius & immanius excogitari possit, ita se gessisse; vt post tantam impiorum hominum in varijs ætatibus multitudinem, post tam pestilen-

tes sectas ad hominum perniciem institutas, constet vnum Lutherum extitisse, per quem id, quod, antiquus hostis frustra sæpè tentauit, tandem cum tanta multorum strage atque ruina perficeret. Neque enim in naturæ tantum imbecillitate, vt flagitiosi; neque in astra, vt Babylonij; nec in Parcas, vt Poëtæ; nec in Fati nomen, vt Philosophi; neque in aliquam sempiternam vim noxiam atque pestiferam, vt Manichæi: sed in ipsum optimum atque sanctissimum rerum omnium parentem miseriæ humanæ causam coniecit. Et hoc non obscurè, vt plerique; nec cum mediocri pernicie, vt magistri: sed cum proiecta audacia & impudentia, palàm ∴ apertè, scriptis, & concionibus inculcauit, & innumerabilem hominum multitudinem mortifero veneno pestilentissimi erroris infecit. Et quo minus ferendus sit huius vesani hominis in maximo omnium scelere principatus, sic accedit ad euertendam pietatem, & veram animi religionem penitus exterminãdam; vt interim diuinæ gratiæ, quam nefariè oppugnat, assertor & vindex haberi velit: &, cùm Dei gloriam, quantum potest, infringit; illius etiam se patronum impudentissimè profitetur. Sentẽtiã autem illius videamus. Ait itaque, post primi hominis peccatum humanam voluntatem sic impeditam & alligatam fuisse, vt nihil queat edere, præter iniquitatem, & scelus; adeò, vt etiam, cùm se ad gratiam præparat, scelus in se capitale concipiat. Non esse in nobis quidquã agere, aut moliri; ne cogitatiões quidem nostras in nobis esse sitas: sed id tantum velle nobis, animo agitari necessariũ, in quod nos vis diuina cõpellit, ita vt etiã scelera, quæ machi-

na-

tamur & efficimus, Deo nos commouente & agitãte, faciamus. Illum solum omnia moderari, nos instrumenta tantum vel clementiæ vel seueritatis illius existere. Ad hanc autem sententiam confirmandam testimonia quædam è sacris literis ad libidinẽ suam à recto sensu detorquet. Quale est illud Ieremiæ: Domine, nõ est hominis via eius; neque viri, vt dirigat gressus suos. Item illud: Omnia propter se creauit Deus, etiam impium ad diẽ malum. Tum illud Pauli: Tradidit illos Deus in reprobum sensum; &, cuius vult, miseretur, &, quem vult, indurat. Et illud, quod scriptum est de Pharaone: In hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam. Tum illud, quod ait Ioseph fratribus suis: Vos cogitastis de me malũ; et Deus vertit illud in bonum. Neque illud item prętermittit, quod Iacobus ait: nempè apud Deum nullam esse mutationem, aut vicissitudinis leuiter impressum vestigium. Illud etiã adducit, quod Dominus asserit, ne folium quidem arboris in terram absq; voluntate patris decidere, multaque alia colligit in hanc sententiam, è quibus astruere nititur, nihil in rebus humanis cõmutari, nihil variari posse, cùm sint iam omnia ab æterno tempore Dei volũtate fixa & constituta. ad quod etiã adducit illud: Certa stant omnia lege. Illudque prę-clarum, in quo sẽtẽtiam suam corrigit, Malè, inquam, dixi, quòd liberum arbitrium ante gratiam sit res de solo titulo: sed simpliciter debui dicere; liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re: quia nulli est in manu sua quidpiã cogitare, aut boni aut mali; sed omnia, vt Vuiclefi articulus habet, Constantiæ damnatus, de ne-

cessitate absoluta eueniunt. Vt purè, vt Romanè loquitur? credas Ciceronis esse germanū. Sed quibus verbis sententia egregij hominis illuminata sit, minimi faciendum puto: ipsam sententiam expēdamus. Post peccatum, inquit, liberum arbitriū res est de solo titulo. Hoc, quod ait, post peccatum, quale tandem est? Num Deus, antequam Adā peccaret, nihil certi cōstituerat? nihil designarat? nihil omninò definierat? Postquàm igitur Adam deliquit, tum demum vti iure suo cœpit. Vbi est acumen tuum Luthere? vbi illa in disserendo solertia, quam tibi multi concedunt? Velim enim mihi dicas argumenta illa quibus Deum omnia, tam bona, quàm mala in omnibus operari dicis, non à sempiterna, vt asseris, lege depromuntur? Num diuina mens, antequam Adam rueret, mutari poterat, atque ab vna in alienam sententiam conuerti: post illud autem Adami facinus, tum demum firmum & stabile consilium de rebus humanis inire cœpit? Tum scientiam illam, quam necessariā causam rerum etiā pessimarum asseris, assecutus est? Anteà videlicet nihil prouiderat, nihil statuerat, nihil ad se pertinere putauerat. Non intelliges tandem, eadem argumenta, quibus vteris, eandē vim ante hominis casum habuisse? Si igitur illa vera sunt: necessariò peccauit Adam. Fuit enim instrumentum tantum diuinæ voluntatis, neque quidquam egit; sed motus à Deo, cui repugnare nō poterat, & impulsus & attractus est. Idem contra illos dici potest, qui nonnullam nobis libertatem, quasi præuaricatione concedunt: & dum sententiæ, quam tuentur, inuidiam extenuare volūt, paululū à magistro desciscunt. Aiunt enim, minimè

mè verùm esse, eripi omninò libertatem. Nam in communi vita, & in rebus ad ciuilem statum pertinentibus, se planè confiteri posse, quemlibet id, quod velit, eligere, atq; munus ciuile tueri: in rebus autem, quæ ad immortalem gloriam conferuntur, nihil omninò præstare posse. Quid enim? cœtus hominum iure humano sociati, non fuerũt à Deo ab æterno tempore prouisi? Num possunt aliqua ratione vim illam sempiternã, quæ cõtinet omnia, deuitare? An folium arboris, quod in terram cadit, non absque illius volũtate & præscriptione cadit? hominum mores, instituta ciuilia, rerumque publicarum commoda, erunt ab illius rectione & voluntate segregata? An peccata & scelera in hominibus effici sine Deo non possunt; actiones verò ciuilẽ statum continẽtes, sine numine illi⁹ administrari possunt? Et, qui in rebus pestiferis se præbet (vt ipsi dicant, opus est) inexorabilem, neque ab ijs efficiendis deduci potest; res honestas atq; salutares ad communem vitam spectantes hominum potestati reliquit? vbi illa igitur argumenta de immutabili vi atque sempiterna Dei voluntate õnia coercente, & continente, atq; pro arbitratu suo moderãte? Si igitur illa argumẽta, quibus vtuntur, vera sunt; si decretis cõsentanea dicere student: necesse est, vt fateantur, non modò post peccatum, sed etiam ante peccatum; non in rebus tantum diuinis, sed etiam humanis: omni nos libertate penitus orbatos; ita, vt nihil neque ante Dei gratiam, neque post gratiam, neque in rebus terrenis, nec in cælestibus, possit aliquis quidpiam cogitare, vel assentiri, vel efficere, vel conari, vel quacunque ratiõe

ad aliquid agendum moueri, esséque semper mentem astrictam, voluntatem alligatam, sensus oppressos, omnemque penitus facultatem ereptam; vsque adeò, vt neque ingredi, neque quiescere, neque dormire, neque vigilare, neque cibum sumere, neque à cibis abstinere, neque iocari, neque seriò loqui, neque denique nugarum aliquid meditari; nisi nos ad ea omnia diuina vis impellat & trahat. Omnia siquidem maxima, minima, mediocria à Deo prouisa sunt; ita, vt sempiterna illa lege solui non possint. Frustrà igitur Lutherus illam sibi latebram, in quam confugeret, cùm vrgeretur, adhibuit, dicens, peccatum esse extinctam libertatem; quasi antè peccatum retineri potuisset. Stultè item illius sectatores ea necessitate, qua res etiã minutissimas astrictas esse volunt, instituta ciuilia liberant. Nam velint nolint, fateantur necesse est, omnia sine vlla exceptione fatali necessitate contineri. Ea autem necessitate constituta, omnium rerum perturbatio consequetur, & magna vitæ confusio. Silebunt enim artes, iacebunt studia, omnisque vis animi penitùs interibit. Neq; enim pater liberos rectis disciplinis instituet, neque vxorem in officio continebit, neque lasciuientem familiam imperij seueritate deuinciet. Quid enim proficiet? si enim sic statutũ est, vt ij officio fungantur, siue id curet, siue non curet; officio certè suo fungentur: sin aliter est ab æterno tempore designatum, id iam fixum atque ratum est, mutarique vlla ratione nõ potest. In rebus autem rusticis, quid aratorem moneas, vt terram proscindat, iteret, atque molliat, in eademque iam benè subacta & stercorata semen spar

gat,

gat;si nihil est in illius potestate? neque enim, si definitum est, vt ille esuriat, id industria cuiusquam immutari potest. Esuriet enim certè, quamuis se assiduo labore conficiat. Si verò statutum est, vt is frugibus abundet, siue terram colat, siue nō colat, frugibus abundabit. Quid, qui nauigare vult? num probum nauigium, bonum gubernatorem requiret, secundum ventum expectabit; si nulla industria potest id, quod semel statutum esse dicunt, euitare? Quid miles? num loricam induet? scutum geret? galea munietur, si intellexerit arma sibi nulli vsui futura? si enim statutum est, vt ille in acie concisus intereat, siue armatus, siue inermis sit, prorsus interibit; sin aliter est illa immutabili lege decisum, incolumis euadet. Nolet igitur armis inutilibus onerari. Quid Imperator? num exercitum in armis cōtinebit? locum castris occupabit? hostium consilijs occurret? aciem sciēter instruet? ad pugnā milites adhortabitur? si nihil se, neq; virtute, neq; cōsilio, neq; vsu, neq; vigilātia iuuari cognouerit? Iam verò Reipublicæ princeps quo animo Rempublicam capesset? Si enim definitum est, vt ciuitas intereat; nullo consilio prouideri potest, quo minus intereat. Contrà verò, si status illius ciuitatis est immutabili lege fundatus; nullius scelere, nullius amentia, nullius desidia poterit vnquam dissipari. Quomodo autem supplicio nocētes afficiet, aut salutares ciues præmijs honorabit; si hoc semel in animum induxerit, neque improbum sponte sua crimen suscipere, neque bonum ciuem voluntate quenquam fieri? In quem igitur finem feruntur leges? exercentur iudicia? coercentur supplicio facinora? vir

tutes laudibus extolluntur;si nihil est in cuiusquā voluntate situm? Nihil est igitur in vita laudandum,nihil vituperandum,nulla cautio, nulla prouisio,nullum consilium,Omnes igitur, qui leges scripserunt,stulti atque dementes sunt existimandi: operam enim & studium sine vllo fructu consumunt.Probè dicis, inquies, nemo enim ex illis magis videt,quid in vita gerendū sit, quàm talpæ terræ visceribus inclusæ.Sit ita sanè.Fateamur omnes illos vecordi mente concitatos, sese ad leges ferendas,atque Rempub.omni studio conseruandam dedisse.Etiamné istum cæcæ mentis errorem &inconsideratam temeritatem ad summam illam atque sempiternam sapientiam transferes?Deum etiam errare atque desipere dices,cùm leges dedit? cùm honestati præmia sempiterna constituit?cùm violatam religionem extremo supplicio sanxit?cùm metum hominibus incussit? cùm ad studium pietatis incitauit? Quorsum enim legem tanta cura præscriberet, minis à flagitio deterreret,præmijs ad honestatē alliceret;si nihil eorū, quę lege sanciebat,erat in hominū potestate futurum? In quem finem volebat, vt in eorum animis,quos lege instituebat,lex semper inhæreret;si ab illis obseruari non poterat? Num,vt melius cernerent,&voluntatis humanæ seruitutem,&colendæ pietatis difficultatem, & ita spem omnem tuendi officij atque retinendæ honestatis amitterent? At nec id ipsum est in nostra manu positum; siquidem verum est,quod asserunt,ne cogitatiões quidem, & animi inductiones,& assensiones esse liberas.Nihil igitur magis potuit humanum genus desperare,omnem prorsùs honestatem post ac

ceptam legem;quam poterat ante legem. Temerè igitur Deus legem tulit, si ob eam causam tulit. Quid,quòd apertè multis in locis pronunciat, se ideò legem tulisse,vt eam homines seruarét,eiusdemque decretis vitam instituerent? Quid, quòd signis & monimentis voluit eos esse legis semper admonitos,vt ea, quæ erant lege sancita, perficerent? Vndè & ex fimbrijs vestium vittas appendi iussit,legis memoriam repræsentantes, quas cùm viderint,inquit,recordentur omnium præceptorum Domini,vt faciant ea:neque sequantur cogitationes suas,& oculos, qui per res varias animos vitiare solent;sed memores præceptorum Domini faciant ea,sintque sancti Deo suo. Quid igitur? num Deus legem iocum putauit, humanumque genus lusit,ea facere præcipiens, quæ nullo modo possent homines exequi? Num ea causa Aegyptũ afflixit atque vastauit, Pharaonem voraginib. maris rubri submersit, Hebræos à plagis innumerabilibus incolumes conseruauit, gentemq; in summo vitæ discrimine constitutá cælesti pabulo nutriuit,suamque præsentiam fulguribus,tonitruis, incendio, ingenti fragore,& strepitu horrifico, tubæ clangore declarauit,vt tandem, cùm homines ea specie perterritos ad officium excitaret, ea facienda præscriberet, quæ ipsi nullo modo possent absoluere? O festiuum Deum, si ludendi generis humani causa tantam operam in gente illa tuenda & instituenda consumpsit. Hoc enim perindè esset,atque si quis hominem pedibus captum in stadio currere;aut cæcum ea,quæ in longinquis oris fierent,acriter speculari iussisset. Nunquid,vt risum captaret, atque vrbanus & facetus habere-

tur, tam multa, atque tam admiranda opera molitus est? Quid, quod non risu, sed supplicio delinquentes in officio prosequitur? ita, vt, qui in hac opinione sunt, non modò leuitatem diuinæ maiestati, verùm etiam iniquitatem sempiternæ iustitiæ tribuant? Quid enim magis cum iustitia, & æquitate pugnat, quàm dare aliquem pœnas eo nomine, quòd non perfecerit ea, quæ nullo modo poterat inchoare? Fingamus enim cogitatione (velint enim, nolint homines perditissimi, liberum nobis est cogitare quidquid velimus) fingamus igitur animis dominum lautum atque morosum ei seruo, quem habet manicis & compedibus ita deuinctum, vt se commouere loco nequeat, domo abeuntem præcepisse, vt ei prandium videret, cibos opiparè condiret, ædes mundaret, mensam insterneret, & aulea etiam intenderet: hunc, si hæc seriò homini constricto præcepisset, non insanum atque demẽtem putaremus? Sed, si idem dominus domum posteà reuertens, eundem seruum, qui se nullo pacto vinculis eximere potuit, vt ea, quæ iussus fuerat, pararet, flagris conscindat, & excruciet, eò, quòd imperium non fuerit exequutus: eum, qui tam crudeliter seruum miserum accipit, hominem putabimus, an potiùs truculentam belluam in humana specie latentem? Illum igitur furorem & immanitatem, qua nulla videtur esse truculentior, audebit quisquam summæ illi bonitati tribuere? Stupet animus, & eximio horrore cõcutitur: corpus verò totis artubus contremescit, quoties venit in mentẽ nobis, fuisse aliquẽ, non dico sacris initiatũ, non sanctis literis institutũ, non denique Christianum appellatum;
sed

ſed hominē certè rationis & ingenij participem, tanto furore percitum, vt illi ſummo, & optimo, & ſapientiſſimo rerum omnium Domino, conditori atque moderatori duplicē ſceleris immaniſſimi rationem tam impudenter aſcriberet: Vnū, quòd nobis vt inſtrumentis vtatur ad nefaria facinora patranda: alterum, quòd pœnas ab innoxijs repetat: eoſq;, qui nihil ipſi commisêre, ſed vi tantum illius ad ſcelus impulſi fuère, ſupplicijs ęternis excruciet. Vtrum autem ſit cogitare ſceleſtius, explicare non poſſum. Tu in illum bonorum omnium principium ſceleris noſtri cauſam cōferes? tu illum authorem omniū malorum eſſe ore impio atque ſacrilego confirmabis? & ea, quæ, cùm audimus eſſe ab homine nefario cōmiſſa, vix credimus, tu in illam ſummam benignitatem atque immenſam virtutem reijcies? Etiámne illa, quæ in Tragœdijs, cùm nō aguntur, ſed per nuncios referuntur, ita videntur horribilia, vt ſpectatores ſceleris atrociſſimi illata mentione perhorreſcant, tu in Deum referenda diſputabis? Thyeſtes Atrei fratris genialem lectum adulterio contaminauit, Atreus ipſius Thyeſtis filios innoxios obtrūcauit, ipſiq́ue patri comedendos appoſuit. Sol, nè tantū ſcelus aſpiceret, Orientem verſus contrario curſu equos incitauit. Si ea, quę dicis vera ſunt, nec Thyeſtes adulter, neq; Atreus vllo modo parricida nominandus eſt, nec vllum crimen in familia Pelopidarum inhæſit. Nec Clytemneſtra quidē eſt accusāda, quòd adultera fuit, quòd viri interfectrix, quòd filio necem machinata; neq; vlla cauſa fuit, cur Oreſtem, poſtquam matrem exſtinxit, furiæ vexarent: ſiquidem omnia iſta tetra facinora

ad Deum,authore Luthero,referenda sunt. Nihil enim egerunt,sed acti à Deo fuerunt.Medea, libidine furens,patriam,parentes, & propinquos deserit,vnicum fratrem dilacerat, mēbra illius dispergit, vt patrem insequentem luctu remoretur. Eadem post aliquot annos proprios natos interfecit,nouam mariti sponsam crudelissimè necat, regiam diris facibus inflammat, totamque Thessaliam cæde & incendio permiscet. Etiámne hæc tanta scelera,Deo ipso Medeam mouente, impellente,concitante,dices fuisse conflata?Fabulæ sūt, inquies?fabulæ quidē,sed quid refert:quasi minora his,quæ in theatris recensentur, sint ea scelera quæ furore hominum perfecta fuisse scimus.Cain ardens inuidia & scelere,fratrem vnicum pietate atque religione præcellentem , à quo verbo nunquàm violatus fuerat, manu sua crudelissimè necauit. Qua cæde parentes miseros graui luctu afflixit;illo primum sanguine tellus imbuta fuit. Illúdne etiam tam nefarium & crudele facinus Deo impellente commissum fuisse dices ? Cùm progressu temporis vitia quotidiè magis ex libidinis stirpe pullularent, vniuersæque terræ fuissent omni scelere corruptę;fuit tandem omne genus hominum, paucis exceptis, ingenti eluuione consumptum.Hæc igitur flagitiórum omniū colluuies, quæ fuit aquis vltricibus absumpta , ad Deum impulsorem(vt Lutherus asserit) & actorē reuocanda est . Quod etiam de quinque ciuitatibus, quæ cælesti incendio conflagrarunt, illi est asseuerandum. Possum hic Pharaonis immanitatem,Hebræorum impudentissimam rebellionem; possum multorum incesta, & sacrilegia nefanda

comme-

commemorare; possum innumerabiles cædes & parricidia sceleratorum hominũ recensere, qualis fuit Abimelech, qui dominandi cupiditate præceps septuaginta fratres vna die concidit: qualis fuit Iezabel, mulier omnium scelestissima; quæ, vt veram religionem ex animis hominũ deleret, pro delectamento habuit, incredibile sanctorum hominum multitudinem trucidare, qualis itẽ Athalia, quæ, vt impunè regnare posset, omnem prolẽ regiam interemit. Quid dicã de Manasse; qui vniuersam Hierosolymam sanctorum atque diuinorum hominum impia & nefanda cæde funestauit? Multos eiusmodi sceleribus teterrimis inquinatos prætereo. Quæ omnia facinora (si Lutherus vera prædicat) sunt illi sanctissimo Domino, qui ea perfecit, non hominibus, per quos illa perfecit, assignanda. Sed veniamus ad illam cædem omnium teterrimam, atque ad facinus dirissimum, omniumque maximè detestandum. Quod enim maius animo scelus excogitari poterat, quàm id, quod fuit à Iudæis in Christi nece cõmissum? Homines in diuina lege nutritos, & ad spem salutis per vnicum Dei filium constituendæ diuinis oraculis excitatos, in tantum furorem & insaniã prorupisse, vt in illius cædem conspirarent, quem excellenti vitæ sanctitate, diuinæ iustitię splendore, mirabilibus signis cum oraculis olim editis mirificè congruentibus, operibusq; planè diuinis, esse verum Dei filium poterant exploratè cognoscere? Illi igitur necem attulerunt; qui, vt hominibus vitam daret, sese à cæli fastigio in terras demisit, honestatis gloriæ totius architectum indignissimis contumelijs affecerunt, conciliumque plagis

in crucem immanissimè sustulerunt. Etiámne hoc tã dirum & inhumanum facinus, tam audax & immane scelus, tam atrox, tam detestabile & execrãdum furoris, amentiæ, sceleris, impietatis exemplum per homines, Deo impellente & instigãte, atque adeò facinus illud patrante, editum fuisse contendes? summamq; illam clementiã & æquitatem ad perditorum hominum societatem aggregabis? neque solùm in scelere immanissimo sociũ & adiutorem; verùm etiam principem, & cædis ipsius effectorem Deum extitisse confirmabis? & impiorum hominũ nequitiam, impuritatem, inuidiam, odium, furorem, audaciam, crudelitatem ad Deum transferes? neque interim numen illius extimesces? neque iudicium formidabis? neque sempiterna supplicia pauebis? Sed operam ludimus, cùm, vt hominem impudentissimum tanti sceleris pudeat, laboramus, & omnium mortaliũ audacissimum ab amentia deterrere conamur. id enim asserit, id prædicat, id audacissimè confirmat; illud tantum scelus, quod est omnem impietatem complexum, ab ipso Deo fuisse conflatum. In qua quidem sententia confirmanda diuinorũ hominum testimonijs abutitur. Quale est illud Petri, quo dicit, Dei consilio decretum ita fuisse, vt christus illa supplicia subiret. Alia item colligit, quibus sententiam suam conatur astruere. In quo nihil aliud agit, quàm vt suis tenebras offundat: pijs autem, quanta sit oppressus amentia, demonstret. Nec enim intelligit, alia quidem à Deo fieri: alia verò tolerari. Bona quidem tantum efficit; mala auté tolerat, atq; sustinet. Eorum autem, quæ facit, alia certa quadã lege colligauit, vt semper vna ratio-

ratione fluerent. Sic omnis sydērum cōuersio immutabili quadā ratione definita est: sic in reliquis naturæ partibus statutum est, vt antegressis causis, certi effectus necessariò consequantur. Alia verò libera esse voluit, qualia sunt omnia, quę tam angelis, quàm hominibus imperauit. Diuinæ enim benignitatis & æquitatis ratio postulabat, vt omnes, qui essent mentis participes, essent in eligendi libertate cōstituti. Erant enim ad beatam vitam creati; beatam autem vitam fas non est eos adipisci, qui iustitiam non colunt, nec veræ virtutis laudibus abundāt. Virtus autem nulla esse potest, nisi liberè & spontè colatur. Sic fit, vt sublata rationis libertate, omnis Dei benignitas interclusa sit. Cui enim liberum non est, vel honestatem, vel flagitiū colere; sed vi tantum extrinsecùs illata ad aliquid agendum trahitur; is iustus esse nequit; si non iustus, neque Deo similis esse potest. Ergò neque amicus vllo modo, neq; claritatis illius particeps existet. Nec enim fas est eum, in quo non similitudo diuinæ virtutis elucet, cum ipso Deo similitudine beatæ vitæ coniungi. Si igitur hominibus eligendi libertas eripitur, omnis beatæ vitæ spes eripitur. Deindè, quæ ratio diuinæ æquitatis extaret, si pro ijs, quæ non sponte nostra, sed extrinsecùs agitati suscipimus, nos ipse Deus aut præmio afficeret, aut poena? Si igitur eligendi libertatem non habemus; aut neque præmio, neq; poena quenquā afficit, aut est iniustus? Præmia autem, atq; supplicia scimus esse à Deo constituta; & de iustitia & æquitate illius dubitare non licet; ex quo efficitur, omnium hominum voluntatem esse liberam. Qui igitur voluntatis humanæ libertatem tollit, Deo beni-

benignitatem & iustitiam detrahit; atque, vt rectiùs dicam, Deo ipsi, quantum est in se, diuinitatem eripit. Siquidem benignitas & æquitas Dei, non Dei sunt accidentia (nulla enim esse possunt:) sed in naturam illius includuntur: ita, vt nihil sit aliud Dei virtus, quàm ipsemet Deus. Qui igitur Dei clementiam atque iustitiam impia oratione labefactat, Deum de mundo tollit: qui autem hominibus libertatem eripit, Dei clementiam & iustitiam labefactat; quo fit, vt Deum quodammodo diuinitate spoliet. Neque periculum est, nè continuò cum Pelagio faciamus, si libertatem nobis à Deo donatam defendimus. Neq; enim indè sequitur, nostris meritis, & non diuinæ clementiæ esse nostram salutem tribuendam. Is enim nos ab illo penitùs auersos in viam reuocauit: is mentes nostras illustrauit: is ad fidẽ incitauit: is animos repentè sanauit: is denique iacentes, atque in terra defixos excitauit, atque in cælum tandem euexit: Ita, vt, non solùm iustitia; sed fides, atque mentis ipsius ad iustitiam accipiendam præparatio sit in illius munerib. habenda. Nec enim nos ad illum prius adiuimus, quàm ipse nobis accurreret, atq; ad societatem bonorum omnium conuocaret. Nõ igitur meritis nostris obligatus; sed bonitate tantum sua ardenter incitatus, nobiscum cælestia bona communicat: ita, vt, cùm nobis promissa præmia persoluit, non tam officia nostra, quàm opera sua in nobis remuneret. Hoc tamen ab illo didicimus, esse in nobis situm, omnem illius beneficentiam aspernari, imperium repudiare, lucem repellere, opem reijcere. Ego, inquit, sto ad ostium, & pulso. Non ait, repagula conuello, fores effrin-

effringo, violenter irrumpo; sed pulso tantùm assiduè, & ad aperiendum inuito. Si quis igitur aperuerit, Christi spiritum mentis hospitio recipiet, & cum illo epulabitur. Is igitur illius numine vitam diriget, voluntateque sua ductum illius & imperium sequetur, atque illius ope fultus, & præsidio munitus ad cælestes opes aspirabit. Hæc autem sunt, quæ Deus facit: quæ autem non facit, sed tollerat, peccata sunt. Ex ea enim libertate, quam didicimus, consequenter euenit, vt quidam Christi spiritum fide amplexi, pietatis munus, ipsius Christi numine commoti, alacriter exequantur; alij verò benignitatem illius repudient, & in flagitijs omnibus sponte & voluntate sua volutentur. Hæc igitur nullo modo possunt Deo impellente fieri. Sic enim Deus sibi ipsi repugnaret, & immensa bonitas flagitium & prauitatem subeundo à se diffideret. Tollerat tamen, vt dico, vt ex illis malis bona quædam eliceat: & ita rursus inordinata in ordinem reducat, atque ad legis sempiternæ rationem reuocet. Sic autem fit, vt nihil præter illius voluntatem possit accidere. Mala enim non facit; ea tamē in ordinem reducit, atque sibi tandem seruire compellit. Ordinatione, inquit, tua perseuerat dies: quoniam omnia seruiunt tibi. Neque enim vllo modo summa bonitas mala permitteret, nisi bona nosset ex nostris malis educere. Indè autem euenit; vt, cùm omnium conatus liberos esse permittat, aliorum effectus prohibeat, alios exitum suum cōsequi patiatur; prout ordini ab eo cōstituto cōuenire perspicit. Multi enim multa conantur, quæ tamen nō possunt ad exitum deducere. Multi verò scele-

ra,quæ moliuntur animo,vt cogitauerant,ita perficiunt: atque vnum & eundem instituti facinoris effectum aliquando impediri, rursus autem permitti cernimus: veluti cùm Iudæi necem Christo machinarentur, multis in locis voluerunt illum ad mortem ducere:nemo tamen illum apprehendit,quia nondum venerat hora eius. Cùm autem fuit nostræ salutis rationi commodius;tum,quod iam pridem liberè destinârant, liberè etiam exequuti sunt.Quocirca Dominus ipse ait:Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Et Pilato item dicit;Non haberes aduersum me potestatem vllã, nisi tibi datum esset supernè. Cùm igitur vtilius fore vidit,& conuenientius, tum demum sceleris perficiendi potestatem impuro homini concessit.Non itaque Deus Pilatum in scelus induxit;sed scelus illud nefarium,gratia summi cuiusdam boni,tolerauit. Conatus igitur animi semper liber est,effectus autem non semper. Hæc autem tolerat Deus aut gratia illius, qui fraudem concipit; aut aliorum gratia.Si enim Deus statim, vbi quisque primùm scelus admitteret,de illo, qui delinquit, supplicium sumeret,neque ei pœnitendi spatium concederet:omnis profectò spes salutis fuisset hominibus interclusa. Omnes enim multis in locis deliquimus, multisque sceleribus astricti fuimus: quocirca omnibus fuisset supplicium sempiternum subeundum. Ideò igitur crimina nostra tolerat,vt sint,quibus aliquando possit ignoscere, atque iustitiæ munus impertire. Interim tamen nunquàm nostræ salutis studium intermittit,nunc minis absterrendo, nunc beneficijs alliciendo,nunc plagis impositis erudiendo, atque

cre-

crebris vocibus mentem internè pulsantibus euocando. Idcircò Paulus, cùm de iustitia nobis per Christi fidem concessa differit, ait nobis gratis esse donatam iustitiam per gratiam Dei, per redemptionem, inquit, quæ est in Christo Iesu, quē proposuit Deus propitiatorium per fidem, in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, per dimissionem peccatorum, quæ Deus tolerauit, ad ostendendam iustitiam suam in hoc tempore. Vt igitur Paulus ait, ideò multorum flagitia clementer passus est, vt essent, quibus opportuno tempore clementiùs ignosceret; atque, nè deinceps ruerēt, firmiore quodam præsidio stabiliret. Quorum autem communis boni gratia crimina tolerantur, ij sunt, qui ad extremum in scelere persistūt: ita, vt neque monitis, neque minis, neque plagis, neque vllis terroribus velint ad officium reuerti; sed instituta contumacia perpetuò ad contemptum diuinæ legis obdurescunt. Hi sunt, quos Deus, vt Pauli verbis vtar, ad pœnitentiam vocat; ij autem secundum animi duritiem & impœnitens cor, iræ diuinæ thesauros sibi coacceruant. Et hoc est, quod alibi dicit, esse aliquem adeò induratum, hoc est, clementer ad pœnitentiam vocatum, neque statim ad externum supplicium adductum; qua clementia importunus homo ad maiorē imperij diuini contemptū abutitur, vt ita prorsùs à clementia desertus, in grauissimam diuini iudicij seueritatem incurrat: quæ tamen peruicacia multis est vtilis futura. Vt enim Reipublicæ rectores, in eum, qui insanabili scelere cōstrictus est, atrocissimi supplicij exemplū edunt; vt eo perterriti ciues, manus à scelere omni contineāt,

vt sic vnius interitu salutem ciuitatis vniuersæ cō stituant: sic Deus, cùm improbum hominem, & nimium in scelere pertinacem, cuius immanitas occasione diuinæ clementiæ magis atque magis aucta & amplificata fuit, insigni aliquo iudicio peruertit; omnem iram suam, vt ita dicā, in illius supplicio profundit: vt intelligant homines, esse numen cæleste, atque vim diuinam pœnas ab improbis & sceleratis seuerissimè repetentem, iustissimoque supplicio facinora vindicantem; eoque metu à flagitio deterriti, sese ad studium pietatis applicare tandem incipiant. Fit etiam prætereà, vt explicatis iustitiæ atque seueritatis opibus, magis ipsius Dei claritas elucescat; maioreque gloria triumphent ij, qui immēsa illius benignitate perfruuntur. Sic igitur euenit, vt omnia in piorū hominum gloriam mirificè redundent. Hoc autem, vt Paulus ostendat, adducit illud, quod Deus de Pharaonis exitu prædixit: In hoc, inquit Dominus, excitaui te, vt ostendam in te potentiam meam, vt annuncietur nomen meū in vniuersa terra. Quo in loco animaduertendum est apud Hebræos, *Baabur zoth heematheiha.* quod est, ideò te consistere feci, atque stare permisi. quod septuaginta ad hunc modū verterunt, ἕνεκεν τούτου διετηρήθης ἕως τοῦ νῦν. quod tantundē est, ac si diceret, Ad hunc vsq; diem te sustinui, meq; continui, nè te statim extinguerem. Ad hanc autem sententiā fuisse hūc locum à Paulo adductum; id, quod paucis interiectis exponitur, facilè declarat; nempè Deum, vt explicaret iustitiam suam, atque potentiam insignem redderet, admirabili quadā tolerātia sustinuisse vasa iræ, ad interitū reseruata, vt ea ratione

alio-

aliorum saluti prospiceret, opesq; suæ clementiæ vasis misericordiæ (sic enim appellat homines ad gloriam destinatos) magnificè capiendas atque fruēdas exhiberet. Nusquàm igitur dicit Pharaonem à Deo concitatum; sed clementissimè toleratum, in eum finem, vt suæ iustitiæ magnitudine in multorum oculis constituta, multi facilius à flagitio reuocarentur, eisque omni ex parte diuini numinis maiestas clarius innotesceret. Neq; Paulus igitur, neque quisquam alius vir diuino spiritu motus vnquàm dixit, Deum in improbis peccatū & scelus efficere, sed peccati effectum non impedire, multaque diu pati atque singulari cōsilio sustinere. Quare non est, cur homines perditi, quoties permissionis vocabulum audiunt, quasi imperitia consiliorum diuinorum ab hominib. excogitatum irrideant. Authore enim Paulo, atque adeò spiritu sancto in Pauli præcordijs incluso, videmus scelus à Deo non effici, sed patrandi sceleris facultatem singulari consilio permitti. Neque est, quod hic inculcent aut Pharaonis cor induratum, aut impios homines cupiditatis immanitati traditos, aut multorum mentes excęcatas, multosque mortales, quod etiam Prophetæ testificantur, in errorem pestiferū inductos. Ad hęc enim omnia vna responsio est, fieri non posse, vt sit ad iustitiæ semen in se concipiendum cor alicuius emollitū, aut animus contra vim cupiditatis armatus, aut mens veritatis ipsius radijs illustrata, nisi spiritus diuinus adsit, qui hæc omnia in nobis efficiat. Illius enim appulsu mitescit animus, vt facilè possit in illo disciplina diuinæ legis insculpi: illius præsidio cupiditatis impetū facillimè repellit: il-

lius splendore illustratus omnia pspicit, quæ e-
rant anteà crassis tenebris occultata. Diuini igitur
spiritus abscessu obdurescit animus, & nudus atq;
inermis cupiditati dilacerandus relinquitur, &
tetris tenebris, atque atra caligine circumfundi-
tur. Cùm ergò Deus crebrò pulsat animum, atque
à vitæ prauitate ad se reuocare contendit, homo-
que, in instituto scelere persistens, inuitantis Do-
mini clementiã repellit: euenit, vt quotidiè magis
ab ea Dei clementia deferatur, atque duritie, fla-
gitio, cæcitate præceps in pestem multò effrena-
tius incitetur. Non igitur quòd Deus ea mala effi-
ciat, sed quòd absentiam illius consequantur; ita,
vt qui iustissimo illius iudicio sunt omni ei⁹ pro-
pemodum ope destituti, toti cõtinui sunt in corũ
malorũ potestate futuri, dicũtur à Deo indurari,
motib. turpissimis agitari, atque penitus excæcari.
Quare desinant homines amentes & perditi scelus
institutum immani sacrilegio cumulare, & ad
Dei gloriam impugnandam è sanctis literis per-
peràm intellectis, tela corripere. Non igitur, vt eò
reuertar, vndè sum digressus, Deus Pontifices in-
citauit, aut Iudam instigauit, aut milites & reli-
quos tanti sceleris ministros impulit; vt Christum
crudelissimo mactarent supplicio, maledictisque
omnibus atque conuitijs insectarentur: sed Sata-
nas, cui omnes illi homines impuri seruiebãt. Sed
illud tantum malum Deus ipse tolerauit, vt tan-
tum ex eo fructum gloriæ Christi atq; communis
salutis eliceret. Præclarè enim Ioseph fratrib. suis
ait: Vos cogitâstis de me malum, Deus autem ver-
tit illud in bonũ. Mala cogitatio non Dei, sed Dæ-
monis impulsu suscepta fuit: Deus autem, cui tan-
dem

dem omnia ſeruiunt, ex illo malo ſalutem vniuerſæ illius gentis eduxit. Ideò non dicit: Eam mentem vobis iniecit Deus,vt mihi peſtē moliremini; ſed dicit,nefariū cōſilium,quod de mea pernicie, non illius impulſu,ſed improbitate veſtra crudeliter iniuiſtis, Deus ad omnium ſalutem tranſtulit.Sic fit,vt Satanas etiam ea ſponte ſua moliatur, quę ſint tandem ad Dei gloriam conferēda.Plenū ſceleris conſilium, immane facinus & execrandum fuit in Chriſti nece & cruciatu ſuſceptum: at infinita Dei ſapientia factum eſt, vt ex ea nece vita noſtra atque ſalus exiſteret. Non igitur, non, inquam, effecit Deus, vt Iudas Chriſtum proderet, Pontifices accuſarent, Pilatus iniuſtè condemnaret,milites virgis cæſum, atque ſpinea corona redimitum in crucem tollerent. Contineat ſe tandem furor,& immanis audacia comprimatur,numenque tandem extimeſcat, atque formidet tanti ſceleris affectionem ad ſummam illam puritatem atque iuſtitiam trāsferre. hoc enim grauius eſſet, quàm ipſum Dei filium cruci iterum affigere. Si enim multò dirior eſt omni cruce ſempiterni ſceleris infamia; ſi multò grauius eſt, Deo criminis maculam aſpergere,quàm omnes mortales omnibus conuitijs inſectari: multò profectò deteſtabilius eſt, Deo notam iniquitatis inurere conari, quàm illius filium in hominis ſpecie latentem,in crucem tollere. Qui enim Chriſtum in crucem egerunt, nomen illius tunc minimè cernebant: at qui Deo maledicunt, immenſum illius numen atque potentiam negare non poſſunt. Quæ igitur tanta dementia eſt? quis tantus animi ſtupor? quæ tanta temeritas & audacia? quæ tam impudens

dens horrẽdi & deteſtandi ſceleris officina? Ideóne ætatem in ſanctis literis contriuiſti, vt Dei ſanctitatem oppugnes? ideò religionem aliquando ſimulaſti, vt religionem funditùs euertas? ideò te ſtudioſum diuinæ gloriæ profiteris, vt eam nefando conuitio deformes? Quid habes deindè, quo diuinum iudicium in improbis ſempiterna pœna afficiendis ab iniquitate tuearis? Cùm enim conſtat hominem occiſum eſſe, quis in iudicium vocandus eſt? iſne, qui hominem interfecit? an gladius, quo interfecit? Fuítne vnquàm aliquis adeò mentis expers, vt gladium, aut ſiccam, aut quoduis aliud cædis inſtrumentum in crimẽ vocaret, eò, quòd illo quiſpiam ad hominis cædem vſus eſſet? Quis enim adeò demens eſt, vt ipſi, qui cædẽ fecit, ignoſcat, & ſupplicium in telum excogitet? Si igitur nos nihil agimus, nihil efficimus; ſed inſtrumenta tantum nuda ſumus, quibus Deus, vt ei libet, vel ad bonum, vel ad malũ vtitur; ita, vt nihilo plus ad actionem aliquam cõferamus, quàm aut ſerra, aut ſecuris: iniuſtè hominibus iraſcitur; iniuſtè crimen vlciſcitur, iniuſtè ſcelus hominũ ſupplicio vindicat. Poteſt enim Iudas, vt de hoc in primis loquamur, dicere: Non mea culpa eſt, quòd te prodidi, atque immaniſſimis hoſtib. triginta numis argenteis addixi; ſed tua Domine, cuius volũtati obſiſtere nequiui. tu enim mihi humanitatẽ eripuiſti, tu me in ſcel⁹ impuliſti, tu me in illã fraudem conieciſti; vt, amore pecuniæ occęcatus, vitam atque ſanguinem tuum venalem hoſtibus importunis proponerem, atq; tandem te illis ad necem traderem. Sic item Pilatus, ſic Scribæ & Phariſæi à te poſſunt arripere, quo cauſam ſuã facil-

facillimè tueantur. dicent enim:Tu nobis Domine tenebras offudisti;tu nos in eũ errorẽ induxisti, vt in te pestem machinaremur,atq; in ipsam cædẽ vi tua atq; numine concitasti.Cur igitur in nobis opus tuum damnas, nosque miseros nullo scelere obligatos,in perpetuum cruciatum abripis? Quid milites?si nos,inquient,in crimen vocamur, quòd te virgis cęcidimus,quòd furẽter illusimus, quòd te maledictis omnibus insequuti sumus,quòd tandem cruce confiximus;virgæ etiam, & spinea, corona,& crux denique ipsa, quæ tota sanguine tuo consperfa fuit,atque adeò claui,quibus fuisti confixus,accusandi sunt. Neque enim magis ista nostra culpa fuit,quàm virgarum, quàm spinarum, quàm clauorum, quàm crucis ipsius, quàm hastæ denique, quæ in sanctissimo latere tuo vulnus altè impressit.Nos enim nihil egimus , sed illius tantũ cędis instrumenta fuimus ,Tu illam cędem edidisti:tu nos ad furorem & insaniam redegisti ; tu manus nostras sanguine tuo cruentâsti.Hæc denique omnes impij atque scelerati possunt afferre, quibus crimen à se remoueant, illudque in iudicẽ ipsum reijciãt . Sic igitur nullus erit adulter, nullus homicida,nullus sacrilegus,nullus flagitio & scelere pollutus,pręter eũ, qui est de illorum vita sentẽtiã laturus ; ita, vt is,qui mala omnia solus machinatus est, omniumq; scelerum causam sustinet, sibi parcat,& innoxia instrumenta supplicio sempiterno conficiat.Sed ,inquiunt quidã, non esse obscurum,esse hanc sententiam hominibus parum in rebus diuinis exercitatis inuidiosam:neque enim facilè posse quempiam rationem illius peruestigare:quin etiam rationẽ esse multis impe-

dimento, quo minùs homo doctrinę huius in se lumen recipiat. Esse igitur opprimẽdam fide rationem, vt tum demum Euangelij huius lumen appareat. Optimè. nemo enim in vestram sententiã discedet, nisi priùs omnem mentem amiserit. Fatemur, inquiunt: est enim ratio vniuersa in cruce necanda, vt tum demum Euangelij lux possit exoriri. vigẽte enim ratione, vis Euangelij cõprehendi non potest. O Euangelium infaustum, ô lumen tenebricosum, ô crucem vitæ perturbatricem, ô remediũ, quod rebus communibus attulistis, pestilens atque mortiferum: siquidem illi locus esse non potest, nisi ratio, in qua viget diuinæ mentis imago, & quæ lege diuina impressa est, extincta atque deleta fuerit. Ista crux, quam in ore semper habetis, nõ Christi est, sed Satanę. Christus enim in cruce non rationẽ extinxit, sed libidinem rationi repugnantem, vt ea deleta, ratio extincta reuiuisceret. Vestra autẽ crux rationem contrà delet, vt rursus libidinẽ in dominatu constituat. Sed, vt sententiam inuidia liberetis, huius iudicij causam assignate. Quomodo iudex ille sanctissimus eos plectit, qui nihil egere, sed instrumẽta tãtum diuinæ voluntatis extitẽre? Nulla, inquiunt, causa est diuinæ voluntatis assignanda. Cur ita tandem? quia causa necesse est, vt maiorẽ habeat vim, quam id, cuius causa est. Si igitur aliqua causa diuinam voluntatem antegredi potuisset; sequeretur, aliquid esse diuina volũtate præstantius. Quid dicam? contemníne nos, nempè quos existimẽt facilè captiosis argumentis inductos à sententia depelli? an eos furere, qui facilibus rationibus se egregiè munitos esse confidũt? falsum enim est, om-

nem

nem causam esse effectu suo potiorem. Nam & materia rei cuiuslibet, & artificis instrumenta, & alia multa, sine quibus opus aliquod effici non potest, numerantur in causis, quæ nullo modo sunt cũ operis absoluti præstantia conferenda. Si illã principem causam intelligis, quæ rem quamlibet efficienter antecedit; fateor eam esse præstantiorẽ effectu, & sic nulla est causa efficiens diuinæ voluntatis inuestiganda, cùm nulla penitùs esse possit. Est tamẽ causa mouens, vt ita dicam, & impellens Deũ ad aliquid volendum. Ea autem est illius sapientia, atque rerum omnium prouidentia. Vt enim in nobis opus est, vt volũtatem iudicium mẽtis antecedat (nihil enim appetimus quod nõ prius appetendum esse iudicemus): ita & in Deo scientia voluntatem anteit, non tempore tamen, sed natura atque ratione. Nihil enim sine summa ratione vult: aliter enim sapiens non esset. Qui igitur dicunt, Deum aliquid sine causa moliri, Epicuri impietatem, & aliorum Physicorum similiter dilirantium errorem sequuntur, pro Deo enim temeritatem in naturã inducunt. Videte igitur quantum inter piorum hominum sententiã, & istã sceleratam opinionem intersit. Vos voluntatis diuinæ causam nullam esse defenditis: nos contrà Deum nihil sine causa, hoc est, sine summo consilio & ratione fecisse summa fiducia confitemur; & eos, qui secùs statuunt, impios & sceleratos iure atque meritò reputamus. Deo enim sapientiam detrahũt. qui enim sine causa vult, quod vult, nullo modo sapientia, sed temeritate & amentia ducitur. Ergò, qui sic omnia in diuina voluntate ponunt, vt eam rerũ selectione spolient, sapientiam

entiam diuinam planè tollunt. Quibus autē gradibus potuisset authore Paulo, genus humanum ad Dei cognitionem ascendere, nisi causis rei cuiuslibet inuestigandis? vt videlicet, cùm in singulis rebus admirabilem naturæ solertiam & artificium inspiceret, & totius mundi fabricam ratione comprehenderet, omniumque rerum ordinem, conuenietiam, vtilitatē, & pulchritudinem notaret; intelligeret tandem, omnia causa & consilio fuisse condita & constituta; vniuersamque naturam non temerè ferri, sed diuina mente & ratione gubernari. Tantum enim abest, vt Deus maiores res sine causa creârit; vt ne formicas quidem sine admirabili ratione condiderit. Et tu interim, cùm in formicæ corpore, victu, & incessu, causam & rationē solertiæ diuinæ liceat inspicere; in iudicio de homine, cuius causa Deus reliqua omnia finxit, Deum nullam vel illius in perpetuum euertēdi, vel opibus sempiternis egregiè cumulādi, causam subesse disputabis? eademque ratione, qua iniquitatem & immanitatē Deo tribuis, sapientiam & rationem illi totam in summis reb⁹ eripies? ita, vt non solum homines ratione orbare; verùm etiam Deum mente & ratione spoliare coneris? Quid, quod tecū ipse pugnas? dicis enim, eos, quos Deus æterno decreto damnandos censuit, inexplicabili iudicio fuisse ex omni æternitate temporis improbatos? Vbi enim iudicium est, ibi nulla potest inesse temeritas. Ergò & ratio decreti extabit: aliter enim iudicium non esset iudicium. Quę igitur causa esse potest vel aperta, vel occulta, cur ego damner eo nomine, quòd Deus me fuerit ad meū interitū abusus: quodque me commouerit, & agitaue-

tauerit,& vi sua,quocunq; illi libitũ fuit,vehemẽter impulerit?Ede igitur causam,assigna rationẽ, quare Deus in homine,non hominis opus (neque enim homo aliquid, vt affirmas, gessit,) sed opus planè suum supplicijs ęternis vindicãdum putat: aut te prorsus amentem esse confitere? Nam,cùm dicis,nihil omninò ab homine geri: omnem causam illius improbandi,quam subesse suspicari poteram,licet eam explicare nõ possem,omninò tollis. Quare non est,cur eã inexplicabilem esse contendas, quando nulla prorsus esse potest.Si autem iudicij diuini causam extare nõ censes,cur ratione conuictus,illius causam interdum explicas?At quam causam, & quantæ tandem æquitatis plenã assignant?Eam enim primùm à stirpe criminis illius repetunt,quo se primus parẽs obligauit, nosque secum in calamitatem impulit. Tunc enim aiunt libertatem penitus amissam, tunc opes euersas,tunc omne iustitiæ lumen extinctum,tunc animum dominatu cupiditatis oppressum, tunc omnem naturam humani generis immutatam;ita, vt, quæ primùm bona fuerit,nunc nihil sit aliud, quã omnium flagitiorũ & scelerum perennis quidam fons,& origo. Nũc igitur,quamuis peccatã vitare minimè possim,tamẽ,quia libertas culpa mea fuit amissa(omnes enim illo primo scelere alligati fuimus,idemque peccatum seminis propagatione cõtraximus,) meritò nunc pœnas me daturum afferunt,non illius tantùm criminis, sed aliorum etiã in quę necessariò deducor, quando in hanc necessitatem meo scelere incidi. Videamus quàm acutè diuinam æquitatem hac ratione tueãtur. Primũ enim frustra causam nostræ prauitatis ab illo pec-

cati-

cati seminario repetunt. Si enim vera Lutherus tradit; etiā illud scelus, Deo primū hominē ad facin⁹ adigente, susceptū fuit. Non enim maiorē vim habet nunc vis illa sempiterna, quā in primordio humani generis habebat: neq; magis poterat ille volūtati sempiterni numinis obsistere, quā nūc possumus. Quare tanta vi fuit Adā in peccatum illud copulsus, quanta nos sumus, cū peccamus. Frustra igitur sese in latebrā illius peccati conijciūt. Deinde, crimē illud nō fuit nostra, sed primi parētis volūtate susceptū: quare ius non est, vt nos id crimen perpetuo supplicio luamus. est. n. diuina lege sancitum; nè pœnæ pro peccatis parentū ab eorum filijs reposcantur. Postremò fas nō est, vt officij illi⁹ rationem reddā, quod præstare non potui. Sū cæcus: & tu, vt videā postulas? Meritò, inquis: tuo nāque vitio cęcus es. Rectè diceres, si illo tantū me crimine dānares, propter quod oculis priuat⁹ sum. Nūc, quādo eo supplicio minimè cōtentus, nouis me supplicijs laceras, quòd oculorū officio nō fū gar, cùm tu mihi iā primùm oculos effodi iusseris te non modò iniquū, sed etiam sæuū, inhumanū & truculentum fateare necesse est. Finge me crimen cōmisisse, propter quod crura mihi lege suffracta sunt. Si mihi princeps, qui eo me supplicio affecit, imperet, vt in stadio curram, palmamq; omnibus præripiam: deindè me capite damnet; eò, quòd id non effecerim, hominē appellabis? an potius tyrānū immanem & importunum, diuturna consuetudine crudelitatis efferatum? Quid si, cùm claudus, & viribus omninò destitutus, ad currendum tamē eniterer; magna quadam vi me tenuit, ne currerē: quid si etiam excogitauit, nè niti quidem ad cursum

ſum poſſem? quid ſi à principio me coegit id crimen admittere, propter quod mihi poſtea crura fracta ſunt? Si igitur Deus hominũ naturã propter illud primũ crimen luce deſtituit, viribus ſpoliauit, & in omnem fraudẽ coniecit? quomodo poteſt ab hominibus officij rationẽ exigere, maximè cùm non ſolùm reliqua crimina, quæ poſtea in ſe humanũ genus admiſit, ſed illud etiã, ex quo reliqua omnia nata ſunt, violẽto quodã numinis impulſu cõmiſſa ſint? quid igitur toties illius peccati mentionem repetis? quid hominis illius miſerijs inſultas? Cur humanæ naturæ ſcelus obiectas? cur non apertè optimũ & ſanctiſſimũ Dominũ, vt authorem illius etiã ſceleris, & totius erroris humani, criminaris? Aut enim id tibi faciendũ eſt, vt Deum iniquitatis inſimules, aut alia diuini iudicij cauſa excogitanda. Sanè, inquit, alia ſiquidem poteſt aſſignari. Mirum quidem eſt, te, qui cauſam illius extare negabas, tam multas repente cauſas in medium afferre. Effice igitur, vt eam nobis exponas. Deus, inquit, vt gloriæ ſuæ conſuleret, atque iuſtitiæ ſuę opes explicaret, cùm ab omni æternitate quoſdã ad gloriã ſempiternã deſtinaſſet; alios abſque vllo delectu à communi maſſa ſecreuit, quos peccati neceſſitate deuinciret, atque tandem æternis tormentis cruciaret. Hoc, per ipſum Deum, cuius immenſa maieſtas hoc tam execrando conuitio violatur, quale tandem eſt? Tu tibi in mea pernicie, abſq; vllo meo ſcelere, gloriam quæres? meoq; ſanguine, abſque vlla graui cauſa, ludes? ob idque tantum, vt gloriam aucuperis, me ſempiterno cruciatu conficies? Quis vnquam Epicurus tam ad ſe omnia retulit, vt ſua

cauſa

causa innumerabilem hominū multitudinē vellet extinctam? Quid, quod non vlla vera gloria crudelitatem & immanitatē consequitur? Est enim gloria, fama celebris maximarum virtutū, meritis excellentibus excitata. Est igitur gloria benignitatis atq; iustitiæ comes, non immanitatis & iniquitatis. Quas igitur opes iustitiæ Deus explicare posset, si tanto seipsum iniustitiæ crimine colligaret? Iúsne est, vt, cùm me ad facinus adegeris, atq; in omne flagitiū & scelus compuleris, eiusdem sceleris, quod tu perfecisti, ipse, qui nihil feci, sed tantū à te attractus sum; acerbissimas pœnas exoluā? Carnificina hæc quidem est, & immanitas, non iustitia, Luthere: & ea carnificina, qua nemo vnquam quamuis esset omni diritate teterrimus, se vllo pacto cruentauit. Memoriç proditum est, cùm Annibal fossam humano sanguine redundantem aspexisset, dixisse; ô pulchrū spectaculū. Volesius item qui sub Augusto proconsul Asiam prouinciam obtinuit, cùm vna die trecentos homines securi percuti iussisset, ô rem regiam exclamasse. Quis, cùm hæc audit, non illos homines execratur? non eorū nomen odit? non eis perpetuū cruciatum apud inferos exoptat? Quod enim magis ferū & inhumanum facinus, qua hominū supplicio delectari? At ij neq; homines miseros in eam causam induxerāt, ob quam eos posteà trucidarent: neque eos sempiternis supplicijs, si possent, affecissent. Illam igitur sæuitiam, cuius tenue vestigium cùm in hominibus impuris intuemur, obstupescimus; in illā summam benignitatem conferes? eamq; illi crudelitatem attribues, quę ne in homines quidem scelestissimos cadere vnquā potuit? Et tamen inquies, glo-

riam

riam suam illustrat: quasi Dei gloria sit in sæuitia constituta. Gloria extare non potest, vbi æquitatis lumen non lucet. Aequitas locum habere non potest, vbi quis pœna minimè dignus pœnā extremo supplicio pendit. Pœna autē prorsus indignus est, qui aliundē actus, & attractus est. Imò, inquit Caluinus, pœna dignus est, quoties voluntas adest, quantumuis ea volūtas necessaria sit. Multū enim interest, inquit, inter necessitatē & coactionē. Nemo enim volēs cogitur. Qui igitur vult peccare, quāuis necessariò velit, peccat: non is, qui cogitur & efficit, quod nō vult. Idcirco fit, vt meritò puniātur à Deo qui peccant. Quāuis enim ad flagitiū compellantur, id tamen flagitium volentes admittūt. O acutū hominē, qui tam cōmodè excogitauit, quomodo sententiæ absurditatem defenderet. Itaq; breui distinctione totum negociū confectum putat. Sed libenter ex eo quærerem, quid appellet coactionē. Equidē cogi hominē puto, quoties vis illi extrinsecus adhibetur, quę illum aliquid facere, aut adire cogat. Veluti si aliquē imbecillum hominem rapias, & in ignem coniijcias. Hic tamen qui nolens ad exitiū rapitur, simplici tantū necessitate obstrictum video. Adhuc enim volūtas illius libera est. Sed si habeas eā vim, vt non modò corpus illi[9] vexes, & raptes, & quocunq; velis, abducas, verū etiā volūtatē illius ita deuincias, vt nihil velle omnino possit, nisi quod tibi libuerit; ita, vt si tibi ita visum fuerit, in exitiū spōte sua ruat: tunc eū duplici modo colligatū dicā. Siquidē, nō modò constrictū corpus, sed etiā mentē gerit. Multò igitur min[9] ab illo officiū requirā, quā si libero illi[9] animo corpus tantū haberet ferreis vinculis alligatū: dupli-

ei enim necessitate cogitur. Duplici igitur coactione, vt tuo verbo vtar, vndiq; tenetur astrictus. Si simplex igitur coactio satis est, ad reum omni crimine liberandum, multò æquius est, vt duplex adhibita omni scelere soluat. Quæ enim ratio est, vt ei, qui furés voluit aliquem violare, crimini des, si tu primum venenis mentē atq; sensum illi penitus eripuisti? Si igitur Deus me cogit, vt velim aliquid sceleris machinari: non ego vllo modo, sed ipse, qui me furere cogit, sceleris causam sustinere debet. Mihi quidem, qui certum & constitutum id habeo, quod est in natura vniuscuiusque penitus incisum, nempè, liberā esse vniuscuiusq; volūtatē; nihil est planius, quàm omnes qui volūte sunt sceleris alicuius administri, iure atque merito cruciandos. Tibi verò, qui non modò voces diuinas audire contemnis, sed omne prorsus iudicium naturæ repudias, volūtatemq; asseris esse oppressam & impeditam; neque aliquid velle posse, nisi id tātum, ad quod eam diuinus quidam motus impellit: necessariò confitendum est, neminem esse nocentem, nisi eum solū, qui miseris hominibus, duplici atque maximè miseranda necessitate colligatis, ad eorum perniciem abutitur. Nullæ igitur argutiæ possunt sceleratam hominis impuri sententiam tueri, nec eum testimonia illa sublenant, quibus vtitur. Quale est illud Ieremiæ: Scio Domine, quòd non est hominis via eius; nec viri est, vt ambulet, & dirigat gressus suos. In quo quidem loco planè docet vir sanctus, non esse in hominis potestate positum, vt prosperos actionum suarum euentus consequatur. nisi enim DEVS nos singulari ope sua protexerit, spirituque suo deduxerit,

xerit, nullo modo poterimus ad optatum finẽ peruenire. In eo verò, quòd asserit Salomon, Deũ omnia propter se creasse, etiam impiũ in diẽ pessimũ, ostẽdit, impiorum hominum cruciatus esse ad Dei gloriam referendos: & Ita fieri, vt etiam ea quæ cũ voluntate diuina pugnant, ad voluntatem illius & gloriam reuocentur. Quòd si improborum supplicium Dei gloriam illustrat, illius certè bonitatem & ęquitatem illustrat, è qua gloria omnis emanat, quod fieri minimè potuisset, si homines necessitate sempiterna compulsi in sempiternam pestem & exitium raperentur. Iam verò in Pharaonis, & in aliorum hominũ simili ratione furentium immanitate, siuę cæcitatę, siue duritia, iam vidimus, nullo modo fuisse vim perditis & profligatis hominibus illatã: quin potius Dei clemẽtiam multis in locis oblatam, quam illi ingratè & impiè repulerũt: ita vt in eorum interitu, simul & illorũ scelus horreamus; & iudicij diuini æquitatẽ debita prædicatione celebremus. Quomodo autem hæc & alia quàm plurima testimonia, quibus aduersarij abutuntur, intelligenda sint, magna ex parte est iam à nobis superiùs explicatũ. Ex quibus facilè apparet quàm sint diuinarũ rerum ignari ij, qui sibi tãtum arrogant, vt reliquos omnes intolerando fastidio contemnant. Sed libenter ab illis audierim, cur Christus hanc disciplinam ijs, quos diuinæ sapientiæ muneribus instruxit, quibus arcana sua patefecit, quos secum sanctissimo fœdere consociauit, quos denique ad orbem terrarum splendore veræ pietatis illustrandum spiritus sui facibus inflammauit, minimè tradiderit? Cur, quæso, hæc tam mysteria discipulis suis sanctissimis, atque cha-

rissimis, quibuscum omnia nostræ salutis consilia familiarissimè communicauit, cælata esse voluit? Num, vt ea Luthero homini scelestissimo & impurissimo, maturis temporibus explicanda reseruaret, maioreque sapientia ministrum libidinis, quàm honestatis magistros erudiret? Nunquam enim Christus eas iudicij sui causas exposuit, quas homo ingeniosus post multa sæcula commentus fuit: sed alias multò certè magis æquitati suæ consentaneas. Illum igitur audiamus, non implicatè & obscurè, sed planè atque dilucidè iudicij sui causas aperientem. Ait enim futurum, vt dicat improbis: Ite maledicti in ignem æternum. Plena horroris vox, grauis & dira sententia, terribile atque tremendum supplicium. Sed tantæ seueritatis rationem videamus. Num eam causam affert, quod lues quædam tabifica naturali contagio ad eos permanârit, eaque de causa sint crimine primi parentis infecti? minimè verò. Num illud fortasse, eos fuisse iam inde ab omni æternitate sempiterno exitio deuotos, vt essent videlicet, in quorum supplicio Deus sine vlla graui causa iram effunderet? nihil horum. Quid igitur dicit? Esuriui, & non dedistis mihi cibum: sitiui, & non dedistis mihi potum: peregrinus eram, & non hospitio recepistis me: nudus, & non operuistis me: infirmus & vinctus, & non visitastis me. Delinquere igitur in officio, charitatis studia contemnere, generis humani societatem violare, egentes & afflictos in calamitate despicere, est, quod homines in sempiterna supplicia deducit, nō sempiterna necessitas. Hoc enim esse in nostra potestate situm, ipsius diuini iudicij seueritas apertè declarat. Nunquam

enim

enim tam seuerè in crimina vindicasset summa illa sapientia, nisi vidisset homines nullo modo fuisse ad flagitium & impuritatem adactos, sed ipsos liberè & sponte flagitia suscepisse, atque in pestem voluntate sua irruisse. Aliter enim nunquam dixisset, interitum nostrum à nobisipsis prouenire. Nunquam item illud: Ite in ignem, quem vobis ipsis incendistis. Nunquam tam crebrò nos ad resipiscendum inuitasset. Nunquam certam spē salutis ijs, qui vellent ad officium reuerti, tam multis in locis ostendisset. Neque enim: vt apud Ezechielem inquit, mortem expetit hominum, sed omnibus salutem offert, atque præsens auxilum pollicetur. Non delector, inquit, morientis interitu: reuertimini, & viuite. Nos igitur, nos ipsi exitium nobis afferimus: nos scelere & amentia nostra in pestem incurrimus, nec est, cur nostræ calamitatis causam ad Deum, non ad nosipsos referamus. Nobis enim optio data est, vtrum velimus vel vita sempiterna frui, vel morte sempiterna deleri. Quocirca Moyses cælum atque terram inuocat, clarissimaque voce perditorum hominum impietatem refutat, atque vtrunque in potestate nostra situm demonstrat: Obtestor, inquit, hodiè cęlum & terram, quòd proposuerim vobis vitā & mortem, benedictionem & maledictionem. quid aliorum Prophetarum testimonia colligam, quibus deus testificatur, se omnium salutem procurare, nec se quidquam prætermittere, quod ad eorum vitam tuendam pertineret, sed homines perfidia & improbitate sua corruere? Quale est illud Isaiæ: Nunc, inquit, viri Ierusalem, & habitatores Iuda, estote iudices inter me & vineam

meam, quid est, quod debui facere vineæ meæ, & non feci ei? Non recusat, quò minus, si fuisset ab illo quidquam in vineæ suæ, hoc est, in hominum cultura, prætermissum, inclementer agere putetur, cùm eos, qui peccauerunt, vlciscitur. Longum esset, si vellem reliqua omnia consectari. Illud igitur tantùm adducam ipsius Christi testimonium, quod de hominum improbitate, benignitatem illius ingratè repudiantiũ, cõqueritur: Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, sicut gallina congegat pullos suos sub alas, & noluisti. Cernis hic immensam Dei benignitatem, homines ad salutem euocantem? cernis rursus hominũ scelus & improbitatem, cum diuina clementia certantem? Et tamen alias humanæ ruinæ causas inquires? & tamen scelere infando numen diuinum violabis? & tamen omnia detestãda facinora in summam illam æquitatem conijcies? & tamen humanæ impuritatis labem, nequitiam, turpitudinem ad illum sanctissimum Dominum reuocabis? & tamen illi temeritatem, sæuitiam, crudelitatem immanem, importunamq; naturam affinges: O monstrum, ô portentum, omnium, quæ vnquam in terris extitêre, truculentissimum & immanissimum. Quæ te tanta amentia vexat, tantum scelus exagitat, tantus morbus excruciat, vt tibi totam mentem & sensus eripias? Túne sanctissimo numine tam insigne conuitium facere ausus es? Tu illi totius æquitatis, salutis authori, bonorum omnium principio, tantum dedecus inurere conatus es? Non numen illius timebis? Non iudicium illius horrebis? Non ad cæli conspectum trepidabis? Sed primùm quidem temeritas atque

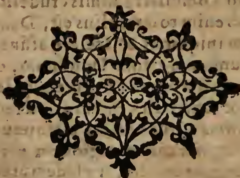
libi-

libido te præcipitem egêre, deinde impietatis scelus & audacia te concitauêre, vt bellum contra cælum susciperes; omnia pudoris septa reuelleres; diuina iura conculcares: pietatis ruinas ederes; diuinum numen, quod in te fuit, infando conuitio maculares. Quare minimè mirandum est, quod accepimus, te etiam antè, quàm è vita discederes, pestiferi Dæmonis incursu sæpenumerò vexatum & excruciatum fuisse; atque terroribus obiectis frequenter exanimatum. Neque enim fieri potest, quin tãtum scelus furor immanis & acerbum oppressæ cõscientiæ supplicium repentè cõsequatur. Nullum enim scelus fuit post homines natos atrocius, nullum dirius, nullum pestilentius. Simul enim omnem vitæ statum perturbat; & Deo scelerum omnium causas assignat. Et admiramur fuisse aliquem tanta stupiditate atque feritate præditum, qui Deum esse negaret, omnemque vim diuinam impia oratione conuelleret. At quãtò impurior Lutherus, qui Deum fingit, non modò natura maleficum & iniustum; sed immanem etiam atq; truculẽtum, pœnas de sceleribus, quorum ipse molitor & effector fuit, ab alijs, qui nihil omninò commisêre, nimis crudeliter exigentem Multò enim tolerabilius est, Deum non putare; quàm iniquitati & scelere affinem putare. Si igitur summum illum Dominum, omnia potestate & numine suo continentem, colendũ omni religione & sanctitate censemus; si rectissima atque sanctissima illius iudicia metuimus; si omnẽ sceleris & impietatis contagionem execramur; si pestem à nobis auertere, si cladem arcere, si sempiternum exitiũ vitare cupimus: est omnis impuri ho-
 ri ho-

ri hominis amentia repellenda oratio illius detestanda, scelerisq; illius contagio summoperè vitãda, nè mẽtes nostras veneno mortifero pestilentissimi erroris inficiat, aut aliqua certè leuissima flagitij nota commaculet, idque statuẽdum, quod est Dei maiestati decorum, quod illius iustitiæ & æquitati consentaneum, quod etiam cum eiusdem sapientia congruens, & benignitati illius accommodatum, quod denique omnes Dei leges & instituta, omniaque oracula summa consensione testificantur, nempè, liberum esse nobis omnibus vel opera pia atque sancta moliri, vel flagitium & impuritatem suscipere, tetrisque criminibus alligari.

LIBRI OCTAVI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA LIBER NONVS.

Emeritatem & impudentiam eorum, qui libertatem humanæ voluntatis oppugnant, iam satis conuictam arbitror. Sed occurritur nobis à quibusdam, prædestinationis nomine: in cuius explicatione non tantùm aduersarij, sed multi etiam ex nostris nobis molesti interdum sunt. Statuunt enim, esse iam ab æterno tempore definitum, vt alij perpetuò crucientur: alij verò ad immortalitatem atque beatam vitam deducantur. Cùm autem decreta diuina non possint vllis rationibus immutari; esse iā ratum & fixum id, quod est cuilibet euenturum. Neque enim potest veritas sempiterna in falsum conuerti; neque diuina sapientia rebus vllis incidentibus variari. Esse igitur iá cuilibet id necessariò perferendum, quod est ex æternitate præfinitum. In quo quidem non video cur non sanctorum ferè omnium vestigia sequar, qui de hac quæstione copiosissimè disputauerũt. Vt enim à Clemente, & Origene, & Eusebio, ad

Hieronymum vsque peruenias; aut, vt verius dicam, ab Apostolorum temporibus ad Augustinũ vsque seriem hominum clarissimorum oratione recenseas, omnes videbis in hac sententia fuisse, vt Deus ab æterno tempore; secundum quod nouerat euenturum, id, quod erat in hominum potestate relinquendum: ita de singulis hominum personis statuisse. Verbi gratia, præuidit Iudam esse Christum proditorum: & idcircò Iudam multò antè, quàm nasceretur, improbauit, & exitio sempiterno destinauit. Similiter prospexit in Petro fidẽ, ob quam illi misericordiam tribuere à tẽpore sempiterno cõstituit. In hac eadem sententia fuit Augustinus, vt illius scripta declarant: sed aliquando tandem à reliquis omnibus, atque à se ipso discessit. Cùm enim esset illi cum Pelagio acre certamẽ institutum; qui hominum meritis tantum tribuebat, vt vix illum gratiæ diuinæ locum relinqueret: veritus est, nè, si fateretur, prænotionem rerum futurarum iudicijs diuinis causam attulisse, cogeretur fateri, præuisa merita causam diuinæ clementiæ dedisse. Vt igitur id vitaret incommodum, hæc inuertit, vt diceret, non quia fidelis erat futurus Petrus, electum fuisse, sed ideò fidelẽ fuisse, quia fuit electus. Vndè sequitur, Iudam, verbi gratia, non ex æterno tempore improbatum fuisse, quòd erat Christum nefariè proditurus: sed ideò Christum prodidisse, quia decreto diuino fuerat improbatus. Cùm autem multi post illum nefas esse ducerent, à viro sanctissimo atque doctissimo dissentire: neque tam rationum momenta ponderarent, quàm authoritatem sequerentur; neque, quid alij viri non minore doctri-

pa & authoritate præditi dixissent, acutè animaduerterent: effectum tandem est, vt nulla sit in scholis sententia, neque maiore contentione, neque minore rationum præsidio defensa. In eo igitur perseuerãt, vt dicãt: quia Iudas improbatus fuit, ideò nefarium fuisse: nõ contrà, quia nefarius erat futurus, anteà improbatum fuisse. Si quæras, cur fuerit improbatus, non aliud dicunt, quàm id, quod ab aduersarijs etiam dicitur; nullam diuinæ voluntatis causam esse; callidè quidem, & nimis acutè. Dum enim leuem plagam repellunt, grauissimum vulnus accipiunt: & dum suburbana tuguria defendunt, in arcem hostes admittunt. In eas enim difficultates delabuntur, vt eam necessitatẽ, quam negant, esse confirment inuiti. Non vident enim, humani arbitrij libertatẽ tolli funditùs, si in ea sententia persistant. Nam si Iudas non propter suũ scelus fuit improbatus, sed quia improbatus antè fuit, ideò sceleratus extitit: scelus & exitiũ Iudæ non ex ipso, sed ex diuina voluntate fluxit. Nec enim Iudas id vitare potuit, quod erat iã diuina voluntate definitũ. Ergò in fraudem illã necessariò incidit. Vt igitur omnia circumspicias, nullam rationẽ reperiès, qua possis vllo modo voluntatis humanæ libertatem tueri. In quo quidem valdè admirandum est, quid illis in mentem venerit vereri, nè cum Pelagio facerent, si cum Basilio, vel Ambrosio, vel Hieronymo, vel Chrysostomo, vel alijs viris sanctissimis atque doctrinæ gloria præstantibus idem sensissent. Num ex eorum sententijs efficitur, hominum meritis esse Dei gratiam tributam? nullo modo. Nec enim dicunt, Deum aliquid in hominibus prouidisse, propter

propter quod vllis eorum meritis, aut vllo iuris præscripto cogeretur eos in gratiam suam recipere. Tunc enim gratia non esset gratia. Aliquid tamen in Paulo prouidit, quod in multis alijs minimè futurum prouidit: quod, vel aduersario teste, conuincam. Quid enim? nónne fateris inexplicabili iudicio Paulum electum fuisse, Pharisæos autem reliquos improbatos? At, in iudicio ratio subsit, opus est: & electionis nomen aliquid esse in re selecta declarat, propter quod electa sit. Vt igitur id non possim explicare, quid Deus in eligendo Paulo secutus sit: id tamen possum asserere, aliquid in Paulo præsensisse, quod in multis alijs non præsensit: & ideò Paulo clemẽter ignouit, reliquos autem Pauli dissimiles, iustissimo iudicio peruertit. Vt tamen aliquam rationem assignemus, statuendum in primis est, omnes improbos iusto iudicio damnandos. Iustum autem iudiciũ tum de vnoquoq; fit, cùm id, quod est ab improbo liberè susceptum, iustitiæ ponderibus examinatur: non cùm illius crimen aliundè fluxisse perhibetur. Non igitur propter id, quòd Deus hominem exitio destinauit: sed quia homo scelera exitio digna conflauit, iudicio capitis accersitur. Nam quæso, cùm extremo tempore Christus contra impios sententiam proferet, vtrúmne censes illos propter impietatis scelus esse damnandos? an propter iudicis sentẽtiã scelere impietatis alligandos? Nó puto te adeò amentem esse, vt statuas, nó scelus cõmissum damnationis causam allaturũ: sed potiùs ipsam sententiam scelus, quod nullum ante damnationem fuerat, effecturam. Scelus igitur antegressum est, iudicium deindè consequutũ.

Quod

Quod igitur de extremo iudicio statuis, idem de primo illo atque sempiterno iudicio est tibi necessariò confitendum. Apud Deum enim nihil inter præteritum atque futurum interest, cùm illi omnia præsentia sint, æuique totius æternitatem sit infinita mente complexus. Primùm igitur vidit, impurum hominem obstinato animo in flagitio permansurum, atque clementiam illius omninò repudiaturum, quàm illum decreto suó improbaret. aliter enim in hominis iudicio non de homine, sed de voluntate propria iudicaret. Quod si fieret, iniquitas in illius iudicio versaretur. Ergò futuri criminis prænotio iudicium illud Dei antecessit; quo sceleratos, antequàm geniti essent, improbauit, atque sempiterno exitio deuouit: antecessit, inquam, non tempore, sed causa, vt ita dicã, & ratione. Quia igitur erant contumaciter scelus amplexuri, atque aures vocibus diuinis vsque ad extremum spiritum occlusuri; ideò fuerunt anticipato Dei iudicio damnati. Quamuis enim eorũ peccatum ad futurum tempus pertineret; tamen quasi iam esset opere transactum, semper ad Dei iudiciũ reuocari potuit. Quia igitur, vt vno verbo dicam, erant infideles futuri, & Dei clementiã aspernaturi; ideò fuerũt ad sempiternum supplicium reseruati: non tamen è contrario. Iustè igitur diuino iudicio improbati sunt. Nouerat enim diuina mens, fore, vt hi mallent sempiternis tenebris sepeliri, quàm intra mentem suam diuinum lumen admittere. Quod si fuerit nobis firmè constitutum, iam licebit intueri rationem, cur Deus aliquem ad gloriam, antequàm aliquid, vt Paulus inquit, vel boni, vel mali possit efficere, clemen-

tissimè

tiſſime deſtinarit. Prænouit enim eos non ſemper perfidiam ſuam, tanquàm molē aliquam, oppoſituros; ſed tandē à ſe impedimēta omnia repulſuros, vt ita luce diffuſa, quid ſequendum eſſet, perſpicuè cernerent; atque oblata ope cōfirmati, ad ſempiternum decus aſpirarent. Quia igitur futurum erat, vt non opem atque gratiam diuinam ad extremum vſque repellerent, & diuinam clementiā aſpernarentur: ideò fuerunt à Deo digni reputati, in quos opes benignitatis ſuæ cōgereret. Omnibus enim immenſa illa benignitas conſultum eſſe vult. Sed, cùm neminem rationis participem cogat, ſed tantùm admoneat, & inuitet; euenit; vt alijs benignitatem ſuam tribuat, ijs nempè, qui eam non aſpernantur: ab alijs verò eā remoueat, qui videlicet eam à ſe ſponte ſua reijciunt. Vt enim, cùm ſol omnia quæ ſunt aperta, clariſſima luce colluſtrat, liberum eſt cuilibet, vel radios illius intra ædes ſuas admittere; vel feneſtris clauſis, & omnibus rimis diligenter obſtructis, tenebris immergi: ita, cùm diuinus ſpiritus lumen illud gratiæ ſuæ diffundit, omneſque mortales ad ſalutem vocat; eſt in vniuſcuiuſque poteſtate, vel lumen illud mente recipere; vel obiectis perfidiæ molibus, omnes mentis aditus, nè ad ſe lumen illud perueniat, obturare. Qui igitur diuinis monitis aſſentitur, ſeque illis audientem præbet; is eſt diuinæ clementiæ particeps, illiuſque radijs illuſtratur: qui verò ea contumaciter repudiat, quod etiam eſt in cuiuſlibet poteſtate ſitum, is iuſtè dānatur. Cùm autem vtrumque ſit ab infinito tēpore prouiſum, non ſine cauſa alij ſunt ad beatitudinem, alij ad miſeriam deſignati. Vrgent tamen

quidam;

quidam,& nihil remittunt. Id enim ipsum, quòd asserimus, nempè, esse cuiuis liberum, diuinis monitis assentiri; non homini, sed Deo tantùm esse tribuendum. Verbi gratia, si positum fuerit, eodem spiritus appulsu fuisse Iudam vocatum, quo Petrus; tum, quòd Petrus se spiritu duci permiserit, Iudas autem spiritui restiterit, id à Deo tantùm esse. Distinctionem itaque miram adhibent. Asserunt enim, alijs quidém auxilium à Deo sufficiés, illud quidem, sed minimè efficax afferri; alios autem efficaciter adiuuari. Ea igitur de causa fieri, vt electi quidem, diuino impulsu commoti, pietatem colant, improbati verò in impietate persistant. Quamuis enim improbi sufficiens auxilium habuerint; ita, vt, si vellent, absque vllo dubio seruarentur: tamen vim illam efficacem auxilio diuino defuisse; quæ si adfuisset, planè diuinæ vocationi assentirentur, atq; ita iustitiam obtinerent. Vocari igitur illos ad salutem, non negant: sed efficaciter vocari, id planè negant. Itaque concludũt, hoc totum, quod quidam Deo assentiatur, alius verò minimè assentiatur, à Deo effici; qui alium voluit efficaci ope stabilire, alium verò ope illa efficaci destituit. Quo quid dici potest absurdius? primùm enim, si ita futurum est, vt nullo modo assentiar Deo, nisi Deus ipse, vt assentiar, efficiat; tota mihi ad eligẽdum libertas eripitur. aut enim hoc mihi liberum est, aut nihil omninò est. Deinde, quid appellent sufficiens auxilium, non prorsùs intelligo. nam si hoc, quod vnus diuinæ vocationi assentiatur, alius non assentiatur, hoc nullo modo ex cuiusque electione prouenit, sed à Deo tantùm, qui efficit, vt hic vellet assentiri, alius

verò nollet, fateantur necesse est, neminem assentiri posse, animumque ad obediendum inducere, nisi Deus illius voluntatem omninò impellat, atque obedire cogat. Ergò nisi mens mea ad assentiēdum efficaciter fuerit impulsa, auxilium mihi allatum sufficiens non erit. Ridiculè igitur appellant auxilium sufficiens id, quo iuuari nullo modo possum. Si velis, inquiunt, iuuabit. Quid refert? velle enim nō possum, nisi Deus efficaciter, vt velim, efficiat. Si igitur non facit, vt velim, cùm ego sine ope illius velle non possim; auxilium illud nullo modo sufficiens est. Quorsum igitur attinet à Deo vocari, qui Deum non potest audire sine illius ope, eademque omninò ope destituitur? Hoc enim non esset miseros homines ad salutem vocare, sed eorum miserijs illudere. Quòd si ita est, cur non Lutherum sequimur, libertatem humanæ voluntatis funditùs euertentem? cur non Caluinum audimus, discrimen illud inter necessitatem & coactionem inaniter afferentem? Qui .n. nobis Deo assentiēdi, vel nō assentiendi libertatē tollit, libertatem omninò tollit, voluntatemq; ipsam arctissimis vinculis astringit. Qui rursus Dei auxiliū sufficiens, minimeque tamen efficax indicūt; nos necessariò peccare, non tamen ad peccandum cogi, quia non inuiti peccamus, affirmant. Fateantur enim necesse est, nos quidem posse, si velimus, officium tueri; non posse tamē velle vllo modo, nisi Deus efficaci, vt dicunt, ope ad volendum impellat. Quod cùm nō facit, efficitur, vt necessariò peccent, qui peccant: quamuis non inuiti peccent: quia non possunt velle pietatis officio perfungi, eò, quòd efficaci ope deseruntur. Inconsideratè igitur

igitur homines minimè mali ea dicunt, quib. positis, atque constitutis, hostium impietas atq; perfidia confirmatur. Neque tamen illam vocationé, quâ improbi atque in scelere obstinati, à Deo vocantur, efficacem dicimus; sed per impios stetisse dicimus, quò minùs efficax esset: Certè enim potuissent velle, potuissent assentiri; potuissent animum ad obediendum inducere: quod si fecissent, iustitiæ diuinæ absque vllo dubio compotes extitissent. At Deus est, qui dat velle; & perficere; vt Paulus affirmat. Optimè. Nisi enim me is spiritu suo impulisset, nisi mentem meâm crebris consilijs & monitis incitâsset, nunquàm ego quidquã præclari voluissem. is tamen benignitatis suæ munera non contumacibus & obstinatis elargitur. Fecit igitur, vt vellem, qui si mihi non opes suâs clementer obtulisset, non potuissem earum desiderio teneri: & tamen liberum & integrum mihi reliquit; vel illius benignitatem grata voluntatẽ prosequi, vel contumaciter aspernari: Ergò, inquies, licet nostram salutem nobis ipsis adscribere. Minimè, inquam, licet. Nec enim salutis nostræ causa fuit in nobis; sed in diuina clementia; quæ nullis nostris meritis, hos infinitis morbis oppressos, maximisque difficultatib: impeditos repentè sanauit. Multum enim interest, vtrum aliquid eiusmodi sit, quod vi sua quidquam efficiat; an eius modi, cum quo aliquid effici necesse sit. Deus autem solus efficit salutem nostram: eam tamen non absque nostræ voluntatis inductione vnquàm efficiet. Causa autem propriè in eo tantùm, qui efficit; nõ in eo, sine quo opus commodè fieri non potest, ponendã est. Neque periculũ est, nè statim di-

uinum iustitiæ beneficium meritis humanis assignemus. Primùm quidem fides illa, atq; voluntatis inductio maxima ex parte ad Dei munus atque beneficium reuocanda est. Deinde nihil ex se meretur illa fides, nisi secundum Dei clementiam & benignitatem, quæ illam reputat ad iustitiam: non quòd fides per se iustitiæ præmio digna sit, sed quia magnificentissimus ille rerum omnium Dominus, qui non secundum debitum, sed secundum gratiam fidem remunerat, fidem quasi dignam iustitia in gratiam recipit, eamque iustitiæ cultu cõfestim exornat. Non igitur dicendum, vt quidam olim asserebant, primam fidei inchoationem à nobis esse: stabilitatem verò & incrementum esse ad Dei benignitatem referendum: siquidem omne fidei principium fuit diuinis vocibus excitatum. fides enim ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Nec dicendum rursus cùm alijs, fidem à Deo sumi, illius verò firmitatem & amplificationem studio & industria nostra cõtineri. Deus enim est, cuius ope & benignitate fidem & officiũ tuemur; & fidei muneribus atq; beneficijs augemur, ita, vt neque qui plantat, sit aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Is igitur est, qui fidẽ non tantum à principio excitat, sed excitatam tuetur & amplificat. Hoc tamen dicimus, neque fidei initium, neq; illius progressionem in nobis absque libero consensu voluntatis effici, aut effectum stabiliri. Possumus enim semper, vbi velimus, omnem Dei opẽ aspernari. Quod cùm non facimus, cùm opem à Deo oblatam grata voluntate prosequimur, nullo modo ea fide Deum nobis astringimus, vt ea ratione dicamus meritis nostris fuisse illius beneficia tributa. Neque ipsa fides sibi

quid-

quidquam assumit, neque se ipsa nititur atque cõfidit (sic enim fides non esset, sed temeritas & confidentia nominanda) sed omnia in Dei bonitate ponit; illius ope & gratia nititur, in illius mentem respicit, illius fiducia concitatur, atque diuino spiritu; tanquam alis subnixa, in cælum euolat. Itaque initium fidei atque progressio illius, & amplitudo, cùm tota sit diuina gratia & ope firmata, Deum non astringit ipsa per se; quin potius ipsa diuinæ gratiæ est omnibus modis alligata. Fingamus enim cogitatione, hominem quendam in latrones incidisse, à quibus spoliatus, atque vulneribus concisus ita sit, vt vitam omninò desperet. Interueniat autem casu aliquis Medicinæ gloria pręstans, qui remedijs salutaribus facilè queat hominem saucium, & animam iam propemodùm efflantem; in pristinam sanitatem restituere, nihilque aliud ab illo requirat, quàm vt se curari permittat, multisque argumentis authoritatem suam constituat, atque doceat; omnem spem recuperandæ sanitatis in illa arte, quam se tenere profitetur, esse reponendam: Id si ægroto persuaserit, atque confestim ei salutare remedium adhibeat: quo tandem beneficio Medicus ei astrictus est, qui sanari voluit? Nullo certè. Immò, qui fuit illius ope in sanitatẽ restitutus, illi vitam debet, eritque scelestissimus iudicãdus, si in optimum Medicum ingratus extiterit. Quid, si princeps ditissimus hominẽ inopem & egentem opibus suis locupletare studeat; num dicemus, principẽ illum esse homini illi obligatum, quòd opes, quibus indigebat, minimè aspernatus sit? Minimè certè, quin potiùs egens homo omnia vitæ studia illi debet, cuius ope-

bus indigentiam suam subleuatam cernit. Ergò, cùm in nobis liberam assentiendi facultatem relictam dicimus, non continuò gloriam gratiæ diuinæ præripimus: siquidem omnes opes atque facultates, omnia bona, quibus affluimus; Deo nos ad salutem absque vllis nostris meritis clementissimè vocanti, lucemque suam porrigenti, & auxilium pollicenti, & magnificentissimè conferenti, accepta referimus. Itaque in nostra salute clemētiam illius, non studium nostrum extollimus: in impiorum interitu nō iudici iniquitatem affingimus, sed sanctissimi iudicij sanctitatem celebramus. Quid enim iustius, quàm homines, qui prę libidine salutem suam prodidêre, Deum contempsêre, aures suas vocibus illius occlusêre, & cum benignitate summi illius Domini vsque ad extremum certauêre, tanti sceleris atque tantæ contumaciæ pœnas expendere? Ergò hæc futura impiorum hominum in scelere pertinacia, omnibus antè seculis à Deo prouisa, fecit, vt Deus eos iustissimè multò antè, quàm nascerentur, improbaret. Cōtrà verò, huius impedimenti remotio Dei clemētiam allexit, vt eos, qui non erant perpetuò contra illius gratiam & benignitatem obstinatis animis pugnaturi, clementer eligeret. Non igitur dicimus Deum nobis aliquo iuris nexu obligatum fuisse. Quis enim dedit ei prior & retribuetur ei? Quibus igitur salutem confert, clementissimè cōfert. Hoc tamen dicimus, posse nos nobis ipsis deesse, posse inuitantis liberalitatem aspernari, posse vel oblatam gratiam repudiare, vel iam acquisitam abijcere. Quocirca Paulus ad Hebræos scribens admonet, ne desint ipsi gratię Dei. Vtrum au-

tem horum facturi ſumus, fuit à Deo ab æterno tépore prouiſum. Id igitur eum impulit, vt alios à principio beatos, alios miſeros eſſe vellet: neque ea diuinæ mentis prouiſio, conſilijs humanis vllam neceſſitatem affert. Vt enim, cùm video hominem amentia præcipitem in exitium ſponte ſua ferri; non ideò furit ille, quia furentem illum cerno, ſed ideò cerno furenté, quia ante oculos meos furit: ita, cùm Deus hominem omnibus antè ſeculis peccaturum nouit, nõ ideò peccat homo, quia fuit peccatum illius à Deo prę uiſum: ſed ideò prę uidit Deus peccatum illius, quia is homo erat peccaturus. Quòd ſi dicas cum Caluino, Deum futura præuidere non poſſe, niſi quæ fuerint ab illo deſignata, ita, vt, ſi peccata prænouit, ſit aſſerendũ, peccata illius cõſilio deſignata fuiſſe, non ſolum Deum iniquum facis, verùm etiam diuinitate ſpolias. Nihil enim tam videtur eſſe diuinum, quàm futura prænoſcere. Vndè ſcriptum eſt apud Iſaiá: Annunciate, quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quòd Dij eſtis vos. Ea autem, quæ cauſis neceſſarijs continentur, non tam futura, quàm præſentia ſunt. Quocircà Aſtrologi cùm defectus ſolis atque lunæ multò antè prędicunt, non diuinát. Si igitur Deum nihil aliud præuidere, quàm quod ipſius immutabili decreto cõtinetur, aſſeris: Deo nihil plus tribuis, quàm Aſtrologis: quo quid dici poteſt amentius? Quòd ſi non intelligis, quomodo Deus immenſa & infinita ſapientia omnia, quæ ſunt euentura, ſiue illa ſunt vi illius efficienda, ſiue benignitate illius toleranda, atque rurſus ad conſilij ordinem reuocanda, præſentiat: mirum non eſt, quando neque illius naturam potes

mente comprehendere, neque quanta sit illius maiestas, quanta vis atq; prouidentia, suspicari. Sunt tamen, qui nimis imperitè rationem hanc totā exagitent. Hic enim sequi dicunt, vt Dei præscientia à rebus pendeat. Quid hic pendere appellent, nescio. Num vim illam intelligendi, atque omnia prouidendi, à reb. futuris sumi? nemo tam excors est, qui illud secum statuat. Siquidem nè nos quidē ipsi, cùm insitam intelligentiam in res aliquas oblatas intendimus, eam vim ab ipsis reb. sumimus: sed illam intelligentiam, quam habemus, in earum rerū explicatione exercemus. Si diuinā præscientiam dicimus, non à rebus futuris sumi; sed in ea tantum, quæ futura sunt, intendi: ita vt, si futura non sint, nullo modo ea futura prouideat? Quemadmodum neque quidquam iudicaret, nisi aliquid esset iudicio illius examinandum: neque aliquid denique prouideret, nisi futurum esset aliquid prouidentia illius dirigendum. Si hoc pendere aliundè appellant; appellent sanè, quo velint nomine: dummodò intelligant, nihil absurdi in hac sententia contineri. Fatemur enim, Deum futura non præuidere, nisi quia futura sint. Ergò inquies, id non potest non euenire: necessariò igitur eueniet: secùs enim veritas illa sempiterna posset in falsum conuerti. Vidit, verbi gratia, Deus Iudā peccaturum: peccabit igitur Iudas necessariò. Pugnant enim hæc inter se, prænouit Deus Iudam peccaturū, & Iudas non necessariò peccabit. Si enim liberè peccabit, erit igitur in illo non peccare. Ponamus igitur nō peccare, cùm vtrumuis illi liberū sit, si igitur non peccauerit, falli poterit diuina præscientia. Quod si fieri non potest, vt ali-

quid

quid Deum fallat;eueniat opus est omninò, quòd Deus futurum esse præsensit. Efficitur itaque omnia necessariò euenire. Hæc qui sic colligunt, minimè vident se contra Dialecticam disciplinam argumētari. Sic enim traditur, sublato eo, quod consequēs est, tolli etiam, quod antecedit. In reciprocis igitur enunciationibus cùm altera alteram mutuò consequatur, vna perempta, & alteram perimi atque tolli necesse est. Veluti hominem esse, & rationis esse participem, reciproca sunt: mutuò enim se consequuntur. Si enim homo est, rationis particeps est. Si igitur è contrario rationis particeps non est, homo certè non est. Cùm igitur Iudam peccaturum, & Deum id peccatum ex æternitate omni prouidisse, sint reciproca (si enim Iudas peccaturus erat, id peccatum fuit antè præuisum: & si fuit præuisum, erat peccaturus) efficitur, vt, si peccaturus non fuit, nec antè à Deo peccatū illius præuisum fuerit. Si liberè, inquis, peccauit Iudas, potuit non peccare. Rectè sanè. Ponamus non peccare. vt lubet, inquam, dummodò etiam id ponas, quod consequens necessariò est: nempè Deū minimè eum peccaturum prouidisse. At, inquit, iam inter nos erat constitutum, Deum id prouidisse? Erat quidem: sed ita, si ille esset peccaturus. Sunt enim hæc connexa, & ita copulata, vt seiungi nequeant: nempè, quod futurum est, esse prouisum: & quod prouisum antè fuit, esse futurum: ita tamen (quemadmodum antè disputauimus) vt illa prouisio non necessitatem inferat; sed, quorsum res casura sit, necessariò prænoscat. Quoties igitur aliquid futurum negas; toties id, quod est consequens, negare necesse est:

nempè id ipsum fuisse antè à Deo cognitum, nempè minimè futurum. Quod igitur tibi dabã, nempè Deum id antè cognouisse, ea lege dabam, vt tu etiam mihi cócederes, fore, vt Iudas, cùm vtrunque in illius potestate fuisset, mallet tamen officium prodere, quàm debitam fidem tueri. Cùm igitur statuis, Iudam maluisse permanere in fide; statuas etiam opus est, non in illo perfidiam, sed fidem fuisse præcognitam. Quod autem Dei præscientia, decretum illius sempiternum natura atque ratione semper antecedat, ita vt neque antè approbet, neque improbet quemquam vllo modo, quàm aliquid in ijs, de quib⁹ statuit, antè prospiciat: non tantum sanctorum hominum authoritate, sed sacrarum etiam literarum testimonio confirmari potest. Paulus enim, Quos præsciuit, inquit, & prædestinauit. Vides, quomodò præscientiam anteire, consequi autem prædestinationẽ demonstrat? In eadem verò Epistola ait: Vt secundum electionem Dei, propositum maneat, non ex operibus, sed ex vocante; dictum est ipsi, quòd maior seruiat minori. Loquitur autem de Rebecca, quæ geminos filios aluo continebat. Hic etiam electionem ostendit propositum, hoc est anticipatum illud Dei iudicium, quo aliquẽ destinat ad æternam gloriam, semper antegredi. Licet enim doceat, non meritis hominum gratiam Dei conciliari (non enim, quòd electi aliquid in vita præclari gessissent, fuerũt in gratiam Dei recepti, sed postquam recepti fuerunt, tunc multa præclara gesserunt) licet igitur doceat, omnia debere gratiæ diuinæ tribui: ostendit tamẽ, Deum elegisse, in quos gratiæ suæ opes conferret. Ea autem ratione interdum

terdum fidelium nationem electionem appellat, quòd sint à communi hominum multitudine selecti. Quod, inquit ille, quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem est consequuta. Vndè etiam passim omnes sanctos appellat electos. Qui electos esse dicit, aliquid profectò in illis fuisse statuit, quod in improbis non fuerit, ob quod facti sunt clementiæ diuinæ participes. Electio enim rei alicuius, absque aliquo discriminis in re ipsa consistentis iudicio, constare non potest. Quid autem DEVS in eligendis hominibus sequutus sit, idem Paulus aperit, dicens: Quid dicemus? quòd gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem, quæ ex fide est. Israel verò sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operibus legis. Quo in loco planè videmus, DEVM in hominibus eligendis fidem præuidisse; in sceleratis autem perfidiam, arrogantiam, contumacisque animi peruicaciam. Petrus item, cùm in principio Epistolę suæ salutem adscribit fidelibus, eos electos esse dicit, secundum Dei præscientiam. In quo planè demonstrat, Dei prænotionem, ipsius præfinitionem, aut (vt iam trito more loquamur) prædestinationem anteire. Ideò enim decreto suo aliquid de hominibus, qui nondum nati sunt, antè definit: quia quid ab illis gerendum sit, antè cognoscit. Sed quid aliorum testimonia conquirimus, cùm huius sententiæ authorem ipsum Dei filium habeamus? Nunquid id obscurè pronunciat? nunquid inuolucris & ambagibus obscuritatem rebus clarissimis affert aliquando, & non potius apertissimè, quid de

hoc statuendum esset, exponit? Cùm enim in suorum conspectu futuri iudicij rationem constituit, futurum ait, vt mittat electos in sempiterni regni possessionem, quod paratum est, inquit, vobis à constitutione mundi. Per constitutionem mundi, non tam mundi huius nascentis exordium, quàm ipsius designatio, mente diuina concepta, intelligenda est. Quæ, cùm sempiterna sit, nihil aliud est, esse regnum alicui à constitutione mundi paratum, quàm à sempiterno tempore constitutum. Sed rationem, cur Deus ab æterno tempore quosdam elegerit, & ad regnum immortale destinarit, consequens est, vt ab eodem summo iudice attentissimis mentibus & auribus audiamus. Esuriui enim, inquit ille, & dedistis mihi cibum: sitiui, & dedistis mihi potum: hospes eram, & hospitio excepistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: carcere inclusus, & venistis ad me. Quia ergò pater vidit fore, vt hi Christum fide cóciperent, eaque fide tandem vehementiùs incitati, omnia benignitatis officia, cùm in omnes homines, tum vel maximè in Christi fratres atq; membra conferrent: ideò à sempiterno tempore regnũ illius sempiternum atque florentissimum designauit. Sequitur autē: Tũc dicet ijs, qui à sinistris eius erunt; discedite maledicti, in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius. Hic similiter videmus esse iniustis supplicia æterno Dei consilio definita, Si rationem exquiris, eam adducit, quòd fuerint in eum inclementes & inhumani; quod nullum illius nomine in miseros & afflictos officium benignitates & clementiæ contulerint. Mentis igitur impiæ rebellio, duri & contumacis ani-

animi peruicacia, cum diuina lege pugnans, & eminens inde crudelitas & immanitas, diuina mente præcognita, fuit in causa, cur iam ab æterno tempore Deus eos sempiterno exitio deuouerit. Quid igitur? num grauiorem aliquem authorem desideras? audis diuinę vocis oraculum: audis veritatis ipsius sempiternæ testimoniũ: audis ipsum Dei filium iudicij sui rationē suis discipulis aperientem: & tamen, hac disciplina relicta, alias rationes exquires? alias causas excogitabis? & ingenij tui acumen temerè iactabis? in eosque te laqueos indues, quibus expediri nullo modò possis? Cùm igitur hæc sententia non modo sit recta ratione, sanctorumq; hominum testimonio munita; cùm etiam sit nō solùm Apostolorũ authoritate comprobata; verùm etiam ipsius Christi clarissima voce atque sententia confirmata: ita tamen erimus imbecilli, vt propter inanes quosdam Pelagij timores, & laruarũ etiã formidines, illam tueri formidemus. Quid enim habet illa cōmune cum Pelagij impietatē? Num asserit, hominem absq; Dei gratia posse vitam suam rectè constituere? Num in cælũ posse quenquã absque diuina ope conscendere? Num Deũ ad homines euocandos, clementissimè subleuandos, aliquot hominum meritis astringi potuisse? Minimè quidem. Quid igitur? nè ab ijs opinionibus, quæ quasi dictata redduntur, discedamus, Christi sententiam sequi non audebimus? & hominum conscientias curis tristissimis afficiemus? perplexisque opinionibus nullum exitum habentibus multorũ animos implicabimus? Quid enim magis possit mentem miseri hominis afflictare, non reperio; quàm illa cura, quæ sæpenumerò

anxi-

animos quorundam hominum peruagatur; dum cogitant, sese, si iam sunt exitio destinati, non posse id effugere; sed velint, nolint, esse iam sibi subeũdam pestem ęterna necessitate definitam: cùm facile sit hac communi sanctorum, atque adeò Christi sentẽtia, posse quemlibet, si velit, sibi omnia de diuina benignitate & clementia polliceri? Omnes enim possumus, Dei ope prępmuniti, vitare scelus, et pietatem omni mente colere, & sic beatis annumerari. Obijciunt tamen quidam quęstiones innumerabiles, qualis illa est de Tyrijs, & Sidonijs, qui quidem, teste Christo, si diuina illius opera vidissent, vitæ flagitia multis lachrimis expiassent: Itẽ de pueris infantibus, qui sine lustratiõe è vita discedunt: de ijs etiam, qui in extremis atque vltimis gentibus positi sunt, ad quos nunquam Euangeliũ penetrauit. hos omnes disputant, non perfidia sua (neque enim vnquam Euangelium fama & auditione perceperunt; vt ea causa dicamus eos interijsse, quòd Euangelio restitissent) sed ideò tãtum, quòd fuerint à Deo improbati, perijsse. Quibus omnibus vt breuiter satisfaciam, ita respondebo, Tantáne estis confidentia, vt iam vobis omnia diuina consilia compræhensa putetis? Sic enim argumentamini, quasi sit necesse, si causæ vllę sint diuinorum consiliorum, eas vobis cognitas esse. Ex eo enim, quod vobis cognitæ non sunt, causas subesse negatis. Nam quid hoc aliud ęst? multi sunt, qui intereunt: huius interitus causam non teneo: nulla igitur causa est, cur intereant. Est igitur eorum interitus ad æternum decretum absque vlla causa referendus. Sed libenter audierim, vtrúmne sit æquius, ex illis diuini iudicij causis, quas mente cõ pre-

prehensas teneo, colligere ea etiam, quorum causas non assequor, non sine causa & ratione constitui? an potius ex eo, quod aliquam diuini iudicij rationem ignoro, eas etiam rationes, quas à Christo didici, vniuersas negare? Exempli gratia, corruit turris Siloë, atque ruina sua sceleratos homines oppressit. Vt autem è Christo didicimus, turris illa non absque Dei consilio corruit, voluit enim Deus homines illos scelestos cõterere, vt illa sui iudicij significatione reliquos simili scelere coniunctos à flagitio reuocaret. Si modo corruat domus aliqua, quæ satis firma videatur, multosque mortales obruat, essétne magis piæ rationi consentaneum, si alterutrum esset necesse, suspicari, has etiam ædes non absque diuino iudicio corruisse, quamuis iudicij diuini rationem nõ teneã, an ex hac mea inscientia colligere, contra Christi testimonium, neque illam quidem turrim Siloë diuino iudicio cõcidisse? Hoc enim perindè esset, atque si aliquis, eò quòd vim herbæ vnius ignoret, concludat, neque in alijs herbis aliquam vim ad morbos hominum pellendos inesse. Quò quid fingi potest stultius? inscitiam tu pro argumento sumas, ad omnia, quæ sunt fortasse alijs comperta, omninò labefactanda? &, quasi esset necesse, si aliqua causa subesset, eam tibi perceptam esse, ita omnia, quorum causam non vides, temerè & importunè negabis? Isto enim modo naturã propè vniuersam conuelles. Nec enim millesimam naturæ partem ex causis intelligis. Ergò, si earum rerum quas contrectas manib⁹, & oculis intueris, causas ignoras, me cõges, vt tibi omnium consiliorum diuinorum causas explanem? ita enim vrges, quasi

sit

sit mihi necesse confiteri, si rationem alicuius iudicij diuini reddere nõ possim; eorum etiam, quorum rationem didici, causam nullam prorsus extare. Vide, quantum inter tuam & meam sententiã intersit. Tu ex causis, quas ignoras, eas etiam, quas nosse facillimè potes, euertis. ego contrà ex ijs causis, quas noui, ea etiam, quæ non intelligo, non sine causa euenire confirmo. Nihil enim diuina sapientia molitur sine summo consilio, æquitate, ratione. Cùm igitur aliquid à Deo geri perspicis, causam indagato, si potes: si non potes, ab eo tamen nihil sine causa fieri, tecum ipse constitue. Fateor igitur me nescire, quod nescis: neque sum curiosus in diuinis rebus temerè perscrutandis: video me certis finibus circumscriptum; quos transilire minimè liceat. Non eum sapientiæ gradum assecutus sum, vt cum Moyse possim in montem Dei conscendere. Terret me vox illa Domini, extremo supplicio sanciẽtis, si qui iniussu illius ad verticem montis euadere nituntur. Hoc vnum tamen scio, nihil à Deo sine summa ratiõe fieri. Vt tamen aliquid dicam, Tyrij & Sidonij non fuerunt ope diuina destituti: potuissent enim naturæ operibus admoneri, & diuinis vocibus animum pulsantibus ad pietatis studium incitari. Si igitur damnati sunt, merito damnati sunt: Diuino siquidem spiritui, qui eos ad se vocabat, obstitere. Certè inquies, si Christus apud eos versaretur, ope firmiore stabiliti, à vitijs omnibus emersissẽt. Fateor equidem. Cur igitur, inquis, eo tempore, quo gentes illi se adeò ad illius disciplinam dociles prębuissent, non apud eas potius, quàm postea apud Iudæos, diuinam virtutem suam operi-

bus

bus indicauit? Quia nondum maturum tempus ad uenerat: & ratio diuini consilij postulabat, vt magis vniuerso generi humano, quàm paucis ciuitatibus esset Christi aduentu consultum. Eo igitur tempore aduenit Christus, in quo genus hominum erat maioribus malis impeditum, &, quod magis opportunum fuit ad vniuersum genus è Diaboli tyrannide liberandum. Nam de pueris primùm dicā, ignorare me, an diuina clementia valde eis prospexerit, cùm eos immatura, vt videbatur, morte de medio sustulit. Deindè, nullum eis supplicium, vt iam superiùs diximus, irrogari. Illorum item salutem, quibus Euangelium enunciatum non est, desperandam non arbitror. Si enim crediderint, Deum esse & se inquirentes remunerari, & hac fide vitam omnem direxerint: certè maiore quodam lumine illustrabuntur, & ad gloriam diuinam tandem Christi præsidio aspirabunt. Quomodo, inquies, absque Iesu nomine salutem poterunt adipisci? Nec enim est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. Rectè: omnes enim, qui à mundi primordio salutem sunt adepti; in quibus hi etiam annumerandi sunt, Christi meritis, atque virtute conseruati sunt, neq; sine illius illustratione ad beatam vitam peruenêre. At dices, si gentibus illis fuisset Christi mysteriū apertè nunciatum, floreret apud eos vera pietas, atque religio, multoque plures ex illis seruarentur. Credibile quidem est: sed illam culpam tu in desidiam nostram potius quam in aliam superiorē causam conferto. Deindè statue, illos nō esse diuino auxilio penitus orbatos; ita vt, si velint, (velle aūt eis liberū est) iustitiā tandem fide obtinere nō

pos-

possint: Postremò, cùm maturitas temporis, Dei consilio definita appropinquauerit; erit tunc fortasse melius vniuersi genti consultum, quod nunc iam fieri videmus. Cernimus enim Aethiopiam, Indiam vniuersam, Sinarum oras extremas; innumerabilesque alias nationes, ad Christum studio inflammato confluere, omnesque regiones crucis insignibus illustrari. Hæc cùm dico, non mihi videor oracula fundere; neque de Christi sententia omnia pronunciare. Quare omnes meos sensus Ecclesiæ submitto, quæ est firmamentum atque columna veritatis. Vt tamen hæc non sint, illud certè quod Christus ipse me docuit, ad extremum teneo: nempè liberum esse mihi, dedecus vitare, præclara moliri, honestatem amplecti; studio pietatis & religionis inflammari. Neque, si omnia non assequor, continuò sequitur, Deum absque vlla causa, nisi tantum, quia libuit, aliquem perdere statuisse. Id enim de Deo suspicari; est impium facinus; & vehementer execrandum. Fieri quidem necesse est, vt multa in posterum spectet diuina sapientia; quare sic potius, quàm alio modo res ipsas moderari statuat; quæ tamen ingenio consequi minimè valeamus. Fieri tamen non potest, vt aliquid is sine causa constituat. Nec enim habet vllum temeritas cùm diuina mente commercium. Quare perditorũ hominum contagium penitus arceamus; & libertatem, quam Deus est nobis elargitus, ita retineamus; vt nulla vnquam impia vox & oratio, nos ab eiusdem possessione depellat. Longiùs fortasse elatus sum in hac quæstione explicandã, quã muneris instituti ratio postulabat. Sed; cùm iustitiæ colendæ facillitatem explanare voluissem, omnia

impo-

impedimenta, quæ mihi vel ab aduersarijs impiè, vel à nostris imperitè opponebantur, repellenda putaui. Nunc restat, vt breuiter ostendam, quàm prompta & expedita sit iustitiæ disciplina; nec solùm esse in nobis, quod planè demonstratum arbitror, flagitia omnia vitare, libidinisque ipsius impetum recta ratione comprimere; verùm etiam iustitiæ splendorem & dignitatem facillimè tueri. Immanis est & fera cupiditas: multùm valet ad conturbandos animos iracundiæ furor: voluptatis autem blanditiæ, mirum, quantum possunt ad mentis aciem obscurandam: doloris verò faces, totum animi statum excindunt. Infinita sunt vndique pericula miseris hominibus intenta; hominis autem natura est fragilis, & imbecilla, leuiq; flatu in varias partes iactata, minimis etiã malorum fluctibus frequenter obruitur. Quomodò igitur, inquies, in tanta virium humanarum imbecillitate, contra tantas & tam immanes opes poterimus diuinum iustitiæ statum adipisci, aut partũ perpetuò retinere? Si vires tuas consideres, nullo modo: sed si diuinas opes, quæ, si velis, tibi semper aderunt, animo complectare, nihil erit facilius. Pone me, inquit ille, iuxta te; & cuiusuis manus pugnet contra me. Sit quantumuis immanis & fera libido, sint hostes crudeles & importuni, maximisque exercitibus constipati, bella vndique contra nos furibundi homines atque perditi moliantur; ipseque inferorum manium princeps omnes copias suas educat: quid tandem poterunt ijs nocere, qui fuerint diuino auxilio premuniti? si dicas igitur, te non posse tuis viribus hostibus valentissimis obsistere, confitebor: si diuinis, non

ſolùm negabo, ſed te etiam impietatis ſimul & amentiæ conuincam. Etenim, ſi Rex quidam maximus, cui ego ſubditus eſſem, mihi ſoli nudo & inermi præciperet, vt vrbem hoſtium munitiſſimam intra paucos dies expugnarē: is certè furioſus eſſet habendus, cùm id mihi præcepiſſet, quod exequi nullo modo poſſem. Sed ſi is mihi machinas, tormēta, commeatum, vim, exercitum, copias aſſignâſſet, eaſque mihi opes tribuiſſet, quibus non vnam modò vrbem, ſed regna etiam, & imperia, & nationes vniuerſas poſſem, ſi liberet, excindere: id ſi exequi neglexiſſem, non ille amens & iniquus vllo modo; ſed ego ignauus & improbus eſſem meritò iudicandus. Ita cùm mihi Deus ea præcipiat, quæ meis, hoc eſt, naturæ tantum opibus præſtare non poſſum; atque diuina præſidia pollicetur, fidemque dat, ſe præſentem fore, atque pro me certamen initurum; hóſteſque meos, ſi mihi deeſſe nolim, in fugam facilè conuerſurum: id ſi ego tantis opibus inſtructus facere recuſem; non ille iniquus, quaſi difficilia præſcripſerit, ſed ego nefarius ſum exiſtimandus, quòd Domini imperium contempſerim. Hoc præceptum, inquit Moyſes, quod ego præcipio tibi hodiè, non ſupra te eſt, neque procul poſitum, neque in cælo ſitum; vt dicas, quis è nobis in cælum poteſt aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atque opere compleamus? neque vltra mare poſitum, vt dicas, quis traijciet mare, vt illud ad nos vſque deferat, vt poſſimus audire, & facere, quod præceptum eſt? prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Hoc, quod ait præceptum, eſſe cordi infixum, iam non eſt legis ipſius

fius lapidibus incisę; sed fidei pręcordijs insculptæ officium & munus. Si enim fidem diuinis promissis adhibemus, præsidium repentè diuinum consequimur, quo facillimè omnia, quæ sunt nobis imperata, faciamus, atque ita salui simus. Si cófitearis, inquit Paulus, ore tuo Dominum Iesum, & corde tuo credideris, quòd Deus suscitauit illum à mortuis, saluus eris. Quomodo saluus? núquid alia est ad salutem via munita, quàm ea quæ diuina lege continetur? nulla prorsus. Fremant, quantum velint, homines petulantes & improbi; atq; clamoribus etiam, si lubet, disrumpantur. Nemo enim, nemo inquam, mentis & rationis compos salutem consequetur, nisi legem seruauerit: aut certè, quòd idem valet, ad eam seruandam animo promptus atque paratus extiterit. Sed quia nemo potest sine Dei præsidio nefariam cupiditatem, quæ Dei legi est inimica, repellere, atque diuinis institutis obedire; præsidium verò diuinum fide tantùm consequimur, atque ita facillimè præcepta legis obseruamus: ideò dicitur, nos fide saluos fieri. Fides enim facit, vt Dei legem in animo incisam habeamus, atque ita sempiternum salutis fœdus cùm Domino faciamus. Ergò, cùm habemus Dei legem intimis animi sensibus inclusam, euenit, vt compressa cupiditate, extincta libidine, sublata cótumaciæ animi prauitate, fiat repètè animus ipse spiritus diuini sacrariū, & omni mente in ipsius diuinæ legis studium incitetur; atque, vt vno verbo dicam, iustitię diuinæ magnificentiam & decus comprehensum animo contineat. Quid enim aliud est iustitia, quã status animi ita lege diuina constitutus, vt nihil

insit in illo Dei moderationi contrarium? Fide igitur firmati & stabiliti, promissum à Deo auxilium obtinemus, quo facillimè Dei legem seruamus, atque ita salutem consequimur. Quocircà rectè dicitur, fide tantum posse legem diuinam impleri: non quòd inaniter credendo, nihilque honestum & pręclarum animo moliendo, possit vllo modo legi satisfieri; sed quia fide, promissi diuini compotes: illiusque præsentis auxilij participes efficimur; atque ita vires inuictas assequimur, quibus omnia legi contraria repellamus, & inflammatis animis ad ipsius legis diuinæ studium rapiamur. Si igitur crediderimus, vt Paulus ait, salui profectò erimus. Non enim cupiditatem, non libidinem, non flagitia infinita venerabimur: non animum diuersis & inter se repugnantibus curis distractum geremus: sed vnum Deum intuebimur: illum amabimus: ad illius gloriam omnia nostra studia dirigemus: opibusque illius quotidiè magis instructi, & inuictis præsidijs stipati, omnes hostium arces munitissimas expugnabimus. Eo namq; amoris fœdere Deo coniuncti sumus, vt nullo pacto, quandiu in fide permanemus, simus ab illo deserendi: sed potius cælestibus copijs perpetuò firmandi, atq; sempiternis bonis mirificè locupletandi. Cùm igitur in nobis iustitia sit, & præter hoc amplissimum Dei munus, simus perpetuò Dei custodia muniti, facilè possumus hęc omnia munera indies amplificata tueri, atque conseruare. Multò enim hæc magis in nostra potestate sunt, quæ in Dei benignitate sita sunt, quàm si in nobis solum atque in natura fuissent. Nos enim, cũ simus amentes & imbecilli, facilè nostra

ſtra bona profundimus:& ſemel amiſſa recuperare non poſſumus. At,quæ in Dei benignitate ſunt poſita,facilè illius ope conſeruamus; & elapſa de manibus facilè benignitate illius recipimus. Vt enim patrimonium ſapientiſſimi patris induſtria gubernatum,multò ſecurius eſt,quàm ſi fuiſſet omninò in filij prodigi manibus atque conſilio relictum (patris enim prudentia non modò retineri, ſed etiam augeri poteſt:filij autem temeritate diſſipari facillimè; atque in libidine & flagitio conſumi neceſſe eſt:) ſic magis noſtra ducenda ſunt ea,quæ ſunt in Dei benignitate conſtituta,quã ſi in noſtra ſolùm induſtria & conſilio poſita fuiſſent. Nos enim nobis deeſſe poſſumus: at Dei benignitas nobis, quoties fidem amplexabimur,deeſſe non poterit.Non enim tam communis eſt ſolis claritas oculis animantium, non tam latè patet aëris in omnes partes diffuſi natura, nõ aqua, non ignis denique tàm eſt omnium mortalium vſibus expoſitus; quàm eſt gratia diuina omnibus qui illam adipiſci & conſeruare voluerint, parata. Cælum nanque citiùs euaneſcet, quàm poſſit gratiæ diuinæ fructus fidei denegari, aut ſplendor illius & dignitas aboleri. Si igitur frui lumine ſolis eſt magis in noſtra manu, quàm his opibus vti, quæ aut à natura habemus, aut induſtria conſecuti ſumus(:illa enim aut morbo, aut aliqua vi nobis eripi poſſunt:ſol autẽ viuis eripi non poteſt:) multò certè magis eſt in noſtra manu ex gratia diuina ſempiternos fructus excipere, quàm naturæ muneribus vti:adſit modò vera atque germana fides, nullum erit tantum malum, quod nõ facilè vitemus,nullum tantum bonum, quod non

adipiſcamur, Si enim ſumus morbis oppreſſi, ſanabimur; ſi vincti, liberabimur; ſi mœrentes, exultabimus; ſi pauperes, abundabimus; ſi exules, reſtituemur; ſi mortui, reuiuiſcemus; ſi notati ignominia, decus & gloriam conſequemur; ſi verſamur in bonis, in eorum tandem ſecura poſſeſſione collocabimur. Quacunque tandem cõditione ſimus, ſemper nobis Dei benignitas accurrit, ſi eã fide requirimus, & pia prece flagitamus; & ita aut amiſſam iuſtitiam recuperamus, aut muneribus illius quotidiè magis augemur. Sic fit, vt nulla ſit poſſeſſio firmior. Nititur enim diuina promiſſione, quæ nemine vnquàm fefellit, neque fallere vnquam poterit. Hanc autem promiſſionem fides ſpectat, huius fiducia nititur, in ea cõquieſcit. Ideò ex fide, inquit Paulus; vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio. Qualis tandem eſt iſta promiſſio? vt qui cum fide Chriſti ad Deum acceſſerint, & ſcelere ſoluãtur, & execratione, qua fuerant deuincti, liberentur, & Dei legem habeant in animis inſcriptam, & ſpiritus ſancti numen comprehenſum animo contineant, & vitam nullo flagitio contaminent: ſed eam Dei lege moderentur; vt, quemadmodum eſt apud Ezechielem, in Dei præceptis ambulent, & opera ſancta & præclara perficiant, vt denique iuſti ſint. Huc enim omnia diuina promiſſa referuntur, vt animos omniũ hominum certa ſpe iuſtitiæ confirment. Non ſunt igitur iuſtitiæ parandæ cauſa terræ penitus eruendæ, maria omnia tranſmittenda, regiones vltimæ peragrandæ. Præſtò enim eſt, quoties illius ſuauitate frui concupieris. Nec enim ſolùm iuſtitiã, ſed ipſius iuſtitiæ parentem tecum ſemper, ſi volueris,
habe-

habebis. Nec enim nos ad illum prius accedimus, quàm ipse ad nos adueniat, in animisq; nostris iã gratia illius liberatis stabilem sedem sibi cõstitutat. Cùm igitur immensa Dei potentia nullis finibus possit ratione aliqua circumscribi, cùm illius benignitas tam latè pateat, vt omnibus obuia sit, vniuersumque genus hominũ ad se alliciat & inuitet, omnibus denique clementiæ suæ fructũ polliceatur; quis potest ambigere, quin sit iustitiam obtinere facillimum? Nõ enim viribus humanis, sed diuinis ad eam enitimur: & quò natura est infirmior, eò faciliùs possumus ad iustitiam peruenire. Minùs enim efferimur, & insolescimus: minùs nos ipsos diligimus: minus nobis assumimus, quò magis nostræ naturæ imbecillitaté cognoscimus: & ita facilius nobis ipsi diffidentes, toti ę diuina clementia pendemus, & multò constantius in fide permanemus. Quò auté fides est acrior & vehemétior, eò maius & amplius auxiliũ nobis à Deo cõparamus. Habem⁹, vt, inquit Paulus, thesaurũ istũ in vasis fictilibus; vt hæc tã excellens vis sit Deo, & nõ nobis, attributa. Est igitur nobis vtilis infirmitas naturę: siquidẽ illius cognitiõe fides acriùs excitatur; & animus ita fit indies ope diuina robustior. Quocirca idẽ Paulus ait, se tũc esse fortiorem, cùm se infirmiorem agnoscit. Illud autem oraculũ mirificè amplexatur, quo dicit, Dominum se his verbis alloquutum fuisse: Paule sufficit tibi gratia mea. Nam virtus mea in infirmitatę perficitur. Magnis itaque vocibus testificatur Paulus se omnia posse, nón naturæ viribus, sed ope illius, qui mentes hominis fidelis inuicta virtute corroborat, atque confirmat. Quid illud?

nónne satis magno argumento est, esse nobis egregiam colendæ & exercendæ iustitiæ facultatem diuina gratia tributam; quòd nemo vnquam se totum ad illius studium applicuit, quin intra breue tempus & exiguum, ex illa maximos fructus assequeretur? Nullum enim studium, nulla cura, nullus conatus exitus tam felices habet. Quot millia pecuniæ cupiditate flagrant, & illius causa immensos labores excipiunt? Quotus autem quisque diuitias assequitur? Quid, qui voluptatibus seruiunt? Quid, qui honores ambiunt? Quid, qui aliquid aliud in vita terrenum & caducum sitienter appetunt? Quid illi etiam, qui artium studia consectantur? Nunquid alicui conatus adeò feliciter successit, vt ad id, quod vellet, quemadmodum vellet, aliquando tandem perueniret? Imò, quò maioribus vigilijs, atque labore franguntur; minus sæpenumerò votorum compotes euadant. Sic etiam sunt res humanæ: inani quadam specie homines impellunt, eisque falsa spe erectis & concitatis illudunt. Sic enim cupiditatē incendunt, vt incensam minimè restinguant; sic se hominibus offerunt, vt se sequentes effugiant; & cū maximè contingi manibus, atque apprehendi videntur, elapsæ protinus euanescūt; neque quidquam aliud, quàm dolorem animis inultū relinquūt. Cùm igitur ex hominū infinito propè numero, pauci admodum, id, quod vniuersi cupiūt, assecuti videntur; & idcirco vulgò beati reputantur, ipsi tamen experiundo sentiunt, sese sine vllo fructu vitam in maximo & assiduo labore contriuisse: omnium igitur hominum, qui rebus terrenis addicti sunt, & cælestia non suscipiunt, labores

ina-

inanes existũt. At qui fluxis & interituris reb. abiectis, se totos conferũt ad iustitiæ cultum, inaneque iustitiæ simulacrum spernunt, vt veræ fructũ consequantur, eaq; de causa, neglectis hominum studijs, diuinis tantum opib⁹ innituntur: mirũ est, quàm subitò commutentur; vt vno temporis momento, ex impuris casti, & ex sceleratis pij, ex auaris benigni, ex ferocibus mansueti, ex ignauis strenui fiant. Quantos autem progressus faciãt, quàm admirabiles fructus ex iustitiæ cultu percipiant, explicari non potest. In diuinæ nanque legis studium ingressi, non tam currunt, quàm aduolant, vt in cæli aditum intromissi, Dei suauitate perfruantur. Efferuntur, inquit Isaias, alis, vt aquilæ; neque in cursu aliqua ex parte debilitati frangũtur. Quid illud? nónne satis indicat, quàm sit facilis iustitiæ cultus, quòd neque teneræ puerorũ ętati, neque infirmo virginum sexui sit aditus ad amplitudinẽ illius interclusus? Multos enim legimus ineunte ætate sic fuisse iustitiæ studio incensos, vt illius tuendæ gratia nullum cruciatum recusarent. Sic igitur efficitur, nihil esse iustitia facilius. Nã, qui in reb. alijs inanissimis parandis frustrà sudamus, atque laboramus, & sine vllo fructu totã vitam consumimus: in re vna omnium maxima quęrenda, nunquàm operàm perdimus: sed, cùm primum ad illàm ritè aspiramus, statim nobis occurrit, mentesq; nostras opibus diuinis exornat. quod quidem minimè mirandum est. Nam ad reliqua omnia, quæ sunt fluxa, falsa, fallentia: proprijs viribus & industria nixi cõtẽdimus: ad diuinę verò iustitiæ fructum, nullo modo, nisi diuino auxilio confidẽtes, enitimur. Quid autem de illius ampli-

ficatione dicendum? nullis enim finibus Dei clementia terminatur: nullis spatijs benignitas illius includitur: nullũ est vltimum, in quo multùm in iustitiæ studio progressus, tandem possis insistere. Reliquum est igitur, vt quantũ velis, exoptes; quãtum optaueris, poscas: quantum popósceris, te impetraturum confidas: & cùm magnũ aliquem iustitiæ gradum adeptus fueris, ad altiorem repentè contendas; neque vllis bonis contentus ad maiora & altiora nitare, & semper immensa & infinita concupiscas. Explebit enim cupiditatem tuã clementissimus ille Dominus, & quò ardentius sitieris, eò bibes affluentius. Dilata, inquit ille, os tuum, & implebo illud. Vndè Dauid mentẽ suam excitat ad tantæ magnificentiæ atque liberalitatis laudes egregiè cõcinendas: illumq; optimum parentem perpetuò celebrandum, qui desiderium, quãtumuis magnum & infinitum, replet. Quamuis igitur aliquid amplum & magnificum consequare, cùm semper aliquid in reb. diuinis amplius occurrat (:neq; enim fieri potest, vt in reb. infinitis finem aliquãdo reperias:) semper aliquid erit noui, quod optes, quod obsecres, quod adipiscare. Sic igitur eueniet, vt semper exoriãre, & alijs atq; alijs munerib. exornatus, nouis gaudijs exultes, & recenti voluptate quotidiè cumuleris. Quod adeò verum est, vt Paulus, in cuius mente Christus sanctissimum domicilium sibi constituit, fateatur, se nunquàm in gradu aliquo iustitiæ conquiescere; sed muneribus partis minimè contentum ad maiora contẽdere, atque nouis quotidiè opibus illustrari; & cum magna quædam ornamenta fuisset consequutus, maiora statim cõcupiscere. Si igitur

nihil

nihil est iustitia prçclarius, nihil vtilius, nihil pulchrius, nihil iucundius, nihil in vniuersa natura magnificentius; si ea Deũ hominibus coniungit, & homines splendore diuinæ pulchritudinis informat; si nõ possumus ab illi⁹ studio segregari, quin in extremam miseriam & in hostium immanium tyrannidem incidamus; si postremò constat, nihil esse facilius, quàm illius vtilitate, iucunditate, & amplitudine frui: quid obstat, quò minùs omnes nostras cogitationes, omnia studia, officia & consilia, omnes animi vires ad studium illius conferamus? Quid enim amentius, quàm in rebus inanissimis, iisq; in casu & temeritate sitis, omne vitæ studium frustrà ponere: in re autem omnium prçclarissima, quæ prompta, atque parata est omnib. eam inuenire cupientibus, nullam operam nauare? Vt autem melius, quantus sit illius splendor, & quàm excellens decus, intelligi possit, atque mente cerni, nihil esse pulchrius & amabilius; deinceps, quod iam magna ex parte fecimus, de illius vtilitate & amplitudine disseremus.

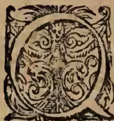
LIBRI NONI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI EPISCOPI SILVENSIS,

DE IVSTITIA

LIBER DECIMVS.

Vàm ſit iuſtitiæ ſtudiũ facile & expeditum omnibus, qui diuina clementia nixi, toto animo ſunt in diuinam illius ſpeciem cõuerſi, ſummumque illius ſplendorem & magnificentiam admirantur; ſatis explicatum arbitror. Vt autem magis nobis infixũ ſit, in nulla re eſſe flagrantiori ſtudio, maioreque virium omnium contentione elaborandum; operæ pretium arbitror, eius pulchritudinem clarius intueri, fructuſque illius ampliſſimos memoria replicare. Iuuat enim, ea, quæ cæleſti ſpecie antecellunt, non ſemel tantùm aſpicere; ſed mentis aſpectum identidem ad eorum conſiderationem reuocare; mirabilemque illam formam & venuſtatem in mente defigere: vt de illa noctes atque dies acriùs & attentiùs cogitantes, illius cupiditate vehementius inflammemur. Eſt igitur iuſtitiæ ratio nobis in primis oratione repetenda. Eſt autem iuſtitia nihil aliud, quàm ſtatus animi Dei lege conſtitu-

ſtitutus,atque ad numen illius expreſſus, diuinas opes conſeruans,& continens. Lex autem ea eſt diuinæ mentis moderatio, & rationis omnia imperio ſempiterno continentis æquabilitas; vno ſocietatis & coniunctionis vinculo vniuerſam naturam deuinciens. Huius autem moderationis & ordinis veſtigia minimis etiam in rebus impreſſa cernimus: nihilq́; omninò poſſe ſine præſcriptione illius ſtatum ſuum incolumem ab interitu conſeruare,perſpicimus. Summa nanque vis eſt; & in omnes partes diffuſa in ordine atque modo rerũ omnium, incredibilis in numerorum ratione, & in naturæ ipſius æquabilitate concinnitas. Ea nanque efficit in corporis conſtitutionē ſanitatem, in membrorum apta compoſitione pulchritudinē, in modulatis vocibus harmoniam; in conuenienti corporis motu venuſtatem, in hominum cœtu iure deuincto concordiam, in omnibus denique rebus,quoties adhibetur,inſigne decus & elegantiam. Neque ſolum decus eximium numero, lege, & moderatione conficitur; verùm etiam omnium rerum ſalus,naturęque totius ſtabilitas,ea tantùm vna facillimè conſeruatur: ita, vt non modò omnis dignitas,ſed etiam vtilitas, vniuerſæque naturæ conſtantia in rationis & legis æquabilitate cõſiſtat. Contrà verò, quæ ab ea lege deſeruntur,omnia perturbata, & confuſa ſunt, ſine lumine, ſine ordine,ſine venuſtate;fœda,turpia,flagitioſa, peſtiferiſque morbis oppreſſa,& impedita. Illa igitur auribus, oculis, animis aſpernamur; eorumq́; tactum, & congreſſum refugimus. Eadem lex efficit vniuerſi cæli ornatum, clariſſimam ſyderum ſpeciem & ſplendorem, & in diſſimillimis atque

con-

contrarijs orbium cæleſtium conuerſionibus, ad vnam tamē rationem & ordinem reuocatis, admirabilē concentum & conuenientiam. Hæc eadē aquas dimenſa eſt: terramq; rationis ponderib. ita librauit, vt, modico calore tepefacta, & cùm anima & humore rata quadam portione confuſa, herbas, fruges, arbores, animantia cuncta profūderet: Hæc ſupera infimis, calida frigidis, leuia granib⁹; humida ſiccis, & reliqua omnia, quæ ſunt inter ſe pugnantia, medijs certa quadam ratione cùm extremis aptè conuenientibus, eo nodo cōſtrinxit, vt mirificè inter ſe, quę ſunt diſiuncta, cōſentiant. Eadem poſtremò rationis temperatio cælū terræ cōiungit; vniuerſamque naturam admirabili amoris conſenſione conglutinat: Mundumque omniom varijs atque propemodum infinitis formis complectum ita connectit, vt vnam naturam, vnumque ornatum ex innumerabilibus formis & ornamentis efficiat. Hic igitur rerum omnium modus, hæc naturæ conſenſio, quæ Dei lege perficitur, eſt, quæ res gignit, alit, anget, ornat, & veſtit, atque conſeruat; ita, vt neceſſe ſit, tamdiu rem quamlibet in ſtatu ſuo permanere, quandiu eo legis vinculo continetur; cùm autem id diſſoluitur, interire. Sed, quò res præſtantiorem locum obtinet in natura, eò eſt in illa vis legis ipſius illuſtrior. Cùm igitur nihil ſit in toto mundo, mente & ratione præſtantius; eueniat op⁹ eſt, cùm legem diuinam accipit, eaque ſtatum ſuum regit & temperat, vt nihil poſſit illa cogitari præclarius. Ea nanque omnia, quæ ſingulis in rebus diſperſa vi ipſius legis efficiuntur, in hominis mente, cùm ea legi diuinæ paret, coniunguntur; & ſumma atque perfecta ſunt. eſt

enim

enim tunc & valetudine firma, & viribus inuicta, & speciẽ præcellens, & claritate splendida, & gloria florentissima, tantaq; sibi ipsi conspiratione cõsentiens, vt ex omnibus animi partibus modulatè sonantibus suauissimum concentum efficiat. Nulla enim symphonia est cum iustitiæ concentu vlla ex parte comparanda. Iustitia verò tunc existit in nobis, cùm lex est in mentibus nostris diuinitùs impressa. Quamuis enim lex communibus omnium sensib. infixa sit (nemo enim est tam ferus & immanis, qui non turpitudinem odio, & honestatem amore dignam existimet) cùm tamen animus insana cupiditate corporis inflammatus, ipsius insitæ legis imperium recusat, non ita propriè dicitur, in eo legem inscriptam esse; sed in illo tãtùm, qui non modò communi sensu legis afficitur, sed qui eam omni studio sequitur, neque ab illius prescriptione deflectit. Parùm enim iuuat communis ille sensus naturæ, qui prorsùs conuelli non potest; si, quoties ad actionem ventum est, mens cupiditatis immanitate victa, iudicium suum seruare nequit, seque statim libidini cõstringendam dat, & contra legis ipsius imperium, flagitio & turpitudine succumbit. Tunc igitur valdè propriè legem animis nostris impressam & insculptam esse dicimus, cùm tanta lux est in mente, tantaque vis, vt totum animum facilè imperio contineat: cũ videlicet non modò ratio clarè cernit, quid in vita sequendũ sit: verùm etiam voluntas veræ dulcedinis suauitate vehementer illecta, rationi paret, eãque sequitur, & corporis voluptate contempta in sempiternæ voluptatis studium acriter incitatur. Tũc enim temeritate vinculis legis alligata, & omni-

omni custodia septa, nihil insurget in animo, quod menti tenebras offundat, eamque ab attentissimâ cæli consideratione deductam, in terram deprimat. Ergò, cùm lex diuina ita collustrat animum, vt non modò mentem erudiat, sed etiam totã voluntatem ad se rapiat, omnesque partes animi sibi consentientes efficiat; tunc verissimè dicitur, Dei legem esse in mentibus humanis inscriptam. Hoc est autem, quod Deus apud Ieremiam se effecturũ pollicetur: futurum nanque ait, vt fœdus sempiternum cum hominibus feriat, idque in eorum animis ad sempiternam memoriam consignet. Ponam, inquit, legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam. In cuius igitur animo lex diuina ita fuerit spiritu illius incisa, vt omnes animi partes sui studio incendat; hic demũ iustus est, spirituq; diuino fruitur. Solus enim poterit omnia iustitiæ munera prosequi, & ita Deo semper amore coniungi. Quod vt rectius intueri possimus, par est, vt iustitię munera persequamur, aliud rursus exordium ab illius definitione capientes. Est igitur iustitia, constans & ęquabilis animi prudentis affectio, ex diuina mente apta, suam cuique dignitatem tribuens. Qui igitur id, quod ius & æquum postulat, vnicuique dissoluit, & rebus singulis id, quod illis debetur, attribuit, nemini nemque defraudat; is planè veris iustitię ornamẽtis præditus est. Est igitur animaduertendũ, quid Deo, quid nobis ipsis, postremò quid hominibus debeamus: vt clarius possit intelligi, omnem vim iustitiæ perfecta functione officiorum omnium contineri. Omnia autem officia sunt in tres partes distributa, alia nanque ad Dei cultum, alia deindè

ad animi ornatum, alia postremò ad hominum societatem conferuntur. Primùm igitur Deo debetur integra fides, deindè metus & reuerentia; postremò singulare quoddam amoris & pietatis studium. Vt autem de fide primùm loquamur: cui vitam credere, cuius authoritate confidere mens humana poterit, nisi tantum illius, qui solus natura verus, & immutabilis est, ex cuius immẽsitate nihil potuit vnquam decerpi; ad cuius maiestatem nihil potest accedere, cùm semper immensus, semper omnipotens, semper bonus, semper idem, sibíque similis in omni æternitate permaneat, nullum principium, neque finem habens, cùm sit omnium rerum principium & finis, mutationis totius expers; & omnia commutans; semper immobilis & quietus, & omnia mouens, atq; versans, in sempiterna naturæ constantia beatissimus. Cùm igitur omnis aliarum rerum natura continenter labatur, & fluat; ita, vt propriè nunquàm sit, cùm semper versetur in motu: solus Deus natura semper est. Neque enim quidquam ex illo præteritum tẽpus exhausit; neque ad illum quidquam futurum tempus apponet; neque tempus præsens illi fluit: neque denique spatio vllo concludi potest; cùm omnium seculorum æternitatem ipse contineat. Ego, inquit ille, sum, qui sum. Vt igitur illius natura est expers totius varietatis & incõstantiæ: ita solus est in omni sermone verissimus, in fidei conseruatione sanctissimus. Humanum ingenium à diuina mente segregatum, est fallax & fraudulentũ. Angelus ille rebellis, cùm primũ sese à Deo disiunxit, in veritate non permansit, sed ipsius mẽdacij pater extitit. Ex quo sequitur, omnia, quæ sunt

tatē illius non metuit, aut à fide penitùs abhorret, aut mentis expers est. Qui. n. Deum præsentem esse non cernit, rerumq; omnium prouidentē, iustissimoq; iudicio singula ponderantē; hic à debita fide prorsus alienus est. Qui verò hæc ita esse iudicat, non tamen Dei numen exhorret; & cū minima metuat, diuina iudicia, quæ sunt omnium maximè pertimescenda, nō formidat, neq; sentit denique, quàm horrēdū sit, vt Paulus ait, incidere in manus Domini: hic est certè summo stupore & immanitate mētis oppressus. Vt igitur vtrunque malū declinemus, est à nobis Deus sanctissimi timoris religione colēdus. Apud Moysen. n. hoc à nobis efflagitat, vt illū perpetuò metuamus, illiusq; timore ita deuincti simus, legeq; illius, quasi compedibus & manicis alligati, vt ne tātulum quidem vnquā ad suscipiendū aliquod flagitium moueamur. Vtinam, inquit, talē mentē habeant, vt timeant me, & custodiant præcepta mea in omni tēpore, vt benè sit eis, & eorū filijs in perpetuū. Cùm igitur Deus ostēdat, se id magnoperè velle, vt timor illius sit semper animis nostris iniectus: nū obscurū est, magnā religiōis partē in metu numinis illius esse cōstitutam? Iā verò, quanta charitas illi debeatur, est explicatu difficillimū: si. n. bonitatem, & honestatē, omnemque virtutis excellentiam per se diligēdā & amandā arbitramur; si accepta munera & beneficia multùm valent ad amorē alliciendū: quomodò non amore illius inflammabimur, totosque nos ad cultum illius omni impetu animi conferemus? Est. n. ille bonitas & pulchritudo sempiterna, perēnis virtutis fōs, laudis & honestatis origo, omnē dignitatis excellentiā numine suo cōtinens, ita;

ita,vt quælibet res tantum habeat bonitatis & venustatis,quantum ex fonte illius benignitatis haurire potuit.Si igitur, qui lumen aliquod venustatis,quantumuis exiguum, ab illo summo & immẽso splendore dignitatis acceperunt; sunt propter illam tenuem & obscuram similitudinem diuinæ pulchritudinis,quæ lucet in illis, amabiles atque iucundi: quo tandem amore est illa præcellentissimæ virtutis & honestatis pulchritudo complectenda?Porro autem beneficia, quæ in nos contulit,nemo,quamuis excellenti ingenio, memoriaque diuina præditus existat, poterit vllo modo enumerando percensere. Quoties enim cælum astris distinctum & ornatum aspicimus; quoties terram vestitam arboribus & frugibus intuemur, quoties multitudinem & varietatem bestiarũ animaduertimus,quoties denique totam naturam tãta cõsensione ad conseruationem salutis & vtilitatis nostræ conspirantẽ mente concipimus; toties opus est illius summæ bonitatis recordemur, quæ nos tantis opib. in omni genere locupletauit. Nobis enim,nostrisq; vsibus cęlũ,terras,maria & omnia, quæ cæli cõplexu continẽtur, effinxit.Nostrũ vero corpus aptũ & habile formauit, ad rationis obsequium;acutisq; sensibus instruxit; omniq; ratione muniuit ad salutis nostræ custodiã. Animis enim nostris ingenium,& solertiam, & acumẽ attribuit,in illis denique similitudinem & imaginẽ suam impressit,mentesq; nostras ad rerum diuinarum studium excitauit, vt tandem aliquãdo illius aspectu iucundissimo æuo sempiterno frueremur. Quid hic commemorẽ, quomodo nos sceleris tyrannide oppressos in libertatem vindicârit, filijq;

suï

ſui ſanguine animos noſtros expiârit, omnibuſq; ſpiritus ſui muneribus illuſtrauerit, diuinaque in nos ornamenta congeſſerit? Adde, ſi lubet, ſanctiſſimum adoptionis ius, adde cæleſtis illius hæreditatis amplitudinem; adde ſpiritus diuini, quo nos regit, moderationem, & inuictum illud præſidium, quo à nobis omnia capitib. noſtris impendētia mala propulſat. Hunc igitur ſummũ cōditorem, & Dominum, & optimũ parentem, qui nos tãta bonorum diuinorum copia cumulauit, non ardenter amabimus? non in animis ſemper habebimus? Non laudes illius perpetuò concinemus? nō omnes curas & cogitationes, non omnia vitæ conſilia ad cultum illius conferemus? non deniq; præ amore illius vitam negligemus, & aſpernabimur? Capitale profectò, diriſſimumq; in nos ſcelus admittimus, & iniquitatis impia fraude obligamur, cùm hoc maximè debitum officium, quod Deus à nobis præcipuè requirit, ipſi non præſtamus. Omnis enim pietas, omnis ſanctitas, omnis religio, hac numinis ſempiterni charitate cōtinetur, ita, vt qui Deum non amat, ſummæ impietatis & ſceleris vinculis aſtringatur. Si enim qui homines fraudat, ſe ſcelere alligat, quantũ tandem iniuſtitiæ ſcelus cōcipiet is, qui Deum debito cultu honoris ſpoliat? Spoliat autem Deum honore debito, qui neq; illi fidem adhibet, neque numen illius extimeſcit, neque poſtremò, quod omnium officiorũ caput eſt, amore ſummo benignitatem illius amplectitur. Triplicem enim hanc à nobis penſionem exigit, vt illi cōfidamus, illum metuamus, illũ amemus. Vt enim triplicem in Deo rationē mente cōcipimus; nam & beatiſſimæ illius naturæ æternitatē, deinde

numen cum imperandi & regendi scientia cōiunctum, postremò summā illius benignitatem ratione complectimur: ita fuit consentaneum, vt eū triplici munerū ratione colerem[9]. Sic enim fide præcellentem illius naturā, metu numen illius & imperium, amore bonitatem & beneficentiam veneramur. Hæc igitur tria nobis imperat, hæc requirit, hæc efflagitat, ad hunc sanctissimum cultum omnes illius leges & instituta referuntur. Quod vt melius possit intelligi, primum diuinæ legis caput audiamus. Ego, inquit, sum Dominus Deus tuus, qui eduxi de terra Aegypti, & è domo seruitutis. His quidem ille verbis, cùm & naturā, & imperium suum referat, beneficiumque libertatis à se tributum commemoret, nihil agit aliud, quàm vt admoneat atque præscribat, se solum esse fide colendum; &, vt sanctissimum iudicem, metuēdum; &, vt liberatorem & conseruatorē, amandum. Legis igitur exordium ita fidē sancit, vt metum incutiat; & amorē, beneficij illata mētione, cōciliet. Quæ verò sequuntur, partim ad timorē proponuntur, partim ad excitandū amorē conferuntur. Prohibet enim, nè quisquā sibi Deos fingat, aut vlla siderum, vel animantium signa consecret, honoribusq; diuinis afficiat. Neque enim honorē sibi debitum ad vllam cælestē formam transferri permittit; tantùm abest, vt muta signa cōsecrari, diuinosque illis honores institui patiatur. Quòd si quisq; secus fecerit, se sceleris vindicē, & vltorem fore pronunciat. Ego enim, inquit, sum Dñs Deus tuus fortis, & improbis infensus, qui pœnas de parentum scelerib. à filijs expeto, in tertiā & quartā ętatem, eorum nempe hominum, qui me odio persequuntur,

quuntur. Docet, eos tantùm fore ob parentum scelera pœna diuina cruciandos, qui paternorũ scelerum imitatores extiterint. Par enim est, vt, qui parentum sceleratorum vestigijs insistunt, eadem supplicia subeant, tantoq; acrius puniantur, quãtò magis hæreditariam illam improbitaté sceleris accessione cumulauerint. Fit enim plerunque, vt impiorum hominũ posteritas semper aliquid addat ad maiorũ suorum impietaté, in eoq; laboret, vt parentes suos sceleris immanitate longè superet. Tertia auté, & quarta ætate pœnam circunscribit, partim vt doceat, se multò magis ad misericordiam tribuendam, quàm ad pœnam inferendam esse propensum, eaque de causa, cùm pœnam ętate quarta terminet, misericordiam in multa sęculorum millia diffundi testificatur: partim vt ostendat, genus eorum, qui scelera sceleribus accumulant, tandem fore penitùs extirpandũ, eorumque nomen de hominum memoria tollendũ. Cùm enim parentum scelerib. minimè contenti ad teteriora indies facinora concitẽtur, eisdemque improbitatis vestigijs ad sceleris summum tandem perueniant; iuris diuini ratio flagitat, vt illud genus extinguatur, & deleatur, neque vltra quartã, verbi gratia, hominũ ætatẽ duret; nè exemplo suo totum humanum genus contaminet; atque, quasi quadam pestifera cõtagione, corrumpat. Hoc quidem igitur ad metum numinis impietate offensi proponitur. quod autem cõtinuò sequitur, ad excitandum illius amorem pertinet. Dicit enim, misericordiam suam erga piorum hominũ nationé fore sempiternam. Sequũtur duæ leges, quarũ vna à periurio deterret, seque tanti sceleris vindicem

fore profitetur: altera ad pietatis officium, & diuini amoris studium adhortatur. Nè assumas, inquit, nomen Dei tui vanè, hoc est, nè periurio nomen illius violato. Addit deinde, neque enim ille tantũ scelus dimittet impunitum. Lex autem quæ sequitur, tanta fuit religione perscripta, tantisque in locis atq; tam sæpè repetita, vt facilè appareat, in ea esse aliarum legum robur atque firmamentũ. Quænam tãdem ea est? illa nempe, quæ sabbathi otium sanxit, nullumque opus, nè à seruis quidem & ancillis, illa die patrari permisit. Quid igitur? adeóne est Deo cessatio iucunda, vt ea de causa noluerit quidquam aliud esse tanta diligentia præscriptum, & tam sæpè in sanctis literis vsurpatum? cessatio quidem minimè Deo grata est: illud tamen munus est illi omnium gratissimum, quod sine aliorũ vacatione commodè obiri non potest. Quod nam tandem illud est? acceptorum beneficiorum recordatio, frequens & assidua diuinæ beneficentiæ commemoratio, ingenium ad ea munera, quæ accepimus, animo recolenda, alacriter incitatum, totus denique animus ad Dei laudes referendas, omnique mente celebrandas incensus. Hoc namq; nostrum potissimum munus & officium est, vt nunquam memoriam tantæ benignitatis intermittamus; Deoque, qui tantis nos donis ornauit, immortales gratias habeamus, & debitam gloriam tribuamus. Sic enim & accepta beneficia tuebimur, & amplioribus muneribus & donis augebimur. Vt enim diuinæ opes ingratis elabuntur, & excidunt: ita grati atque memores eas facillimè conseruant, maioraque indies & ampliora virtutis ornamenta consequuntur. Nihil igitur est

nobis

nobis tanta cura & studio prouidendum, quàm vt diuina beneficia semper in memoria nostra penitùs insideant, neque ea vnquam ex animis nostris effluere patiamur, omnemque vitæ studium in diuinæ bonitatis prædicatione ponamus. Sed quia vitę curis distentus animus & infinitis occupationibus impeditus, ab hoc diuinæ laudis studio sæpè deducitur, neque facilè in tanta rerum humanarum turba & colluuione hoc officium tueri, atq; sustinere potest: nè paulatim eos Dei obliuio caperet, & negligētia religionis omnibus simul bonis euerteret, commodum fuit, septimo quoq; die instaurari atque renouari numinis memoriam, Deique summi benignitatem illius mentione crebriùs repetita, vehementius animis insculpi. Vt igitur hoc fieri commodè posset, opus erat, vt illo die ab omnibus curis & publicis & domesticis vacarent, vt tota mēte in studium religionis & sanctitatis incumberent. Idcircò fuit olim capite sancitum, si quis ex Hebræis sabbatho aliquod opus efficeret, nisi quod ad religionis cultum pertineret. In vnū autem locum omnes conueniebant; vt, cùm omnes in Dei bonitate debitis laudibus celebranda, vna mēte atque vna voce conspirarent, quilibet eorum multitudinis ipsius consentientis oratione concitatus; ipsius Dei amore vehementius incēderetur. Triplicis autem beneficij memoriam necesse erat illa die replicari. Primum erat rerum omniū procreatio: alterum deindè gentis vniuersę liberatio: tertium postremò sanctitatis & religionis institutio. Vt igitur agitarent animis, quàm admirabili vi, sapientia, & bonitate Deus cælum, terram, & maria, & vniuersam denique naturam effecerit; quan-

sa deindè benignitate gentē illius fidei cōmissam è durissima seruitute liberârit; quibus postremò sacris illam sibi deuinxerit, & ad omnia munera sanctitatis instruxerit: sabbathū, hoc est, quietē & otium, (id enim hæc vox apud Hebræos sonat) die septimo consecratum fuit. Et quia primùm beneficium, quod animis occurrebat, illo præsertim tempore, quo nondum homines maius vllum facilè cogitare poterant, erat vniuersę naturę cōstitutio; cōsentaneum rationi fuit, vt illum potissimum diem festum agerent, quo primùm natura perfecta, suisq; numeris absoluta, omnibus muneribus suis perfectè fungi cœpit. Ob id igitur, cùm Deus septimæ diei otium sanciret, eam rationē apposuit, quod sex diebus cælùm, & terram, & omnia, quæ cæli ambitu coercētur, effecisset; & septimo tandē die ab illa prima rerum omnium molitione conquieuisset, quasi admonens, vt parēti & cōditori rerū omnium gratias agerent; illumq; ob tam admirandā fabricam assidua prædicatione celebrarēt. Alibi verò iubet eos esse memores libertatis, quam fuerant ope diuina cōsequuti; in cuius beneficij memoriam præscribit, vt omnibus sabbathis ferias agant, neque ipsi solum, verū & serui & ancillæ, atque adeò boues & iumenta, summo otio fruantur, neq; aliquid deniq; eo die seruiat. Parū enim conueniat, vt eo die, qui erat libertatis memoriæ consecratus, aliquid sibi seruire sinerent. Memento, inquit, quòd & ipse seruieris in Aegypto, atq; inde eduxerit te Dominus præsenti numine suo, firmoq; præsidio & inuicto. Adiungit autem continuò: Idcircò pręcepit tibi, vt obseruares diē sabbathi. Quomodo autē eo etiam die sanctitatis &

tis & religionis beneficium erat animo retractan dum, alio capite legis fuit diligentissimè præscriptum. Videte, inquit, vt sabbathum meum custodiatis. Signum enim est inter me & vos, vt sciatis, quòd ego sum Dominus, qui sanctos efficio vos. Cùm igitur sabbathũ ob eam causam otio sancto consecrare præcipiebat, vt naturæ operibus admoniti, & partæ libertatis monimentis quàm plurimis excitati, & sacris sanctissimis incredibili religione procuratis instituti, intelligerent illũ summum Dominum esse naturę totius opificem, generis humani liberatorem, totiusq; puritatis & sanctitatis authorem, eum, laudibus summis efferrẽt: nõne liquet sabbathi legem summum studiũ pietatis, amorisque diuini fuisse complexam? Non is igitur sabbathũ ritè colit, qui vnum diem nimis superstitiosè colendo, pietatis maxima munera & officia negligit: sed qui totam ætatem in diuina bonitate celebranda consumit. Neque enim solùm est septimo quoq; die laudibus diuinis vacandũ; sed omnis vita ad hoc vnũ sanctissimum studiũ conferenda. Semper enim sabbathũ obseruat, qui fidem ritè colit, quemadmodum Isaias ait: Custodiens sabbathũ, nè polluat illud, custodiens manus suas, nè quidquam mali faciat. Hinc certè planum fit, Isaiæ mente & sententia verum sabbathum innocẽtia contineri, quod alibi multò vberiùs explanat. Sic enim inducit Deum cùm populo suo loquentem: Si auerteris pedem tuum sabbatho, ne obsequaris voluntati tuæ, in die sancto meo, illumque iucundum & sanctum habueris, & ita Dominum colueris, vt nullo modo vijs tuis ingrediaris, neq; tuę ipsi⁹ cupiditati obsequaris,

ris, neque verba tua pronuncies, tunc percipies voluptatem à Domino. Locabo enim te in summo dignitatis fastigio, & in patriæ hæreditatis possessione constituam. Hactenus quidem ille, è cuius sententia poterit exploratè cognosci, omnem sabbathi sanctitatem esse in vna fide collocandam. Qui enim vacat à scelere, cui est otium à libidine; qui cupiditate suæ resistit, vt Dei iussis obtemperet; qui sensus suos repudiat vt Dei mentem inspiciat; qui seipsum deserit, vt Deo coniungatur: is sabbathum sanctissimè colit. Quod quoniam fidei munus & officium est; sequitur, vt omnes, qui Christi fidem sanctissimam habent, ipsiusque Domini vestigia persequuntur; sabbathum ritè custodiant. Cùm autem fides perpetuò retinenda sit, necessariò colligitur, omnem fidelis hominis vitam esse sabbathũ nominandam. Cùm igitur priscum illud sabbathum, quod perpetuitatem fidei, & summam iustitiæ pacem adumbrabat; fuerit totum Dei gloriæ consecratum: restat, vt nõ septimũ quemque diem tantùm, sed omnem vitam ad illius gloriam destinemus: &, quantum conniti animo, labore contendere, industria consequi, atque, vt rectius dicã, quantum fidei excellentis viribus excitati poterimus; tantum ad bonitatem illius celebrandam cõferamus, & sic tandem fiet, vt amoris diuini facibus inflammemur. Hæc igitur prima diuinæ legis capita ad summam iustitiæ partem, quæ tota in religione consistit, conferuntur. His cùm paremus, debitum honorem Deo persoluimus. Quanquam enim Deo nemo potest gratiam referre, eum tamẽ illi gratiam debitam ob accepta beneficia persoluere dicimus, qui ea præstat, quæ Deus à nobis

exi-

exigit. Id autem solùm exigit, quod pro nostra tenuitate & imbecillitate efficere possumus. Possumus autem, illius ope firmati, primùm quidem fidem omnibus illius dictis & promissis adiungere: deindè sanctissima illius iudicia pertimescere: postremò, quod omnem rationem beatę vitæ complectitur, amore illius incendi & incitari. Hæc autem illa sunt tria munera, quę Deo debita esse diximus, quibus à nobis perpetuò colẽdus & obseruandus est, si volumus iustitiæ decus & amplitudinem retinere. Nunc autem, quid nobis ipsi debeamus, explicandum est. Hoc autem totum est à primo illo pietatis & iustitiæ munere colligatum. Necesse enim est, vt, qui semper in Deum intuetur, illius in se lumen recipiat, seque totum ad illius similitudinem accommodet. Etenim, si tales plerunque euadimus, quales ij sunt, ad quorum nos studium adiungimus (fieri enim vix potest, vt eorum mores & studia non imitemur, quos laude dignos existimamus:) multò certè magis, qui sese ad Dei studium & amorem applicant, similitudinem illius arripient. Multò enim maiore motu animi concitantur, qui se ad Deum amandum, quàm qui ad homines obseruandos conferũt. Qui enim in Dei studium incitati sunt, tota mente in amorem virtutis summæ atque sempiternæ rapiuntur: qui verò hominibus dediti sunt, instabili & incerto iudicio plerunq; simulachrum inane virtutis ipsius admirãtur. Et homines quidẽ, quantũuis clari & spectati, nullam vim ad se sequendos & imitandos suppeditare possunt: at Deus mentẽ illustrat, ingenium acuit, animum roborat, eumq; format & fingit, vsque eò, dum formæ suæ simili-

tudi-

tudinem in illo non squalore & illuuie fœdatam, aut aliqua flagitij contagione maculatam; sed claram & nitidam, & diuino quodam splendore fulgẽtem, imprimat. Hinc igitur existit illa diuina vitæ constantia, ille cultus animi, illa morum grauitas, illud honestatis decus, illa mentis altitudo, rerumque humanarum contemptio, illaque postremò totius virtutis concinnitas & pulchritudo, quę sui admiratione defixos eorum oculos tenet, qui illam aspiciunt. In hoc igitur ornatu animi conseruando officium nostrum collocari debet, si cupimus nobis ipsis, quod nobis debemus, exoluere. Aliter enim nos ipsi animi nostri statũ nefariè prodimus: neque solùm in nos ipsos iniusti, sed in Deum scelerati sumus. Vt enim si summus quidã princeps villam magnis sumptibus ædificaret, marmore parietes, auro laquearia, & õnes fores obduceret, pulcherrimisque pauimentis atria, cellas, intercolumnia, & ædes denique vniuersas cõsterneret, si hortos etiã, & pomaria singulari ordine & diligẽtia cõsereret, in quibus se, quoties commodũ esset, oblectaret, eaque omnia villico suo colenda & custodienda cõmitteret, si villicus Domini imperium contemnens, non modò hortum succrescentibus spinis vastari sineret, verùm etiam septa reuelleret, & feras etiam immanes ad omnia proculcanda immitteret, & incitaret, ædes etiam illas magnificas inflammaret: quænã tandem satis digna pœna posset à Domino in serui illius vel desidiam, vel scelus & immanitatẽ constitui? Sic & nos, cùm ad Dei sedem & domicilium, manibus illius ædificati simus, & quasi consepti agri, diuinis virtutũ omnium plantis admira-

mirabili ratione & diligentia consiti,& in nostri ipsorum custodia constituti; si desidia, & scelere nostro Dei ipsius viridarium & hortum flagitiorũ spinis & veprib⁹ obrui sinimus, neq; statim, quod illius amœnitati & fertilitati officit, amputamus: si legis diuinæ metum, quo quidem, quasi sepimento, vallati sumus, sensim labare, atq; tandem ruere patimur; si cupiditatis immanitatem ad omnẽ virtutis cultum vastandum in animos nostros immittimus; si postremò regiæ diuinæ magnificentiã summumque diuini óperis artificium, quod in florenti animi statu perspicitur, furore nostro conuellimus, atque coniectis vitiorum facibus inflãmamus: quo tandẽ exhausto supplicio, pœnas tãto sceleri debitas persoluemus? Cùm igitùr honestatem, cũ dignitatem, cùm animi moderationem, cũ omnium virtutum decus, & ornamentum retinemus, & florentem animi nostri statũ summa diligentia conseruamus: non modò nobis ipsi consulimus, sed etiam ipsi Domino operam damus. Munus enim nobis assignatum, vt fideles serui, diligẽter exequimur. Quàm diu verò homo statum suũ tuetur, & omnia virtutis ornaméta, diuina benignitate parta conseruat; cùm sit Dei hortus iucũdus, & amœnus, fanumq; sanctissimũ, mentisq; diuinæ sacrariũ; nullis scriptis legibus indiget; cùm summam illam legem pectore inclusam contineat. Facillimè igitur videbit (quod erat in tripartita officiorum diuisione postremum) quid hominibus debeat: idque benignè & non grauatè præstabit. Primùm quidem igitur in parentes suos, quorum opera fuit in vitam ingressus, nunquã ingratus existet; sed eos præcipuo quodã studio colet, & obser-

obseruabit, & omni pietate prosequetur. Deinde eos in parẽtum numero habebit, qui præsunt Reipub. animoque patrio omnium saluti & incolumitati prospiciunt. Tum illis etiam, quasi parentibus, pietatem pręstabit, à quibus magnum aliquod beneficium accepit: &, quò beneficium amplius est, eò magis elaborabit, vt gratiam referat; atque vicem eò maiore cumulo rependat, quò magis in æqualibus donis beneficus existimãdus est, qui primum contulit beneficium, eo, qui alterius benignitate prouocatus, acceptũm donũ pari & ęquali dono remunerat. Benignitate igitur certabit, &, nè in hoc præclaro certamine vincatur, obnixè contendet. Nullum enim maius est cõcordiæ vinculum gratiã atque remuneratione. Id autem impulit olim Atheniẽses, vt fanum Gratijs in media vrbe dedicarent. In quo significabant, omnem ciuilis societatis rationem Gratiarum quasi quodam numine contineri. Gratia nanque parit gratiã, & animos alios ex alijs nectit, & vniuersos denique ciues, cùm optima fide tribuitur, beneuolẽtia non mediocri conglutinat. Est igitur in gratis animis magnum quoddam iustitię munus, & summum totius Reipublicæ firmamentum. Idcircò Deus in primo legis capite, quod ad hominum inter homines conuictũ & societatem pertinet. proposito præmio, mortales ad remunerationem allicit, & inuitat. Parentes, inquit, colito, vt diu viuas in terra, quam Dominus Deus dabit tibi. Consentaneũ rationi videbatur; vt, qui gratus esset in eos, per quos vita communi frueretur, in ea ipsa vita diutissimè pmaneret, & ad immortalis vitæ pręmium fieret plerunque etiam hæc vitæ mortis accessio:

ceſſio. Vndè colligitur, nũquam memorem & gratum animum præmio carere, ſed eodem genere bonorum à Deo augeri, & cumulari, quorum memoriam conſeruat. Hæc igitur dum ille, qui Dei legem non modò mente & ratione, ſed etiam ſummo ſtudio & volũtate complectitur, animaduertit; non tantum parentes, verùm & Reipub. tutores & conſeruatores, & eos, quorũ vel diſciplinis excultus, vel præſidio & vigilãtia defenſus fuit, vel à quibus denique magnum aliquod beneficiũ accepit, libenter & ſtudioſè venerabitur. Deindè, quod eſt conſequens, patrio animo vxorem, liberos, & familiam vniuerſam, ſuæ fidei & patrocinio commiſſam tuebitur. Tum cognatos & propinquos, & ciues, quib9 ſe neceſſitudine ſanguinis & communione iuris implicatum eſſe conſiderat, charos habebit. Excurret deindè lõgius; &, cùm in generis humani principiũ intuebitur, & animaduerterit vnam eſſe omnibus ſtirpem, vnam & eandem naturæ rationem, vnum denique omnibus conditorem, & Dominum, omnibus ex æquo conſulentem, & prouidentem, & cunctos homines ad præmium immortalitatis euocantem: non dubitabit quemlibet hominem, quamuis externum & peregrinum, & plurimum à ſuis moribus abhorrentem, ciuem tamen, & propinquum, atque adeò fratrem appellare. Qui autem hoc animo eſt in externos; quã tãdem charitate eos proſequetur, cũ quibus eſt ſacrorũ religione, fidei ſanctitate, diuinæque agnationis iure coniũctus? Nihil enim poteſt excogitari, quod fortiori vinculo conſtringat animos, quàm eiſdem ſanctiſſimæ religionis ſacris initiari, eiuſdem ſpiritus afflatu concitari, eiſdem

bonis affluere, eundem parentem & conseruatorem agnoscere, & vna denique sempiterni iuris societate contineri. Cùm verò quilibet Christianus, si verè hoc nomen vsurpat, neque diuinũ genus ementitur, tanto amore singulos Christianos complectitur: quanto tandem studio pro vniuersis laborabit? Quàm libenter pro Christi Ecclesia capitis certamen adibit? quanta animi magnitudine vitam, cùm opus ita fuerit, pro illius salute profundet? Hęc enim nobis patria est, hæc ciuitas, hoc natale solum, pro cuius defensione est nobis perpetuò dimicandũ, si cupimus huic sanctissimæ matri debitam pietam prestare; illiusque vestigia persequi, qui pro Ecclesiæ sanctitate mortem ardenter expetiuit. Sed non est mirandum, eum esse amore totius Christianæ Reipublicæ, quæ omnes omnium necessitudinum sanctitates complexa est, vehementer inflammatum, qui nullum hominem alienum putat, omniumque mortalium propter naturæ vinculum se debitorem esse profitetur. Qui autem sic in singulos homines animatus est, quomodo tandem adduci poterit, vt alicuius sanguinem, & vitam petat? vt alterius pudicitiæ labem inferat? vt pecunia aliquem defraudet? vt denique nomen cuiusdam falsa infamia deformet? Facillimè igitur ijs præceptis, quæ continuò sequuntur, obtemperabit, nempè: Nè occidito: nè mœchus esto: neuè alienum in rem tuam nefariè conuertito: neque fratris tui nomen falsa infamia maculato. Intelligendum autem est, hac lege non solùm facinoris effectũ prohiberi, verùm etiam facinoris initia resecari. Hęc enim est, vt ipse Legislator apud Matthæum interpreta-

pretatur, legis mēs & sentētia, vt ita se quisq; à cędæ contineat, vt odium & iracundiam refrenet; ita libidini obsistat, vt oculorū etiam petulantiam coerceat: ita manus ab opibus alienis abstineat, vt sua potiùs ad aliorum fructum conferat. Neque enim illud est silentio prætereundum, ea lege quà prohibetur crudelitas, humanitatem & clementiā præscribi: quà verò iubetur obuiā ire libidini, castitatem & puritatem sanciri: quà verò deterremur à furto & latrocinio, ad liberalitatem & beneficium omnes incitari. cùm lex vetat, nè labem aliorum homini falso testimonio inferamus, id etiam præcipere, quantum possimus, hominū famæ & dignitati consulamus. Et, quia omne sceleris & iniuriæ seminarium, in nefariæ cupiditatis impetu consistit; postremò loco iubemur omnes libidines compressas & edomitas habere, vimq; ipsius effrenatę cupiditatis extinguere, omnesq; iniuriarum radices extirpare. Idcircò ad maiorem legis explicationem additum est: Nè proximi tui domum, nec vxorem, neq; seruū, neque ancillā, neque bouem, aut asinum, aut aliquid aliud nefariè concupiscito. Nullo igitur modo est cedendū libidini, si legem seruare cupimus, sed est omnis illi' impetus & inconsiderata temeritas rationis imperio cōstringenda: nè simul & nostri animi statum perturbet, & in aliorum perniciem erūpat. Omnis autē legis summa, quod ad iùs humanę societatis attinet, in hoc consistit, vt ea hominib. tribuamus, quæ nobis ab ipsis tribui cupimus. Hanc esse legis mentem, huc Prophetarum omniū scripta dirigi, Christus ipse, qui legem dedit, & Prophetas erudiuit, affirmat. Charitate igitur, quē admo-

dum Paulus ait, omnis legis perfectio continetur. Reddite, inquit, omnibus quod eis debetur; cui tributum, tributũ; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. Nemini quidquã debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Ostendit reliqua omnia debita eiusmodi esse, quę possint facillimè dissolui: solam charitatẽ ita semper nos omnes astringere, vt nequeamus vllo modo vinculis illi⁹ iucũdissimis expediri. Qui enim pecuniã soluit, eã minimè debet: charitatem verò quãuis omnibus impẽdamus, eã nihilominus debemus. Nã eam ad tribuendam non tam singulariũ hominum meritis, quã naturæ necessitudine sempiternoq́ue legis diuinæ iure sumus astricti. Nullum igitur tempus est, in quo possimus hoc sempiterni iuris nexu solui, atque quasi ære alieno liberari. Vt autem magis doceat, quomodo lex omnis sit in charitate collocanda, consequenter adiungit: Qui enim alterũ diligit, perfectè legẽ seruauit, siquidem illud: Nõ mœchaberis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, nõ concupisces, & si quod aliud præceptum est, hac oratione in summa comprehenditur: Diliges proximum tuũ, sicut te ipsum. Dilectio proximi malũ non operatur. Perfectio itaque legis, est dilectio. His quidem verbis Paulus admodum luculenter explicat, quod sit illud officium, quod omnibus hominibus debeamus, cuius egregia functione, iustitiæ vis & ratio cõtinetur. Tria sunt igitur ea, ad quæ sunt omnia iustitię munera reuocãda, pietas, honestas, & humanitas. Pietate Deũ veneramur: honestate animum excolimus: charitate & humanitate genus humanum nobis iure deuincimus. Is igitur

gitur eſt iuſtus, qui religione pius, virtute honeſtus, charitate benignus eſt. Is enim ſolꝰ omnia vitæ munera diuina lege moderatur, & ſuā rei cuique dignitatē tribuit; in quo eſt, vt ante diximus, omnis iuſtitiæ ratio conſtituta. Itaque colligitur, omnem iuſtitiam religionis, & dignitatis, & humanitatis ſtudio contineri. Vt autem ex pietate in Deum omnis animi dignitas exoritur: (omnis enim recta animi conſtitutio ope diuina cōficitur: hanc autem pij tantùm, qui ſe ad Dei imitationem conferunt, aſſequuntur:) ita ex animo benè conſtituto, benignitas atque iuſtitia in homines exiſtit. Neq; enim quiſquā poteſt malum alteri machinari, niſi ſit ipſe prius bonis omnibus euerſus. Omnis enim iniuria, ſiue vi, ſiue fraude comparata ſit, naſcitur ex impetu & commotione animi nefariæ cupiditatis magnitudine perturbati, & ab omni conſtantia deducti, peſtiferiſque morbis perculſi & abiecti. Quandiu igitur animus ſtatum ſuū tenuerit, tantum abeſt, vt alicui nocere velit, vt potiùs omnibus prodeſſe ſtudeat, vt hac benignitate Deum maximè veneretur. Eſt enim charitas & beneficentia ſacrificium ſanctiſſimum, Deoq; gratiſſimum. Omnia igitur iuſtitię munera à pietate in Deum, quaſi à capite fluūt: & ad eam rurſus admirabili cōuerſione referūtur. Cùm autem, vt dictum eſt, tres ſint iuſtitiæ partes; nempè, religionis ſanctitas, animi dignitas, & ea, quæ ſola plerunque commune iuſtitiæ nomen aſſumit, quæ videlicet iuris æquabilitate, atque morum benignitate, hominum inter homines ſocietatem continet: prima ſacerdotes facit, poſtrema verò Reges. Qui igitur animum gerit moribus egregiè conſtitu-

tum;& sanctus quidã sacerdos,& magnus Rex exi stimandus est. Primũ enim, si is sacerdos est, qui sciẽter rem diuinam facit,& hostijs Deũ placat, numẽque illius purè & castè veneratur; cur eum sacerdotem minimè appellabimus, qui Deum fide colit, qui sacrificia laudis immolat, qui vitæ sanctimonia litat, qui denique sese hostiã ad aram statuit? Se enim ipsum immolat, atque in Dei honorem cædit, dum cupiditatem resecat,& corporis petulantiã comprimit, omnesq; peccati sensus extinguit, animũque à corporis contagio, quantũ potest auocat, vt nihil eum impediat, quò minus in terris manens cælestem vitam incenso mentis studio meditetur. Hæc autẽ sunt sacrificia diuinæ maiestati decora; hæc munera diuinæ menti gratissima, nempè, quæ nixa Christi meritis & sanctitate, pacem à Deo facillimè consequũtur. Sacrificiũ inquit, laudis honorabit me. Tũ alibi: Inuoca me in die afflictionis & exaudiã te, & honorabis me. Tum etiam: Sacrificate sacrificiũ iustitiæ. Illud itẽ in quo vir sanctus docet, suffimẽta fragrantissima, quorum odor in intimum cæli aditum penetrat, esse in iustorum hominum precibus assiduis constituta. Dirigatur, inquit, oratio mea, sicut incẽsum munus in conspectu tuo. Eleuatio manuum mearũ sacrificium vespertinum. Hæc igitur sacrificia sanctissima qui procurant,& in eo laborant, vt Deũ fidei donis & muneribus, veræq; religionis sanctitate, non sibi tantũm, sed etiam vniuerso generi humano propicium efficiant, ij profectò casti & religiosi sacerdotes habendi sunt. Si verò Rex is magis censendus est, qui regio animo & disciplina præditus est, eo, qui seruit libidini & impuritati, quã-

uis multis rationib. imperet: certè multò magis regis nomē in quemlibet hominem iustū conuenit, quàm in principem maleficum, & iniustum, potentia sua ad suorum pestem & exitium intemperanter abutentem. Vt enim fas non est, eum Musicum nominari, qui totum diem canit, si absurdè canit; sed eum, qui canēdi artem tenet, quamuis tacitus sedeat: ita neque rex appellādus est, qui stultè nimis imperādo Reipublicæ statum labefactat, sed is, qui regnandi scientiam adeptus est, quamuis nullo publico munere fungi videatur. Est autem omnis regia disciplina in vna iustitia collocanda: ex quo efficitur, eum, qui iustitiam colit, esse in dignitate regia locatum. Diuinam itaq; mentem & rationem semper intuetur, omnia vitæ cōsilia ad legem illam sempiternam dirigit: officiorum omnium momenta æquitatis diuinæ trutina perpendit: atque postremò nihil nisi de supremi Regis sententia sancit atque præscribit. Sibi igitur pro dignitate imperat, omnes affectiones suas regit & temperat; & alias quidam partes animi continendo, alias verò sapienter excitando, totum animum sibi inter se consentientem efficit, & florentem opibus, omniumque diuinorum bonorū affluentia beatum. Hic igitur, qui animi sui statū diuina lege componit, est, qui alios potest legitimo imperio moderari: non is, qui, quantum id munus esset, ne suspicari quidem potuit, & quasi ad ludum, ita ad tractandam Rempublicā accessit. Qui enim sibi ipsi nō imperat, quomodo alijs imperabit? qui suam cupiditatem minimè coercet, quomodo aliorum intemperantiam resecabit? qui bellis intestinis agitatur, quomodo ciuitatis

pacem & otium constituet? qui est libidinis effrenatæ mancipium, quomodo libertatem aliorum defendet? qui nunquàm è mendicitatis sordibus emersit, quomodo ciues suos opibus locupletabit? qui curis anxius, infelix, & ærumnosus qui denique (vt vno verbo dicam) miserrimus est, quomodo ciues florentes ac beatos efficiet? Cùm igitur ciuitatis otium, libertas, dignitas, opulentia, securitas, atque beatus denique ciuitatis status Regi propositus esse debeat: liquet certè, eum regnũ administrari non posse, qui neque pacem, neque libertatem, neque honestatem, nec opes vllas animi possidet, estque omnibus simul malis implicatus. Quòd si nequam homo & iniustus, est regio nomine indignus; sequitur, vt iustus eo iudicetur esse dignissimus. Licet enim sit ab omni publici muneris functione remotus; id tamen, quod ad regium officium pertinet, diligenter exequitur. Quantum nanque animo contendere, studio niti, diligentia consequi potest: tantum in omnium fructum & vtilitatem confert, omnemq; mentem in publica salute defigit, eaque tandẽ charitate vniuersum genus amplectitur, vt pro salute omnium mori cupiat. Nullum igitur locum, cũ adest opportunitas, vel accusandi, vel castigãdi, vel admonendi, prætermittit: nullumque pro iustitiæ defensione periculũ recusat; sanguineque suo cupit omnium salutem constitui. Sic enim sequitur maximi illius Regis exemplum; qui, vt suos à mortis ipsius faucib⁹ eriperet, crucem spontè sua subiuit. Cùm autem ad hanc laudẽ Reges spectare debeãt; vt, commodorum suorũ, cùm opus ita fuerit, obliti, vniuersæ Reipublicæ incolumitati prospi-

ſpiciant:qui tandem erunt Reges exiſtimandi? Illine,qui commodorum ſuorum cauſa ciues euertunt?an qui vitã negligunt,vt omnium vitam tueantur?qui ſcelerum exemplis ciues ſuos corrumpunt?an qui virtutis exemplis eos ad omne genus honeſtatis erudiunt? qui miſeros homines ab humanitate ad feritatem transferunt? an qui ſtudio diuinæ virtutis imitandæ multos mortales incendunt?qui poſtremò homines à Deo alienãt?an qui homines cum Deo coniungunt? omnis enim beatæ vitæ ratio in hac coniunctione, quæ nobis eſt cum Deo,continetur.Rex autem,ſi verè Regis nomen obtinet,cùm id ſpectare debeat,vt ciues beati ſint:ſequitur,vt nihil ſit tãta cura & ſtudio prouidendum, quàm vt omnes ciues, Deo pietatis cultu,fideique ſanctitate deuinciat. Nihil igitur tam pertinet ad Regis officium,quàm inſtaurandæ ſanctiſſimæ religionis ſtudium. Non igitur hi ſunt habendi Reges, qui religionem negligunt; ſed qui religionem ſanctiſſimè colunt.Illi enim perimũt, hi conſeruant:illi à Deo diuellunt,hi Deo adglutinant: illi in ſempiternam miſeriam detrudunt, hi ad ſempiternam gloriam deducunt. Illi igitur, quos iuſtitiæ furor exagitat, tyranni truculentiſſimi ſunt exiſtimandi: hi verò, qui iuſtitia florent,Reges optimi iudicandi. Semper enim erunt ciuibus ſuis ſalutares, maximè autem, cùm tam præclarè cum hominib. actum fuerit,vt perindè,atque digni ſunt,in Reipublicæ adminiſtratione collocentur.Nacti enim materiam animorũ ſuorum prudentiæ & magnitudini cõſentaneum, diuitias ſuas explicabunt, regiamque virtutem multò, quàm anteà magnificentiùs in publicam

ſalutem conferent. Tunc igitur reuiuiſcet innocentia, emerget libertas, virtus excitabitur, omnes opes auctæ & amplificatæ ſummam communibus rebus tranquillitatem afferent. Quod ſi aliquid fuerit aut inteſtino ſcelere intra ciuitatem tumultuatum, aut aliqua vis externa muris appropinquauerit, ijs armis tecti erunt, vt à ſuis facillimè perniciem depellant. Nam, cùm multùm poſſit hominum conſenſus & conſpiratio in communi ſalute defendenda, tum contra opes, diuinæ voluntatis conſenſione ſtabilitas, ſempiternoque diuini amoris fœdere cõfirmatas, quis poterit in acie ſtare? Sic igitur eueniet, vt nũquàm poſſit illis afferri pernicies, qui ſeſe totos iuſtorum hominũ moderationi commiſerunt, eiſque fidem præſtát, quam à principio dederunt. Hi enim & ſacerdotij religione Deum hominibus placant: & rurſus homines ad Deum ſanctis inſtitutis & legibus adiungunt. Hac autem Dei cum hominibus coniunctione permanente, neceſſe eſt, vt omnes ſint & à malis tuti, & bonis omnibus afluentes. Veriſſimè quidem fuit olim dictum à Stoicis, ſolum ſapientem eſſe liberum, regem, pulchrum, lautum, copioſum, & opulentum: quamuis, quis eſſet ille ſapiens, minimè vidiſſent. Sapiens enim eſt is, qui non humanis diſciplinis, ſed diuinis inſtructus eſt. Is enim ſolus ſummam & altiſſimã bonorũ omnium cauſam videt, & viam beatæ vitæ non ignorat, & omnes rationes immortalis gloriæ conſequendæ tenet, & in diuinam mentem ſemper intuetur, & ad ſempiternam legem officia omnia dirigit. Cùm igitur mentem diuino lumine illuſtratam gerat; res peſtiferas arcet, ſa-

lutare

lutares accersit, infima despicit, supera concupiscit, tenebras odit, lucem amat, in illamque curis omnibus intétus nunquam à iustitiæ via deflectit, Is igitur solus liber est, cupiditatis enim tyrannide liberatus, nihil agit, nihil molitur, nihil decernit inuitus; sed cum summa iucunditate omnia facinora præclara suscipit. Rex item solus censendus est. solus enim tum se, tum alios regere potest; & communem salutem, cùm ei commissa fuerit; imperio & moderatione sua stabilire. Pulcher etiam is solus est, in cuius animo nihil discrepans & dissentaneum inueniri potest: sed admirabilis omnium partium inter se conuenientia; cuius oratio cum mente, cum oratione verò vita consentit; qui diuino lumine splendet, & clarioribus indies ornamentis afficitur; cuius denique tam honesta & liberalis species est, vt animi decore & dignitate, diuinę pulchritudinis speciem repræsentet. Quid autem de gaza dicam, quam iusti non habent in arca, sed in animo, & in cœlo cōditā? Nullo igitur modo potest aut latrocinijs diripi, aut calumnijs auerti, aut fluctib. obrui, aut tempestate corrumpi, aut infidelitate comminui, aut vetustate consumi. Quid denique vel ad emolumentum, & fructum, vel ad vitę decus & ornamétum illis deesse potest, qui sunt ipsi bonorum omnium authori, totiusq; honestatis principio, sempiterno fœdere copulati? In hoc auté fœdere, quo mentes puræ & castæ cum diuina mente coniunguntur, omnis iustitiæ ratio cōsistit: ita, vt nihil sit aliud iustitia, quàm Deo coniungi; nihil aliud iniustitia, quàm ab illius cōiunctione diuelli. Vnum siquidem est totius iuris initium, vnus æquitatis

& iustitiæ fons, vnus denique rerum modus atque mensura, qua cuncta formanda, & metienda sunt, & ad quam omnia, quæ in aliquam ordinis rationem includuntur, sunt necessariò reuocanda; nempè, mens illa beatissima, quam eandē legem sempiternam appellare licet, omnia imperio sempiterno deuinciens. Non igitur potest alia iustitiæ regula, legumque omnium principium assignari, quàm illud præcellentissimum Dei numen, natura simplex, virtute multiplex, virib. infinitum; quod omnia coercet, & continet, admirabilique ratione regit atque moderatur. Vndè colligitur, omne iniustitiæ fundamentum esse in superbia, & infidelis animi contumacia ponendum. Nec enim aliud est iniustitia, quā rebellis animi distractio, qua sese ab illo iuris fonte disiungit, tantaque dementia deprauatur, vt existimet posse se absq; Dei gratia & singulari illius ope consistere. Omnia igitur mala mentem illius hominis miseri, qui sese à diuina gratia detrahit, protinus insequuntur. Lux enim eripitur; nox offunditur; cupiditas incitatur; furor inuadit; amentia vexat; & animum curis cōfectum, dilacerat; & pro decore & dignitate, flagitium, dedecus & turpitudo dominatur. Nec enim est interim, cur in tantis malis quisquā naturę imbecillitatem accuset. quamuis enim nulla esset nobis cum corpore societas, nullum cum terrestri natura commercium, quamuis humana mens esset ab omni concretione mortali secreta & libera, ita vt nullis morbis corporis impediri posset, quò minus verum inquireret; nullo tamē modo per se posset officio fungi, statumq; suum tueri, & incolumem à clade & interitu conseruare.

Nulla

Nulla enim erat mentibus illis, quæ à cœli fastigio deciderunt, cum corporea aliqua mole cōiunctio: quæ tamen, cùm primum in se ipsis omnia pō suerunt, vanissimisque cogitationibus inflatæ suspicatę sunt, sese ope diuina minimè indigere, naturæque præsidijs innixæ, Dei pręsidium neglexêre; confestim corruerunt, atque supernè cadentes, multò sese grauius afflixerunt, quàm si ex minore dignitatis gradu concidissent. quò enim mens acrior est, & maiores à natura opes habet: eò, cùm est singulari Dei ope & patrocinio destituta, maiore quadam ruina opprimitur, & grauiores amētiæ pœnas exoluit. Vt enim in fabulis Polyphemū ab Vlysse excæcatum cernimus, multò grauius offendere & ad rupes allidi, quàm si natura fuisset imbecillior: sic mens & ratio, quò est altior, atque natura vehementior; eò, cùm est lumine diuinæ mentis orbata, impetu magis furibundo fertur, multoque vehementius ad facinus incitatur, maioremque sibi pestem comparat. Quod eò magis de mentis cæcitate asserendum est, quòd corporis cæcitas mente iudicatur: mentis verò cæcitas nullo sensu ab eadem mente percipitur. Est enim ereptum illud ipsum iudicium, quo erat illi de sua ipsius cæcitate iudicandum: sic fit, vt, quò magis quisque mentis cæcitate laborat; eò magis sibi sapientiam arroget, & prudentiæ nomine insolentius efferatur. Vt igitur, si fieri posset, vt aliquis orbatus oculis, id non sentiret, & ea de causa ducem, à quo regeretur, minimè flagitaret, quò esset natura robustior, seque vehementius incitaret, eò maiore impetu præceps in exitium raperetur: sic mens orbata diuino præsidio, cùm cæcita-

tem suam non consideret, sibique acumen & solertiã insoléter assumat, quò est illius natura præstantior, eò est impetus illius amētior, & calamitosior. Hoc in omnibus euenire cernimus, vt quò quisque magis valet ingenio, & industria, eò, cùm se ad flagitium applicat, est amentior, & improbior, & communib. rebus infestior. Quò igitur magis Angeli natura humanæ antecellit, eò furor illius immanior extitit, & casus, & ruina grauior, & exitium dirius atq; funestius. Parum igitur iuuat præstans vis naturæ, si Dei præsidium absit, diuinumque lumen deficiat. Abest autem ab omnibus, qui non in Deo, sed in se præsidia vitæ constituunt, eaque confidentia præcipites sese ab illius moderatione remouent, existimantes, esse se naturæ opibus satis instructos, ad suum statum conseruandum. Nõ est igitur naturæ fragilitas nobis exitiosa, sed nimius amor nostri, quo nos ipsos amplectimur, vsque eò, dum à Deo desciscamus, gloriamq; illi debitã ad nos ipsos impudenter & impiè transferamus. Vt enim Angelis, qui præcipites amentia conciderunt, naturæ præstantia salutem afferre non potuit, cùm primum sese à Deo disiũxerunt: ita neque nobis naturę imbecillitas perniciem afferre poterit, si Dei voluntati fuerimus affixi, neque vnquam nos ab illius ductu & imperio seiunxerimus. Inuictum enim robur assequemur, quo facillimè cuncta nobis obstantia repellamus, & officijs omnibus cum laude perfungamur. Nõ est igitur vllo modo cunctandum, profiteri, nullam mentem & rationem, quamuis vegetam, & acrem, omnibusque naturæ præsidijs instructissimam, luce tamen & gratia diuina vacuam, posse

offi-

officium suum tueri, & veræ iustitiæ munus exequi, & statum animi conseruare. Cùm enim Deus sit mentium lux; cùm sit veritas sempiterna, cùm denique sit iustitiæ fons, totiusque vitæ modus atque moderatio, sequitur, vt, qui se ab illo segregant, sint continuò tenebris oppleti, falsis opinionibus inflati, immoderatè in omnes partes agitari, & plurimum ab omnibus iustitiæ laudibus abhorrentes. Vnde concluditur, omnem iustitię vim in eo positam esse, vt Deo semper adglutinemur; neque aliquid in vita sequamur, quod non sit illius voluntate & imperio comprobatum. Constat enim, eum, qui in se ponit aliquid, quod ad summam beatæ vitæ pertineat: qui disciplinam aliquã profitetur, quæ non à diuina mente hausta, & delibata sit, qui denique humanis præsidijs se egregiè munitum fore confidit, aliundeque omnia vitæ subsidia comparat, esse nefarium & iniustum. Quod vt rectius possit intelligi, ipsius iustitię magistrum in medium afferamus. Vide, quo argumento iustitiam suam confirmat. Non possum, inquit, ego à me facere quidquam, hoc est, non possum ego ius & fas omne delere, iustitiæ sanctitatẽ violare, quidquam contra iuris diuini præscripta moliri: atque (vt vno verbo sensum illius explanem) non possum, inquit, ego iniquitatem vllam suscipere: susciperem porrò, si aliquid facerem, quod non esset patris mente, voluntate, numine, sententia constitutum. Ex quo quidem loco sanè liquet, eum, qui a se promit aliquid, hoc est, qui sensum suum, non patris illius optimi voluntatem sequitur, esse iniustitiæ scelere contaminatum. Adiungit deinde: Sicut audio, iudico, & iudi-

cium

cium meum verum est, quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Hîc planè docet, id esse verum iudicium; quod patris mente & sententia continetur: illud verissimum iustitiæ munus, quod ad voluntatem illius dirigitur; ita, vt, qui id, quod à Deo non accepêre, temerè pronunciant, aut proprium ingenium sequuntur, neque in Dei mentem & voluntatem respiciunt; sint omnes mendaces, & fraudulenti, omnibusque iniustitiæ sceleribus alligati. Tum addit: Si ego testimonium perhibeo mihi ipsi, testimonium meum non est verum. Docet omne maximarum rerum testimonium, quod non est patris authoritate confirmatum, esse fallax, & inane, ex mēdacio & fraude compositum. Paucis deindè interiectis, inter verum Regem, atque Tyrannum importunum insigne discrimē apponit. Ego, inquit, veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, hūc accipietis. Coarguit eorum furorem & amentiam, qui vero Rege neglecto & repudiato, immanem Tyrannum ceruicibus suis imponent. Rex autem verus, & in omni genere regiæ virtutis excellens, is est, qui nunquam sese iniuriæ vllius contagio maculauit, sed omnia iustitiæ munera semper obiuit. Nunquàm enim oculos à patris mente deiecit, & leges omnes de sententia illius sanxit; & ex voluntate illius regnum semper administrauit; omniaq; munera & officia ad illius voluntatem direxit. Contrà verò Antichristus, qui est scelere & immanitate sua exitium multis mortalibus allaturus; erit totus ex omnium scelerum colluuione, & ex iniustitiæ importunitate concretus: quod quidem ex

eò cognoſcitur, quòd à ſe ſumet omnia, mentem ſuam conſulet: ingenio & opibus ſuis fretus tyrannidem occupabit; & omnia, quæcunq; faciet, ad gloriam ſuam referet, atq;, vt nomen ſuum clarum & illuſtre reddat, ſcelera infinita ſuſcipiet, in eoque vehementer elaborabit, vt ſe Deo antepo nat. Illum igitur iam ſtudio & voluntate ſequuntur, & imaginem illius gerunt; qui ſuam inconſideratam temeritatē, diuinis inſtitutis anteferunt; neque in Dei nomen; ſed in ſuam ipſorum gloriam intuentur: qui omnes, quantum in illis eſt, improbi Tyranni, humanoque generi peſtilentes & pernicioſi ſunt. Contrà verò, illi ſolùm benefici & ſalutares ſunt exiſtimandi, qui omnia præclara facinora, vt Deo obediant, moliuntur, ad illiuſque gloriam dirigunt omnia vitæ conſilia. In quo Regem illum imitantur, qui venit, vt ille ait, in nomine Domini. Ecce, inquit alibi, relinquetur vobis domus veſtra deſerta: dico enim vobis, quòd me non videbitis poſthac, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Denunciat illis exitium & vaſtitatem, qui imperium illius detrectàrunt, eóſq; tantiſper ait ab ope diuina deſerendos eſſe, dum in ea improbitate permãſerint. Neque enim, inquit, me, in quo ſolo eſt omnis veſtræ ſalutis ratio conſtituta, præſentem habebitis, donec fateamini, eſſe me Regem illum, quem Dauid diuino inſtinctu & afflatu venturum prænunciauit: non, vt ſe contra patris imperium in principatu locaret; ſed vt omnia ad patrem, tanquam ad ſummum bonorum omnium principium & cauſam, dirigeret. Idem inquit alibi, Eum, qui venit ad me, non eijciam foras:

se loqueretur, neque aliquid enũciaret, nisi quod sibi esset à patre & filio, è quibus ex omni æternitate temporis emanat, inexplicabili ratione communicatum. Vt igitur filij iustitia ex eo perspicitur, quòd nihil possit assumere, quod non sit patris sententia definitum, vt spiritus diuini veritas & sanctitas, eo testimonio confirmatur, quòd nihil hominibus explanet, nisi quod ab ipso sapientiæ & bonitatis fonte perceperit: ita nostra iustitia & sanctitas, in eo toto consistit, vt nihil in vita, nisi de illius summi Domini sententia, statuamus. Quidquid enim ille non præcipit, quidquid non est illius voluntate constitutum, scelus est, quamuis sit interdum populari fama gloriosum. Contrà verò, quidquid ille statuit, quamuis primo aspectu, tetrum & inhumanum facinus esse videatur: est tamen officium iustum, & debitum, & necessarium, in sempiternaque laude & gloria ponendum. Quid enim videtur esse ad laudem præclariùs, quam eos, quos vi belli subegeris, misericordia conseruare? At Saul, cùm Amalecitarum Regem, quem prælio fuderat, supplicem & abiectum excitauit, scelus nefarium commisit: quia contra Dei imperium se benignum videri voluit. Quid contrà videtur immanius, quàm filium nullo crimine infamem iugulare? At Abraham, cùm, vt Deo obediret, vnicum filium animi sui effigiem, in quo spem posteritatis suæ collocârat, manibus suis immolandum suscepit; iustitiæ laudem sempiternam consequutus est. Hic igitur vnus tantùm est habendus officiorum omnium delectus, hoc notandum iuris & iniuriæ discrimen: hæc iustitiæ & æquitatis regula seruanda: vt quid-

quid intellexerimus esse diuina mente & ratione sancitum, quamuis illius causam minimè teneamus, iustum & sanctũ, & pium existimemus. Quidquid verò cum illius mente & sententia pugnat, licet videatur esse iustum, & pium, scelestum tamen & immane facinus arbitremur: ita semper in omnib. vitæ consilijs & legẽ & numen illius summo studio consulamus: quemadmodum vir ille sanctissimus ait: Consilium meum sanctiones tuæ. Quocircà Deus apud Prophetas sæpè cum impijs hominibus expostulat, quòd non Domini mentẽ inquirerent, quòd spiritum illius minimè consulerent, quòd ingenium suum, quòd cogitationes & consilia sua sequerentur, nec in Dei voluntatem respicerent, neque illius opem implorarẽt. Itaque summum iustitiæ facinus in hac amentia & improbitate ponit, qua homines, non quid Deus præscripserit; sed, quod illis rectum esse videtur, operibus exequuntur. At verò apud Isaiam, cùm illius iustitiæ sanctitatem, qua erat ecclesia exornanda, prædiceret, nomen illi imponit *hebsiba*, hoc est, voluntas mea in ea, vt doceat omnem ecclesiæ sanctitatem in eo sitam esse, vt in ea nihil aliud, quàm Dei ipsius voluntas dominetur. Vt enim omnis iniquitas & iniustitia, ex voluntate nostra fluit (tunc enim scelere iniquitatis alligamur, cùm ipsi nobis obsequimur): sic iustitia tunc in nobis efflorescit, cùm nostra voluntate neglecta, omnem vitam ad Dei voluntatem accommodamus, neque sensus nostros, sed spiritum Christi sequimur, ita, vt possit quilibet cum Paulo dicere: Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus. Hoc autem fit, cùm oppressis humanis

nis ſenſibus, & extincta cupiditate, ſenſibus diuinis afficimur, & incitatione quadam mẽtis ad cœlum aſpiramus. Omnis igitur iuſtitia, in fidei perfectione conſiſtit. Fides enim hoc vnum munus in vita ſuſcipit, vt cupiditati interitum afferat, vt ſpiritus tantùm Chriſti in animo dominetur, atque ita tandem animus ipſe cum Deo arctiſſimo vinculo coniungatur, vſque adeò, vt ex animis humanis atque diuina mente fiat vna voluntas, & ſtudiorum omnium ſumma conſenſio. In hac autem animorum noſtrorum cum Deo coniunctione, omnem iuſtitiæ ſanctitatem, omnemque beatæ vitæ rationem cõtineri, ſanctiſſima illa Chriſti precatio declarat, qua pridie illius diei, quo erat morte afficiendus, pro fructu mortis ſuæ patrem veneratus eſt, Pater, inquit, ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, ſicut & nos. Quàm cupiat nos eſſe Deo coniunctos, & nobiſcum inter nos amore cõſentientes; ſatis hac oratione perſpicitur. Idcircò à patre contendit, vt noſtri amoris coniunctio, diuinæ naturę coniunctionem, quoad eius fieri poteſt, imitetur. Deindè poſt pauca, docet, illud ardentiſſimum charitatis ſuæ deſiderium, non eſſe tantùm Apoſtolorum, cum quibus vixerat, amore & ſtudio definitum, ſed in nos omnes extendi. Non pro eis rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per ſermonem eorum in me, vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint. Vt autem magis oſtendat, omnem rationem noſtræ dignitatis, cuius conſtituendæ gratia in crucem ſublatus fuit, hoc animorum noſtrorum vinculo contineri: in eadem ſententia perſeuerat.

Ait enim: Ego claritatem, quā tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnū sumus, ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum: & cognoscat mundus, quòd tu misisti me, & dilexisti eos, sicut & tu me dilexisti. Vtrunq; simul docet, & eos, qui Deo sunt pietate cōiuncti, esse iā ornamenta diuina cōsequutos, & nihil aliud esse, quòd Dei gloriā apud homines clarius illustret, q̄ omniū sanctorum hominū in amore cōsensus & cōspiratio. Cùm. n. quilibet eorū sit Deo eximio quodā amore deuinctus, necessariò fit, vt sint inter se illo cōmuni amoris diuini vinculo colligati, tantoq; fœdere cōsentientes, vt nihil cogitari possit in vita copulatius. Ex ea autem animorū cum mente diuina consensione omnis diuinæ virtutis claritas emanat, & bonorū omnium affluentia, quam intuentes homines obstupescūt. Deumq; debita laude venerātur. Cùm igitur, vt iā huic vltimæ parti finem imponamus, omnia Christi vota eò pertinerēt, vt è corpore excedentes, ad Deū adiungeremur, omnesque ab eo suscepti labores ad eum finē spectarent, vt nos iustos efficeret: satis constat, omnē iustitiam in hoc sanctissimo vinculo cōsistere, quo summo illi Domino, optimoq; parenti deuincti sumus, atque nodo sanctissimo colligati. Ex hac autē animorum cū diuina mente colligatione, summa tranquillitas & quies repentè nascitur, omniumque curarum laxamentum. Vt enim, cùm variam & infinitam, eandemque immanem & importunam cupiditatem sequimur, quieti esse nō possumus: sic, cùm corporis cupiditate liberati, in vnum illud tantùm studium incumbimus, vt Deo coniungamur; felicissima laborum omnium requiete perfruimur. omnibus enim bonis, quorum cupiditate incendimur, & infinitos labores excipimus, & vitam in discrimen adducimus, & cum assiduis molestijs conflictamur; tum demū circumfluimus. Lucem nanque diuinam aspicimus: opes ingentes habemus: eximijs voluptatibus abundamus: excellenti specie & forma præcellimus: regiam postremò dignitatem adipiscimur, ita: vt nullum bonorum genus sit, quod homo præterea in hac vita desideret; maximè, cùm eos, quos eximiè diligit, eisdem bonis affluere conspiciat, & ea de causa multis partibus amplificato gaudio triumphet. Rectè igitur in sanctis lite-

ris requietis nomine, iustitia declaratur. In ea namq; operis diuini perfectio, atque summa consistit, ita vt in ea Deus ipse quasi conquiescat. Non quidem ita, vt iusti ab illius procuratione deserantur, aut aliquid in vita absq; illius ope moliantur: sed quemadmodum septimo ab orbe condito die quieuisse dicitur Deus, non quòd vllam instituendi muneris vacationem habuerit, sed, quòd nihil illis diebus prætermisisset, quod ad mundi perfectionē & ornatum pertineret, ita, vt nihil aliud quies illa designet, quàm operis absolutionem: ita post iustitiam in ànimis informatam, quiescere Deum non incommodè dici potest, eò, quòd opus omnium pulcherrimum, in quod reliqua omnia conferuntur, admirabili quodam artificio, & excellenti opere fecerit, & expolierit. Vt enim post sex illos dies nullum opus, quod ad corpoream naturā pertinet, nouum instituit; nec vllam formam finxit, cuius non antè causas atq; semina creauisset, cùm nihil ad mundi vel stabilitatem vel ornatum desiderari posset: sic post iustitiam in animis effectam, nō opus est, vt Deus nouam aliquam speciem ingeneret, sed, vt eam, quā formauit, tueatur atque conseruet, maioribusq; indies ornamentis afficiat. Vt igitur artifices excellentes, cùm opus, in quod plurimum operæ & studij contulerūt, absolutum vident, relaxantur animis, & cura omni atque sollicitudine liberati quiescunt, eximiamque voluptatem percipiunt: sic, cùm Deus in hominis mente iustitiæ formam perficit & absoluit; ab illa molitione (vt ita dicam) operis conquiescit, & perfectione illius mirificè delectatur. Est enim illa requies, animique remissio, nihil aliud; nisi operis absoluti comprobatio. Si igitur quieuit die septimo, quòd mundum à se perfectè conditum animaduerterit: multò profectò magis quiescit, plenioreque voluptate perfunditur, cùm opus omnium maximū, cuius causa reliqua omnia molitus est, expletum considerat. Si enim rationem inquiras, cur cœlum astris distinxerit, & ornauerit, cur terrā aquis cinxerit, omnique genere arborum & frugum cōseuerit, cur aërem terris & aquis circumfuderit, & animantia cuncta creauerit, & totum hoc denique admirandum opus fabricatus sit; non aliam reperies, quàm bonitatem illam eximiam, atque præcellentem, quæ illum

impulit, vt iustitiæ fructum hominibus imperti-ret. Vt igitur essent in terris homines, qui iustitiã colerent, mundum ædificauit, non modò, vt haberent aptissimum vitæ domiciliũ, verùm etiam in ipsa natura clarum iustitiæ specimen atque documentum, in quod intuentes, sese in iustitiæ studium incitaret. Quid legis diuinæ promulgatio? Quid sanctæ religionis institutio? Quid Reipublicæ vniuersæ descriptio? Quid præmia bonis a lege proposita? Quid supplicia nocentibus & facinorosis constituta? Nónne hæc omnia iustitiæ causa fuerunt sancita, sacrisque monimentis ad hominum sempiternam memoriam consignata? Quid de illa diuinæ clementiæ & benignitatis magnitudine dicendum, qua Deus hominum peccata tolerat; neque cùm primùm scelus aliquod immane suscipiunt, meritum sumit de illorum improbitate supplicium: quò spectat aliò, nisi, vt vel improbos ad iustitiam à prauitate vitæ conuertat, vel eorum improbitate iustorum hominum virtutem exerceat: vt & improbos seuerius vlciscatur, & probos præmio ampliore remuneret? Sed, vt tandem ad id, quod est omnium maximum, veniamus; quid aliud gessit Christus in vita? cuius rei gratia tantos labores suscepit? cur denique necem & cruciatum expetiuit, nisi vt hominum mentes iustitiæ diuinis ornamentis excoleret? Itaque ait, se cruciari vehementissimè desiderio balnei illius perficiendi, quo erant omnes hominum sordes eluendæ. Adiungit deindè, se nihil aliud in vita moliri, quàm vt ignem cœlestem in hominum visceribus implicaret. Ignem appellat illud studium pietatis, ardore iustitiæ

vehe-

vehementer inflammatum. Dicit itaque adeò sibi gratum esse hoc incensum & incitatū iustitiæ studiū, vt nihil sit sibi præterea postulandū. Si igitur hoc vnum opus egit, hoc ardēter appetiut, & hui⁹ vnius muneris efficiēdi gratia labores immensos pertulit: quænā tandem erit alia requies illius existimanda, quā iustitiæ perfectio, & tanti tamq; diuini operis absolutio? Sic enim inquit apud Isaiā: Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescā, donec egrediatur, vt splendor, iustitia eius, & salus eius, vt lampas, accendatur. Quo in loco planè demōstrat, requietē illius esse in iustitia nostra constitutā. Vt enim olim Iosue cū multis nationib⁹ signa cōtulit, atq; confixit, ingentes exercitus ad internecionē deleuit, quā plurimas ciuitates expugnauit, vt tandē populum sibi commissum in quietis sedib⁹ locaret, atq; laborib⁹ summis cū amplissima laude persunctus à bello gerēdo cōquiesceret: sic & Christus, postquā humani generis hostes inuicta virtute repressit, profligauit & extinxit: eos oēs, qui sub illius imperio militāt, in ipsius iustitiæ possessione cōstituit: vt ipse laboris sui fructū quietē percipiat, &, qui in illius fide permanēt, quietis & trāquillis animis diuinæ gratiæ fructu cum summa vitæ iucunditate potiātur. Quòd non solū vniuersè in omnib⁹, sed in singulis etiā hominib⁹ exploratè perspicitur. Cùm .n. Deus hominē aut minis exterret, aut præmijs inuitat, cū motū affert animo, eūq; futuri iudicij cogitatione sollicitat, cū suorū opera eū erudit, & admonet et insectatur: in iustitia cōstituenda laborat. Cùm verò homini in pietatis studiū fide cōcitato iustitiæ possessionē cōfirmat: tūc ipse quodāmodo cessat à

sat à labore, quẽ in iustitia inducẽda susceperat, & animo eorũ, qui tãtis opib. exculti sunt, quietos atq; trãquillos efficit. Nõ igitur immeritò iustitia diuino beneficio cõcessa, in sanctis literis requies Dñi nũcupatur. Idcircò Dauid ait: Surge, Domine, in requiẽ tuã, tu & arca sanctitatis tuę. Nec .n. tam laborabat Rex ille sanctissimus, vt arca fœderis, quæ stabilẽ sedẽ nõ habebat, in tẽplo, quod animo designarat, tandẽ locaretur; quã vt ipse Dñs sibi stabilẽ sedẽ & domiciliũ in animis collocaret: ꝙ quidẽ erat iustitiæ munere perficiendũ. Adiungit .n. Sacerdotes tui induant iustitiã, & sancti tui exultent. Videbat enim vir diuinus omnem lętitiæ causam in iustitię fructu cõsistere. Idẽ alibi, exemplo eorum, qui perfidia sua conciderunt in solitudine, neq; sunt in regionẽ illam à Deo promissam ingressi: vehementer homines exterret, atq; ad fidei studiũ exhortatur. Sic enim Deus apud illũ loquitur: Quadraginta annis pertuli gentẽ illã: & dixi, hi errant corde, & nõ cognouerũt vias meas: quib. iratus iuraui, eos minimè ingressuros in requiem meam. Quẽ locum Paulus in epistola, quã scripsit ad Hebræos, diuinitùs explanans, argumẽto necessario concludit, requietis nomẽ neq; tam in septimum à natura condita diem cõuenire: neq; tã in illud otium, Iosue opera in Syriæ regione constitutũ, quadrare, quã in iustitiæ fructũ & possessionẽ. Nec enim Dauid, cũ metum proponit hominib. ne scelere suo à requie Dñi penitùs excludantur, sabbathũ illud intelligit, ꝙ oẽs tam pij quã scelerati septimo quoq; die incredibili cæremonia celebrabãt, neq; religionẽ illã intelligit, in qua multi etiã perditi atq; profligati sedes habuerũt, sed beatissimam

mam illā iustitiæ hæreditatē & possessionē, in qua quidē omnes, qui diuino munere & beneficio locati sunt, in summa bonorū omniū abundantia requiescunt, & tranquillissima pace & otio perfruūtur. Relinquitur igitur, vt inquit Paul⁹, sabbatism⁹ populo Dei. Sic enim appellat, nomine ab Hebræa voce deducto, illam animi quietē, & otium iucundissimum iustitia partum. Tūc addit; Qui enim ingressus est in requiē ipsius, & ipse cessauit ab operib. suis, quemadmodū à suis Deus. Asignat rationem, quare iustitia nobis à Deo concessa per fidē, non modò requies Domini, sed nostra etiā requies, appellanda sit. Deus enim antea magnam (vt ita dicā) molestiā capiebat, humanæq; perfidiæ & improbitatis acerbitatem perferebat, multumque in efficiēda iustitia laborabat: à quibus curis omnibus requiescit, cùm iustitam in nobis absoluit. Nec. n. iā auocat à flagitijs animū, in quo nullū residet flagitij vestigiū, nec iā à scelere deterret eum quem videt studio probitatis incensum: nec cōminatur exitiū hominib. omni iā crimine solutis: nec molestiā vllam capit ex vllius vita, quæ tota ex ipsius volūtate gubernatur: neq; postremò nouæ alicui⁹ formę dignitatē efficit in eo, quē iā pulchritudine & claritate suę virtutis illustrauit. Cessat igitur ab his operibus, neq; aliud opus suscipit, quā vt eādē ipsā iustitię formā, quā genuit, numine suo tueatur, clarioribusq; & amplioribus. indies ornamētis afficiat. Sic etiā & nos tūc ab operib. nostris omninò cessamus. Nec. n. sensus nostros in consilium adhibemus: neque ingenio nostro confidimus: neque diuinæ præscriptioni iudicium nostræ mētis anteponim⁹: nec in vias nostras ingredimur: ne

que vi &impetu multiplicis & infinitæ cupiditatis in varias partes diducimur: neq; postremò diuini numinis metu &ancipiti cura cõficimur. Qui .n. totam suã vitam &dignitatẽ habet in diuina bęnignitate repositã, illudq́; tantũ summũ bonum intuetur, & respicit; facilè animũ ab illa nefariæ cupiditatis infinitate retractũ, ad illã vnã curã traducit: vt illi Dño, cuius cõplexu omnia sũma, & sempiterna bona continẽtur, amoris eximij indissolubili vinculo copuletur. Hęc est igitur illa requies quæ sola est salutaris atq; iucũda, diuinisq; voluptatib⁹ in omni genere referta, ipsiq; Deo gratissima. Quod quidẽ, vt olim lex designaret, in sacrificijs maiore quadã religione &sanctitate procuratis, dicit Deũ fuisse odoratum odorẽ suauitatis, aut (vt verbũ è verbo Hebręo vertamus) odorẽ requietis. Sacrificiũ aũt Dño gratissimum, &acceptissimũ odorisq; suauitate fragrantissimum, est iustitiæ sanctitas atq; religio: qua quidẽ requies Dei &hominum cõtinetur. Vt enim Deus molestissimis curis leuatur (nec .n. irascitur, neq; minas proponit, nec suppliciũ irrogat) ita homines metu, cũra &angore, ęgritudine, tabe, &cruciatu liberãtur, &omni bonorum copia cumulati incredibiliter exultãt. Nostris .n. vijs ingressi, in sempiternã pęstẽ ruimus: Dñi verò vijs ingressi, omnia repẽtè bona cõsequimur. & ita fit, vt quietẽ cùm summa iucunditate, & otium cum dignitate, nobis ipsi pariamus. Quid .n. expetit animus? Quę eum cupiditas tenet? Quæ mentẽ humanã cura sollicitat? Cui⁹ rei gratia versat in oẽs partes ingenium? In quẽ finẽ laborẽ immẽsum suscipit nõne, vt aliquãdo à laboribus omnib⁹ requiescat Quiescere autẽ non potest, nisi

prius

prius omnib. veris bonis expletus & cumulatus extiterit, vt nulla eum cupiditas deinceps exagitet. Veris autē bonis affluere nō possunt, nisi fuerint ad illū bonorum omnium fontē applicati. Deo autē coniungi nequeunt, nisi qui iustitiā sanctè colunt. Sic igitur fit, vt nemo quiet⁹ esse possit, nisi cū iustitia vixerit. In iustitiæ igitur cultu omnis beatæ vitę ratio & summa cōsistit. Si igitur id prętat animo iustitia quod nullæ diuitiæ, nullæ facultates, nulla imperia præstare possunt; nempè vt animus ab omni cura & sollicitudine cōquiescat, idq́; tandē obtineat, in q̄ omnia vitę consilia ab omnibus mortalibus conferuntur: cur non alijs rebus omnibus contemptis & abiectis, omnes curas & cogitationes, omniaq́; vitæ studia vni iustitiæ dicamus? Quid enim illa clarius? Quid illustrius & magnificentius? Quid bonis diuinis affluētius? Qui enim illa potiuntur, nō modò diuina luce fruuntur, nec solùm sacerdotij sanctitate, regięq́; dignitatis amplitudine præditi sunt: verū etiā diuino motu animi sæpenumerò futura præsentiūt: & res summa obscuritate inuolutas, & ab omni humano sensu remotas, clarissimè cernunt: ita vt Dij quidā sint inter homines existimandi. Sed quid mirum eos tantis in ōni genere laudib. circūfluere, qui ex hominib⁹ exierūt, & ab ipso Deo adoptati, in diuinā quodāmodo naturā cōuersi sunt? Qui igitur tā multis bonis referti sunt, quāto gaudio cumulabūtur? Quāta lætitia efferētur? Quos cantus & carmina personabunt? Quāta deniq; in voluptate perpetuò versabūtur. Quid aūt de sempiternis illis præmijs, post hāc vitam iustitiæ cōstitutis, disserā? Nūquid aliquē Pamphiliæ militē ob Remp. interfectum

ctū ab inferis excitabimus, q Socrates apud Platonē facit: qui nobis fabulas suas exponat, iustitiæq; præmiū circūscribat? Num Africanum illū, quem Cicero somnia sua narrantē inducit, admonebim' vt quæ sibi per quietē visa sunt de futura bonorū gloria, nobis explanet? Minimè gentium. Nō enim figmentis hominum aut somnijs vllis indigemus; cùm ipsius sempiternæ veritatis voces intimis sensibus audiamus, cælestibusq; disciplinis instructi; perfectè cognoscamus, esse omnibus, qui cum iustitia vixerint, definitū in cęlo locū, in quo summis bonis expleti, & Christo gloriæ cōmunione coniūcti, sempiterna gloria, cum immensa & inexplicabili voluptate perfruātur. Illic igitur nec ęgritudo gaudiū contaminabit: neq; decus vlla contagio turpitudinis inquinabit: neq; opes calamitas vlla peruertet: nec statum illū florentissimum vetustas vlla consumet. Absterfurus enim est Dominus, vt inquit Ioannes, omnem lachrymam ab oculis eorum; & mors vltra non erit, neq; luctus neq; clamor, nec dolor erit vltra. Quas lachrymas narrat? Nonne demonstratū est superius, omnem iusti vitā in voluptate versari? optimè. Sed illa voluptas atq; lętitia, quādiu hac cōpage corporis inclusi, quasi ferro vincti, detinemur; non potest non esse cum insigni aliqua molestia coniuncta. Primū enim cùm corpus sit innumerabilib. morbis obnoxium, fieri non potest, quin animum, cū corpus ipsum morbo vexatur, aut vulnere sauciatur, aliquis sensus doloris afficiat. Deindè cū recogitat, se aliquando officio functum nō fuisse, sed multis sese olim flagitiorum maculis inquinasse; necesse profectò est, vt eā tēporis iacturā dolēter patiatur.

Tum

Tum illa cura animũ iusti sæpè solicitat, verentẽq; nè quidquã imprudẽs admittat, quod Dei volũtatem, cui maximè placere studet, offẽdat. Charitas etiam interdum illum vehementer excruciat, dũ cernit, legem diuinam hominum improbitate cõculcari, multosq; mortales amentia præcipites ad suppliciũ sempiternũ trudi. Postremò, vt nihil sit aliud, quod illius angat animũ; certè illud futuræ gloriæ desiderium, de qua noctes & dies cogitat, eum in mœrore atque luctu sæpenumerò versari cogit. Est ille quidem summis opibus præditus, nõ nego: maximis præsidijs est instructus, confiteor: habet egregiã gloriandi materiã, benè narras: voluptatem eximiã ex spiritus diuini suauissima con iunctione & familiaritate capit, verissimè dictum est. Cũ tamen animo reputat præmij illius sempiterni magnitudinẽ, & intelligit, ea bona quib. affluit, nullo modo esse cum illis futuris bonis, quæ sperat, vlla ex parte cõparãda, se planè relegatũ pu tat: atq; quasi in graui exilio cõstitutus, gemitu, fle tu, & singultu, cupiditatẽ suã patriæ illius sempiternæ potiũdæ sępè significat. Hę tamen molestiæ voluptatis eximiæ cõpensatione mitigãtur, & iustitiæ ipsius dulcedine facillimè leniũtur: ita, vt nihil possit in vita cogitari illis lachrymis & fletu iucundius. Esse tamen in ea voluptate aliquid doloris admixtum, eædẽ ipsę lachrymæ declarãt. Eas igitur omnes clementissimus ille pater absterget, cũ filios suos mortali corpore exutos, immortali cultu vestiet, diuinisq; opib. atq; sempiternis exornabit. Accedit ad maiorem gloriæ cumulum, quod, cùm extremo tempore corpora nunc sepulta reuixerint, diuina quædam claritas ex animis

in iu-

in iustorum corpora redundabit: ita; vt quæ erant crassa, caliginosa, caduca; fragilia, sint repentè admirabili luce collucētia, cęlesti virtute firmata, in uictoq; robore munita. Sed de præmijs illis sempiternis quid attinet disputare, cùm ea neq; verbis explicari, nec oculis vsurpari, nec cogitatione cōprehendi possint? Maiora namq; sunt, quā vt ea ingenium aliquod, quantumuis magnum & excellens, diuinisq; disciplinis instructissimum, aliquā tandem ratione consequatur. Cùm enim iusti Deū intuebuntur, cùm illius splendore collucebunt, cùm totam mentē habebunt in illa summa atque præcellenti specie defixā; erunt ipsi Deo vitę splēdore & claritate simillimi. Ex quo fit, vt nemo possit eorum diuinam gloriam, non dico oratione & stylo consequi, sed neque mente & cogitatione complecti. Ea igitur, quę præstare non possumus, omittamus: quæ autem Dei præsidio firmati possumus, id suscipiamus: vt assiduis precibus ab illo summo iustitię magistro, qui, vt nobis iustitiæ disciplinam traderet, humanam formam induit, contendamus, vt nos iustitię regio cultu ornatuque vestiat: gloriæq; tandem sempiternæ atque adeò diuinitatis ipsius compotes efficiat.

1.006.585

INDEX

INDEX COPIOSISSIMVS IN DECEM LIBROS HIERONYMI OSORII LVSITANI, DE iustitia cælesti; omnia, quæ scitu digna sunt, complectens. Quem quò lector facilius assequatur, nouerit priorem paginæ faciem a. alteram b. designare.

A.

Ff amor

Bea-

D.

iustis

L.

leges

naturæ

Q

FINIS.

25

